

www.e-rara.ch

**D. Epiphanii episcopi Constantiae Cypri, contra octoaginta haereses
opus, Panarium, sive Arcula, aut Capsula Medica appellatum, continens
libros tres, & tomos sive sectiones ex toto septem**

Epiphanius

Basileae, [1560]

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-2553>

Epiphanii episcopi Constantiae Cypri, operis contra octuaginta haereses Panarii appellati, liber
secundus

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

noſter IESVS CHRISTVS, per aquam & ſanguinem, qui fluxit ab ipſo per com-
punctum ipſius latus, in ænigmate ſalutem noſtram oſtendit, ab initio maſſæ pri-
mi patris reliquias reſpergere auſpicatus: quo etiam nobis oſtenderet reſperſionē
ſanguinis ipſius, ad mundationem noſtræ iniquationis, & animæ pœnitentis, &
in exemplum rigationis ac purificatiōis ſordium peccatorū noſtrorū factam eſſe:
effuſam uidelicet aquam ſuper iacentem ſub loco & ſepultū, in ſpem ipſius, & no-
ſtram, qui ex ipſo geniti ſumus. Quare & hic implebatur quod dictum eſt: Surge
qui dormis, & reſurge ex mortuis, & illuceſcet tibi CHRISTVS. Etiamſi enim de
nobis dicit, qui mortificati ſumus operibus, & in profundo ignorantie ſomno dor-
mimus; attamen illuc principium inſinuationis modum continet, & non ſimplici-
ter, neq; ocioſe. Surrexerunt enim, inquit, multa corpora ſanctorum, uelut Euan-
gelium habet, & ingreſſi ſunt cum ipſo in ciuitatem ſanctam, &c. Cum itaq; repu-
lerimus undiquaq; huius culicis morſus, per oleum benignitatis Dei, & Domini
noſtri præſentiam, & lucem ueritatis Euangelij: ad conſequentes ſectas, prout in-
ſtituimus, per uirtutem Dei procedere ſtudebimus.

FINIS TERTII TOMI PRIMI

libri Epiphani.

EPIPHANII EPISCOPI CONSTAN-

TIAE CYPRI, OPERIS CONTRA OCTVAGINTA

hæreſes Panarij appellati, liber ſecundus.

IANO CORNARIO MEDICO PHY-

ſico interprete.

In primo tomo ſecundi libri, aut quarto iuxta numeri tomorū ab initio con-
ſequentiam, hæreſes decem & octo ſunt, & hæc habentur.

1 Encratitæ, qui ſunt auuſſio Tatiani, nuptias rei-
ciunt, ex ſatana has eſſe dicentes: omnem aut animata-
rum eſum uitant.

2 Phrygaſtæ, & Montaniſtæ, & Taſcodrugitæ, qui
uetus & nouum Teſtamentū ſuſcipiunt, alios uerò pro-
phetas introducunt poſt prophetas, Montanum quen-
dam iſtaſtantes, ac Priſcillam & Maximillam.

3 Pepuziani, qui & Quintiliani, quibus coniungun-
tur Artotyritæ, ex Phrygaſtarum numero hi ſunt. Ve-
rū alia præter illos docēt. Pepuzan quandā ciuitatē
deſertā in medio Galatiæ et Cappadociæ ſitā admiran-
tes, & hanc Hieruſalem putantes. Mulieribus tribuunt
ut imperent, & ſacerdotio fungantur. Sacra autem fa-
ciunt, puerum quendam iuuenem compungentes. Et ſa-
nè Quintillæ, Chriſtum illic in Pepuza reuelatum eſſe,
in ſceminæ ſpecie, fabulantur. Utuntur autem ſimiliter
ueteri ac nouo Teſtamento, iuxta mentem propriam
transmutantes.

4 Teſſareſcædecatitæ, qui unam diem anni Paſcha
perficiunt. In quamcunq; uerò diem inciderit decima-
quarta luna, ſiue in ſabbatū, ſiue in dominicam, illam
ieiunantes ac uigilantes colebant.

5 Alogi, qui Euangelium Iohannis, & eum qui in ip-
ſo eſt ex ſuperis à Patre, ſemper Deum Verbum rei-
ciunt. Ipſum ſanè Euangelium ſecundum Ioannem non
ſuſcipientes, neq; ipſius Apocalypſim.

6 Adamiani, à quodam Adam uiuente appellati, lu-

dibrij magis quàm ueritatis dogma habētes. Nudi enim
uelut ex matre tum uiri, tum ſceminæ, ſimul congregan-
tur. & ſic lectiones ac preces, & quodcunq; tandē per-
ficiunt. Solitariè autem degunt, & continentiam exer-
cent, & nuptias non admittunt. Et Eccleſiam ſuam pa-
radifum eſſe putant.

7 Sampſæi, qui & Helceſæi. Hi adhuc hodie Arabiā
inhabitantes, in regione ultra mortuum mare ſita. Qui
ſanè ab Elxai quodam falſo propheta ſeducti ſunt. Cu-
ius ex genere adhuc hodie reſtāt Marthys & Martha-
nana, duæ mulieres, quæ adorantur à ſecta uelut deæ.
Habent autem omnia ſimiliter uelut Ebionæi.

8 Theodotiani. Hi à Theodoto coriario Byzantino
appellati ſunt. Hic ſummus in eruditione Græca fuit.
Quum autem tunc perſecutio fieret eius cum alijs qui
buſdam ſolus elapſus, cum illi martyrium ſubiſſent, eo
quod id ipſi obijceretur: Chriſtum nudum hominem di-
cere excogitauit: & ne in crimen ueniret quod Deum
abnegaffet, ſic docuit.

9 Melchiſedeciani. Hi Melchiſedec colunt, uirtutem
quandam ipſum aſſerentes, & nō nudum hominem, &
in huius nomen omnia reducere ac dicere audentes.

10 Bardeſianiſtæ. Bardeſianus hic ex Meſopotamiā
originem ducebat. Et primū quidem ueram fidem ha-
bebat, & in ſapientia celebris erat: uerū poſtea decli-
nauit à ueritate, & ſimilia Valentino docuit, excēptis
paucis quibuſdam, in quibus à Valentino diſſentit.

11 Noctiani.

A 11 Noetiani. Hic Noetus ex Smyrna Asiae fuit. Elationibus autem euectus, cum alijs quibusdam, filium & patrem Christum docuit: eundemque esse patrem & filium et Spiritum sanctum. Seipsum uero dicebat Moysen, & fratrem suum dicebat esse Aaron.

12 Valesij. Hi, uelut accepimus, Bacathum inhabitant, qui principalis pagus est Arabiae Philadelphae. Hi accedentes castrant, plures uero ipsorum eunuchi exsecuti sunt. Quaedam alia docent haeresis plena, à lege ac Prophetis diuersa, & quasdam alias turpes actiones introducunt.

13 Cathari. Hi cum Nouato Romano coniuncti, & digamos penitus reijciunt, & poenitentiam non suscipiunt.

14 Angelici. Hi omnino desecerunt. Gloriabantur autem se habere angelicum ordinem: propterea illud nomen habent.

15 Apostolici, qui & Apotactici. Et ipsi circa Pisi-

diam solum sunt, & Apotacticos ad seipsos suscipiunt. Propinqui autem & consimiles sunt Encratitis. Verum alia etiam praeter hos sentiunt ac docent.

16 Sabelliani. Hi similia Noetianis sentiunt, praeter hoc solum: patrem enim non passum esse dicunt, & prolatum rursus effusum esse uerbum.

17 Origeniani. à quodam Origene. Turpia autem operantur hi, nefanda facientes, & corpora sua corruptioni tradentes.

18 Origeniani alij. Ab Origene, qui & Adamantinus atque compositor appellatur. Hi mortuorum resurrectionem reijciunt. Christum autem creaturam, itemque Spiritum sanctum introducunt. Paradisum autem, caelos & alia omnia, tropice & figurate interpretantur. Christum uero à regno destituisse nugantur, & simul angelos destitutos esse: Christum uero cum diabolo, regno subijcendum esse.

SECUNDI LIBRI EPIPHANII

TOMVS PRIMVS.

Contra Encratitas, sectam XLVII.

B **N**CRATITAE quidam, sic appellati, Tatiano succedunt, natura ab ipso seducti ac decepti. uerum alia praeter hunc sentientes, ut qui rursus in maiorem nugacitatem seipsos dederunt. Abundant autem hi, hodieque in Pisidia, & in Phrygia combusta appellata. Fortassis enim iuxta Dei dispensationem haec regio hoc nomen accepit, ut sic in mundo uocetur: eo quod combusti sunt habitatores ab hac peruersitate, ac tanto errore. multae enim haereses sunt in hac regione. Sunt autem & in Asiae parte, & in Isaurorum & Pamphylorum ac Cilicum terra, itemque in Galatia: iam uero & in Romanorum parte. Sed & in Antiochia Syriae, non tota autem, haec haeresis est. Asserunt porro etiam hi principatus quosdam esse, & eum qui diaboli est, aduersus Dei opera oppositum esse, & Deo non subiectum: sed robustum, & facientem uelut pro propria potestate, & non uelut qui aberrarit. Non enim secundum Ecclesiam dicunt, sed aliter, praeter ueritatis praedicationem. Utuntur & scripturis primario, quae dicuntur Andreae & Ioannis actiones, itemque Thomae: & quibusdam Apocryphis, & quibus uolunt libris ueteris Testamenti. Nuptias autem palam diaboli esse decernunt. Animata uero abominantes interdiciunt: non continentiae gratia, neque honestae uitae: sed propter timorem & imaginationem, ut ne condemnentur ab animatorum esu. Utuntur & ipsi mysterijs per aquam. Vino uero omnino non utuntur, diabolicum esse dicentes, & bibentes ac utentes iniquos esse peccatores. Credunt autem & mortuorum resurrectionem, ut sint ita apud erroneos omnia insania plena. Nam uidere licet, & admirari, & in stuporem uenire prudentem hominem, de omnibus quae aliena dicunt ac faciunt, quum inconstanter omnia apud ipsos dicantur ac fiant, & nullam penitus significationem ueritatis admittant. Si enim ueteri ac nouo utuntur Testamento, quomodo principatus diuersi comperientur, quum ambo Testamenta concordent de una deitate, & cognitionem praedicent? Si uero etiam fuerit mortuorum resurrectio, quomodo adhuc uenerandae nuptiae diaboli esse inuenientur, quando Deus dicit, Crescite & multiplicamini: & Dominus in Euangelio inquit, Quia Deus coniunxit, homo ne separet. Et Apostolus: Venerandae nuptiae & cubile impollutum. Caeterum ad suam sententiam & fabulositatis confirmationem, etiam bibentes uinum reprehendunt, quasdam dictiones uenantes, & ex malo talem finem esse aiunt. Bibit enim, inquit, Noe de uino, & denudatus est.

Et Loth,

Phrygia combusta.

Actiones Andreae, Ioannis & Thomae.

Aque usus in mysterijs.

Et Loth, inquit, inebriatus, cum proprijs filiabus per ignorantiam coiuuit. Et per ebrietatem erectus est uisulus. Et dicit Scriptura: Cui tumultus, & cui pugna, cui tristitia, & nuga, cui contritiones frustra, cuius liuidi oculi, non eorum qui perseuerant in uinis: non eorum qui inuestigant, ubi comporationes fiunt: & alia quaedam huiusmodi inuestigantes coaceruant, ut ipsis fides habeatur: non scientes quod omne immodicum ubique molestum est, & extra propositum interdictum est. Nam non solum de uino hoc dixerim, sed etiam de multa insatiabilitate. Hoc enim etiam docuit Dominus, dicens: Ne grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis rerum mundanarum. Et hoc: Si inexplabiliores, ne concupiscas cibos diuitis: hi enim ex uita falsa dependunt. Verum amplius sanctus Apostolus inexplabiles ac uoraces subsannans, ob gulosas concupiscentias elatos, dixit: Cibi uentri, & uenter tibi, Deus autem & hunc & hos abolebit. Sed & Esau primogeniti prerogatiuam per cocturam tritici amisit, uelut Scriptura dicit, quae ipsam cocturam tritici ac lentulae appellat. Fortassis autem, ut puto, non quod ex tritico, hoc est, frumento erat: uelut iam coctae reliquiae lentis, & amplius ad ignem appositae, ut sic rursus igne uerfactam, scriptura Pyrrhon dixerit, id est fuluam: & non Pyri, quod triticum significat: eo quod recalescens erat, postquam frigida facta fuisset. Et sicut ille propter uinum denudatus, nulla iniuria affectus est: sic hic magis ob famem & insatiabilitatem primogeniti prerogatiuam amisit, & magis quam per uinum iniuria affectus est. Et nihil ualet sententia prope ad ueritatem corrupta, neque fabulosus quidam excogitatus scenicus actus. Iactant autem & continentiam, fallaciter omnia facientes, nam & inter mulieres reperiuntur, & mulieres undiquaque decipiunt, & cum mulieribus iter faciunt, & simul cum illis uiuunt, & illarum ministeria admittunt: ita ut alieni sint a ueritate, & formam magis praeseferant, ipsam uero uirtutem pietatis abnegarint. cuiuscunque enim operis quis partem reliquerit, totum complementum dimisit, per unam partem relictam. Unde sane mysteria quae apud ipsos per aquam solum fiunt, neque mysteria sunt, sed ad imitationem uerorum falso fiunt. Quare & in hoc a recto Saluatoris sermone redarguentur, qui dicit: Non bibam de fructu uitae huius, donec bibero ipsum nouum uobiscum in regno coelorum. Proinde cum hanc haesim per fortem ueritatis manum, uelut bestiam dolorem inducentem, ac dentibus carentem repulerimus, ad sequentes procedamus, consueto more Deum uniuersorum inuocantes, ducem & propulsatorem malorum, & prudentiae auxiliatorem, atque ipsum sapientiae datorem: quo nos ab ipso ueritatem discantes, aliarum perniciem reuelare possimus, & antidotum contra ipsas medicam, ex multis unguentarijs speciebus de ueritatis doctrina, iam percussis preparare, ad sanationem ac curam eorum qui inciderunt: & his qui cognituri sunt quae non nouerunt, ad malorum praeroccupationem: & nobis ad salutem, & Dei mercedem luculenter contribuendam.

Contra Phrygastas, siue Montanistas, aut Tascodrugitas,
haesim XLVIII.

Phrygastae.
Phryges.

Montanus
propheta.
Priscilla ac
Maximilla
prophetissae.

A Prædictis rursus alia haesim emergit, Phrygorum appellata, quae illis contemporanea, & ipsis successit. Hi enim fuerunt circa annum decimumnonum Antonini Pij post Adrianum. Sed & Marcion & Tatianus, & qui ipsi successerunt Encratitae temporibus Adriani fuerunt, & post Adrianum. Hi equidem Phryges, siue Phrygastae appellati, suscipiunt totam scripturam, uetus ac nouum Testamentum, & mortuorum resurrectionem similiter fatentur. Verum Montanum quendam prophetam habere se iactant, Priscillam ac Maximillam prophetissas, quibus additi mente peruersi sunt. De Patre autem & Filio ac Spiritu similiter sentiunt, uelut sancta catholica Ecclesia. Dissecuerunt autem seipsos, & additi sunt spiritibus erroris, & doctrinis demonum, dicentes: Oportet nos, inquit, etiam dona gratiarum suscipere, & sancta Dei Ecclesia similiter dona suscipit. Verum quae uere dona sunt, & ecclesiae Dei sanctae per Spiritum sanctum approbata, itemque per prophetas & Apostolos, ac ipsum Dominum, quum Iohannes apostolus ita in epistola dicat:

Probate

A Probate spiritus an sint ex Deo. Et rursus, Audiuitis quod antichristus ueniet, & nunc antichristi multi sunt. Ex nobis processerunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Sed ut cognoscantur quod non sint ex nobis, ea gratia scribo uobis filij, &c. Reuera igitur non sunt ex ipsis sanctis. excesserunt enim ab ipsis per suam contentione, additi spiritibus erroris ac fabulosis. Ecce enim ex ipso argumento redarguuntur, non potentes explere sua in contentione promissa. Si enim oportet dona suscipere, & opus est in Ecclesia donis, cur non amplius post Montanum & Priscillam ac Maximillam habet prophetas? Num cessauit gratia? Non cessat autem gratia in sancta Ecclesia, absit. Si uero usque ad tempus aliquod uaticinati sunt, qui prophete fuerunt, & non amplius uaticinantur: ergo neque Priscilla, neque Maximilla uaticinatae sunt, post prophetias per sanctos Apostolos in sancta Ecclesia probatas. Itaque secundum duos modos ipsorum dementia redarguetur. Aut enim ostendit esse prophetas post Maximillam, ut ne cesset ea quae apud ipsos gratia appellatur: Aut Maximilla falsa prophetissa conperietur, post terminum prophetorum donorum ausa non a Spiritu sancto, sed a demonijs erroris afflari, & audientes ipsam decipere. Et quomodo ex his quae ab ipsa dicuntur, confutatio ipsius emergat, dicam. Dicit enim Maximilla ab ipsis appellata prophetissa: Post me prophetissa non amplius erit, sed consummatio. Ecce quomodo undique apparet spiritus erroris. Quaecumque enim prophetae dixerunt, & cum intelligentia consequenter loquuti sunt, & perfecta sunt quae ab ipsis dicta sunt, & adhuc implentur. Haec uero dixit, post ipsam esse consummationem: & nondum consummata sunt, maxime quum tot reges postea fuerint, & tantum tempus transierit. Anni enim iam sunt, ab eo tempore plus minus ducenti nonaginta, usque ad nostrum tempus duodecimi anni Valentini & Valentis ac Gratiani regni, & nondum est consummatio iuxta illam quae seipsam nominauit prophetissam, quum ne diem quidem obitus sui nouerit. Et uidere est quomodo omnes qui seipsos a ueritate abalienarunt, non in aliqua stabilitate doctrinae permanserunt, sed uelut pueri a semper seducente serpente decepti, in perditione seipsos exposuerunt, & ut pabulum lupi facti sint, & ex ouili rapti ac distracti sint, atque sic perierint, non tenentes principatum, sed relinquentes ueritatem, seipsos in naufragium & tempestatem omnis erroris immiserunt. Si enim dicet Maximilla, quod propheta non amplius erit: ergo tollit quod sit apud ipsos donum, & hucusque feratur. Si uero usque ad ipsam quidem, uelut dixi, donum fuit: ergo etiam ipsa donorum particeps non fuit. nam errauit. Ob signauit enim Dominus Ecclesiam, & impleuit ipsi dona. Quando enim opus erat Prophetis, in spiritu uero, & mente sana, & intelligentiam habente, sancti ipsius omnia praeuaticinati sunt, impleti Spiritu sancto iuxta proportionem donorum ex spiritu unicuique dato & pro fidei portione, ad utilitatem. Quid igitur utile hi dixerunt: aut quid correspondens fidei? Quomodo uero non potius hi sunt de quibus dixit Dominus, Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in indumentis ouium, intus uero sunt lupi rapaces. Comparantes enim ea quae ab ipsis dicta sunt & quae in ueteri ac nouo Testamento in ueritate sunt, & in ueritate facta sunt ac praedicta, probabimus qualis prophetia existit, & qualis falsa prophetia. Propheta cum constanti ratione ac intelligentia loquebatur, & dicebat ex Spiritu sancto, omnia sana mente ac corpore dicens. Sic Moses seruus Dei, fidelis in domo, & quum uideret, dicebatur Propheta in ueteri Testamento. Et uisio, inquit, quam uidit Esaias, filius Amos propheta. Vidi, inquit, Dominum sedentem in throno alto & elato. Et uidi Seraphim ac Cherubim, & audiui uocem Domini dicentem ad me: Vade, dic populo huic, Auribus audietis & non intelligetis, & uidentes uidebitis & non uidebitis. & quum audissem a Domino, digressus ad populum dixi: Haec dicit Dominus: Nonne uides quod intelligentis est hic sermo, & non mente moti, neque ut a mente perculsa uox reddebatur? Similiter autem & Iezechiel sanctus & propheta, audiens a Domino, Fac tibi panes de stercore humano: dixit, Nequaquam Domine, nunquam inquinatum & immundum ingressum est in os meum, Quum enim cognosceret propter minas fieri hunc sermonem

Epiphani
seculum.Propheta-
rum proba
tio.

nem à Domino ad ipsum, non uelut mente motus ferebatur, & hoc facere aggredie-
 batur, sed sanam & intelligentem habens mentem dicebat, Nequaquam Domine.
 Hæc enim reuera sunt prophetarū in sancto Spiritu sanam mentem habentium, &
 doctrinam & sermonem. Daniel uerò, nōne omni intelligentia plenus reperitur?
 Et consiliorum intelligens: qui enigmata Nabuchodonosor soluit, & quæ ille per
 somnia uidit, hic suggerebat, & aberrat ab ipso qui uiderat, & solutionem statim in-
 ferebat, sano statu & excellentia doni, ampliorem prudentiam habens super omnē
 hominem, eo quod donum sancti spiritus reuera prophetam erudiebat, & eos qui
 per prophetam doctrina ueritatis digni fiebant. Caterū quæ hi profitentur se uati-
 cinari, ea neq; stabili mente facere uidentur, neq; intelligentiam sermonis habentes.
 Obliqua enim apud ipsos sunt uerba, & intorta, & nullam rectitudinē habentia. Sta-
 tim enim Montanus dicit: Ecce homo uelut lyra, & ego uolo uelut plectrum. homo
 dormit, & ego uigilo. Ecce Dominus est qui extasi emouet corda hominum, & qui
 dat corda hominib. Qui igitur ex his qui intelligunt, & cum prudentia utilitatis do-
 ctrinam suscipiunt, & suæ ipsorū uitæ curam gerunt, non condēnabit talem adulte-
 ratam doctrinā, & sermonē eius quæ iactat seipsum inter prophetas recenseri: cum
 non possit similia prophetis dicere. Neq; em̄ Spiritus sanctus loquutus est in ipso,
 nam dicere, Volo uelut plectrum, & uigilo, & extasi emouet Dominus corda: mēte
 moti uerba sunt, & non intelligentis, sed alium charactere ostendentis præter eum
 qui est Spiritus sancti, qui in prophetis loquutus est. Si uerò mendacium ueritati ap-
 plicare uoluerint, & ignorare mētem sinceritatis curam habentē, & sibi ipsi coacer-
 uare sermones per quos errorē suum fucent: similem quendam effectū producent,
 ab eo quod sancta Scriptura dixit: Immisit Deus soporē & extasim in Adam, & dor-
 miuit. Et nō amplius simile est hoc illi. Nō em̄ & hic corpus formaturus erat Deus,
 ut ideo extasim immisisset, quo similia inferret, ppter excellentē benignitatē. Nam
 ipsi Adam induxit extasim somni, non extasim & emotionē mentis. Extasis autem
 iuxta multas differentias modum habet. Dicitur enim extasis stupor ob excellentiā
 admirationis. Dicitur & extasis insania, eo quod à proposito emoueat. Verū illa
 somni extasis, hoc est sopor, iuxta alium modum dictus est, iuxta naturalē actionē,
 maximē eo q̄ profundissimē sancto Adam inductus esset, qui manu Dei forma-
 tus erat. Reuera em̄ uidere licet, quod meritō hanc extasim diuina Scriptura posuit.
 Nam dum dormit homo, transferunt omnes sensus ad quietē conuersi. Velut uer-
 bi gratia, uis uisua si adest, nō uidet: conclusi enim sunt oculi. Quiescit motorius in
 homine spiritus, siue anima. Si graue olentia aut gratus odor est in domo, etiā si ad-
 sit olfactus sensus, nō sentit. emotus est em̄ talis sensus, ad quietē conuersus. Si ama-
 ri aut salsi aut dulces humores sint in ore, gustus nō percipit. nā in quietis extasi ac
 sopore iacet nō operās, quod in uigilia operabatur. Auditus adest: sed cessat uis au-
 diendi in sensu: & sæpe loquētes in domo, nisi expergefiat homo, non audit quæ di-
 cant, eo q̄ discesserit actio ad tempus. Si animalia quēdam percurrant per nostrum
 corpus, nō sentimus ipsorum circa corpus nostrum contactum, nisi grauiter nos im-
 petant: ita toto corporis organo ppter somni quietē ab actione emoto. Nam quū
 organū naturæ sit terree, & animæ circumdatū, eo q̄ sic ex Deo utilia nobis contige-
 runt, datur somno tempus, qui ipsum ab efficacissimo sensu ad transitum quietis
 transfert. Ipsa uerò anima à principali actione ac prudētia non emouetur. Sæpe em̄
 imaginat, uelut in uigilijs, & obābulat, & operat, & pontū penetrat, & plura ac ma-
 iora his per somnia speculatur. Non tamen in desipiēte & in extasi posito, ac mente
 moto homine, qui corpore & anima uigilās horrēda tractat, & sæpe seipsum et alios
 malē accipit. Ignorat em̄ quæ loquitur ac facit: nā qui in extasi mētis ac desipiētia ta-
 lis existit. Hæc autē omnia o charissimi, necessariō collegimus, ob id qd dictum est,
 Immisit Dens extasim siue soporem in Adam, & dormiuit: ut differentias modorū ex-
 tasis explicaremus. Et dixit ob quam causam illic à Domino extasis dicta est som-
 ni participatio: nimirum propter Dei indulgentiā & benignitatem, quam omnib.
 quidem hominibus idem largitus est, ut trāsteratur homo à cura in quietē somni &

negocio.

A negotiorū uitā. Verūm illic amplius illam extasim uocauit, eo quōd fecerit ipsum ad tempus non sentire dolorem, propterea quōd accepturus erat costam ab ipso, & ipsam formaturus ei in uxorem. At non erat mentis extasis, ac intelligentiē emotio. Statim enim ut surrexit, agnouit & dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Hæc uocabitur mulier, quoniam ex uiro ipsius hæc sumpta est. Non uenit enim, uelut uides, & prima & præsentia, & uaticinatur de futuris. Ecce enim, agnouit prima, quando erat in somno, dicens: Hoc nūc os ex ossibus meis. Et agnouit præsentia, postquā facta esset mulier agnoscens ipsam de corpore sublatam. Et uaticinatus est futura: nimirum, Ea gratia relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Hæc autem non sunt uiri mente moti, neque intelligentia priuati, sed sanam mentē habentis. Si uerō etiam de illo, Ego dixi in extasi mea, omnis homo mendax, dicendum est: alia rursus hæc facultas est, nō uelut desipientis alicuius ac mēte moti hominis, Absit: sed ualde admirantis & cogitantis de his, quæ secundū cōsuetudinem cogitationum moderatē uidentur atque fiunt. Quandoquidem enim admiratus est propheta, propter admirationem hic id dicit. Fuerunt etiam prophetæ in extasi, non in extasi rationis. Fuit item Petrus in extasi, non qui non intelligeret sermonem, sed qui uideret alia quā quæ per quotidianā consequentiā ab hominibus uidentur. Videbat enim linteum demissum, & omnia quadrupeda ac reptilia, & uolatilia cœli in ipso. Vide uerō quod intelligit, & non erat in extasi ac emozione mentis sanctus Petrus. Quando enim audiuit, Surge macta, & comede: non uelut qui sanam mentem non haberet, persuasus est, sed ait ad Dominum, Nequaquam Domine, nunquam enim inquinatum aut immundum ingressum est in os meum. Et sanctus Dauid dixit, Omnis homo mendax. Qui uerō dicit, Ego dixi: propriē dixit, & de hominibus dixit, quōd mentiuntur, ergo ipse non mentiebatur. Verūm stupens & admirans ipsius benignitatem, & quæ ipsi à Domino prædicata erant, admirabatur per excessum. Et uidens omnem hominem egentem misericordia Dei, soli Domino ueritatem attribuit, omnem autem hominem sub pœna nouit, ut ostēdat uerum spiritū qui in prophetis loquutus est, & profunditates cognitionis ac certitudinis Dei ipsis reuelauit. Fuit præterea & Abraham in extasi, non in extasi mentis, sed in extasi ac percussione timoris. uidebat enim clibanū & lampades circa solis occasum. Sed & alij prophetæ uidētes uisiones, mente sana dicebant: uelut Moyses dicit, Timidus sum & tremens. Cognouit autē Abraam ea quæ à Domino dicebantur, Cognoscens cognosces quōd semen tuum peregrinum erit in terra aliena annis quadringentis. Et uides, quōd omnia apud prophetas dicta in ueritate uidere datur, & in sana mēte, & in sapiēti ratione, & non in infania.

C Quōd si rursus uoluerint dicere, non similia esse prima dona postremis: unde hoc demonstrare poterint? Similiter enī inter se sancti Prophetæ & Apostoli uaticinati sunt. Primum igitur ascendente Salvatore in cœlū, quum uidissent duos in uestibus albis, non in infania ipsos uiderunt, sed sana mēte audierunt, uiri Galilei quid statis intuentes in cœlum? Hic IESVS qui assumptus est de uobis in cœlum, sic ueniet, &c. Deinde uerō etiam Petrus, uelut dixi, uidens & audiens, & respondens ac dicens, Nequaquam Domine: stabili mente erat. Agabus uerō prophetans & cum admirabili habitu insinuans dicebat. Accepto enim cingulo Pauli, & ligatis proprijs pedibus ac manibus, sic inquit: Virum hunc cuius est hoc cingulum, ligabunt iudæi, & abducent in Hierusalem. Sed & rursus Antiochiam uenerunt prophetæ, & denunciabant famem futuram per omnem orbem terrarum, & non intercidit ipsorum sermo. sed ut ostendat ipsos ueros prophetas scriptura, statim infert dicens: Quæ accidit sub Claudio Cæsare. Paulus uerō sanctissimus Apostolus prophetans dixit, Spiritus autem expresse dicit, In extremis diebus instabunt tempora difficilia, &c. Et rursus alibi, Discedent quidam à sana doctrina, addicti seductoribus & doctrinis dæmonum, prohibentium matrimonium contrahere, iubentium abstinere à cibis, quos Deus creauit in usum nostrum cum gra-

Propheta-
rum similitudo.

Nuptiarum
et uirgini-
tatis in Ec-
clesia ratio.

tiarum actione. Quare palam ex propositis impletum est hoc ipsum in nobis, & a
similibus nobis. Pleraque enim harum sectarum matrimonium contrahere prohi-
bent, & a cibis abstinere præcipiunt: non honestæ uitæ gratia exhortantes, nō ma-
ioris uirtutis gratia, & præmiorum ac coronarum, sed abominabilia ea quæ à Deo
facta sunt putantes. At uerò sancta Ecclesia & uirginitatem glorificat, & solitudi-
nem ac castitatem & uirginitatem laudat, & nuptias pudicas honorat & suscipit:
scortationem uerò & adulterium ac petulantiam interdicit. Vnde uidere est san-
ctæ catholicæ Ecclesiæ characterem, & adulteros aliorum mores: quo probata
sequentes, ab omni errore & obliqua atq; accliuu calle refugiamus. Dixi enim su-
pra uelut à sancto Apostolo prædictum est, & rursus dico, quod muniens nos, &
characterem sanctæ Ecclesiæ ab hæreticorum errore diuidens dixerit, quod au-
denter ea quæ ex Deo bene ordinata sunt interdicens leges ferunt: de quibusdā
prohibentibus matrimonium contrahere, & præcipientibus abstinere à cibis, uer-
ba faciens. Etenim cum modestia quadam Deus uerbum in Euangelio dixit, Vis
perfectus esse: misericordiam exhibens hominum formationi ac debilitati. Et gau-
det quidem his qui approbatum Dei cultum præstare possunt, & uirginitatem ac
castitatem & continentiam exercere deligunt. Verum unas nuptias honorat, etiam-
si maxime sacerdotij dona per eos qui ab unis etiam nuptijs se continuerunt, & in
uirginitate uitam degunt, se ornasse præexpressit, uelut etiam Apostoli ipsius ec-
clesiasticā sacerdotij regulam ordinatē ac sanctē constituerūt. Si uerò quis per de-
bilitatem opus opus habuerit post primæ uxoris obitum, secundas nuptias cōtra-
here: hunc ipsum ueritatis regula nō interdicit, hoc est eum qui nō sit sacerdos. Hi
uerò prohibenti iuxta id quod dictum est, Prohibentiū contrahere matrimonium.
Reijciunt enim secundis nuptijs coniunctū, & cogunt secundis nuptijs nō copula-
ri. Nos uerò nō necessitatem imponimus, uerum cum bono consilio admonemus,
exhortantes eum qui potest. Non autem necessitatem imponimus nō potenti, ne-
que reijcimus ipsum à uita. Sanctum enim uerbum omnibus prædicauit, ut debi-
lium infirmitatem portemus, uelut etiam ipse sanctus Apostolus dicere comperi-
tur, & tales redarguere qui non sunt eiusdem doni: luniores, inquit, uiduas reijce-
ce. postq; enim inordinatē se gesserūt contra CHRISTVM, nubere uolunt, habentes
iudiciū, quod primam fidem reiecerunt. Quæ em̄ promiserūt & reprobauerūt,
iudiciū habent. Quæ uerò nō promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilita-
tem, iudiciū nō habent. Si uerò etiā iudiciū siue cōdemnationē habiturę essent,
quomodo dixisset, nubant, domum gubernent: Omnis itaq; qui prophetat, intel-
ligens comperiit, tum in ueteri, tum in nouo Testamento. Sic etiam sanctus Ioan-
nes in Apocalypsi dixit: Hæc reuelauit Dominus seruis suis, per seruum sum Ioan-
nem. Et, Hæc dicit Dominus: Qui hæc dixit, sanam mentem habuit & intellexit. C
Ecce igitur hæc dicit Dñs, & Visio quam uidit. At Montanus hic iactat qui seip-
sum esse prophetam, & seduxit eos qui ab ipso decepti sunt, inconstantia secundū
diuinas scripturas narrat. Dicit em̄ in sua appellata prophetia, Quid dicis eum qui
super hominem saluatur? Lucebit enim iustus, inquit, super solem centupliciter.
Parui uerò qui inter uos saluantur, lucebunt super lunam centupliciter. Caterum
Dominus redarguit hunc, habens potestatem donandi ut luceant facies sanctorū,
& qui illustrauit faciem Moysis, & qui immutauit sanctos in sua sancta resurrectione,
eos qui seminantur in ignominia, & resurgunt in gloria. Non alia corpora præ-
ter quæ iam sunt, sed ipsa quæ iam sunt resurgunt tota, accipiuntq; gloriam ab ip-
so post resurrectionem, ab ipso qui gloriam largē sanctis suis exhibet: habet enim
dandi potestatem ac largiendi, uelut Deus ac Dominus. Quum habeat autem po-
testatem largiendi, non promisit secundū Montanum, sed dicit, Lucebunt uestre
facies uelut sol. Si itaq; qui habet potestatem, & uerē herus est ac Dominus noster
IESVS CHRISTVS, dicit quod facies iustorum lucebunt uelut sol: quomodo
Montanus amplius promittit centupliciter? Ergo potius similis est illi, qui promi-
sit Euz, & dixit, Eritis sicut dei: & ab ea quam habebat ipsa unā cum Adam gloria
atq;

A atq; Paradisi uoluptate, præparauit ut eiiceretur, & in corruptionem mortis defer-
 rentur. Insuper uero apponit idem Montanus sic dicens, Ego Dominus Deus om-
 nipotens, conuersans in homine. Recte igitur diuina scriptura nos premuniuit, &
 consequens spiritus doctrina nos admonuit, ut cognoscamus qualia sunt imita-
 menta alieni spiritus, & oppositiones aduersus ueritatem. Statim enim ubi hoc di-
 xit Montanus, suspicionem nobis præbuit, ut recordaremur eorum quæ à Do-
 mino dicta sunt. Sic enim Dominus in Euangelio dicit: Ego ueni in nomine pa-
 tris, & non suscepistis me: Alius ueniet in proprio, & talem suscipient. Proinde pe-
 nitus discors à diuinis scripturis hic inuenitur, uelut omnibus manifestum est qui
 attentè legunt. Si itaq; discors est, alienus est à sancta catholica Ecclesia. Et secta e-
 ius iactans se prophetas habere ac dona, ea non accepit, sed ab his defecit. Quis igitur
 intelligens ausus fuerit hos prophetas uocare, & non magis dixerit hos sedu-
 ctos esse? CHRISTVS enim nos docuit dicens, Spiritum paracletum mittam
 uobis, & signa dās dixit, Ille me glorificauit. Et Dominus rursus CHRISTVS Spi-
 ritum glorificauit, dicens ipsum esse spiritum ueritatis. Montanus autem seipsum
 solum glorificat, & dicit esse patrem omnipotentem, & in homine inhabitare: ut
 undiquaq; ostendatur quod non ipse sit, neq; ab illo missus, neq; qui ab illo acce-
 pit. In Domino enim uoluit totum complementum deitatis inhabitare corporali-
 ter: & de cōplemēto ipsius omnes prophete acceperūt, uelut sanctus Ioānes dicit.
 Et uides q̄modo omnes ueteres CHRISTVM annunciauerūt, & qui post CHRI-
 STM fuerūt, CHRISTVM glorificauerūt, & ipsum confelsi sunt. Montanus ue-
 rò intulit seipsum quendam dicens, ut ostendatur quod neq; est, neq; ab ipso mis-
 sus est, neq; ab ipso accepit. Deinde rursus inquit miserrimus homuncio Monta-
 nus: Neq; angelus, neq; legatus, sed ego Dominus Deus pater ueni. Hac autem
 quum dicat, deprehenditur alienus esse, ut qui CHRISTVM non glorificet, quem
 totum donum Ecclesiasticum in sancta Ecclesia in ueritate glorificauit. Inuenietur
 enim extra corpus Ecclesiæ esse, ac extra caput totius, & non tenere caput, ex quo
 totum corpus constructum augetur, uelut scriptum est. Dominus enim noster IESVS
 CHRISTVS seipsum ostendit quod uerè filius sit in ueritate. Montanus aut
 seipsum patrem dicit. Quomodo igitur o Phryges, qui contra nos hostes insurrexi-
 stis, & in Christianum cognomentum formati estis, barbarorum uerò pugnam su-
 scipistis, & Troianorum ac Phrygum hostilitatem imitamini, quomodo credideri-
 mus uobis dicentibus, propter dona defecisse ab Ecclesia? Non enim amplius do-
 na fuerint quæ sunt à donis aliena, & præter characterē à Domino promissum, ue-
 lut propheta uestri dicunt. Inducitis nobis insuper & Maximillam. Nam & no-
 mina uestra euariata sunt ac horrendissima, et neq; molle quid ac dulce habet, sed a-
 greste & barbaricū. Statim em̄ hec Maximilla apud illos Phrygas quid dicat, o fi-
 lii CHRISTI audite. Mene audite, sed CHRISTVM audite. Et in quib. CHRI-
 STM glorificare uidef, aberrat. Si em̄ CHRISTI fuisset, dixisset utiq; secūdū san-
 ctos Apostolos, uelut unusquisq; dicit. Petrus quidē primus dicēs, Nos ab ipso au-
 diuimus: & ipse Dominus dicēs, Qui uos audit, me audit. Paulus uerò dicit, Imita-
 tores mei estote, quemadmodū ego CHRISTI. Hac aut uerum dicit mentiens, et
 non uolēs. Recte aut dicit quū inquit, sed CHRISTVM. Sæpenumero em̄ immu-
 di spiritus coguntur seipsos subuertere, quod nō sint ueritatis, & ostendere Domi-
 num suū uolentes & nō uolentes propter necessitatem. Sicut puella quæ habebat
 spiritum Pythonis, dicebat, Hi homines Dei altissimi serui sunt. & hoc, Quid ueni-
 sti ante tempus torquere nos? nouimus te qui sis, sanctus Dei. Ita & hac coacta di-
 xit, se non audiendam esse, sed CHRISTVM. Quomodo igitur hi, qui hoc ab ipsa
 audiuerūt, & ipsi crediderūt, ipsam audire uolūt: quū ab ipsa didicerint, nō ipsam
 audiendam esse, sed Dominū. Nam quū uerè terrena ipsa loqueretur, si affuisset ip-
 sis prudentia, non debuissent ipsam audire. Et ne dixeris, quod intelligebat. Non
 enim intelligentia præditi est docere, & seipsum subuertere. Si enim omnino di-
 cit, Ne audite me, qualis erat spiritus qui loquebatur in ipsa? Si ipsa dixit, aut ho-

Spiritus im-
 mundi seip-
 sos subuer-
 tunt.

Spiritus
sancti ap-
pellationes.

Vocatio no-
stra non co-
acta.

Tascodrugit-
arum ap-
pellatio.

mo, ergo non erat in Spiritu sancto. Quæ enim dicit, Me ne audiat, humanum a
quid nimirum dixit, & non erat in spiritu sancto. Quæ uero non erat in Spiritu san-
cto ex supernis, sed humanæ sapientiæ erat, & nihil nouit, & non erat Spiritus san-
ctus, sed ex humana sapientiâ sonabat, ac loquebatur. Si uero in Spiritu sancto lo-
quebatur ac uaticinabatur, qualis erat Spiritus sanctus qui dicebat, Me ne audia-
te. Et multa est fraudis cæcitas, & magnus est Dei sermo, qui per omnes modos
non aduofacit ad hoc, ut sciamus quales sunt spiritus, qui ex Spiritu sancto loquu-
ti sunt: aliquando ex persona patris, aliquando ex persona filij, aliquando ex per-
sona Spiritus sancti. Et si spiritus in Maximilla sanctus fuisset, nõ interdixisset pro-
pria uerba. Vnus enim est Spiritus sanctus, qui diuidit unicuique prout uult. Dici-
tur autem Spiritus pietatis, & dicitur esse Spiritus CHRISTI, & Spiritus à patre
procedens, & à filio accipiens, non alienus à patre & filio existens: Ergo nõ dixit,
Ne audite me. Quæ enim CHRISTI sunt, Spiritus loquitur, & CHRISTVS Spiri-
tum mittit: & in Spiritu sancto eiicit dæmonia: Et Dominus quæ patri sunt, dicit:
Et pater filium sanctificauit, & in mundum demisit, ut cognoscant ipsum & glori-
ficent, quemadmodum glorificat patrem. Et corruit per omnes modos sententia ab
alienatione se à CHRISTI consequentia. Dicit porro rursum eadem Maximilla ip-
sa intelligentiæ ac doctrinæ cognitio, ut per ludibrium dicam: Misit me Dominus
huius laboris & promissionis ac fœderis indicatricem electam, interpretem coactam,
ut uolentem & non uolentem contingat discere cognitionem Dei. Consideremus igitur
uitæ nostræ stabile fundamentum, & uiam Lucis, o charissimi, & ne fallamur per
sermone contrarios, & pecoris à spiritu alieni. Videte enim hic eum, qui sic loquutus
est, coactum se dixisse, non uoluntaria mente. At Dominus noster nõ inuitus uenit
in mundum, neque ex necessitate à patre demissus est, sed simul cum patre habens ip-
sum uelle, & cum sancto Spiritu ipsum exhibere. Et similiter cum habeat ipsum uelle
cum patre, habet etiam ut nõ cum necessitate hanc gratiam omnibus det, sed pro-
pter excellentem erga homines benignitatem. Sic etiam quos uocauit, cum uolunta-
tis proposito uocauit, non necessitatem immittens, non tormentum aliquod adhi-
bens. Dicit enim, Qui sititis uenite ad me. Et rursum, Si quis uult uenire ad me, abne-
get seipsum, & sequatur me. Et per Esaiam idem loquens dixit, Si uolueritis & audie-
ritis me. Et postea ut ostenderet prophetam quis esset qui dicit, ait: Os Domini loquu-
tum est hæc. Et uidet omnibus modis horum ad diuinam scripturam dissonantiam,
& aliam suspensionem ac opinionem præter fidem ac consequentiam Dei. Etenim Ma-
ximilla uolentes & non uolentes cogere dicit, ut etiam ex hoc ipso dicto mendax ui-
deatur. Neque enim uolentes docuit cognitionem Dei quam non nouit, neque non
uolentes coegit. Non enim omnes in mundo nouerunt Maximillæ nomen, neque
sermonum ipsius sonum. Et omnibus modis corruit horum erronea uersutia, quæ
non est ex ueritate Dei. Honorant autem tales etiam locum quendam desertum in
Phrygia, Pepuzam quondam appellatam ciuitatem, nunc autem solo adæquatam.
Et dicunt, illuc descendisse supernam Hierusalem. Vnde eò abeuntes mysteria quæ-
dam perficiunt in loco, & sanctificant, uelut putant. Est enim hoc genus in Cappa-
docia ac Galatia, & in prædicta Phrygia: unde etiam Phrygorum, siue secundum Phry-
gas secta hæc appellatur. Sed & in Cilicia & in Constantinopoli plurimum uiget.
Quo uero nihil relinquamus ex his quæ ad nomen pertinent uniuscuiusque sectæ
à nobis præiudicata, etiam de Tascodrugitarum nominis appellatione rursum dice-
mus. Est enim hoc nomen, aut in hac ipsa, aut in sequenti Quintillianorum appellata.
Ab his ipsis enim & hoc nomen proficiscitur. Vocantur autem Tascodrugitæ ob
hanc causam. Tascus apud ipsos pertica appellatur. Druggus uero nasus, siue rostrum
appellatur. Et ab eo quod imponunt digitum suum, indicem appellatum, in nasum
dum orant, tristitiæ nimirum ac ultroneæ iusticiæ gratia, ab aliquibus Tascodrugitæ
appellati sunt, hoc est, Perticonasati, aut perticorostriati. In hac uero hæresi, aut in
coniugata eius Quintillianorum, siue Priscillianorum & Pepuzianorum appellata, hor-
rendum ac nefarium quoddam opus fieri dicunt. Puerum enim quendam ualde in-
fantem

A fantem, in festiuitate quadā per totum corpus æreis aciculis compungentes, sanguinem ipsius sibi ipsis comparant, ad apparatus uidelicet sacrificij. Sufficiens autem nobis & quæ de hac diximus, o charissimi. Promissimus enim de unaquaq; hæresi, non inuidiose nos dicturos esse, sed quæ tum ex auditu, tum ex lectione eorum qui uerè de his prodiderunt accepimus, tradituros esse: quo nihil superfluum ultra ea quæ nouimus tradentes, sub conscientia esse non uideamur, uelut qui etiam ipsi inueniamus non recta, quæ contra homines dicamus, sed in uitium incidamus, in quod et iam ipsi inciderunt ueritatem non dicentes, sed prædicantes que non uiderunt, neq; audiuerunt, neq; à uera sancti Spiritus doctrina acceperunt. Quando uero omnia exactè, uelut dixi, recensuimus de unaquaq; secta, ita ut malum quidem reuelauerimus ad correctionem eorum qui inciderunt, & subuersionem fecerimus per diuinos sermones & rectas rationes: curatio, ut ita dicā, pharmaco iuxta duplicem modum in Domino preparato, his quidem qui inciderunt, ut conualescant à morbo, & tanto dolore: his uerò qui non illapsi sunt, ut præoccupatiui, ut ita dicā, pharmacū habeant, ueritatis medicamentū exhibētes: quo etiā ipsi discipuli discipulorum Christi uocemur, & ipsius Saluatoris, corporum & animarum auxiliatoris, per uirtutem Christi ad sequentes procedere conabimur, postq; sanè uenenū & dentium ipsius hamiforme uirus, per lignum ueritatis crucis contriuimus. Est autem hæc hæresis hæmorrhoidalis uiperæ similis, cuius pernicies de uniuerso corpore commorforū sanguinem effundit, & sic mortem inducit. Hæc enim & Quintillianorum hæresis hoc facit. Impubis enim pueri corpus compungit, & sanguinem in usum aufert, ad sacrorum nominis Christi initiationem deceptos, seducens. Cæterum nos ad consequentes per uirtutem Christi accedentes, ueritatem ipsius inuocamus, quo uniuscuiusq; erroris uestigijs inuestigatis, uiribusq; eius deprehensis ac confutatis, Deo in omnibus consueto more gratias agamus.

Contra Quintillianos siue Pepuzianos, qui & Priscilliani, quibus coniunguntur Artotyritæ, hæresim XLIX.

Quintilliani, qui & Pepuziani appellantur, Artotyritæq; ac Priscilliani, iidem sunt cum Phrygiis, & ex ipsis originem duxerunt: diuiduntur autem iuxta quendam modum. Tradunt enim hi Phryges, siue Priscilliani, in Pepuza aut Quintillam, aut Priscillam, non possum certò affirmare, unam autem ex ipsis, in Pepuza dormiuisse, & Christū ad ipsam uenisse, cōdormiuisseq; ipsi hoc modo, uelut illa de lusa dixit: in forma, inquit, mulieris formatus, in ueste splendida uenit ad me Christus, & immisit in me sapientiam, & reuelauit mihi hunc locum esse sanctū, & huc Hierusalem ex cælo descendisse. Quare etiam hucusq; dicunt, initiari sic quasdam mulieres in eo loco, itemq; uiros, ad hoc ut ipse aut ipsi expectantes Christum uideant. Mulieres itaq; apud ipsos uocantur prophetissæ. Non autem certo comper tum habeo, an apud ipsos, aut apud Phrygas hoc fiat. Simul enim sunt, ac idem sentiunt. Utuntur autem hi ueteri ac nouo Testamento. Et mortuorum resurrectionem similiter asserunt. Quintillam uero ducem ac principem habent cum Priscilla, quæ etiam est apud Phrygas. Testimonia autem multa producunt uana, gratiam dantes Euxæ, quod prima de ligno prudentiæ comedit. Et sororem Moysis uelut prophetissam in testimonium asserunt, earum quæ ab ipsis in clerum constituantur mulierum. Imo quatuor, inquit, filia erant Philippo, prophetantes. Sæpe uero in suam Ecclesiam ingrediuntur, lampades ferentes, septem uirgines, quædam albis uestibus indutæ, ut populo uaticinentur. Hæ uero modum quendam afflationis à numine præsentibus populis ostendentes, fraudem operantur, ploratūque adunt uelut poenitentia miseriā agentes, lachrymas fundentes, & in habitu quodam uitam humanam deplorantes. Episcopi quoque apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In CHRISTO enim IESU neque masculus, neque foemina. Hæc sunt quæ de ipsis accepimus. Artotyritas autem ipsos appellat, eo quod in mysterijs suis apponunt panem & caseum, & sic mysteria sua faciūt. Tota uero fraus hominum est

Pueri compunctio.

Hæmorrhoidalis uiperæ similis.

Quintillianus, Pepuzianus, Priscillianus.

in eo, quod defecerunt à recta fide, & conuerſi ſunt ad deſperationē, & ad differen-
 tias afflationū & actionum. De bacchantur enim ſemper mentes, ueritatis ancho-
 ram non continētes, ſed ſeipſos uento permittētes. Et ſi enim mulieres apud ipſos
 in Episcopatū ac preſbyteriū ſurrogantur, propter Euam, audiuit ea tamē Domi-
 num dicentē: Ad uirum tuum refugium tuum, & ipſe tibi dominabitur. Latet item
 ipſos Apoſtolicus ſermo: Mulieri nō permitto loqui, neq; autoritatē in uirum ha-
 bere. Et rursus: Non em̄ eſt uir ex muliere, ſed mulier ex uiro. Et Adam non eſt de-
 ceptus, ſed Eua prima decepta in tranſgreſſione fuit. Et o multiplicē huius mundi
 errorem. Quare uelut edentulū quid & dementię plenū, inſtar Stellionis, hanc hæ-
 reſim prætereuntes, ad ſequētes, o chariſſimi, procedam, Deo ad humilitatem no-
 ſtram iuuandam, & promiſſionem noſtram explendam, in auxilium inuocato.

Stellio.

Contra Teſſaractecatitas, heresiſim L.

Teſſaracteca-
 titas,
 Quartade-
 ciman.

A his duabus ſectis ſimul inter ſe permixtis, Phrygorū ac Quintillianorū, ſi-
 ue Priſcillianorum, emerſit rursus mundo alia hæreſis, Teſſaractecatita-
 rum appellata: quos Quartadecimanos quidem appellant. Et hi quidē omnia ha-
 bent uelut Eccleſia. Aberrant autem ab omnibus, eo quod non conſequentiæ &
 doctrinæ ritū attendunt, Iudaicis adhuc fabulis addicti, & neq; æqualia ipſis do-
 cent. Non enim nouerunt quæ dicunt, neque de quibus affirmant. Semel enim in
 anno unam diem tales contentioſe Paſchatis agunt, & quidem quum de Patre &
 Filio ac Spiritu ſancto benē & æqualiter ſentiant, & prophetas ſuſcipiant, & Apo-
 ſtolos atque Euangelistas, reſurrectionemq; carnis ſimiliter conſiteantur, & futu-
 rum iudiciū ac uitam æternam. Inciderunt autē & ipſi in errorem non uulgarem,
 uſi nimirum dicto in quo dixit lex: Maledictus qui non faciet Paſcha decimaquar-
 ta die menſis. Alij uerō ex ipſis eandē unam diem agunt, & eandem unam diem ie-
 iunant, & myſteria perficiunt. Et ſanē ex actis Pilati iactāt, ſe ueritatem cōperiffe,
 in quibus habetur Saluatorem die ante octauum Calendarum Aprilium, paſſum
 eſſe. Et in illa die uolunt paſcha agere, in quancunque inciderit quartadecima
 lunæ. Qui uerō in Cappadocia degunt, eandem unam diem ante octauum calen-
 das Aprilis agunt. Et inter ſeipſos ſeditio eſt non uulgaris, quū alij decimaquar-
 ta Lunæ, alij ante octauū Calen. April. idem faciant. Adhuc autem inuenimus a-
 cta Pilati, in quibus indicat, ante decimum quintū Calen. April. paſſionem CHRI-
 STI factam eſſe. Reuera autem, uelut ex multa certitudine cognouimus, die ante
 decimam tertiam Calen. April. Saluatorem paſſum eſſe accepimus. Quidam die an-
 te decimā Cal. April. aſſerunt. Sed & hi à propoſito exciderunt. Vereor autē de his
 ſermonem longius extendere. Nam multa ſunt quæ dicere poſſimus. Nam ubi le-
 giſlator Moſes totam legem compleuit, negotio ex Deo accepto, in ultimo libro
 Deuteronomij omnes maledictiones ponit, non ſolū de Paſchate, ſed etiā de cir-
 cumciſione, & decimatione, & oblationibus. Quare ſi unam maledictionē effuge-
 runt, in multas ſeipſos immiſerunt. Comperientia em̄ maledicti, quum non circum-
 cidantur: maledicti, nō decimātes: & maledicti, nō in Hieruſalem offerentes. Et o
 multos homines in multas nugas ſeipſos immittentes. Reuera em̄ prudens illud
 Eccleſiaſtæ dictū dicere licet, quod ex Spiritu ſancto nobis promulgatū eſt: Deus
 fecit hominē rectum, ipſi uerō inquiſiuerunt ſibi ipſis uias multas. Vnde em̄ non
 corruit ipſorū opinio: Primū em̄ ſi decimaquarta die Paſcha agūt, opus habent
 quem accipere à decima, & ipſam ſeruare uſq; ad decimam quartam. Et non am-
 plius una dies ieiuinj erit, ſed quinq;: decima, undecima, duodecima, decimater-
 tia, decimaquarta. Si uerō ad ueſperam immolatum fuerit paſcha, eadem decima
 quarta illuſcens, ſex diebus perficiet in ieiuinio, & non amplius una erit ieiuinj
 dies, & concidit ipſorum de una die quæſtio, quæ non una aliqua eſt, habet enim
 primitiua extraria coniuncta. Et nō modicum damnum in hoc negotio incurrūt.
 Oportebat enim CHRISTVM in decimaquarta die immolari ſecundum legem,
 ut deficiat apud ipſos lumen, quod illuminat ipſos ſecundum legem, orto ſole &
 lunæ ſplendorem uelante. A decimaquarta enim, & infra, luciditas lunæ perit:

Sic

A Sic & in lege à CHRISTI aduētū ac passionē, Iudaica synagoga obscurata est. Resplenduit autem Euangelium non dissoluta lege, sed impleta: non abolita figura, sed declarante ueritate. Sic enim & in eo, quod in Hiericho fecerunt paschate, statim intulit diuina scriptura dicens: Et comedebant in Galgalis, & defecit Manna: præcontestans ipsis ac uaticinans diuina scriptura, quod per passionem Domini, propter ipsorum abnegationem Dei, deficiat apud ipsos esus Euangelicus ac cœlestis, quod Manna apud ipsos uocatum est. Caterum sancta Dei Ecclesia undiquaque de sacrae huius discipline utilitate connexionem colligens, à ueritate non excidit. Utitur enim non solum decima quarta, sed etiam septima, ordine septem sabbati dierum secundum circuitum reuoluto, ut secundum ea quod à Domino facta sunt secundum exemplar, sit resurrectio & conuiuium. Et utitur non solum decima quarta lunæ, sed etiam cursu solis: ut ne uno anno duo pascha facientes, in altero neque unum pascha perficiamus. Quapropter obseruamus quidem decimam quartam, transgredimur autem æquinoctium, & ferimus in sanctam dominicam, finem cōplemēti. Accipimus autem ouem à decima, nomen IESV per iota denarii notam agnoscētes, ut ne lateat quid nos, de tota ueritate uitalis huius paschatis, & Ecclesiastici ac ueri negocii. Præteribo autem & hanc inflationem Beonis siue Physalis serpentis, per CHRISTI uirtutem signatus, & ad sequentes sectas mentem adhibebo. Deo pro consueto nostro more in auxilium inuocato.

Manna
quid sit.Paschatis
in Ecclesia
ratio.Physalus
sen Beon
serpens.

*Contra hæresim quæ non suscipit Euangelium Ioannis, & Apocalypsim,
quam dementium & brutorum appellauerunt. LI.*

Consequenter post has hæreses, Phrygias scilicet, & Quintillianos ac Tessalarescatitas, alia hæresis mundo exorta est, uelut reptile debile, non potens resistere ad odorem dictamni, aut styracis, aut libanotidis, aut abrotoni, aut bituminis, aut thymiamatis, aut lapidis gagatæ, aut cornucervi. Dicunt enim hi, qui hæc in consuetudine habuerunt, & experientia cognouerunt, fugare has species, reptilia & uenenum iaculantia. Et dictamnium quidam uocant, ab eo quod medici hac utuntur, ad parientium mulierum auxilium. Quare à nobis merito assimilatur Deo Verbo, qui ex supernis uenit è cœlestibus ex patre, sine tempore & sine principio genitus. Dicit enim Solomon de insipiente & mala muliere, quod odio habet doctrinam sinceram. Sic etiam hi firmam prædicationem odio habent, quum sint terreni, & cœlestia auersantur. Vnde timete uocem sancti Spiritus dicentem, Vox Domini perficiens ceruos: eius uidelicet, qui dixit seruis suis & Apostolis: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Hæc enim erat uox quæ perficit ceruos, & data est immundum per sanctos Apostolos ac Euangelistas, ut conculcent contrarietatem diaboli. Ex quorum numero sanctus Ioannes acerrimè institit, ac redarguit uim erroneorum & serpentis formam habentium. At nihil possunt tales in arca. Iubetur enim sanctus Noe, iuxta Domini uerbum munire ipsam, uelut inquit ad ipsum, Bitumine oblines ipsam intrinsecus ac forinsecus: ut ostendat speciem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ bituminis uim habet fugantem horrenda & perniciofa reptiliformia dogmata. Vbi enim sufficitur bitumen, non poterit stare serpens. Soporem enim his inducit ac torporem sacer styracis suffitus, & deuittant huius odorem. Idem præstat & libanotidis facultas, contra ipsum serpentem producta, & supra latibulum ipsius exorta. Vbi enim CHRISTVM ex affricu nudum hominem prædicauit, Ebion & Cerinthus, & cōplices ipsorum, in Asia inquam, illic Spiritus sanctus produxit mundo hanc sanctam herbam, siue fruticem fugantem serpentem, & diaboli tyrannidem destruentem. Illic enim sanctus Ioannes post ætatem senectam, iubetur à Spiritu sancto prædicare, & reflectere errantes in uia, non coacte, sed ex uoluntate, credentibus lucem Dei reuelans, quæ est in sancta Dei doctrina. Verum usque quo extendo sermonem? Equidem qui manet ubi crescit abrotonum, illic non amplius manet neque nidulatur serpens: Et ubi est uera Dei doctrina, illic non habebit domicilium reptiliformis doctrina, sed perit. Dicunt itaque Alogi, id est bruti illi, & uerbo ca-

Dictamnium
appellatio.

66

66

bo ca

*Alogi cur
dicti.*

*Ioannis Euā
gelium, Ce-
rinthi esse
putatū est.*

*Euangeli-
starum con-
sonantia.*

bo carentes. Hanc enim appellationem ipsis impono. Ab hac enim die sic uocabun-
tur, & sic ipsis, o charissimi, nomen imponimus, ut uidelicet Alogi uocentur: habue-
runt enim sectam, libros sancti Ioannis reicientem. Quandoquidem enim Ver-
bum non suscipiunt a Ioanne predicatum, Alogi, id est sine Verbo appellabuntur.
Quia itaque penitus alieni sint a uerbi predicatione, puritate predicationis ueritatis
negant, & neque Ioannis Euangelium, neque Apocalypsim admittunt. Et si quidem su-
scepissent Euangelium, Apocalypsim uero reiecerissent: dixissemus utique, Nunquid
iuxta exactam rationem hoc faciunt, Apocryphum non admittentes, propter ea
quae in Apocalypsi profunde ac obscure dicta sunt. Quando uero non suscipiunt na-
tura libros a sancto Ioanne praedicatos, manifestum est omnibus, quod hi & similes
hi sunt, de quibus sanctus Ioannes in catholicis epistolis dixit: Nouissimum tem-
pus est, & audiuitis quod Antichristus ueniet, & nunc ecce Antichristi multi, &
cetera. Praetexunt enim hi se uereri contradicere sancto Ioanni, eo quod sciunt ip-
sum in numero Apostolorum esse, & a Domino dilectum, qui pro dignitate my-
steria reuelauit, & supra pectus Domini recubuit: & ideo alio modo ipsa subuer-
te re conantur. Dicunt enim non esse ipsa Ioannis, sed Cerinthi, & indigna esse ipsa
Ecclesia, et ab ipsa statim aggressione redarguuntur, neque quae dicunt intelligentes,
neque ea de quibus affirmant. Quomodo enim erunt Cerinthi, quae contra Cerin-
thum dicunt? Cerinthus enim recentem & nudum hominem CHRISTVM ha-
bet. Ioannes autem semper existens, uerbum praedicauit, & ex supernis uenisse, ac
incarnatum esse. Ab ipsa itaque aggressione confutata est uana horum calumnia, quae
stultitia quaedam est, & non intelligit unde redarguitur. Videntur enim sibi etiam
ipsi aequaliter nobiscum credere. quum autem non teneant certam praedicationem,
per sanctum Ioannem nobis ex Deo traditam, comperientur redargui in his
quae ignorant, quomodo uidelicet circa ueritatis cognitionem se efferunt. Et si
modo uoluerint resipiscere & considerare, cognoscent. Nos enim doctrinas a
sancto Spiritu memorabiliter & secure ac certo existentes, non reiecerimus. Di-
cunt enim contra seipsos, Neque enim dixerim contra ueritatem, quod libri ip-
sius non concordent cum reliquis Apostolis. Videntur deinceps accusare sanctam
& diuinitus inspiratam doctrinam. Et quid, inquit, dicit? In principio erat uer-
bum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. & Verbum caro factum
est, & habitauit in nobis. Et uidimus gloriam eius, gloriam uelut unigeniti a patre,
plenum gratia & ueritate. Et statim Ioannes testatur ac uociferatur dicens: Hic est
quem dixi uobis. & Hic est agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et deinceps di-
cit: Et dixerunt ad ipsum qui audiuerunt, Rabbi ubi habitas? Et statim eodem lo-
co, Postera die uoluit exire in Galileam, & inuenit Philippum, & dicit ei IESVS, Se-
quere me. Et postea paulo ulterius dicit: Et post tres dies nuptiae factae sunt in Ca-
na Galileae, & uocatus est IESVS ac discipuli eius ad nuptias. Et erat illic mater ip-
sius. At reliqui Euangelistae dicunt, ipsum in deserto fuisse quadraginta diebus ac ten-
tatum esse a diabolo, & nunc reuersum esse, & discipulos assumplisse. Et non sciunt illi
nulla intelligentia praediti, quod unicuique Euangelistae cura fuit, ut consonum loqueretur
quae ab alijs fuerunt dicta. Imo ut ab alijs relicta sic reuelaret. Non enim erat ipso-
rum uoluntas, sed ex Spiritu sancto doctrina ac consequentia. Si enim hunc reprehendere
uolunt, discant quod alij tres non ab ipsa consequentia auspicati sunt. Mattheus enim
primus incepit Euangelium annunciare. Huic enim erat commissum ac imposi-
tum, ut Euangelium predicaret ab initio. uelut etiam in alia haeresi de hoc per longum
diximus. Neque uero nobis molestum erit de iisdem rursus tractare, ad declarandam ueritatem,
& erroneos illos confutandos. Hic itaque Mattheus Euangelium suscipere di-
gnus iudicatur. & iustissimum hoc erat. Oportebat enim a multis peccatis conuersum
& a telonio digressum, in exemplum nobis futurorum saluari, ab eo qui ob salutem ge-
neris humani uenit, ac dixit, Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam:
& ex telonio educito, atque ab iniquitate conuerso, salutis praedicationem exhiberi,
quo ab ipso discerent homines aduentus benignitatem. Nam post remissionem peccato-
rum,

A rum, largitus est ipsi etiam suscitationem mortuorum, & mundationem lepræ, & uir-
 tutes sanationum, & fugationem dæmonum, ut non solum per uerbum persuade-
 ret audientes, sed etiam per ipsum opus. ita ut prædicaret Euangelia perditis, quo-
 niam inuenientur per poenitentiam: & lapsis, quod resurgent: & mortuis, quod ui-
 uificabuntur. Et hic quidem igitur Matthæus Hebraicis literis scribit Euangelium,
 & prædicat, & incipit nō ab initio, sed recenset genealogiam ab Abraam. Abraam,
 inquit, genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, & cætera, usq; ad Ioseph & Mariam.
 Et ab initio ponit dicens: Liber generationis IESU CHRISTI filij Dauid: deinde
 inquit, Filij Abraam. Deinde progressus ad ipsum quæsitum, ait: IESU uerò CHRI-
 STI natiuitas sic erat. Quum desponsata esset mater eius Maria Ioseph, priusquam
 congressi essent, inuenta est in utero habens ex Spiritu sancto. Et quum Ioseph iu-
 stus esset, quærebat dimittere ipsam clanculum. Et ecce angelus Domini apparuit
 ipsi in somnis dicens: Ne dimittas uxorem tuam. quod enim in ipsa est, ex Spiritu
 sancto est. Ecce enim pariet filium, & uocabis nomen eius IESU M. Hic saluum fa-
 ciet populū suum à peccatis: & hoc, inquit, factum est, ut impleret id quod dictum
 est à Domino per prophetam dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & cætera. Et
 excitatus, inquit, à somno Ioseph, sic fecit, & assumpsit uxorem suam, & non cogno-
 uit ipsam, donec peperisset filium suum primogenitum, & uocauit nomen eius IE-
 S U M. Quum autem natus esset IESUS, inquit, in Bethleem Iudææ, in diebus Hero-
 dis regis, Ecce Magi ab oriente accesserunt Hierosolyma dicentes, Vbi est qui natus
 est rex Iudæorum? uidimus enim stellam ipsius in oriente, & uenimus ut adoremus
 ipsum. Vbi igitur est negotium Zachariæ? Vbi ea quæ à Luca tractata sunt? Vbi
 uisio Angelij? Vbi prophetia Ioannis Baptistæ? Vbi Zachariæ obiurgatio? Vbi non
 potuisse ipsum loqui, donec facta essent quæ ab Angelo dicta fuerant? Vbi quæ à
 Gabriele ad uirginem dicta sunt? Vbi declaratio certitudinis Mariæ, quæ cum pru-
 dentia Angelo respondit, ac interrogauit dicens: Quomodo erit hoc, quoniam ui-
 rum nō cognosco? Et pura illa narratio cum sinceritate, quod dixit ad ipsam: Spi-
 ritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi? Quid igitur dice-
 mus? Quando quidem nō annunciauit Matthæus quæ à Luca relata sunt? Ergo dis-
 scors fuerit sanctus Matthæus à ueritate? Imò nō. Vera dicit sanctus Lucas cum di-
 xerit de primis à Matthæo nō tractatis. Nōne unicuiq; diuisit Deus, ut quatuor Euā-
 gelistæ debentes prædicare, inueniant singuli quod faciāt? & aliqua quidem cōsonē
 ac equaliter prædicent, ut ostendant ex eodem fonte pcedere: aliqua uerò unicuiq;
 relicta alius narraret, qui acceperat à Spiritu partē pportiois. Quid aut faciemus? quū
 Matthæus quidē prædicet in Bethleem Mariā peperisse, iuxta genealogias quæ sunt
 apud ipsum, ab Abraā & Dauid tradens CHRISTI in carnem aduentū, quomodo
 non reperit sanctus Marcus hæc tradere, sed à negotio in Iordane introductionē E-
 uangelij facit, & dicit, Initiū Euangelij sicut scriptum est in Esaia propheta, Vox cla-
 mantis in deserto. Sic etiam quæ à sancto Ioāne tractata sunt, & in Spiritu sancto mu-
 nita, se habent. Curam em̄ habuit, ut ne de sepe iam prædicatis diceret, sed de neces-
 sarijs ab alijs relictis. Vniuersa em̄ Euangelij doctrina talem modum habuit. Quum
 em̄ Matthæus prædicasset CHRISTVM genitū, & ex Spiritu sancto conceptū, & se-
 mine Dauid & Abraā secundum carnem dispensatū: error quibusdā accidit, qui nō
 intellexerunt: non Euangelista ipsis causa existente ut errarent, sed ipsorum erronea
 mente, ut declararent certitudinem eorum quæ ex Euangelista per malam opinio-
 nem excogitauerūt. Hinc em̄ Cerinthus & Ebion nudū hominem asserebant. Item
 Merinthus et Cleobius, siue Cleobulus, et Claudius, et Demas, et Hermogenes, qui
 dilexerūt hunc mundū, & uiam ueritatis reliquerūt. Contradicentes em̄ discipulis il-
 lo tempore, ex genealogia secundū Abraā & Dauid suam dementiā confirmare co-
 nabant: non rectē quidem putantes, uerū hinc occasionem & pretextū uenantes.
 Contradixit enim ipsis sape ipse sanctus Ioannes, & comites ipsius Lucius, ac alij
 multi. Verū impudentia quæ frontem suam perfricuit, sibi ipsi mala attrahere co-
 nata est. Statim porro post Matthæum insequutus est Marcus, iussus à sancto Petro
 Romæ

Matthæi E-
uangelij ra-
tio.

Impudentia
frontē per-
fricuit.

Romæ Euangelium ædere: & ubi scripsisset, mittitur à sancto Petro in Aegyptiorū a regionem. Hic autē unus erat de septuagintaduobus, dispersis ob uerbum quod dixerat Dominus: Nisi quis ederit meam carnem, & biberit meum sanguinē, non est me dignus: uelut euangelij uerba legentibus clarē indicatur: tamen per Petrum reuocatus, dignus euadit impleri spiritu sancto, & Euangelium tradere. Incipit autem inde prædicare, unde Spiritus ipsum iussit, initium faciens à decimo quinto anno Tiberij Cæsaris, post annos triginta à tractatione Matthæi. Quum autem esset secundus Euangelista, & non clarē de deductione Dei uerbi ex supernis indicasset, sed penitus quidem significanter, non tamen iuxta tantam claritatem: contigit prædictis iterum obtenebratio mentis, ut non fierent digni illuminatione Euangelij, dicebantq; Ecce secundum Euangelium quod de CHRISTO significat, & nusquam ex supernis generationem dicit, sed ait, In Iordane descendit Spiritus super ipsum, & uox, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Quando uerò hæc sic in talibus stolidē fierent, cogit Spiritus sanctus, & compungit sanctum Lucam, uelut ab altissima profunditate, iuxta intelligentiam deceptorum proferre, & ab alijs relicta rursus adijcere, ut ne quis erroneorum putaret fabulose ipsum generationem enarrare, deinde sublimem sermonem facit. Verum propter exactam certitudinem tenuiter totam rem exponit, & ad confirmationem ueritatis, testes eos qui ministri uerbi fuerunt introducit, dicens, Quando quidem multi aggressi sunt, ut aliquos quidem aggressores ostenderet, Cerinthum inquam, & Merinthum, atq; alios. Deinde dicit, Visum est & mihi consequenter, ubi peruestigassem ex his qui ab initio ipsi uiderunt, ac ministri uerbi fuerunt, scribere tibi optime Theophile (siue sanē Theophilo cuidam tunc scribens, siue omni homini Deum diligenti) de eorū uerborum in quibus instructus es, certitudine. Et instructionem quidem præpositam dixit, ut iam ab alijs quidem instructus fuerit, non autem certō ab ipsis didicerit. Deinde certitudinem dicit, Erat in diebus Herodis regis, ex familia Abia pontificis, sacerdos quidam nomine Zacharias, & uxor ipsius ex filiabus Aaron, cui nomen Elizabet. Et incipit ante Matthæum. Matthæus enim indicauit triginta annorum tempus ab initio, Marcus uerò post triginta annos posuit negocium in Iordane factum in ueritate, similiter ut Matthæus & Lucas. Matthæus uerò à triginta annorum tempore, ante negocium baptismatis in Iordane, narrationem fecit. Lucas autem ante tempus priusquam cōceptus esset Saluator in utero, à sex mensibus tempus indicauit, & rursus à nouem mensibus ac paucis diebus conceptionis Domini, ut sit uniuersum tempus annus unus & triginta ac ultra. Narrat autem & pastorum, per angelos qui annunciauerunt, Dei uisionem. Et quod natus est in Bethlehem, & fascijs inuolutus in præsepī, & octaua die circumciscus est, & in quadraginta diebus oblationes secundum legem pro ipso fecerunt. & quod Simeon in ulnas ipsum suscepit, & quod Anna filia Phanuel confitetur. Et quod ex Nazaret abierit in Hierosolyma, unā cum parentibus facientibus secundum legem. Quorū nihil tractatum est Mattheo, neq; Marco, imò neq; Ioanni. Vnde etiā aliqui ex Grecis philosophis, Porphyrius inquam, & Celsus, & Philosabbatius ex Iudæis oriundus, horrendus ac fraudulentus serpens, subuersionem Euangelicæ tractationis molientes, sanctos Euangelistas accusant, animales ac carnales existentes, & secundum carnem militantes, & ad complacentiam Dei impotentes, & quæ spiritus sunt, non intelligentes. Vnusquisq; enim sermonibus ueritatis offensus, propter ignorantia in ipso cæcitatem, in hoc impingentes dixerunt, Quomodo potest eadem dies esse natiuitatis in Bethlehem, & circumcissionem habere octaua die, & per quadraginta dies ad Hierosolyma ascensum, & ea quæ à Simeone & Anna in ipsum facta sunt: quando in nocte in qua natus est, apparuit ipsi, inquit Angelus, post Magorum aduentum qui uenerunt ut adorarent ipsum, & aperuerunt peras suas, & obtulerunt ipsi uelut dicit: Apparuit ipsi, inquit, Angelus dicens, Surge, accipe puerum & uxorem tuam, & abi in Aegyptum, quia Herodes animam pueri querit. Si itaq; in ea nocte in qua natus est, assumptus est in Aegyptum, & illic erat usquequo mortuus est Herodes: unde est

Marci Euā
gelij ratio.

Luce Euā
gelij ratio.

Philosophi
Greci ex
Euāgelistis
offensi.

A unde est quod manserit, & octaua die circumcissus sit: Aut quomodo post quadraginta dies reperitur Lucas mentiens (sic dicunt, contra suum ipsorum caput blasphemantes) quod dicit: In quadragesima die obtulerunt ipsum in Hierusalem, & illinc in Nazareth: Et non nouerunt illi ignorantia occupati, sancti Spiritus uirtutem. Vnicuique enim Euangelistae datum est, ut quae in ueritate in singulis temporibus, temporumque momentis impleta sunt, enarrarit. Et Matthaeus quidem, ubi recensuit quod natus est in Spiritu sancto, & quod conceptus est sine semine uiri, nihil de circumcissione dixit, neque quicquam ex his quae facta sunt circa ipsum ante duos annos: sed exponit aduentum Magorum, uelut attestatur nobis uera Dei doctrina, interrogante Herode a Magis tempus, declarabat ipsum exorte stellae ac Magorum responso, a duobus annis, ac infra: ut non sit hoc tempus, de quo Lucas tractauit. Verum Lucas ante duos annos facta narrat: Matthaeus uero ubi dixit natiuitatem, transiit ad biennale tempus, & indicauit quae facta sunt post duos annos. Quapropter & Herodes animaduertens hoc, postquam reuersi essent Magi per aliam uiam, putauit in multitudine puerorum etiam ipsum natum inuentum iri, & cum ipsis occisum iri. Iussit enim omnes pueros in finibus Bethleem occidi, a duobus annis, & infra, usque ad diem in qua Magi apud ipsum fuerant. Hinc uero cui non apparet, quod quando uenerunt Magi, duos annos puer natus erat: Nam & ipsa tractatio omnem certitudinem declarat. Lucas etenim dicit, fascijs inuolutum esse puerum recens natum, & iacuisse in praesepe & in spelunca, eo quod non esset locus in diuersorio. Erat enim tunc descriptio, & qui dispersi erant a tempore bellorum in Maccabeis factorum, per omnem terram dissipati erant, & pauci omnino manserunt in Bethleem habitantes. Quare in quodam exemplari Euangelistarum appellatur ciuitas David, in alio uero pagum ipsam uocant, eo quod ad modicam terram deuenit. Quando autem factum est edictum regis Augusti, & necesse habebant ut uenirent dispersi, ipsorumque genera, uenerunt ad locum ut describerent affluentes populi multitudinis, & impleuerunt locum: & non erat locus in diuersorio, propter frequentiam. Postea uero facta descriptione, abiit unusquisque eo ubi habitationem habebat. quare & amplitudo in terra fuit. Proficiscentes autem memorie gratia eorum quae illic facta fuerant, primo anno perfecto, & secundo impleto, uenerunt parentes illuc a Nazareth, uelut ad conuentum hunc. Quare & Magorum aduentus contigit circa talem casum, ita ut non aequalis fuerit tunc habitatio Mariae & Ioseph, ei quae apud Lucam propter descriptionem relata est. Non enim inuenerunt Mariam in spelunca, ubi peperit, sed uelut Euangelium habet: Ducebat, inquit, ipsos stella usque ad locum ubi erat puer, & ingressi in domum, inuenerunt puerum cum Maria: non amplius in praesepe, non amplius in spelunca, sed in domo. ut cognosceretur ueritatis certitudo, et temporis duorum annorum spacium, ex quo natus est donec accesserunt Magi. Et in illa nocte post duos natiuitatis annos, uisus est Ioseph angelus, & dixit ut assumeret puerum & matrem in terram Aegypti. Quapropter non amplius reflectit Ioseph in Nazareth, sed aufugit cum puero & matre in Aegyptum, & alios duos annos isthuc transigit. Et sic rursus angelus post Herodis obitum reuerti iubet eundem in Iudaeam. Tricesimotertio enim anno Herodis nascitur CHRISTVS Dominus. Tricesimo quinto uenerunt Magi. Tricesimo septimo mortuus est Herodes, & successit Archelaus filius ipsius in regnum, qui regnauit annis nouem, uelut in alijs locis a me dictum est. Discessit igitur ubi audiisset de Archelao, & digressus habitauit in Nazareth, & illinc rursus quotannis ascendebat Hierosolyma. Vides quanta sit certitudo in diuinis Euangelijs de unaquaque re: Illi uero ignorantia ducti, occaecata mente sua non nouerunt finem uniuscuiusque sermonis, sed simpliciter contra sanctos efferunt os suum, & laxant linguam, nihil dicentes in ueritate, sed seipsos a uia abalienantes. Hinc igitur Lucas postquam exposuit prima, rursus dicit quomodo in duodecimo anno ascendit ad Hierosolyma: ut ne relinquat locum his qui putauerunt ipsum simpliciter uirum perfectum in mundo apparuisse, & in Iordanem ad Ioannem uenisse, uelut traditum est a Cerintho & Ebione, atque alijs. Horrendus

Magorum ad
uentus quan-
do.

Temporis cir-
ca Christi
natiuitatem
ratio.

enim serpens oblique incedens, in una sententia permanet: uerum alijs quidem uir A
 detur ex affricu ac semine uiri genitus esse, alijs uero simpliciter homo apparuisse.
 Quapropter exacte omnia exponentes sancti Euangelistae, certam rationem per-
 sequuntur. Et Lucas ex natura uelut ab infernis ad superna erigens mentem, dicit:
 » Erat autem IESVS incipiens esse annorum ferme triginta, filius existens, uelut puta-
 batur, Ioseph. At putari, non uere, sed in loco quidem patris erat Ioseph, eo quod sic
 Deo uisum fuit. Non autem erat pater, qui non ad Mariam coniunctionem habuit. Aut
 Ioseph qui solum uir uocatus est, eo quod desponsatus fuit, cum senex esset annorum plus mi-
nus octuaginta, & filios haberet sex, ex prima sua uera uxore: hanc autem solum pro-
pter desponsationem mysterij accepisset, uelut etiam alibi exactius de hoc recensui.
 Quomodo igitur is qui coniunctionem non habuit, pater ipsius fuit, quod impossi-
 bile est? At dices mihi, Quomodo igitur uir ipsius uocatus est, si non hanc habuit?
 Caterum qui de his ambigit, ignorat quae sunt in lege, quod nominatur uxor uiri,
 et siue uirgo fuerit, siue adhuc in domo patris existit, nomine solum talis uxor dici-
 » tur. Ea de causa sanctus angelus dicit: Ne timeas accipere uxorem tuam. Et ut ne
 quis putet errorem esse in Euangelijs: admirandum enim est mysterium, & narratio su-
 per hominis captum, uerum solis filijs sancti Spiritus leuis est tota ac illuminata. Erat
 igitur annorum ferme triginta, uelut putabatur filius Ioseph, qui fuit filius Eli, qui fuit
 Mattha. Et subducit generationem ad Abraham, unde etiam Mattheus incepit. B
 Transcendit autem Noe, & uenit ad Adam: ut eum qui primus formatus est queri in-
 dicaret, per eum qui de massa ipsius uenit, hoc est, de sancta uirgine Maria. Venit
 enim propter illum olim formatum, & propter eos qui ab ipso geniti sunt, uolentes
 uitam aeternam possidere. Transgressus autem ipsum Adam, dicit, qui fuit Dei. Hinc
 ergo manifestatio facta est, quod Dei quidem filius erat, uerum per semen Adae iux-
 ta successionem in carne accessit. At rursus non habuerunt illuminationem erronei
 illi, sed contradixerunt sermoni, seipsos seducentes super ueritatem. Dixerunt autem,
 Ecce tertium Euangelium id quod est secundum Lucam: hoc enim demandatum fuit Lu-
 cae, qui & ipse unus de septuaginta duobus ob sermonem Domini dissipatus fuit,
 uerum per sanctum Paulum rursus ad Dominum reflexit, qui & Euangelium predicare
 comisit. Et praeedicat quidem primum in Dalmatia ac Gallia, & in Italia ac Macedo-
nia. Principium autem in Gallia fuit, uelut etiam de comitibus quibusdam ipsius, in e-
 » pistolis suis idem sanctus dicit, Crisces, inquit, in Gallia. Non enim in Galatia, uelut
 quidam decepti putant, sed in Gallia legendum est. Verum ad propositum deueniam.
 Cum protulerit Lucas genealogias ab imis ad superna, & indicationem fecerit aduen-
 tus Dei uerbi ex supernis, simulque coniunxerit ipsum carnali ipsius dispensationi,
 ut auerteret ab erroneis ac seductis errorem: illi non intellexerunt. Quapropter co-
 git sanctus Spiritus Ioannem, recusantem Euangelium annunciare ob metum & humi-
litem, in senecta ipsius, post nonaginta annos uitae eius, post reuersionem ipsius a
Patmo, quae facta est sub Claudio Caesare, postque multos annos in Asia transegisset,
 Euangelium exponere. Et non erat ipsi opus de incarnationis negotio per longum tra-
 ctare. Iam enim munitus erat is locus. Sed uelut a tergo quorundam incedens, & ui-
 dens ipsos ulterius progredientes, & ad asperiora seipsos exponentes, & in auia ac
 spinosa, reuocare ipsos in rectam uiam cogitauit, & ipsis predicare constituit, & di-
 xit: Quid erratis? quod uertimini? quod seducimini tu Cerinthe & Ebion & alij: non
 est ita ut putatis. Certum genitus est CHRISTVS secundum carnem, manifestum id est.
 Ecce enim ipse confiteor, quod uerbum caro factum est. At non ex quo caro factus est, pu-
 taueritis eundem esse. Non est enim a temporibus. Mariae solum, uelut unusquisque no-
 strum ex quo natus est, existit: uerum priusquam natus est, non est. At sanctus Deus
 Verbum filius Dei CHRISTVS Dominus noster IESVS, non est a temporibus Ma-
 riae solum, neque a temporibus Ioseph solum, neque Eli, neque Leui, neque Zorobabel, neque
 Salatiel, neque Natan, neque Dauid, neque a Iacob, neque ab Isaac, neque a temporibus Adae,
 neque Noe, neque Abraham, neque a quinta die, neque a quarta, neque a tertia, neque a secun-
 da, neque ab eo tempore ex quo coelum & terra facta sunt, neque a quo mundus fuit. Sed
 in prin-

A in principio erat uerbū, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Omnia
 per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, quod factum est, etc. Et, Verbum caro
 factum est, & habitauit inter nos, & uidimus ipsum. Deinde: Erat homo missus à
 Deo, cui nomen Ioannes. Hic uenit in testimoniū, ut testaretur de luce, ut omnes cre-
 derent per ipsum. Non erat ille lux, sed ut testaretur de luce. Erat lux quę illuminat
 omnem hominem uenientem in mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum
 factus est, & mundus ipsum nō cognouit. In propria uenit, & sui ipsum non recepe-
 runt. Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex
 sanguinibus & carne, sed ex Deo nati sunt. Et, Verbum caro factum est, inquit, &
 habitauit inter nos. Ioannes testatur & clamat, dicens: Hic erat quem dixi uobis. Et
 de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et dicit: Non sum ego CHRISTVS,
 sed uox clamantis in deserto. Et cum recenset hæc omnia, dicit: Hæc in Bethabara
 facta sunt. In alijs uerò exemplaribus, In Bethania habetur, trans Iordanem. Et
 postea ostendit, quod dixerunt ipsi discipuli Iohannis, Rabbi ubi habitas? Ipse ue-
 rò dixit, Venite & uidete. & abierunt, & apud ipsum manserunt die illa: hora autē
 erat ferme decima. Erat Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus his qui secu-
 ti sunt ipsum. Reperit hic primus fratrem suum Simonē, & dicit ipsi: Inuenimus Mes-
 siam, quod interpreteris CHRISTVM, id est unctū. Hic duxit ipsum ad IESVM.
 Intuitus autem ipsum IESVS, dixit: Tu es Simon filius Iona, tu uocaberis Cephas,
 quod interpreteris Petrus, id est lapis. Postera die uoluit IESVS exire in Galilæā,
 & reperit Philippum, & dicit ipsi IESVS, Sequere me. Erat autē Philippus à Beth-
 saida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Reperit Philippus Nathanael, & dicit ipsi: Quē
 B scripsit Moses in lege, & Prophetæ, inuenimus IESVM filium Ioseph à Nazareth.
 Et dixit ipsi Nathanael, Ex Nazaret potest quid boni esse? Dicit ei Philippus: Ve-
 ni & uide. Cum autē uidisset IESVS Nathanael uenientē ad ipsum, dicit de ipso: Ec-
 ce uerē Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Respon-
 det IESVS, & dicit ei: Antequā uocaret te Philippus, cum esses sub ficu, uidebam
 te. Respondit ipsi Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius Dei, tu rex es Israel. Respō-
 dit IESVS, & dicit ipsi: Quia tibi dixi, uidebam te sub ficu, credis: maiora his uide-
 bis. Et dixit ei: Amen amen dico uobis, uidebitis cœlum apertum, & angelos Dei
 ascendentes ac descendentes super filiū hominis. Et tertia die nuptiæ factæ sunt in
 Cana Galilææ, &c. Vt ostendat post quadraginta dies tentationis, & post reditum
 ab ipsa tentatione, & profectiōē ad Nazareth & Galilæā, uelut alij tres Euangeli-
 stæ dixerunt, rursus ad Iordanē ipsum uenisse: uelut etiā ex sermōne Ioannis osten-
 detur, qui sic dixit: Quando uidit ipsum uenientē ad se postera die, dixit: Ecce a-
 gnus Dei, q̄ tollit peccatū mūdi. Et rursus alia die ut uidit ipsum ambulantē, dixit:
 Hic est de quo dixi uobis, qui post me uenit, & ante me fuit, quia prior me erat. Et
 C testificatus est, inquit, Ioannes, dicens: Vidi Spiritū in specie columbæ descenden-
 tem, & uenientem super ipsum. At uerò mox, testificatus est: &, Hic est de quo di-
 xī uobis: uelut iam de alio atq; alio tēpore præterito dicitur: ut ostendat non idem
 esse tempus hoc, illud baptismatis tempus, sed aliud præter illud. Neq; enim statim
 à tentatione ad Ioannē peruenit, sed prius in Galilæam, deinde à Galilæa ad Iorda-
 nem, hoc est ad Ioannē. Quapropter dicit, Hic est de quo dixi uobis. Et Euangeliū
 dicit, Et testificatus est Ioannes, Vidi Spiritū descendantē: uelut iam ante aliquod
 tempus re illa facta. Post hæc, principiū uocationis Petri ab Andrea indicatur. Re-
 diit enim ab ipso Andreas unus ex duobus qui secuti fuerāt ipsum, & discipuli qui
 dem Ioannis erant, adhuc autē in Galilæa manebant, & per tempus Ioanni operam
 dabant. Et statim ubi mansisset Andreas illa die, hora erat ferme decima, cōtigīt ip-
 sa die ut incideret ipse in fratrem suum Simonē, & diceret prædicta, nempe, Inueni-
 mus Messiam, & adduceret ipsum ad Dominum, &c. Et uelut habet consequen-
 tia quod dixit ipse, Tu uocaberis Cephas. Et postera die uoluit exire in Gali-
 læam, & inuenit Philippum, & dicit ipsi IESVS, Sequere me. Erat autē Philippus à
 Bethsaida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Et uides quod nobis cogitandū dat, ex eo

quod ex duobus qui secuti sunt, & Ioannis quidē discipuli fuerunt, unius nomē dī- A
xit, quod uidelicet Andreas erat: alterius autē non dixit: hunc esse cuius nomen nō
dixit, propter eandem patriā, propter idem contuberniū, propter eandem artem,
propter idem opus, aut Ioannem, aut Iacobū, unum ex filiis Zebedæi. Oportebat
enim hos primū uocari, postea Philippū, iuxta consequentiā, uelut locatū est in E-
uangelijis: Petrus primus, deinde Andreas, deinde Iacobus, postea Ioannes, post
hos Philippus. Verū de his in præsens dicere sinamus. multa enim est huius rei
consequentia. Ad id uerō quod quæritur, reflectemus, quod considerandum est,
quemadmodū discipuli Ioannis & eius discipline addicti, ubi similiter etiam apud
IESVM primā diem fuissent, sequenti digressi rursus piscaturæ uacabant, uelut re-
liquorū Euangeliorū consequentiā habent. Postq̃ enim postera die exiuit IESVS,
statim consequentiā dicit: Tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, & erat il-
lic mater IESV. Vocatus est autē & IESVS, ac discipuli eius ad nuptias. Ex utrisq̃
autē uerbis ac tractationib. exactē cōsideratis cognoscere datur, q̃ etiam alios disci-
pulos secū assumpsit, qui cum ipso manserant. fortassis ipsum Nathanael, & Philip-
pum, & alios quosdā. nam Andreas, & qui cum ipso erant, secesserant. Qui uerō a-
pud ipsum manserunt, uocati sunt etiā ipsi ad nuptias. Et postq̃ fecisset hoc primū
signū, digressus in partes Capharnaū, illuc habitauit. Et deinceps signa illuc incipit
facere alia: quando eum qui aridā habebat manū, sanauit. Sed et socrum Petri, qui
quidem à Bethsaida, uxorem autē à Capharnaū duxerat, cum procul distaret inter-
uallo hi loci. Hanc à febre seruauit, & ipsa curata ministrabat. Quare hæc est conse-
quentia. Et post hæc, ubi ipse rursus reuersus esset ad Nazareth, ubi educatus erat,
tunc legit librum Esaiaæ prophetæ, ipso de cætero præoccupante ipsos, ac dicente:
Omnino dicetis mihi parabolā, Medice cura te ipsum. Quæcunq̃ audiuius signa
facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua. Et uides quomodo est ueritatis conse-
quentia. Et non fecit, inquit, propter incredulitatē ipsorum quicquam. Et illinc di-
gressus ad ciuitatē Capharnaū, isthuc habitauit. Et digressus ad partes maris, uelut
dicit Matthæus, uidit Simonē Petrū, & Andreā fratrē ipsius mittentes retiā: & rur-
sus Iacobū & Ioannē filios Zebedæi, & perfectē ipsos uocauit, & abiectis de cate-
ro retibus, secuti sunt ipsum. Lucas uerō etiā certitudinem rei significat. Quapro-
pter etiā secuti sunt de cætero immutabili sententia, & non differentes uocationē.
Dicit autē: Vbi uenisset ipse ad stagnū Genesareth, uidit Simonē & Andreā refi-
cientes retiā, & ascendit in nauem quæ erat Simonis, inquit, Petri & Andree. Hoc
autē indicat, uelut ipso iam noto inter ipsos existente. Quapropter etiā ob consue-
tudinē ipsum admiserunt, & ubi conscendisset nauim, cōsedit. Deinde dicit Petro
post habitam doctrinā: Duc in altum, & laxate retiā uestra. Illi uerō dixerunt, Pre-
ceptor. Iam enim propter Ioannis testimoniū, præceptorē ipsum uocabant: qui ui-
delicet de ipso prius audierant, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatū mundi: & pro-
pterea q̃ apud ipsum per diem mansissent, & postera abiissent, deinceps in captu-
ra pisciū ipsum admirati sunt. Et Petrus dixit: Discede à me Domine, quia homo
peccator sum. Fortassis enim & pœnituit, eo quod prius ipse uocatus esset, & ad pi-
sces rediisset, ac quæstū piscaturæ. Ipse uerō dixit, Ne metuas: confidentē ipsum fa-
ciens, quod nō reiectus sit, sed in uocationē manere possit, quia inquit, Posthac ho-
mines capies. Quando etiā sodalibus qui erant in altera nauī, annuerunt ut uenirēt
in auxiliū capture. Erant enim socij, uelut ait, Simonis: uelut etiā suprā à me indica-
tum est ex hac tractatione, cum duo secuti sunt ipsum de discipulis Ioannis, ex qui-
bus duobus alter erat Andreas, ita ut nobis cogitandū reliquerit Euangelista, alte-
rum esse unum ex filiis Zebedæi, propter operis & societatis cōmunitatem. Et de-
inceps post hæc omnia, hi quatuor relictis nauibus in terram secuti sunt, uelut Lu-
cæ testimoniū habet. Quare penitus ostendit, quod nulla obliquitas, neq̃ cōtra-
rietas in sanctis Euangelijis, neque in sanctis Euangelistis reperit, sed omnia mani-
festa. Verū temporum sunt distantie. Hinc enim deinceps Petro & Iohanne
cum suis, ipsi coniunctis & sequentibus, docebat per totam Galilæam ac Iudeam.
& cum

*Euāgelicæ
historiæ cō-
sequentiā
ordo.*

A & cum de cætero ampliaretur prædicatio, consequenter diuina signa perficiebat, ut sit omnino hæc consequentia. Primum quidem baptisato ipso mensis Athyr, secundum Aegyptios, id est, Nouembris duodecima, ante sextum Iduum Nouemb. hoc est, ante sexaginta dies plenæ diei aduentus, quæ est dies natiuitatis ipsius secundum carnem, uelut habet testimoniū Euangelij secundum Lucam: Erat autem IESVS incipiens esse annorū fermè triginta, filius existens, uelut putabatur, Ioseph. Erat enim reuera annorū uigintinouem, & mensium decem, quando ad baptismū uenit. Triginta quidem annorū, sed non plenus. Quapropter dicit, Incipiens esse annorum fermè triginta. Hinc quadraginta dies tentationis, & duæ hebdomades, aut paulo amplius in Nazareth, à diebus tentationis, & prima dies apud Ioannem, itemq; secunda. Et rursus à Ioanne, prima & secunda, quando secutus est ipsum Andreas, deinde Simon Petrus. Et postera die, uelut diximus, & consequentia Euangelij habet, Philippi uocatio ac Nathanael, & deinceps tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, post prædictos duos, quod primū signum est & complementū triginta annorū à natiuitate aduentus ipsius in carne. In ipsa enim die natiuitatis suæ secundū carnem, primū signum fecisse comperit, mutata aquæ in uinum, cum expleuisset triginta annos, uelut sæpe dixi, à natiuitate & carnali suo aduentu, quæadmodū suggerit nobis, ut intelligamus ac deprehendamus, ipsa Euangeliorum certitudo ac consequentia. Et de cætero, à primo hoc signo, alia signa & prædicatio, & alia omnia cōpletionis admirandæ ipsius erga homines benignitatis, & Euangelicæ miraculorū editionis atq; doctrinæ, uelut sæpe dixi, & cogor sæpe dicere, propter erroneos illos, qui sibi ipsis uenantur quæ pertinent ad incredulitatem, & ad contradicendū sancto Spiritui, & admirabili Euangeliorū consequentiæ. Omnino enim aduersantes sancto Euangelio, tanta certitudo anteuertet, quæ declarat qd à baptisate principium fuit reliquæ tractationis, quæ sic se habet: Post diem baptismatis quomodo fuerit in tentatione per dies quadraginta in deserto, Ioanni scribere non curæ fuit. Iam enim hoc per Euangelistas indicatū erat. Et rursus alijs Euangelistis de alijs scribere non fuit curæ, eo qd unusquisq; ab altero adiuuatur. & ueritas ab omnibus collecta, una quædam esse ostenditur, & sibi ipsis nō contraria. Illic enim statim à tentatione, uelut dixi, ad Nazareth uenit, & manet isthic, quum nondum aliquis discipulus cum ipso esset. Et illic descendit ad Ioannē, quando mox per Andream uocatur Petrus, deinde Philippus, & per Philippū Nathanael. Neq; uerò de hoc quisquā ambigens curiosius perscrutetur, cum uideat qd Andreas primus obuiam uenit IESVS, deinde Petrus, & per ipsum uocatus est, neq; hoc ægrè ferre incipiat. Occursus enim Andree primus cōtigit, cum minor esset Petrus tempore ætatis. Postea enim rursus quando perfecta renunciatio facta est, à Petro facta est: ipse enim fratrē suū præcessit. Insuper aut & in hoc Deus est, qui nouit uocationes cordiū, & scit qui dignus sit primo loco locari, & elegit Petrum ut dux esset suorum discipulorū, uelut omnino clarè indicatū est. Postea uerò uenerunt illi ad ipsum, & prima die manserunt, uelut dixi, secunda uerò abierunt. Tertia aut die factum est primū diuinum signū, cum quidā discipuli cum ipso essent: nō Andreas, non Petrus, non Ioannes, nō Iacobus. Consequenter uenit in Capharnaū, & hinc reuersus est rursus in Nazareth, & illinc rursus in Capharnaū, & fecit quandam miraculorū partem, eius qui aridam manū habebat, et focrus Petri curationē. & reuersus est rursus in Nazareth, & legit librū Esaiæ. Et descendit rursus in Capharnaum, quando perfecta uocatio Petri & Ioannis facta est. Et sic uniuersa cōsequentia correspondet, nulla aduersitate existente, sed tota ueritate clarissima, & in ueritate prædicata. Dicunt enim sic alijs Euangelistæ: quod fugerit à facie Herodis, & post fugā reuersus, permanfit in Nazareth, & post Nazareth accepto baptisate, abiit in desertū. Et postea reflexit, & postq; reflexit, incepit prædicare. At uerò Euangelium Ioannis, inquit, mentitur. Postq; enim dixit, Et uerbū caro factū est, & habitauit inter nos, & pauca alia: statim dicit, Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. Et non meminerunt illi qui sibi ipsis insipientiam attrahunt, quod Ioannes postq; dixit,

Christus 7
Idus Nouē-
bris baptisatus est.

Primum signum Christi natali suo fecit.

„ Et uerbum caro factum est, dicit, Et habitauit inter nos: hoc est, homo factus est. A
 & quod uenit ad Ioannem Baptistam in Iordane, & baptisatus est ab ipso: cum Io-
 hannes Euangelista testetur, q̄ post reditum à tentatione, Ioannes Baptista dixit,
 „ Hic est de quo dixi uobis. Et rursus: Vidi Spiritū descendantē in specie columbæ,
 „ & manentē super ipsum. & Hic est qui tollit peccatum mundi. Et uides q̄ nihil per
 obliuionē recenset. Reliquit autē ea quæ à Mattheo sunt tractata. Nō enim erat am-
 plius illis opus, sed diuina enarratione, ad contradicendum his qui putant à Mariā
 & huc usq̄, CHRISTVM ipsum uocari, & filium Dei nudum hominē, uerū iux-
 ta profectū peruenisse ad hoc, ut uocatus sit filius Dei. Quapropter necessariorū
 curam gerit, & omniū quæ magna sunt & necessaria, & adhuc amplius eorum quæ
 sunt cœlestia, ex supernis dispensationē facit. Dicunt autē Euangeliiū secundum Io-
 hannem, quoniā non eadem dicit, intestatū ac indispositum esse, & seipsum illud nō
 suscipere: per omnia errantes, & mente cæcutiētes. Nam cum quartus uenerit bea-
 tus ille, qui primus quidē est, uerū postremus secundū annos Euangeliiū annūcia-
 uit: quæ ante ipsum probē exposita erant, edere non curauit, sed his quæ dicta sunt
 ea quæ nō sunt relata præponit. Matthæus em̄ incipit ab Abrahā, post principiū ue-
 rō & post duos annos natiuitatis rursus facit narrationē. Marcus uerō incipit à deci-
 mo quinto anno Tiberij, à medietate post principiū. Lucæ autē principiū ante prin-
 cipiū introduxit: id quod ante natiuitatē in cōceptione uteri Mariæ & Elizabeth factum est. Ioannes autē adhuc prius, cum postremus uenisset, munit negociū quod
 ante carnalem aduentū erat. Spiritualia enim erant pleraq̄ quæ ab ipso dicta sunt,
 cum de carnalibus iam antē cautum esset. Quapropter spiritualiter narrationem fa-
 cit, doni quod nobis ex supernis à patre sine principio uenit, & iuxta bonā uolun-
 tatem patris in sancta uirgine, in uirgineo utero dispensatum est. Sed & reliqui æ-
 qualia his consonē tractantes, eorum quibus opus erat curam habuerunt, Ioannes
 uerō etiam priorum, quo ex quatuor Euangelistis omnem & secundum carnem,
 & secundum deitatem, certitudinem haberemus. Perfectis enim omnib. circa ba-
 ptisma & circa tentationem suam, statim ubi uenisset, & discipulos suscepisset, hoc
 primum signum fecit tertia die prædicationis in Cana Galilææ. Neq̄ enim ante ten-
 tationem dicit CHRISTVM ad nuptias uenisse. Neq̄ enim omnino aliquod diui-
 num signum & prædicationem, ante tentationem CHRISTVS fecit, nisi quæ de
 ipso cantantur, quæ puer fecit uelut per lusum, uelut quidam tradunt. Et oportebat
 reuera etiā pueriles actiones ipsum habere, ut ne occasionē haberent reliquæ here-
 ses, dicentes, q̄ à Iordane uenit Spiritus in ipsum, hoc est, columba. Quapropter et-
 iam in duodecimo anno clarē ostendit Lucas, quod disputans cum sacerdotibus
 ac senioribus ad Mariam dixit: An nesciebatis q̄ in his quæ patris mei sunt oportebat
 me esse: quo caderet sermo eorū qui dicunt, quod à tempore baptismatis descen-
 derit in ipsum Spiritus sanctus, & ut cognoscatur manifestē, quod ex supernis
 aduenit Verbū, & incarnatū est ex Maria. & in Iordane descendit super ipsum Spi-
 ritus, ut indicetur quis sit cui testimonium præbetur à patre: nempe, Hic est filius
 meus dilectus, hunc audite: & ut fiat hoc exemplum uolentibus in ipso illuminari,
 quod digni fient Spiritu sancto in lauacro doni, & remissione peccatorū per gra-
 tiam ab ipso datam. Ex quo uerō perfecta diuina signa incepit facere in tempore
 prædicationis, hoc primū signum fecit IESVS, inquit, in Cana Galilææ: non ante
 baptisma, uelut sæpe dixi, sed quando redijt à tentatione, tertia die post duas quib.
 bus manserunt apud ipsum duo discipuli Ioannis, qui audierunt & secuti sunt ip-
 sum. Quare statim post duos dies quibus fuerunt apud ipsum, inducit dicens: Et
 exiuit in Galilæam, & inuenit Philippū, & dixit, Sequere me. Deinde mox tertia
 die factæ sunt nuptiæ in Cana Galilææ. Oportebat enim ipsum digressum statim
 dum fiebant nuptiæ in honorem suum uocari, in nuptiarum benedictionem, & di-
 cit: Nuptiæ factæ sunt tertia die in Cana Galilææ, & mater IESV erat isthic. Voca-
 tus est autem & IESVS, ac discipuli eius cum ipso ad nuptias. & ubi defecisset ui-
 num, dicit mater IESV, Vinū non habent. Et dicit IESVS: Quid mihi & tibi cure
 est

Euangelium
 Ioannis qui-
 bus calum-
 nijs impeti-
 tum.

Querit ita Ie-
 su.

A est mulier: Nondū uenit hora mea. Nam postq̃ uenisset ipse à tentatione, & transisset per mare & Iordanem, & profectiōē ad propria instituisse, digressus eò ubi enutritus erat, ad matrem in Nazareth, & duos dies mansisset, de cætero festinans ad hominū salutem, prædicationis curam habere incipit. Et mansit quidem duos dies, eo q̃ per tempus uenisset, habēs secum discipulos quos iam assumpserat, ubi dimisisset duos qui ipsum secuti erant, ut statim in Galilæam exirēt propter prædicationem, & opus diuini miraculi in nuptijs editi. Vide enim mihi quomodo munitur sermo, quomodo Ioannes Baptista testatur, dicens, uelut præterito iam sermone: Ego non noueram ipsum, sed qui misit me ad baptisandū, dixit mihi: Super quem uideris Spiritū in specie columbæ descendentem, hic est. Nam Pater mittens Ioannem ad baptisandum, hoc signū ei dedit, ut ubi uideret, agnosceret eum qui ex supernis demissus est in mundum: Saluatorē uidelicet ac benefactorem animarum nostrarū. Subuertunt itaq̃ tales à ueritate ac certitudine talium scripturarum, maxime ex concordantia ac consonantia quatuor Euangelistarū. Neq̃ enim quis ex sana mente prædicitis reiecerit ea quæ à sancto Spiritu in sanctis Euangelistis exacte penitus sunt tractata. Accusant porro ijdem rursus sanctum Euangelistam, imò magis ipsum Euangelistā, quod Ioannes, inquiunt, dixit de duobus pascha, quæ Saluator fecit. Alij uerò Euangelistæ de uno pascha. Et non sciunt idiotæ illi, quod

B non solū duo pascha confitetur Euangelium, sed duo quidem prima dicit, sed & ipsum in quo passus est Saluator, tria pascha eorū quæ in prædicatione tractata sunt. Statim enim à Iordane, uelut Lucas dicit, erat I E S V S incipiens esse annorū ferme triginta, filius existēs, uelut putabat, Ioseph, qui fuit filius Eli, & sic ulterius. Nascitur enim Saluator quadragesimosecundo anno Augusti regis Romanorū, qui sanè erat coniunctionis Romanorū ad Iudæos annus uigessimus nonus. Regnauit enim Augustus annis tredecim, priusquā Iudæi perfecte cum Romanis coniungerent. Erat autē et ex quo Augustus regnauit, post annos quatuor regni ipsius, plus aut minus, amicitia quidē Romanorū ad Iudæos, & auxiliū societatis bellicę mittebat, & præfectus constituebat, & partes tributorū in quinq̃ annis plus aut minus, donec perfecte tradita est Iudæa, & plenissime sub tributū redacta, cum defecissent principes ex Iuda, & Herodes ex gentib. constitutus esset, proselytus tamē & accessorius esset. Deinde Christo nato in Bethleē Iudææ, & ad prædicationē progressio, ubi defecissent uncti præsidēs, qui durauerant usq̃ ad Alexandrū præsidē, & Saalinam, quæ & Alexandria: hæc omnia perfecta sunt, initio accepto à natiuitate in Bethleem, quadragesimosecundo anno totius regni Augusti. Erat enim nonus annus à præfectura Antipatri patris Herodis, quando amicitia erat Romanorum erga Iudæos, & partes donorum, & quartus annus Herodis ab Augusto constituti. Post

C quartum uerò annum Herodis, præfecturamq̃ quinq̃ annorū plus aut minus Antipatri patris ipsius, de cætero tradita est Iudæa perfecte, usq̃ ad trigessimum tertium annū Herodis, & quadragesimū secundum annū Augusti: subiugataq̃ tota Iudæa, uelut dixi, postquam ipsa uigintinouem annis Romanis tributū pendisset, & postquam constitutus est præfectus siue procurator Antipater Herodis pater, & post ipsum Herodes rex in Iudæa constitutus est ab Augusto. Hæc autem facta sunt in consulatu Octauij Augusti decimotertio, & Silano consule: cui consulatui successerunt subiecti Consulatus consequenter ad hunc modum:

*Pascha duō
apud Ioan-
nem.*

*Christus an-
no Augusti
42 natus.*

II. Lentuli & Pisonis iterum,

III. Lucij Cæsaris & Pauli.

IIII. Vinducij & Varij.

V. Lamia & Seruili Nummij.

VI. Magni Pompeij & Valerij.

VII. Lepidi & Aruncij.

VIII. Cæsaris & Capitonis.

IX. Cretici & Neruæ.

X. Camilli & Quintiliani,

XI. Cameri & Sabini.

8 4

XII. Do-

XII.	Dolobellæ & Syluani.	XIII.	Lepidi & Tauri.	A
XIII.	Flacci & Syluani.	XV.	Duorum Sextorum.	
XVI.	Pompei Magni & Apulei.	XVII.	Bruti & Flacci.	
XVIII.	Tauri & Libonis.	XIX.	Crafsi & Rufi.	
XX.	Tiberij Cæsaris iterum, & Drusi Germanici iterum.			
XXI.	Syluani & Balbi.	XXII.	Messalæ & Grati.	
XXIII.	Tiberij Cæsaris tertium, & Drusi Germanici tertium.			
XXIII.	Agrippæ & Balbi.	XXV.	Pollionis & Veteris,	
XXVI.	Cethegæ & Vari.			
XXVII.	Agrippæ iterum, & Lentuli Galbæ.			
XXVIII.	Getulici & Sabini.			
XXIX.	Crafsi & Pisonis.			
XXX.	Syluani & Neruæ.			

Et uides quod triginta annorum est tempus. Quapropter studium nobis fuit Consulatus exacte consequenter exponendi, ut legentes uideant, quod non est aliquid in diuino ueritatis dogmate adulteratum, sed omnia cum certitudine Ecclesie predicata sunt. Quis enim enumeratis iuxta serie consulatibus, qui fallere non possunt, non condemnabit eos qui putant discordiam esse in numero annorum apud Euangelistas celebratorum propter hoc enim etiam corruerunt priores haereses, quae fabulose descriperunt triginta secula, & ea quae a triginta annis Saluatoris ab ipsis figurate sunt tractata: quo nimirum possint seculorum ac principatum suorum describere fabulamentum. Comperitur enim trigessimotertio anno aduentus incarnationis suae unigenitus passus esse, cum passionis exors sit Deus uerbum ex supernis, uerum suscepta carne pro nobis pati suscepit, ut mortis contra nos chirographum destrueret. Nam post illum consulatum qui trigesimo ipsius anno fuisse indicatus est, alius consulatus fuit duorum Geminorum appellatus. Deinde alius Rufi & Rubellionis. & sic in medio consulatu eo qui post Rubellionis consulatum successit, Vinnicij & Longini Calsij appellatus, patitur Saluator in die ante decimumtertium Calend. April. Et redarguitur horum omnium error, dum doctrina secundum ueritatem clare inuenitur. Quare non solum duorum temporum pascha circuitus in Euangelijs habetur, sed etiam trium. Nato enim ipso circa Ianuarium mensem, hoc est, ante octauum Iduum Ianuarij, quae est quinta Ianuarij mensis secundum Romanos: secundum Aegyptios, Tybi undecima. iuxta Syros siue Graecos, Audynai sexta. iuxta Cyprios siue Salaminios, quinti quinta. iuxta Paphios, Iulij decima quarta. iuxta Arabas, Aleon uigesima prima. iuxta Cappadoces, Atarta decimatertia. iuxta Hebraeos, Tibeth decimatertia. iuxta Athenienses, Memaeterionis sexta. Pertransijt praedictos consulatus uigintinouem plenos. In trigesimo uero consulatu circa decimum mensem uenit ad Ioannem, & baptisatus est in Iordane fluuio, trigesimo anno natiuitatis in carne, hoc est, secundum Aegyptios Athyr mensis duodecima, ante sextum Iduum Nouembrium. iuxta Graecos, Diij mensis octaua. iuxta Salaminios, qui & Constantiaei, tertij Choëac sexta. iuxta Paphios, Apogonici decimasexta, iuxta Arabas, Angathalbaith uigesimasecunda. iuxta Macedonas, Apellai decimasexta. iuxta Cappadoces, Aratata decimaquinta. iuxta Athenienses, Metagitnionis septima. iuxta Hebraeos, Maresouan septima. Quemadmodum testimonium praebet mihi Euangelium secundum Lucam, dicens: Erat IESVS incipiens esse annorum ferme triginta, filius existens, uelut putabatur esse, Ioseph. Et hinc ab Athyr mensis duodecima, praedicante ipso annum Domini acceptum, iuxta ea quae in Esaia propheta praedicta sunt. nempe, Spiritus Domini super me, cuius gratia unxit me, ad euangelisandum pauperibus misit me, ut praedicem captiuis remissionem, & caecis uisum, ut praedicem annum Domini acceptum, & diem retributionis. Reuera enim Annus acceptus. praedicauit annum acceptum, hoc est, cui non contradicebatur. Primum enim annum post trigessimum annum aduentus sui carnalis praedicauit, & omnes ipsum suscipiebant, & neque Iudaei contradicebant, neque gentes, neque Samaritae: sed omnes libenter ipsum

A ipsum audiebāt. In quo anno ascendit ad Hierosolyma, postquā baptisatus fuit, & quadraginta dies tentatiōis peregit, & discipulos suos elegit, ita ut reflexerit à tentatione ad Iordanē, & penetrarit ad mare Tiberiadis, & hinc transierit in Nazaret, unde uidelicet ascendit Hierosolyma, & in medio festiuitatis clamabat, dicens: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Et sic abiit ad Nazareth, & in Iudæam, & in Samariam, & in partes Tyri. Et cōpleto primo anno, rursus ascendit Hierosolyma, & deinceps quāsiuerunt ipsum prāhendere in festiuitate, & timuerunt. In qua festiuitate dixit, Nō ascendo ad festiuitatē hanc: non enim mentiebat, absit. In media enim festiuitate uenit, inquit, & intrauit Hierosolyma, & dicebant: Nōne hic est quem quārebant prāhendere, & ecce palām liberē loquitur? nunquid didicerunt sacerdotes, quōd hic est Christus? At nouimus hic unde est. mysticē enim & spiritualiter loquēte ipso ad fratres, nō nouerant quid diceret. Dicebat enim ipsis, nō ascensurū se esse in templū in illa festiuitate, neq; in crucem, ut perficeret dispensationē passionis suae, & mysteriū salutis, & ex mortuis resurgeret, & in cōelum ascenderet, quā implebat omnia in propria sua potestate. Et post hāc cōpleto biennij tempore, deinceps trigēsimotertio anno suae dispēationis in carne, postquā transgressus esset duos consulatus, quos diximus, duorū Geminorū, & Rufi ac Rubellionis, deinceps in tertio cōsulatu, in tertio ipsius mense post Ianuariū & Februariū, in mense Martio perficit mysteriū passionis, exors passionis Verbū, passus in carne propter nos. Manet autē passionis expers, uelut Petrus dicit: Mortificatus carne, uiuificatus autē spiritu. Patitur autē diē ante decimumtertiū Cal. Aprilis, transgressus ipsis unam uesperā, hoc est, decimaquarta lunae nocturna media. prēueniebant enim & comedebant pascha, uelut Euangeliū dicit, & nos saepe diximus. Comedebant igitur pascha duobus diebus ante quā comedi solet, hoc est tertia uespera, quod oportebat quinta uespera. Decimaquarta enim sic erat quinta. Comprehenditur autem per tertiam eandem serotinā, quā erat undecima lunae nocturna. Ante decimū sextum Calend. Apriles quarta, duodecima nocturna. Ante decimū quintum Calend. April. quinta, decimatertia diurna, nocturna uerō decimaquarta. Ante decimū quartū Calend. April. profabbatū, decimaquarta nocturna. Ante decimumtertiū Cal. April. sabbatū, decimaquinta diurna. Ante duodecimū Calend. April. illucescens dominica, decimaquinta nocturna. quod ipsum erat illuminatio orci ac terrae, & coeli & noctis atq; diei, propter decimam quintā lunae & solis cursum. & quoniam resurrectio & æquinoctiū ante undecimū Calend. April. propter quam seducti, unam diē transgressionis fecerunt, uelut dixi. Habet autem supputatio horas quasdam subtilis rationis, quā incidit per annos tres apud ipsos, & est dissonans illa una dies. Apponunt enim cursui lunari post trecentos quinquagintaquatuor dies, etiā alias per annum quatuor horas, ut sit in tres annos una dies. Quapropter apud ipsos quinque menses efficiuntur intercalares, in annos decē quatuor, eo quod aufertur à solari cursu trecentorum sexagintaquinque dierum & horarū trium, hora una. Appositis enim horis deinceps fiunt CCC LX dies, prāter horam unam. Unde ipsi sexies multiplicantes quatuordecim annos octuagesimiquarti anni, in octuagesimo quinto ponunt intercalarem mensem unum: ut sint triginta unus menses, in octuaginta ac quinque annos: qui debebant esse iuxta exactā supputationem menses triginta unus, & uiginti quatuor dies, & horae tres. Huius itaq; gratia tunc decepti, non solum anticipabant tumultuantes duos dies edentes pascha, sed etiā transgressionis unam diē apponētes, omnib. modis ipsi errantes. At uerō dispensatio ueritatis exactissimē omnia nobis salutariter operata est. Unde & ipse Saluator ubi perfecisset pascha, exiuit in montē postq̃ comedit, cum dixisset, Desiderio desiderauī: & illic pascha Iudaicū cum discipulis comedisset: nō aliter faciens, sed etiā ipse cum facientibus equaliter faciens, ut ne dissolueret legē, sed impleret. Et hic postq̃ transgressus est trigēsimū annū quando baptisatus est, & post trigēsimū annū ubi prēdicauit plenissimū annum acceptū, & cui nō cōtradicebatur: itemq; aliū, cui contradicebat, & qui in persecutione ac molestia erat: & postea alio anno trans-

Pascha eius
quando factus est.

Anni iuxta
cursum lunare ratio.

transgressus à natali suo die, hoc est aduentus, quæ est quinta Ianuarij mensis, iuxta A
 Aegyptios uerò Tybi mensis undecima, ad totos septuagintaquatuor dies, uelut
 diximus, usq; ad diem ante decimum tertium Calend. April. & secundum Aegyptios
 Phamenoth mensis uigesimalam quartam, compleuit plenissimè annos triginta duos,
 & septuagintaquatuor dies, ab aduentu & apparitionis suæ natali die. & resurrexit
 secundum Aegyptios Phamenoth mensis uigesimala sexta die, quæ erat æquinoctium,
 & ante undecimum Calend. April. Quo comperiant omnes mentiri, qui non sunt fi-
 lij ueritatis, uelut statim primus Valentinus, qui triginta nobis secula confinxit, ab
 eo q; triginta annos educationis uite, ac uirilis ipsius ætatis esse putauit: ignarus q;
 non solum triginta annos cõpleuit, sed in trigesimo baptisatus est, ubi impleuisset
 annos uigintino uem, & menses decem, uelut dixi, duodecima mensis Athyr, ante
 sextum Iduum Nouembris, & postea prædicauit annu Domini acceptu, & postea
 alium annum cui contradicebatur, & septuagintaquatuor dies quibus contradice-
 batur, à die quo baptisatus est, ut sint omnes anni præsentia eius in carne, à natiui-
 tate usq; ad passionem, anni triginta duo, & dies septuagintaquatuor. A cõsulatu ue-
 tas anni 32, rò Syluani & Neruæ, anni duo & dies centum trigintaquatuor. Et confutatus est
 dies 74. hic prædictus Valentinus, & multi secundum ipsum delirantes. Confutati sunt e-
 tiam qui Euangelium secundum Ioannem, quos merito alogos, id est, uerbo carètes
 appellauerim: quando quidem Verbu Dei reijciunt, Deum uerbum paternu à Io-
 hanne prædicatu, qui de celo descendit, & salutem nobis operatus est totius sui in
 carne aduentus ac præsentia. Nam & ex consulatibus, & ex annis, & ex confirma-
 tione Esaia propheta, & ex Euangelio Lucae Iohannisq; & Matthæi ac Marci, &
 simpliciter undiquaq; redarguuntur erronei illi. Quoniã non solum unu pascha post
 principiu prædicationis secundum temporis anni circuitu perfecit, sed secundum
 circuitus trium consulatuu pascha impleuit, post Ioannis baptisma. Et corruit illo-
 rum nulla intelligentia præditoru ratio, penitus erronea, delira, ac demetia & igno-
 rantia referta, quæ non solum non cognoscit suam ipsius uitam, sed etiam falso con-
 tra ueritatẽ frustra militat. Reperimus enim alicubi in his sermonibus scriptum ac
 expressum, q; Verbum Dei Deus CHRISTVS natus est circa quadragesimum an-
 num Augusti: id quod fefellit scriptorẽ, quia calculo ipsius Beta relicto, & My so-
 lum restante, quadraginta solu annos fecerunt. quadragesimo enim secundo anno
 Augusti natus est. Dicunt aut, quod ante duodecimu Calend. Iulij aut Iunij, non ha-
 beo enim quod dicam, Sulpicio Cammarino, & Cneo Pompeiano consulibus.
 Hoc autem considerauit, q; etiam hi qui dixerunt diem cõceptionis, & quando Ga-
 briel uirgini nuncium attulit, opinionem dixerunt quorundam dicentiu ex tradi-
 tione, q; per septem menses natus est. Inuenimus enim ab hoc consulatu ante Piso-
 nem, usq; ad undecima mensis Tybi, & ad diem ante octauu Iduum Ianuarij, quan-
 do reuera apparitio Dei cõtigit, & natus est septimestri tempore, secundum luna-
 rem cursum, præter dies quatuor. Quare si alicubi in suspectis locis scripta hæc in-
 ueneris, ne offendaris circa cognitionem. Reuera em natiuitas CHRISTI certa con-
 tigit undecima mensis Tybi. Quidam uerò dicunt quod decem mensib. in utero ge-
 status est, præter dies quatuordecim, & horas octo: ut sint menses nouem, & dies
 quindecim, & horæ quatuor, innuentes id quod apud Solomonem dictu est, Deci-
 mestri tempore cõcretus in sanguine. Attamen undiquaq; undecima Tybi mensis
 prædicta Domini in carne natiuitas facta est. Et circa ipsam undecima post annos
 triginta factu est primu signu in Cana Galileæ, quando aqua facta est uinu. Quapro-
 pter etiã in multis locis usq; in hunc diem hoc fit, quod tunc factu est, diuinu signu
 in testimoniũ incredulis: uelut testantur in multis locis fontes ac fluuij in uinum con-
 uersi. Cibyes quidẽ urbis Cariæ fons, qua hora hauserunt ministri, & ipse dixit, Da-
 te architriclino. Testat & in Gerasa Arabiæ fons similiter. Nos bibimus de Cibyes
 fonte, fratres uerò nostri de eo qui est in Gerasa, in martyru templo. Sed & multi in
 Aegypto de Nilo hoc testantur. Quare in undecima Tybi apud Aegyptios, omnes
 hauriunt aqua & reponunt, tum in ipsa Aegypto, tũ in multis regionibus. Sic equidẽ
 compe-

Christi æ-
 tas anni 32,
 dies 74.

Pascha tria
 à Domino
 pfecta sunt.

Christi nati-
 uitatis dies
 qui fuerint.

Aqua quib.
 locis in ui-
 num muta-
 ta sit.

A comperitur, q post duodecimam mensis Athyr, id est Nouembris abierit, & tentatus sit diebus quadraginta: & redierit atq elegerit quosdam suos discipulos, & inceperit post quadraginta tentationis dies praedicare, & descenderit ad Iordanem, & inciderit in Natanaelem & eos qui cum ipso erant, & assumpserit ipsos, quando manserunt apud ipsum duos dies: & digressis ipsis, & ipso Domino in Galilaam profecto, statim propter priores duos dies, dixit Euangelium: Tertia die nuptie factae sunt in Cana Galilae: id quod signum & figura Ecclesiae erat. Nam in tertia die negocii sui in corde terrae, quod in terra fecit post passionem, ubi surrexit, nuptias coniunxit cum Cana. Cana enim significat adeptam. Quae uero est adepta illa, q haeres: de qua Psalmista in quinto Psalmo dixit, de ea quae hereditatem consequitur, & caetera. Nuptiae enim haereuera benedictae sunt, quae a figura illa occasione acceperunt. Illic enim erant nuptiae sensibiles in Cana Galilae, & aqua uere uinum facta est, & appellata iuxta duos modos, tum ut aquositate debacchantium in mundo, intemperantiam & in castitatem nuptiarum adstringeret: tum ut tristitiam corrigeret, in hilaritatem uini molestias discutientis, & gratiae quo omnibus modis obturaret ora eorum qui aduersus Dominum insurgunt: & quo ostenderet, quod ipse est Deus cum Patre & sancto suo Spiritu, qui aqua uitae praebet, colorans ipsam in illa in uinum & hilaritatem hominum. Verum in alio loco longius de his narrauimus.

B Hic uero uelut in digressionem rem percurramus. Ceterum duo pascha post principium predicationis saluator fecit, & tertio passus est. Quare impleta sunt iam a me exacte relata, de diebus & mensibus ac Consulatus. Et undique corrumpit erronea de his traditio, cum Euangelia inter se consona sint, & nullum Euangelium alteri oppositum sit. Deueniam porro rursus ad propositum. Dicit Lucas, testimoniū mihi praebens in his quae multipliciter a me relata sunt: Factum est in sabbato secundo primo: ut ostendat sabbatum primum esse, quod ab initio decretum est ac dictum a Domino in mundi creatione, quod per circuitum ab eo tempore usque huc iuxta septem dies reuoluitur, hoc scilicet primum esse. Secundum uero sabbatum, quod decretum est a lege. Dicit enim lex, Accipies tibi ouiculam anniculam immaculatam, masculam: quae sane erat imago Saluatoris: a decima die mensis, & erit seruata usque ad decimam quartam, & mactabis ipsam uesperis decima quarta die, & erit tibi sabbatum dies sancta, & edetis azyma septem dies, & septima die facies sanctum sabbatum diem sanctam. Et uidetis quod secundum appellatur sabbatum post sabbatum, eiusmodi sancta pro sabbati dies, in sabbatum sanctificata, siue dominica fuerit, siue secunda, siue tertia occurrerit. In septem uero dies rursus reuolutum secundum primum uocatur. ut ostendat hinc, q non solum Ioannes de circuitu dierum anni, duorum & trium festorum pascha indicauit, sed etiam Lucas & alij. Sic enim dicit lex: Numerabis tibi septem hebdomadas, ab initio manipuli, quando falcem in messem miseris, & facies septimam hebdomada diem sanctam Domino: indicans de Pentecoste, hoc est quinquagesima. Nam postquam mactatum esset pascha, intra tres dies, hoc est post tres dies agni, praecipit manipulum inferri, ut significaret benedictum manipulum qui resurrexit ex mortuis, post tertium diem terra ipsum proferente, & ipso ipsum rursus ab illa ferente in resurrectione ex monumento, & manente cum discipulis per quadraginta dies, & in fine quinquagesimae inferente ipsum ad coelestia ipsi patri primogenitum primogenitorum, quae sunt primitiae sanctae, manipulus quem decerpit ex Maria, uelna quae amplexa est in Deo, fructus uentris, primitiae areae. Non enim amplius post quinquagesimum diem falx primitias Deo offert. Non enim amplius CHRISTVS moritur, mors illi non amplius dominatur, uelut scriptum est. Et uidetis q Dei mysteria praefigurauit lex, & impleuit Euangelium: Vnde uero non poterimus horum claritatem ostendere: Quare non est opus sermonem longius extendere, ideo q rursus ad consequentiam orationem dirigamus. Apparet autem & ex spicis, & ex messe, atq discipulis, q post quadraginta dierum tentationem haec omnia exponit Ioannes & Lucas, & omnes. Ceterum non uerentur tales se contra ea quae a sancto Ioanne dicta sunt armare, putantes se aliquatenus ueritatem subuoltere

Cana adepta
significat.

Sabbatum secundum primum.

A na undiquaq; excogitata, & contra ueritatem excitata: quum ostensum sit quod
 sermo in Apocalypsi propheticus sit ex spiritu sancto secundum ueritatem. Effe-
 runt autem iidem se rursus mente, dictiones uenantes sine fine, ut sancti Apostoli
 libros merito reijcere uideantur, Ioannis inquam Euangelium & Apocalypsim,
 fortassis autem & epistolas. Concordant enim etiam haec Euangelio & Apocaly-
 psi: Et dicunt, Vidi, & dixit angelo, Solue quatuor angelos qui sunt in Euphrate. Et
 audiui numerum exercitus, uicies millies decem millia. & erant induti thoraces i-
 gneos & sulphureos & hyacinthinos. Putauerunt enim hi, nunquid ridicula est
 ueritas? Si enim dicit quatuor angelos qui in Euphrate desident, ut ostendat qua-
 tuor differentias gentium sedentium isthic ad Euphratem, Assyriorum uidelicet,
 Babyloniorum, Medorum ac Persarum. Haec enim quatuor regna per successionem
 in Daniele habentur, quod primum Assyrii regnauerunt, et Babylonii temporib;
 ipsius: Medi uero successerunt, & post ipsos Persae. Quorum primus fuit Cyrus rex.
 Nam regna & gentes sub angelis posita sunt, uelut attestatur mihi Moses sanctus
 Dei seruus, iuxta consequentiam interpretans, ac dicens: Interroga patrem tuum,
 & annuntiabit tibi: seniores tuos, & dicent tibi. Quando diuisit altissimus gentes,
 uelut dispersit filios Adam, constituit terminos gentium, iuxta numerum angelorum
 Dei. Et facta est portio Domini populus ipsius Iacob, funiculus hereditatis ipsius
 Israel. Si igitur gentes sub angelis posita sunt, merito dixit, Solue quatuor angelos
 qui in Euphrate desident, ac detinentur, ut permittant gentibus bellum, usque ad tem-
 pus longanimitatis Domini, donec imperabit per ipsos ultionem fieri sanctorum
 suorum. Detinebantur enim impositi illi angeli a spiritu, non habentes occasionem in-
 cursus, eo quod nondum solutum esset ipsius ius, ut reliquas gentes soluerent, pro-
 pter contumelias in sanctos. Soluuntur autem tales, & inuadunt terram, uelut Io-
 hannes uaticinatur, & reliqui prophetae. Nam commoti angeli commouent gentes ad
 impetum ulciscendi. Quod autem igneos & sulphureos ac hyacinthinos thoraces
 significat, nemo ambigit. Illae enim gentes ex tali colore habent indumenta. Sul-
 phureae enim uestes coloris sunt melini appellati, ex lana sic infecta. Ignea autem
 coccinea dicit indumenta. Et per hyacinthina callainam ostendit lanam. At hi non su-
 scipientes spiritum sanctum, percuntantur quidem spiritualiter, non intelligen-
 tes ea quae sunt spiritus: & secundum doctrinam dicere uolunt, non scientes dona
 in sancta Ecclesia, quae uere & constanter in intelligentia & sana mente spiritus san-
 ctus recensuit, sanctique prophetae & Apostoli, inter quos etiam sanctus Ioannes per
 Euangelium & Epistolas ac Apocalypsim ex eodem sancti spiritus dono imperti-
 uit. Venit autem super ipsos id quod dictum est, Blasphemanti in Spiritum sanctum
 non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam contra uerba a Spiritu dicta
 hi pugnant. Ceterum quum tot ac talia dicta sint contra huiusmodi heresim, ea
 sufficere arbitror. Et quum uelut scolopendram, aut uermem iulum appellatum (qui
 reptile multipes est, exiguum quidem uiribus & dolore ueneni, multipes uero, &
 longam speciem praese ferens) ipsam per uirtutem Dei ac ueritatem conculcauerimus:
 deinceps rursus, o charissimi praecedentes, ad sequentes per uirtutem Dei pergamus.

Angeli qua-
 tuor signi-
 fican re-
 gna quatuor
 in Da-
 niele.

Callaina
 lana.

Scolopen-
 dra. iulus
 uermis.

Contra Adamianos, haeresim LII.

TAlpam appellant animal quoddam infra in terra latitans, quadrupes. prefo-
 dit id terram, & in intimis ipsius habitationem habet, uelut parui catuli canis sta-
 ture circumferentiam habens, cui in totum nullus est uisus. Desolatorium autem est ani-
 mal, inferne eradicans omnem hominum agriculturam, cucumerarias maxime & ac-
 res platas, cepas item ac allia, bulbosque ac huiusmodi, lilia quoque et alia. Si uero in perfo-
 diendo contigerit, ut per inconsiderantiam extra terram ad aerem perueniat, aut capiatur ac
 prehendantur ab hominibus, ridiculum quidam inducit omnibus. qui hoc animal cape-
 runt. sic sane etiam ipse nunc aggredior dicere de proposita secta, quae, quantum ad cor
 attinet, caecutit, & fatua est. Verum solitudinem sibi ipsi efficit, & constitutionem suam in-
 ferne excindit, & multas radices uirorum in ipsam collapsorum deuastat ac corrumpit.
 Et si contigerit ut a prudentibus conspiciatur, risum non uulgarum excitat, uelut etiam
 predictum animal, cui illudunt homines ob ipsius cecitatem ac incontinentiam, & quod

Talpa des-
 scriptio.

t non re-

non reperit ubi rursus ingressum faciat, uelut etiam hæc secta. Imposuerunt enim A sibi ipsi nomen ipsius Adam. hoc aut ex auditu referimus, ut qui ex multis uiris id accepimus. nō enim in literas relatum inuenimus, neq in aliquos tales incidimus. Cum igit multi de hac re retulerint, iustum duximus etiā ipsius mētionem facere. Quapropter etiam meritō hanc prædicto cæco animalculo assimilauimus, eo q hominibus fermē non apparet, & occultē in terra est, & corruptionem ex infernis inducit. Ridicula est aut, & decreueram ipsam in totum non in numerum referre. Verū quia omnino sonus eius in mundo est, nihil molesti fuerit prudenti auditori de omnib. nosse, quē in mundo instar zizaniorū à diabolo seminata sunt. Siue enim est talis, siue nō est, cum multos de ipsa dicentes audiuerimus, securitatis gratia etiam de ipsa dicere consentaneū mihi uisum est, & nō relinquere, etiam si exoluta est, & nō amplius extat. Non enim certō scio, an adhuc sit, aut nō sit. Quid uerō longiori proœmio utens tempus extendo? Incipiā narrare ridiculū, imō potius lugubre. Lugubre quidem, q diabolus in hominum mente inhabitauit, ut subsannet opificium ex Deo formatū. Ridiculum uerō, de his qui neq uident, neq sapiens quid meditantur. Primum quidem dicunt, tales, Ecclesias suas, siue latibula & speluncas (sic em meritō appellauerim hæreticorū conuenticula) in hypocaustis, id est locis qui subtus incendunt, extruere. Subincendere uerō infernē, ut sit tepor ad calcificationem intus in domuncula congregatorum. Dum aut ingrediunt, sunt B quidam uestium custodes ad fores, instar Campsariorū ab ipsis constituti. Et quilibet ingrediens, siue uir siue mulier, exuitur foris, & ingredit nudus uelut ex matre uniuerso corpore. Et qui ipsoꝝ principes uident ac doctores, omnes uelut ex matre sedent, alij supernē, alij infernē, mixtim ac sparsim. Sunt aut apud ipsos qui uide licet Continentes dicunt, & uirgines se esse iactant, ueluti seipsoꝝ decipiunt & lectiones & alia omnia nudi faciunt. Si uerō uisus fuerit quis (nam & hoc dicunt) in delicto esse, cum nō amplius in congregationem admittunt. Dicunt enim ipsum esse Adam, qui comedit de ligno, & iudicant ut expellatur ē paradiso, hoc est, ex ipsoꝝ Ecclesia. Putant em suam Ecclesiā esse paradysum, & seipsoꝝ esse Adam & Euam. Qua igitur ratione subincendunt domum, ut ne frigus ipsos contingat? Adam em & Eua nō in hypocausta domo uitam degerunt, neq in incendio quopiā comprimebant, neq frigus ipsos grauabat. Erat aut ipsis aer purissimus, & omni C temperamento ordinate ex Deo refertus, neq frigoris aduersitate intentus, neq molesto æstus feruore incitatus: & diæta immortalis, & locus ex Deo factus ipsis dispositus erat, iucūditate & uitæ opulentia redundans, & neq frigori, neq æstui, uelut dixi, expositus. Cum aut hi talibus indigeāt, ualde ludibrio expositi sunt. De inde uerō etiam aliud consideremus, quomodo uniuersus ipsoꝝ error redarguit. Neq em una hora aliqua illi nudi erant, sed perpetuō, & nō uerecundia confunde bantur. His uerō non ob id q nō pudefiant nuditas adest, etiam si sic ipsi putarint, sed inexplebilis uoluptatis gratia, quæ oculorum pupillis delectationem inducit. Ablata est em ab ipsis uerecundia, quē in omnib. sanctis Scripturis laudat: & uere impletum est id quod apud Prophetā dictum est, Aspectus meretricis tibi est, impudens factus es erga omnes. Cæterum post horam illam foris uestibus induunt, & non amplius sunt Adam. Neq em ille statim uestium copiam habuit, sed primū folia fici, postea tunicas pelliceas: & post multum tempus uitæ ipsoꝝ, uaria Dei sapientia cognitionem ipsis immisit uestimentorū. Et omnib. modis subsannabuntur ipsi, dicentes seipsoꝝ esse Adam & Euam, mentientes cōtra seipsoꝝ, & simul uerum dicentes. Nam q hi Adam nō sunt, manifestū est ex multis indicijs, uelut etiā ostendimus. Quod autem ab intelligibili serpente ludificant, id manifestū ex asciticia ipsoꝝ forma, & nuditate, & turpitudine, & ludibrio. Indigna porro res est, nos magnificare horum subuersionem. Neq enim simile ipsis animal, hostilibus instrumentis aut magnis armis opus habet ut tollatur. Per exiguam enim uirgam hoc tollitur. Sæpe uerō ubi sursum prolatus est ex latibulo, relinquitur solum, & per seipsum perit, derideturq, ac ludibrio expositum est. Sic etiam hi, etiam si non reperiant, per ridiculū ludum, & inuerecundā uitam, ac nugis plenam doctrinā, incereunt.

Hypocau-
sta Adamia
norum.
Campsarij.

Paradisi
uita.

A reunt. At consequentes sectas cōsideraturi, rursus precemur Deum, ut nobis auxilio sit, ad ipsarū inuentionem ac subuersionem, & ad nostrā ac legentium salutem.

Contra Sampseos, LIII haeresim.

S Ampsai quidā in Peræa, de quibus iam in alijs sectis mentionem fecimus, qui etiam Helcesai appellant, hæresis quēdā est in Peræa appellata regione, ultra falsum aut mortuum appellatū mare, in Moabitide regione, circa torrentem Arnorum, & ulterius, in Iturea & Nabatide; uelut iam sepe à me de hoc dictum est. Hi enim iactant Elxai suum esse doctorem. Et adhuc hodie de genere ipsius existentes duas mulieres adorant, uelut deas uidelicet, eo quod sint ipsæ ex semine benedicto. *Elxæus pseudopropheta.* Videntur aut hoc libro etiam Ossai, & Ebionai, & Nazorai, uelut iam sepe dixi. Natura uerò hi Sampsai ex ipso procedūt, neq; Christiani existentes, neq; Iudæi, neq; Græci, sed medijs simpliciter existentes nihil sunt. Dicunt & alium librum se habere fratris ipsius Elxai. Deum autem unum dicūt, & ipsum colunt baptismis quibusdā utētes. Additi sunt Iudeis in omnibus. Quidam ex ipsis etiam ab animatis abstinent, & pro his qui ex genere Elxai sunt moriuntur. Et in hoc quidem tempore audiui mortuam esse unam fœminam Marthus uocatam. Superest autem etiam nunc Marthana, nisi etiam ipsa mortua est. Si uerò aliquando exhibant in publicum tales, aliquo abeūtes, turbe ipsas sequentes puluerem pedum colligebant, medele uidelicet gratia, & saluā sputorum similiter, máximo opere delusi, utebanturq; ipsis in præseruariis ac amuletis. Omnis enim error habuit primū cæcitatem, deinde uanitatem. Et neq; prophetas admittunt tales, neq; apostolos. Omnia uerò apud ipsos fraudis plena sunt. Colunt & aquam, & hanc uelut deum putant, ferme dicentes esse uitam ex hac. *Aqua pro deo.* CHRISTVM aut nomine confitentur, creaturā ipsum putantes, & semper apparentem. Et primū quidem formatum esse ipsum in corpus Adam, & rursus induere quando uult. Vocari autem ipsum CHRISTVM, & esse spiritum sanctum sororem ipsius fœmineo habitu præditam: & unumquemq; ipsorū, CHRISTVM & Spiritū sanctum, habere latitudinem sex miliariorū, & latitudinem uiginti quatuor. & multa alia nugis plena. Iam uerò de hoc sepe in alijs sectis facta mentione subuersiones feci. Quapropter non necessariū duxi longius de ipsis subuertendis inquirere, cum iam à nobis hoc præstitum sit, in ipsum Elxai siue Elxai & complices eius, in alijs iam declaratis sectis. Omnib. em̄ deprehensu facilis est talis, & ipsius hæresis, q̄ errauit. Proinde uelut *Lacerta solaris naturalis.* qui lacertā solarē uirga spei CHRISTI & crucis eius percussimus, ad sequentes eamus. Iustum em̄ est, ut quo nomine seipsos hi appellauerūt, eodem ænigmate nos utamur ad exprimendū adulteratum ipsorū nomen. Sampsai em̄ solares sunt, si interpretis uocem: quapropter etiam animalis mentionem fecimus. hanc em̄ lacertam sic homines appellant, Solarem uidelicet. Peior est aut hæresis hæc q̄ lacerta, ne minimā quidem utilitatē in se habens. Illa em̄ ubi per tempus hebetē uisum habuit, per conuersionē ad solem oculos rursus leuat, dum in latibulo ad orientē conuerso seipsam apprimat, & ieiuna se ad orientem cōuertit. Hæc aut secta in omnib. insipientiā animantis eius habet, nō tamen uel modicum laudis. Proinde & hæc hæresis lacerta solaris à nobis dicta, & à ueritate conculcata hic maneat, nihil ualens contra ueritatem Dei. Nos uerò ad alias pro consueto more pergamus.

Contra Theodotianos, hæresim LIIII.

S Vrexerit rursus Theodotus quidam, qui est auulsio ex prædicta Alogorum secta, quæ Ioannis Euangelii, & Deum uerbum quod erat in principio, & in illo Euangelio habetur, negat, itemq; eius Apocalypsim. Sed & cum alijs prædictis sectis conuersatus est & uixit, & secundū tempus ipsis successit. Ex quo sanè Theodotiani sunt appellati. Et quauis hæresis hæc adhuc sit ignota, tamen quæ ad nos ex scriptis peruenerūt, referemus. Hic Theodotus à Byzantio originē duxit, quæ nunc Constantinopolis appellatur, corarius quidem arte, uerū multæ eruditio nis ac doctrinæ. Hic cum quibusdā plurib. tempore persecutionis instante (haud scio quali persecutione) à ciuitatis principe cōprehensus, & cum alijs pro CHRISTO

Elxæus pseudopropheta.

Aqua pro deo.

Christi & spiritus sancti mensura

Lacerta solaris naturalis.

Theodotus.

STO examinatus, quum alij omnes serui Dei uictoriam abstulissent, & martyrium A
 pro CHRISTO subeuntes præmia cœlestia abstulissent, hic CHRISTO abnega-
 to, à ueritatis scopo dilapsus, transgressionem fecit. Et quum id ipsi à multis expro-
 braretur, præ pudore à patria sua aufugit: & Romam profectus, illic uitam transe-
 git. Cognitus autem à quodam Romæ, rursus in idem opprobrium incidit, eo q̃
 prouocaretur à noscentibus ipsum propter eruditionem: quomodo uidelicet uir
 magnæ doctrinæ excidisset à ueritate. Et sanè malam suipsius defensionem exco-
 gitauit; nouo hoc dogmate prolato. Nempe, Deum ego non negauī, sed homi-
 nem negauī. Deinde interrogatus, qualem hominem respondit, CHRISTVM
 negauī hominem. Hinc adeo ille sibi ipsi dogma constituit, & qui ab ipso descen-
 derunt Theodotiani, nudum hominem dicentes esse CHRISTVM, & ex semine
 uiri genitum esse. Deinde ad malam suipsius defensionem quæcunque utilia re-
 perit, non purè sic sentiens, sed occasione præuagationis suæ ea sibi congregans
 collegit. Nam Dominus (inquit) dicit, Nunc autem quæritis me occidere homi-
 nem, qui ueritatem uobis dixi. Vides, inquit, quòd homo est. At non nouit miser
 ille, quod CHRISTVS hic dicit, Veritatem quam à patre meo audiui. Patrem au-
 tem suum dicit Deum, non hominem. Si enim ab homine audiuiſſet, nō gloriatus
 esset testimonio ueritatis, dicens ab hominibus se ueritatem audiuiſſe. Sed hoc fe-
 cit, ut Deum se esse significaret ex patre è supernis genitum, hominem uerò pro-
 pter nos factum, & carne occisum, deitate uerò semper uiuentem. Deinde neque
 peccatum se fecisse dicit, quòd CHRISTVM abnegauit, quū ipse CHRISTVS di-
 xerit: Omnis blasphemiā remittetur hominibus. & qui dicit uerbum in filium ho-
 minis, remittetur ipsi: qui uerò maledixerit in Spiritum sanctum, non remittetur
 ipsi. Ignorat miser ille homo, q̃ Dominus uolens muniri salutem eorū qui aliquan-
 do in ipsum maledicta iecissent, & ad pœnitentiā reflecterent, ut ne decerneret i-
 psis condemnationē: hunc sermonem preuaticinat, propter excellentem mansue-
 tudinem ac benignitatem erga homines, & eo q̃ nosset futurum ut aliqui insurge-
 rent ac blasphemarent Spiritū sanctum, & serui locum ipsi decernerent, & creatū
 ac alienum ab essentia Dei affirmarent. Quapropter muniens, dicit: Qui uerò bla-
 sphemat in Spiritū sanctum, non remittet ipsi, neq̃ hic, neq̃ in futuro seculo. Non
 laudans blasphemantes ipsum, sed suam prenotionē ac benignitatem ostendens,
 quæ certos facit de salute, eos qui à blasphemiā eius pœnitentiam agunt. Ipse enim
 rursus dicit: Qui negauit me coram hominibus, abnegabitur coram patre meo. Et
 rursus: Abnegabo ipsum. Et rursus: Qui confiteor me, confitebor ipsum coram pa-
 tre meo. Sed & rursus idem Theodotus dicit: Et lex de ipso dixit, Prophetā ex fra-
 tribus uestris excitabit Dominus uelut me, ipsum audite. Moses autem erat homo:
 qui uerò ex Deo excitatus est, inquit, CHRISTVS, hic non erat Deus, sed homo: C
 quandoquidem ex ipsis erat, uelut etiam Moses homo erat. Et non uidit in seipso
 Theodotus ille in delicto constitutus, quomodo rursus unaquæq̃ dictio habet
 suam munitiōē. Nam q̃ ex fratribus ipsum excitabit Dominus, dicit, eo q̃ ex Ma-
 ria ipse genitus est, dicit. Sic enim ait Propheta: Ecce uirgo in utero habebit, & pa-
 riet filium, & uirgo manens in utero habebit, nō ex semine uiri: & pariet filium, ma-
 nifestus est foetus in carne à uirgine genitus: & uocabunt nomen eius Emmanuel,
 quod significat Deus nobiscum. Est enim Deus homo, à patre quidem genitus si-
 ne principio & sine tempore: homo uerò ex Maria, propter aduentū in carne. De-
 inde etiam ipsum Euangeliū dixit ad Mariam, Spiritus Domini superueniet in te:
 & nō dixit, Spiritus Domini nascetur in te. Quapropter undiquaq̃ contentiosus
 ille & stolidus homo à ueritate excidit. Scriptura enim undique uitam nostrā mu-
 niens comperitur, quo ostendat trinitatem semper, & in omni specie sibi ipsi ad-
 se accooperari, ut ne aliqui dicant alienum esse Spiritum sanctum à CHRISTO
 & patre, id quod multi sibi ipsis mala prætexentes faciunt. Itaque ea gratia angelus
 dicit ad Mariam, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbra-
 bit tibi. Quapropter & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Et non
 dixit

A dixit solum, quod nascetur: sed quapropter & quod nascetur. ut ostendat ex supernis Deum uerbum, & in utero genitum, secundum suam incarnationem, & secundum suam bonam uoluntatem, propter quam dispensauit suam incarnationem ad nostram salutem. Ideoq; apponit, Quapropter & quod nascetur ex te sanctum uocabitur filius Dei. Si enim dixisset, Spiritus sanctus ingreditur in te, non amplius putandū fuisset filium Dei in carne aduenisse, sed spiritum sanctum in carne accessisse. Quod autem ex supernis uenerit Verbum, Ioannes declarans euangelicam angeli uocem dicit, In principio (inquit) erat uerbum, & uerbū erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde post hæc, Et uerbū caro factum est. & non dixit, Spiritus caro factus est. Neq; dixit, CHRISTVS homo genitus est. Vndiq; enim municiens diuina scriptura, Deum & hominem ipsum nouit. Deum ex Deo ex supernis delatū, hominē ex Maria sine uiri semine genitum. Quum autē hæc duo uera sint, qui ea excedit, nō est ex ueritate. Prætexit insuper miser ille Theodotus, dicens quod Hieremias de ipso dixit, Homo est, & quis cognoscet ipsum? & non nouit quod seipsum a ueritate abalienati. Nam sicut dixi, unaquæq; dicto habet suæ ipsius uirtutis interpretationem. Qui enim homo est, omnino a multis cognoscitur qui eum noscunt: a patre, inquam, ac matre, fratribusq; ac cognatis, contubernalibusq; ac uicinis, ciuibus item ac famulis. Hic uerò scriptura miraculum totius negotij ipsius exponēs, hominem quidem ipsum dixit, ob aduētum in carne. Verū quod dixit, Quis cognoscet ipsum? significauit de incomprehensibili ipsius deitate. Quando quidem enim nemo nouit filium nisi pater, & patrem nemo nouit nisi filius, & cui reuelauerit: nemo igitur cognoscet ipsum, nisi ipsi reuelauerit. Reuelata autē per sanctum spiritum seruis suis, suam & patris sui gloriam ac deitatē, & uitā suam æternā futuram, & mysteria sua atque doctrinam, & suum propter nos uerum in carne aduentum, quod est Deus ex supernis, & homo ex Maria. Deinde item Theodotus rursus dicit, quod etiam Esaías de ipso dixit quod homo sit, sic inquitens: Homo gnarus ferre languorē, & uidimus ipsum in plaga & in afflictione, & ignominia affectus est, & non reputatus est. At non nouit belua illa, quomodo rursus redarguitur. In ipsis enim uerbis Esaías sic dixit: Sicut ouis ad mactationem ductus est, & sicut agnus corā tondēte ipsum obmutescit, ita nō aperit os suū. In humilitate ipsius, iudiciū ipsius sublatū est. Deinde dicit, Generationē ipsius quis enarrabit? quia tollitur a terra hominū uita ipsius. Et non dixit, Tollitur uita ipsius, sed ab hominibus. Semper enim Verbum uiuens existit, & in seipso uitam habet, & uitam diligentibus ipsum dat: & ex hominibus quidem uita ipsius sublata est, a seipso uerò uita existit. Viuit enim Verbum, & omnibus uitam exhibet qui sperant in ipsum in ueritate. Et **C** addit, Generationē ipsius quis enarrabit? Si esset homo nudus ex Maria genitus, facile enarrari poterat generatio ipsius. Quādo uerò est ante Dauid, ante Abrahā: Abrahā em̄ pater uester, inquit, desiderauit uidere diē meā, & uidit, & gauisus est. deinde ipsis mirantibus ac dicentibus, Quinquaginta annos nondum habes, & Abrahā uidisti: redarguens Theodotum & infideles, & abnegantes Deum Iudæos dixit: Amen amen dico uobis, quod ante Abrahā ego sum. Erat enim ante Abrahā uerē, & ante Noe, & ante Adam, & ante mundū, & ante coelū, & ante tempus mundi, & ante uniuersa, & ante creaturas. Quapropter quum sit sine tempore & inenarrabilis, annunciat per spiritum sanctum ab Esaia, Generationem ipsius quis enarrabit? quia tollitur ex terra uita ipsius. At, inquit, dixerunt Apostoli, Virum approbatum erga uos signis & miraculis: & non dixerunt, Deum approbatum. Redargueris autem rursus Theodote: nā rursus Apostoli in ipsis Actis dixerūt, uelut beatus Stephanus dicit, Ecce uideo coelū apertū, & filiū hominis stantem in dextra Dei. Quin & rursus prætexit dicēs, qd de ipso dixit Apostolus, Mediator Dei & hominū CHRISTVS IESVS. Et non nouit rursus quod hoc contra seipsum citat. Qui enim dixit, Mediator Dei & hominū CHRISTVS IESVS, ipse declarauit, dicens: Qui declaratus est filius Dei in potentia, secundum spiritum

Viri appellati de Christo.

250
tum sanctificationis, ex eo quod resurrexit e mortuis CHRISTVS IESVS Dominus A
noster. Et rursus: Factum, inquit, obnoxium legi. Verum horum uerborum faciens cer
titudinem dicit, Siquidem sunt qui dicunt dei multi, & domini multi. Nobis autem u
nus Deus, ex quo omnia, & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia.
Si autem per quem omnia, & nos in ipsum: non ergo nudus homo fuerit unigenitus a Ma
ria & huc usque, neque a semine uiri: alioqui quomodo per ipsum omnia esse potuissent
ante ipsum facta, uelut tu dicis, si nudus homo esset? Aut quomodo per ipsum omnia,
que ante ipsum cognita fuerunt & facta? Et undiqueque corrumpit huius delira nugaci
tas. Ceterum quum que ad noticiam eius pertinet, & uniuscuiusque dictionis ipsius sub
uersionem dixerimus, pro ordinis ratione, uelut partem quandam reptilis adhuc se uo
lurantis transgrediemur, per ueritatis spem ac fidem conculatam ac sublatam, & dein
ceps sequentes considerabimus, & bestialissimas hereses contemplari studebimus.

Contra Melchisedecianos, heresim LV.

Melchisedecianos rursus alij seipsos uocant, auulsi fortassis a Theodotianis
appellatis. Hi Melchisedec in scripturis relatum glorificant, magnam quan
dam uirtutem putantes. Esse autem ipsum supernum in innominatis locis. Et esse hunc
non solum uirtutem quandam, sed etiam maiorem CRISTO asserunt. CHRIS
TVM uero simpliciter uenisse putant, & illius ordine dignum factum esse: nimi
rum ex dicto illo, Tu es sacerdos in eternum, secundum ordinem Melchisedec: ut
sit ipse adhuc inferior Melchisedec. Nisi enim fuisset in secunda quadam institu
tione positus, non utique illius ordine opus habuisset. Ceterum de ipso Melchise
dec dicunt, quod sit sine patre, sine matre, sine prosapia, ex epistola Pauli ad He
braeos id ipsum comprobare uolentes. Fingunt autem & libros sibi ipsis commen
titios, seipsos decipientes. Verum ex ipsorum dictis subuersio ipsorum contingit.
Quum enim dicit de Domino, Dauid ipse prophetans, secundum ordinem Mel
chisedec sacerdotem ipsum esse, in hoc fore CRISTVM sacerdotem diuina Scri
ptura narrat. Reperitur autem statim dicere, Assimilatus filio Dei manet sacerdos
in perpetuum. Si autem assimilatur filio Dei, non aequalis est filio Dei. Quomodo
enim potest seruus esse aequalis domino? Melchisedec enim homo erat. Quod au
tem sine patre, sine matre dicitur, non eo quod non habeat patrem aut matrem, di
ctum est: sed eo quod non sunt manifestissimè in scriptura nominati. Diuine enim
scripturae profunditas, & claritudo mentem humanam naturam excedens, decipit quod
plurimos. Etenim qui in Arabia Petrea, Robom & Edom appellata habitant, Mo
sem propter diuina signa Deum putant, adorantque ipsius imaginem, quam effin
gentes seducti sunt, non iusto ipsis causa existente, sed errore ipsis per iustum in
ignorantiam imaginationem inducente. In Sebastia autem quondam Samaria appel
lata filiam Iephthae deificauerunt, & in eius honorem quotannis festiuitatem cele
brant. Sic & hi audientes sapientia & gloriosa Scripturae uerba, ad stulticiam euer
si sunt, & in tumida mentem elati, uiam ueritatis reliquerunt, & fabulas sibi ipsis emen
titi, per omnia redarguentur. Nam apud quosdam Melchisedec pater ac mater ha
betur, non autem in expressis ac genuinis scripturis. Dixerunt autem quidam Eraclan
uocari ipsius patrem, matrem uero Astaroth, quae & Asteria dicitur. Erat autem hic
filius indigenarum, illo tempore in campestri regione Sabae habitantium. Salem au
tem ciuitas uocabatur, de qua alij aliter prodiderunt. Quidam enim dicunt ipsam,
quae nunc Hierusalem appellatur, aliquando uero Iebus dicta est. Alij dixerunt aliam
quandam Salem esse in campo Sicimorum, ex aduerso eius quae nunc Neapolis uo
catur. Siue autem hinc, siue illinc, non longe distant loci: tamen ipsum argumentum
docet opus. Obtulit enim, inquit, ipsi Abraam panes & uinum, & erat sacerdos al
tissimi in illo tempore, qui benedixit Abraam, & decimam ab ipso accepit. Opor
tebat enim sacerdotem altissimi a seruo Dei honorari, & primum quidem Abraam offer
re sacerdoti in preputio sacra celebranti, quandoquidem ex ipso ex circumcissione futu
rum erat sacerdotium, ut omnis altitudo quae se effert contra cognitionem Dei, per co
gnitionem Dei instrueretur, ad hoc ut ne se iactans circumcisio de sacerdotio, contradi
cere pos

Melchise
dec quis sit.

Moses ubi
pro Deo
habeatur.

Salem quae
ciuitas.

Abraham
in illo
tempore.

A cere possit sacerdotio sanctæ Ecclesiæ. Abraam enim obtulit ipsi Melchisedec decimam. Qui uero ab Abraamo descenderunt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem quum rursus esset sacerdotium ex circumcisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim a generatione Leui, septimam uero a successione Aaron, natura uisum est ut in ueteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, uerum ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit secundum ordinem Melchisedec sacerdotium transferatur: quod sane nunc in Ecclesia uiget a CHRISTO & huc usque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta uirtutem quaeritur. Primum enim sacerdotium in praeputio per Abel perficitur. Sed & deinceps per Noe. Tertium uero per Melchisedec. Et quod quidē Melchisedec homo erat, ipse sanctus Apostolus in epistola dicit sic: At is cuius genus non recensetur ex ipsis, decimas accepit a Patriarcha. Manifestum igitur est, quod ipsius genealogia ex illis non recensetur. Quot uero sunt alij quorum genus non manifeste recensetur? Daniel, Sedrach, Misac, Abdenago, Helias Thesbites, & in omnibus receptis libris nusquam habentur horum patres ac matres. Quot uero non iuxta hoc error aliquis contingat, nihil molesti fuerit etiam ea quae in Traditionibus deprehendimus dicere. Inuenimus enim patrem Danielis, Sabaan quendam appellari. Heliae uero patriarchatum ex natura eodem modo inuenimus, quem iuxta seriem exponam hoc modo. Helias Thesbites frater fuit Iodac sacerdotis, ex sacerdotibus nimirum etiam ipse existens, filius autem Achimaä. Achimaä autem filius Saduc. Saduc, Achitob, qui fuit filius Amoria. Amorias filius Moria. Morias Zaza, qui fuit Azia. Azias, Phinees. Phinees, filius Eleazar. Eleazar filius Aaron, sacerdotis uidelicet. Aarō, filius Ambrā. Ambrā, Caath. Caath, Leui. Leui tertius filius Iacob. Iacob autem frater quidē Esau, filius uero Isaac. Isaac filius Abraam. Verum in receptis libris horum genealogie non ualde clare habentur, sed solum in Paralipomenis tractationis de Helia partes. Naturā autem trium puerorum, Sedrac, Misac, Abdenago, neque in Apocryphis, neque in Traditionibus inuenimus. Quid igitur dicemus? Nunquid & illi, de Sedrac & alijs dico, sed uident nos, ut cogitemus quae non oportet, & tumide admiremur ultra modum uniuscuiusque tractationem: Immo absit. Termini enim nobis positi sunt & fundamenta, & aedificatio fidei, & apostolorum traditiones, & scripturae sanctae, & successiones doctrinae, & undiquaque ueritas Dei munita est. Et nemo decipiatur nouis fabulis. Redibo autem ad propositum, uelut hi imaginantur de Melchisedec. Etenim iustus fuit, & sacerdos Dei, & rex Salem: non autem in caelo est, neque de caelo descendit. Nemo enim ascendit in caelum, nisi qui ex caelo descendit filius hominis, sanctus & uerus Dei sermo inquit. Ordinem uero Melchisedec corroborans Scriptura, & Spiritus sanctus expresse docens, translationem sacerdotij ostendit, a ueteri synagoga & consuetudine, ad consuetudinem optimam ac summam, & carnalem successionem non habentem, atque unitam. Melchisedec enim sanctus hic non amplius post se successionem habuit, sed neque sacerdotij ablationem. Mansit enim ipse sacerdos per omne tempus uite sue, & adhuc in Scriptura celebratur sacerdos, ita ut nemo ipsi successerit, aut ministerium sacerdotij in tempore ipsius subuerterit. Sic & Dominus noster, non homo existens, sed ex Deo sanctus Deus, Verbum, filius Dei, genitus sine principio & sine tempore, semper cum patre existens, natus propter nos ex Maria homo, & non ex semine uiri. Sacerdotium autem patri offert, ex humana natura massa accepta, ut pro nobis sacerdos constitueretur secundum ordinem Melchisedec, qui non habet successionem. Manet enim pro nobis in perpetuum dona offerens. Et primum quidem seipsum obtulit, ut solueret sacrificium ueteris Testamenti, quum perfectius & uiuēs pro toto mundo obtulerit ipse uictima, ipse sacrificium, ipse sacerdos, ipse altare, ipse Deus, ipse homo, ipse rex, ipse pontifex, ipse ouis, ipse agnus, omnia in omnibus pro nobis factus, ut nobis uita omnibus modis fieret, & sacerdotij sui immutabile firmamentum in secula efficeret: non amplius secundum semē successiones diuidēs, sed secundum iusticiam seruari in Spiritu sancto largiens.

Sacerdotio
rumratio.Traditionis
auctoritas.Christi sa-
cerdotium.

Imaginantur porro alij, de hoc Melchisedec dicentes: carnaliter enim tales persecu-
tati sunt, spiritualiter non intelligentes ea quę a sancto Apostolo in epistola ad He-
breos dicta sunt. & Hierax quidem hunc Melchisedec putat esse spiritum sanctum,
Hieracis
heresis. eo quod assimilatus est, inquit, filio Dei. Manet enim sacerdos in perpetuum, ex
ipsa dictione quam sanctus Apostolus retulit. Spiritus autem intercedit suspirijs
ineffabilibus: qui uerò nouit sapientiam spiritus, nouit quod pro electis intercedit
& interpellat apud Deum. excidit autem & hic penitus a proposito. Non enim car-
nem induit unquam spiritus. Quum autem carnem non induerit, non potuit esse rex
Salem, & sacerdos loci alicius. Verum quando de hoc Hierace & ipsius heresi
subuersione facturus sum, tum latius de his agam. Nunc uerò in consequentia per
manebo. Quot uerò & quanta de hoc Melchisedec alij imaginantur? Samaritę e-
quidem hunc putant esse filiū Noe ipsum Sem. Ridiculi autem etiam ipsi inuenient,
Nam diuina scriptura omnia cū bono ordine muniens, ueritatem per omnia firma-
uit, non frustra temporibus & annis locatis ac expressis. Quādo enim Abraam fu-
it annorum octaginta octo aut nonaginta plus minus, tunc Melchisedec ipsi obui-
am uenit, & proposuit ipsi panes & uinum, mysteriorū anigmata pręfigurans &
Melchise-
dec Sem ef-
se creditus
est. exemplaria: quū Dominus noster dicat, Ego sum panis uiuēs: & exemplar sangui-
nis ipsius, qui ex latere ipsius cōpūcto fluxit, ad purgationē inquinatorū, & resper-
sionē ac salutē animarum nostrarū. Abraam autem pater Tharra, septuagesimum a-
gens annum, Abraamum genuit, & facti sunt anni centum sexaginta plus minus.
Nachor autem genuit Tharra, quum annorum septuaginta nouem esset, & facti
sunt anni ducenti triginta nouem. Seruch autem genuit Nachor, quum esset anno-
rum centum triginta, & facti sunt anni trecenti sexaginta nouem. Ragan uerò ge-
nuit Seruch, annos habens centum triginta duos, & facti sunt anni quingenti & u-
nus. Palec autem genuit Ragan annorum existens centum triginta, & facti sunt anni
sexcenti triginta unus. Heber autem genuit Phalec anno cētesimo trigésimo quarto
uite suę, & facti sunt anni septingēti sexaginta quinque. Sala uerò genuit Hebor cen-
tesimum trigésimum agens annum, & facti sunt anni octingenti nonaginta quin-
que. Arphaxad autem annos natus centum triginta quinque genuit Sala, & facti
sunt mille triginta anni. Sem autem prędictus, quē Samaritę Melchisedec esse
imaginantur, centesimo anno genuit Arphaxad, & facti sunt anni mille centum
triginta. Usque ad tempus Abraam, quo obuiam uenit ipsi Melchisedec, reuersus
a cāde Chodollogomor & Barsa, & Symobor, & Hamarphal regum. Non uixit
autem Sem tot annos, iuxta nugacem horum imaginationem, sed cētesimo anno
genuit Arphaxad, secundo anno post diluuiū. & uixit postea quingentis annis,
uelut ait diuina scriptura. & genuit filios & filias, & mortuus est. Quum itaque an-
nos sexcentos uixerit, ac mortuus sit, quomodo potuit uenire ad annos mille cen-
tum triginta? ut Sem filius Noe ante decem generationes uocatus, Melchisedec
apud hos postea post decem generationes, & mille centum triginta annos pute-
tur? Et o ingentem hominum errorem. Ceterum iuxta calculum aliorum exem-
plarium, ab ætate Sem, ex quo natus est ipse Sem, usque ad pręiudicatum tempus,
Geneseon
calculi ua-
riant in e-
xemplarib.
occursus Abraam & Melchisedec, qui octoagesimo aut nonagesimo anno uitę ip-
sius contigit, fiunt anni sexcenti uiginti octo plus minus. Quare omnino non po-
tuit Sem ad pręiudicatum Abraę tēpus peruenire, ut Melchisedec putetur. & cor-
ruit undiquaque Samaritarū uaniloquiū. Iudæi rursus dicunt ipsum quidem esse iu-
stum & bonum sacerdotē alsissimū, uelut diuina habet scriptura. Verum eo quod
filius sis scorti, dicunt matrē ipsius nō scriptam esse, neque patrē ipsius nosci. Conci-
dit autem & horū delirus sermo. Nam et Raam meretrix est, et scripta est. et Zanibre
qui scortatus est, scriptus est: et Chasbite cū ipso, etiā si aliena sit, et nō de genere Is-
rael exorta. Et omnis qui nō per ostiū ingreditur uelut sanctū dicit Euangeliū, latro
est, et nō uerus pastor existit. Porro in Ecclesia quidā diuersimodē de hoc Melchi-
sedec pñunciant. Aliqui em̄ ipsum putant natura filiū Dei, in humana specie tunc
Abraam apparuisse. Excidunt autem & ipsi a pposito. Non enim quis sibi ipsi unquē
similis

A similis esse poterit, uelut habet scriptura diuina. Assimilatus filio Dei manet sacerdos in perpetuum. Reuera enim cuius genus non recensetur ex ipsis, is Abraamum decimauit. Quando quidem enim non ex ipsis Israelitis genus eius recensetur, recensetur autem ex alijs hominibus: horum sane gratia, omnium aliorum propter hanc haeresim mentionem fecimus, & uelut in digressionem de his narrauimus. At uero in nomen huius Melchisedec praedicta haeresis etiam oblationes offert, & ipsum esse introductorem ad Deum dicit, & per ipsum (inquit) oportet Deo offerre, quia princeps est iusticiae, ob hoc ipsum constitutus a Deo in caelo, spiritualis quispiam existens, & filius Dei ordinatus. Et oportet, inquit, nos ipsi offerre, ut per ipsum offeratur pro nobis, & inueniamus per ipsum uitam. Et CHRISTVS quidem, inquit, electus est, ut nos uocaret ex multis uis ad unam hanc cognitionem, a Deo uictus, & electus factus. Nam auertit nos a simulachris, & ostendit nobis uiam. Ex quo sane Apostolus missus, reuelauit nobis quod magnus est Melchisedec, & sacerdos manet in aeternum. Et uidete quantus est hic, & quod minus ex maiore benedicitur. Ob hoc, inquit, etiam Abraamum patriarcham benedixit, uelut maior existens: cuius nos sumus mystae, ut ab ipso benedictionem assequamur. Et uide mihi quam uana est uniuersorum haeticorum sententia. Ecce enim & ipsi abnegarunt Dominum suum, qui ipsos redemit proprio sanguine suo. Qui non a Maria initium habuit, uelut ipsi putant, sed semper est apud Deum, Deus uerbum, genitus ex patre sine principio & sine tempore, uelut tota scriptura narrat. Dicit enim, Faciamus hominem secundum imaginem nostram, ad similitudinem: & non secundum Melchisedec. Hic equidem sacerdos Dei altissimi est in propria generatione, & non habuit successorem post se. At non est qui ex supernis de caelo descendit. Non enim dixit Scriptura quod detulit Abraamo panem & uinum, sed obtulit ipsi & posteris eius, uelut a regibus uenientem patriarcham excipiens, & benedixit ipsum propter iusticiam quae erat in ipso, & fidelitatem ac pietatem uiri. Quia in omnibus examinatus, in nullo excidit a iusticia patriarcha. Sed & in hoc cooperatorem habuit Deum, contra eos qui uere inuaserunt Sodomitarum regionem, & abstulerunt nepotem ipsius sanctum Loth, quem & reduxit cum omni praeda ac spolijs. Et unde non demonstrauius? Quia erat semper filius cum patre. In principio enim erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Et non dixit, Melchisedec erat in principio. Et rursus: Venit igitur Dominus ad Abraham, & pluit Dominus a Domino ignem & sulphur super Sodomam & Gomorram. Et sanctus Apostolus dicit, Unus Deus ex quo omnia, & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia. Et ne quis dicat, Vbi est igitur Spiritus? Quando quidem enim de uno & uno narrat, non oportebat ipsum spiritum suum ipsius per se constitutorem esse.

C Semper enim obseruat diuina scriptura, ut exemplar nobis fiat. Loquutus est igitur in spiritu sancto Apostolus, & dixit, Unus Deus ex quo omnia, & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia. Erat autem cum sancto spiritu dicens hoc, non enim ut deficeret trinitas. Verum ipse Dominus clare dicit, Euntes baptisate omnes gentes, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et rursus apostolus dicit, Unus est autem spiritus, qui diuidit unicuique ut uult ad utilitatem. Ecce itaque pater, ecce filius, ecce spiritus sanctus. Et nusquam Melchisedec, neque inter dona dixit quod donet, neque inter altitudines. Et frustra ab his decantantur falsa & excogitata offencicula, non a ueritate, sed ex ipso sibilo draconis prout unumquemque potuit decipere ac seducere. Et de his iam abunde loquuti, relinquamus hanc haeresim, uelut murem araneum lapide ictum, per firmum fidei fundamentum, a ueneno uirus eiacularis bestiae elapsi. Etenim murem araneum dicunt ad tempus nihil iniuriae inferre commorso, tempore autem quodam corpus disperdere, & contactum ad mutationem totarum partium ducere. Sic etiam haec sententia, his qui statim de his audierunt, apparet uelut nihil sit. Verum afflicta uerborum attractio quaestionem inducit, & uelut dissipationem his qui non auxilium huius antidoti assequuntur. Non autem ferme apparet animal hoc. In nocte enim ambulat, & sic

Vnus Deus,
& unus Do-
minus, quo-
modo acci-
piendum.

Muris ara-
nei natura.

damnum

damnum inducit, maxime in Aegyptiorum regione: Quare sciendum est his qui animalium cognitionem habent, quod non in cassum, neque per calumniam, de animali hoc mentionem fecimus. Haec enim eius proprietas est. Consequenter autem pergam ad alias, quo promissum in Deo expleri digni facti, Deo gratias agamus.

Contra Bardesianistas, haeresim LVI

Bardesianus.

Augarus
Edesseorum
princeps.
Antoninus
Verus.

Simile.

Augarus
Edesseorum
princeps.
Antoninus
Verus.

Anima in
sanguine.

Post hos deinceps sequitur Bardesianus quidam, sic uocatus. Bardesianus autem hic, ex quo haeresis Bardesianistarum orta est, ex Mesopotamia secundum genus erat, ex inhabitantibus ciuitatem Edessenorum, qui primum quidem optimus uir fuit, & libros non paucos conscripsit, quando sanam mentem habebat. Nam ex sancta Dei Ecclesia procedebat, doctus existens in duabus linguis, Graeca & Syrorum. Augarus autem Edessenorum principi uiro sanctissimo familiaris erat primum, & simul eius adiutor, & ipsius eruditionis particeps. Durauit post illius obitum usque ad tempora Antonini Caesaris, non Prius appellati, sed Veri. Et multa in Abidan astronorum contra fatum differens, collegit. Sed & alia eius scripta secundum piam fidem circumferuntur. Apollonio uero Antonini amico contradicebat, admonenti, ut negaret se ipsum Christianum dicere. Hic autem ferme in confessionis loco constitutus erat, sermonesque prudentes respondit, pro pietate uiriliter defensionem suscipiens, mortem se non formidare dicens, quam necesse sit affore, etiam si regi non contradiceret. Et sic uir hic per omnia magnopere ornatus erat, donec in errorem sectae suae incidit, factus instar pulcherrimae nauis, cui incomparabile onus immittitur, & quae iuxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & alijs qui nauem conscenderunt mortem induxit. Corripitur enim hic per Valentinianos: & ex ipsorum improbitate, uenenum & zizania horum haurit. Multa autem & ipse alia principia emissionesque ac productionis narrauit: & abnegata mortuorum resurrectione, hanc haeresim docuit. Vitur autem lege & prophetia, ueterisque ac nouo Testamento, & quibusdam apocryphis similiter. Subuertetur autem etiam ipse cum omnibus qui praecesserunt & post ipsum fuerunt, ut qui se ipsum a ueritate abalienauit, & uelut a face lucida ignis, in fuliginem transmutatus est. Equidem de mortuorum resurrectione iam nobis in multis scriptis dictum est. Non fuerit autem molestum etiam rursus in hoc subuertendo paucis uerbis uti. Siquidem enim uetus Testamentum admittit ob bone, & similiter nouum, unde non redargueris ueritatis uiam corruptens, & te ipsum a uia Domini in ueritate abalienans. Ipse enim Dominus primus (ut fieret nobis resurrectionis arrabo, & primogenitus ex mortuis) & mortuus est pro nobis, & resurrexit, & non simpliciter in apparentia passus est. Sepultus est enim, & corpus eius gestauerunt. Et testatur Ioseph ab Arimathaea. Testantur & mulieres quae tulerunt unguenta ad monumentum, & centum libratum aloes pondus, quod non erat apparentia, neque phantasia. Testantur etiam angeli, qui mulieribus apparuerunt, dicentes, Resurrexit, non est hic, quid quaeritis uiuentem cum mortuis? & non dixerunt, Non est mortuus, sed, Resurrexit qui passus est in carne, uiuit autem semper in spiritu, & lationis expers est in propria deitate. Qui ex supernis ex patre genitus semper est, cui in extremis diebus complacuit, ut ex Maria uirgine homo, fieret. Velut testatur sanctissimus Paulus, dicens: Genitus ex muliere, factus obnoxius legi. Ergo nondum audiuit dictum, quod ait: Oportere corruptibile hoc induere, incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Aut non persuasit te Esaias propheta, dicens: Et resurgent mortui, & excitabuntur hi qui sunt in monumentis. Aut ipse Dominus, dicens: Resurgent hi in uitam aeternam, & illi in supplicium. Aut non meministi conuersationis ipsius Abel post mortem cum Deo? quomodo non animam dicit interpellare ac clamare ad Deum, sed sanguinem. Sanguis autem non est anima, sed in sanguine est anima. Corpus enim est sanguis uisibile. Anima uero inuisibilis existens, in sanguine locum habet. Et undi quaque confutata est tua, o Bardesiane, peruersa fides, ex ipsa ueritate subuersa. Caeterum de multis principijs quandoquidem sepe contra eos qui sic dicunt, multa diximus, hic non multam disputationem facturum sum, sed uelut in comonestatione, quam factus

Apostolus

A Apostolus dicat: Nobis unus Deus pater: ex quo omnia, & nos in ipsum: & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia, & nos per ipsum. Quomodo igitur multitudo deorum erit, & multa principia: si unus est Dominus IESVS CHRISTVS, propter quem omnia, & per quem omnia, & nos per ipsum. Igitur unus est creator, & neq; multi Dei, neq; multa secula. Dixit enim, Siquidem sunt multa quæ dicuntur secula: uocem autem Quæ dicuntur, uelut de his quæ non sunt, pronunciauit. Verum propter eos qui Græcorum dicuntur, & quos ipsi Græci deos fecerunt, solem & lunam, sideraq; & his similia pronuncians, omnium errorum sententiam exclusit. Quum autem sana fides undiquaq; seruetur, quæ fundamentum est & salus fidelium, facie omnium sectarum excogitata uanitas eueritur. Velut etiam hic subuersus est, & miserabilem seipsum constituit, & seipsum a uita abalienauit. Dicit enim propheta ad sanctam Dei Ecclesiā: Ponam carbunculum lapidem tuū, & fundamenta tua saphirū, & muros tuos lapides electos, & propugnacula tua iaspin. Deinde postea dicit, Omnis uox quæ insurget contra te, omnes ipsos uinces, cōtra uerò nō prosperabuntur. Nihil enim ualebit aduersus fidem ueritatis. nam super petrā ædificata est, & portę inferni non præualebūt contra ipsam: uelut sanctus Deus uerbum ipsi promisit, qui rex eius est & sponsus, & dominus eius atq; hæres. cui gloria, honor, imperium, patri in filio, cum sancto spiritu, in secula seculorū, Amen. Quando uerò & hæc ipsa hæresis conculcata est, & uelut concisi serpentis caput adhuc se uolutans, per lignum uitæ oppressa, ipsi Deo gratias agentes o charissimi, rursus ad alias speculationes transeamus.

Contra Noetianos, hæresim LVII.

Alius rursus post hunc Noetus nomine surrexit, non ante multos annos, sed ante hoc nostrum tempus centum triginta plus minus annis, Asianus urbis Ephesi existens, qui alieno spiritu ductus uoluit a seipso, quæ neq; prophete, neq; apostoli, neq; Ecclesia ab initio obtinuit, neq; cogitauit, dicere ac docere. Hic a seipso infantiæ elationibus elatus, ausus est dicere patrem passum esse. Insuperq; ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Moysen, & fratrem suum Aaron. Verum interim dum hæc fama de ipso ferebatur, beati Ecclesiæ presbyteri, accitum ipsum de his omnibus examinabant, & an hanc blasphemiam de patre protulisset interrogabant. Ipse uerò primū quidem negabat coram presbyteris constitutis, eo quod nemo ante ipsum horrendam ac perniciosam hanc amarulentiam euouisset. postea uerò ex rabie quam habebat, in alios quosdam immittēs, ut ita dicam, & secum decē uiros trahens, in maiorem arrogantiā ac temeritatem elatus, ac audax factus est, palam deinceps hæresim docuit. Rursus itaq; iisdē presbyteri accitum ipsum & homines illos ab ipso corruptos, de iisdem rursus interrogabant. Ipse uerò cum seductis ab ipso perfrecta fronte deinceps palam contradicebat, dicens: Quid em̄ malē feci: unum Deum glorifico, unum noui, & nō alium præter ipsum, genitum, passum, mortuum. Vbi igitur in his permanisset, expulerunt ipsum ex Ecclesia unā cum discipulis suis. Moritur autem idem paulo post unā cū proprio fratre, nō uelut Moyses in gloria, neq; ipsius frater Aaron ille sepultus est in honore. abiecti em̄ sunt uelut transgressores, & nemo ex pijs ipsos cooperuit. postea uerò sequaces eius mente corrupti, corroborarunt hoc dogma, per ea subducti, quibus etiam præceptor ipsorū ab initio. Quando em̄ interrogatus a presbyteris dixit, Vnū Deum glorifico: audiuit ex ipsis ex amore ueritatis, Vnū Deū gloriificamus etiam ipsi, sed uelut nouimus iustē gloriificare: & unum CRISTVM habemus, sed uelut nouimus unū CRISTVM filiū Dei, passum sicut passus est, mortuum sicut mortuus est. qui resurrexit, qui ascendit in cœlum, qui est in dextra patris, uenturus ad iudicandū uiuos & mortuos. Hec dicimus docti ex diuinis scripturis, quæ et nouimus. Ex hoc Noetiani, qui sunt auulsio ipsius, et qui ex ipso processerunt, hoc dogma glorificant, ex dictis his furiosam suā doctrinā cōfirmare conantes. Nempe ex eo quod dixit Deus ad Moysen, Ego sum Deus patrū uestrorū, ego primus, & ego post hæc, nō erunt tibi dii alij, &c. Dicebāt igitur, Nos itaq; ipsum no-

Noetus:

Noetiani.

sum nouimus solum. Si itaq; **CHRISTVS** uenit & natus est, ipse est pater, ipse filius, profecto ipse est Deus qui semper est & nunc uenit: uelut dicit scriptura, Hic Deus tuus, non reputabitur alius ad ipsum. Excogitauit omnem uiam scientiæ, & dedit ipsum Iacob seruo suo, & Israel dilecto suo. Post hæc uisus est in terra, & cum hominibus conuersatus est. Vides, inquit, rursus quomodo diuina scriptura nos aduocauit, ut ne alium atq; alium Deum putemus, dicens quod ipse Deus est solus qui uenit, & ipse rursus postea conspectus. Rursus uero alio dicto utuntur hoc, ubi dicit: Laborauit Aegyptus & emporia Aethiopum, & Sabaim uiri alti ad te transibunt, & tibi serui erunt, & ibunt retrò te ligati manicis, & in te adorabunt, & in te preces fundent, quia in te Deus, & non est Deus præter te. Tu enim es Deus, & non noueramus, Deus Israel Saluator. Vides, inquit, quomodo diuina scriptura unum Deum indicant, et prædicant ipsum manifeste: & in confesso unus est idem semper existens. Et ea de causa non multos deos dicimus, sed unum Deum, eundem passionis exortem, eundem patrem filij, eundem filium & passum, ut nos per propriam passionem saluaret, & non possumus alium dicere: Nimirum à præceptore suo docti hanc confessionem, & prauam hanc opinionem, & perniciosam insaniam. Postea uero alia, ad confirmandam heresim suam, dicta producunt. uelut etiam præceptor ipsorum dixit, quod etiam Apostolus his uerbis testimonium præbet: Quorum sunt patres, ex quibus est **CHRISTVS** secundum carnem, qui est in omnibus Deus benedictus in secula, Amen. Volunt autem in hunc modum in uno membro narrare, uelut etiam Theodotus. Et ille quidem ex natura extreme nudum hominem narrauit: hic uero aliam extremitatem uniformiter, eundem Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, in carne passum & genitum putauit. Neque igitur illi qui à Theodoto descenderunt, aliquid in ueritate dixerunt: neque hic Noetus & eius socij, potius anoetus, id est stolidus appellandus: quem admodum diuina scriptura, utrosque & omnes erroneos redarguunt. Ceterum omnibus qui mentem in Deum habent, & in sancta scriptura ac Spiritu sancto illuminati sunt, facile refutabilis & omni dementia refertus ipsorum sermo apparet. Audacie enim ac temeritatis hoc est opus, & mentis occæcata opinio, quæ asserit eundem patrem, & eundem filium, & eundem passum. Quare etiam à recta rationatione iudicabuntur qui talia dicunt. Quomodo enim fuerit Pater, idem qui et Filius est? Si enim Filius est, omnino alicuius filius fuerit à quo genitus est. Si uero pater est, seipsum generare impossibile est. Rursus quod uocatur filius, seipsum non genuit, sed ex patre genitum est. Et o ingentem hominum uesaniam, & deprauatam cogitationem. Est enim rationi consentaneum, non uelut hi putant, sed sicut ueritas per diuinam scripturam nobis ostendit. Statim enim ait Dominus dicens,

Ecce intelliget filius meus dilectus quem elegi, quem dilexit anima mea, ponam spiritum meum in ipso. & uides quomodo uox patris ostendens natura filium dicit, in quo etiam spiritum suum ponit. Deinde uero etiam ipse unigenitus dicit, Glorifica me pater in gloria, quam habui apud te antequam mundus fieret. Qui autem dicit, Pater glorifica me: non seipsum patrem uocat, uerum patrem suum cognoscit. Rursus in alio loco uenit uox de cælo, Hic est filius meus, ipsum audite. Et non dixit, Ego sum filius meus, me audite. Neque rursus, Factus sum filius: sed, Hic est filius meus: ipsum audite. Et quum dicit, Ego & pater meus unum sumus: non dixit, Ego & pater meus unus sum, sed ego & pater meus unum sumus. At ego & pater, quum sit in græca loquutione articulus additus, *ὁ πατήρ*, & coniunctio Et in medio, significat patrem natura patrem, & filium natura filium. Et rursus de Spiritu sancto: Si abiero, ille ueniet spiritus ueritatis. Longè uero clarissimum est hoc, Ego abeo, & ille uenit. Non dixit, Ego abeo, & ego ueniam: sed à uoce ego, & ille, significauit in substantia esse filium, substantiam habere Spiritum sanctum. Et rursus, Spiritus ueritatis qui ex patre procedit, de meo accipiet: ut ostendat in substantia esse Patrem, in substantia Filium, in substantia Spiritum sanctum. Rursus in Iordane, ex supernis Pater loquebatur, Filius uero in Iordanem descendit.

Spiritus

Noetus
anoetus.

A Spiritus intermedius in specie columbæ apparebat, & uenit super ipsum, & quidē cum Spiritus carnem non gestarit, neq; corpus induerit. Quo uerò ne putetur con-
iunctio esse Spiritus sancti ad Filium, figuratur in specie columbæ, ut uideretur na-
tura in substantia esse Spiritus. Vnde uerò aliunde non possimus ostendere cōtra
hos, qui infaniam in seip[s]is pepererunt: Siquidem enim uerum dicit ipsorum sen-
tentia, & sermo uanus, neq; consistentiam, neq; uim habens, neq; intelligentiæ ra-
tionem, aut significationem: ergo reiiciendæ sunt scripturæ, quæ ubiq; Patrem, pa-
trem cognoscunt, & Filium, filium: & Spiritum sanctum, Spiritum sanctum. At
quid dicis o bone? Num deorum multitudinem putauerunt, qui uerè cultum & re-
uerentiam trinitati offerūt, qui sanè sunt filij ueritatis & soliūs catholicæ ecclesiæ?
Profectò non sic. Quis enim non gaudet, unum ueritatis Deum esse? patrem om-
nipotentem, ex quo unigenitus filius in ueritate Deus uerbum, in substantia uer-
bum uerū genitus ex ip[s]o, sine principio, sine tempore? Quapropter unum Deū
certò prædicat Ecclesia, Patrem & Filium: quoniam ego in Patre, & Pater in me:
& duo unum sumus, hoc est una deitas, & una uoluntas, & una dominatio. Ex ip[s]o
uerò Patre etiā spiritus procedit, in substantia existens, & in ueritate perfectus spi-
ritus ueritatis, qui illuminat omnia, qui ex Filio accipit, Spiritus ueritatis, Spiritus
Patris, spiritus Christi. Quapropter unam deitatem nouit Ecclesia. Vnus est Deus
B ueritatis Pater, Pater perfectus in substantia, Filius perfectus in substantia, & san-
ctus spiritus perfectus in substantia, una deitas, unus principatus, unum dominiū.
Quapropter ubiq; clarè prædicant diuinæ scripturæ unum Deum, hoc est, trinita-
tem coessentialē, semper existentem eiusdem identitatis, eiusdem dominiōis.
& corrui undiquaque, o stolide, stoliditatis tuæ sermo. Cum itaque sic dicta sint,
& appositè ad prædicti Noeti uoces, cōsiderare ab initio oportet, & sic eadem ca-
pita subuertere. Primum igitur, quando quidem introduxit hoc caput, quod unus
Deus ex quo omnia, & nos in ipsum, & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per
quem omnia, & nos per ipsum: non uides, quod unus Deus ex quo omnia, & nos
in ipsum, quomodo unum principium significat? ut ne ad multa principia mentē
conuertat, & rursus ad multitudinem deorum, seductam hominum mentem, per
inanem multitudinis deorum uocem, agat? Vides enim quod uno nomine utitur,
& una appellatione, non negans unigenitum Deum. Nouit enim ipsum Dominū,
& nouit ipsum Deum. Quapropter muniens hoc dicit, Et unus Dominus IESVS
CHRISTVS, per quem omnia. Et de Domino quidem hoc dicens, nō eundem in-
dicauit Patrem esse, & eundem Filium: sed ostendit Patrem quidem Patrem esse,
Filiū uerò uerè Filium. Nam quod dixit Vnus Deus, de Patre, non uelut negans
de Filio, quod Deus sit, dixit. Si enim non est Deus, neq; Dominus: quando uerò
C Dominus, utiq; etiam Deus. Verū in unam nomenclaturam reducere coactus à
Spiritu sancto Apostolus, declarauit nobis fidem, euidenter unum Dominum in-
dicans, utiq; & Deum. Cæterum nemo putet, quando quidem dicit unum & unū,
nunquid reliquit numerum trinitatis, quum non nominarit Spiritum sanctum?
Quando enim nominauit Patrem & Filium, Deum & Dominum, in Spiritu san-
cto nominauit. Non enim quia dixit Vnus Deus, de Patre, ex quo omnia, ideo ne-
gauit ipsum esse Dominum. Neque rursus quia dixit, Et unus Dominus IESVS
CHRISTVS, negauit ipsum esse Deum. Sed quemadmodum de Patre contentus
fuit una appellatione, dicens Vnus Deus: cum eo enim quod est Deus, uidelicet
est & Dominus: ita & in Filio cōtentus fuit dicere Vnus Dominus. cum eo enim
quod est unus Dominus, simul est & Deus. De Patre igitur & Filio dicens, nō ua-
cuus erat à Spiritu sancto, sed in Spiritu sancto, uelut dixi, loquebatur. Solet autē
semper sanctus Spiritus nō sui ipsius constitutionem facere, ut ne nobis exemplar
exhibeat, ut & nos de nobis ipsis constitutionem faciamus, ac afferamus. Igitur u-
nus est Deus Pater ex quo omnia: & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per
quem omnia, aut propter quem omnia: & unus Spiritus sanctus, non alienus à
Deo, uerū in substantia existens, quia Spiritus Dei, & Spiritus ueritatis, & Spi-
ritus

S: Trinita-
tis persona-
rum distin-
ctio.

Vnus Deus
& unus Do-
minus quo-
modo acci-
piendum.

22 ritus Patris, & Spiritus CHRISTI. Si uerò de hoc, Laborauit Aegyptus. & emporia Aethiopum, Sabaïm uiri alti ad te transibunt. Et hoc, Tu es Deus, & non noueramus. Et tibi serui erunt, & ibunt retro te ligati manicis, & in te adorabunt, quia in te Deus est, & nō est Deus prater te. Tu enim es Deus, & nō noueramus, Deus Israel, Saluator. Non uides, inquit, quod unus Deus est? Ex talibus enim dictis, uelut ostendimus, nō intelligens dicta, sed improbè mutilans scripturas, obliquè quidem exponens, per transgressionem uerò inducens sermones, non consequenter & iuxta pedem loquitur. neque secundum seriem narrat Noetus, aut Noetiani ex ipso intelligunt. Quemadmodum enim malo canis nomen est leo, & eos qui non reuera uident, probè uidentes uocant, & fel dulce dicunt, & acetū aliqui mel appellauerunt, & erinnyas, hoc est furias, quidam Eumenidas, hoc est beneuolas appellauerunt: sic etiam hic, Noeti nomen habens, anoetus, id est stolidus est, quicquid ab ipso descenderunt, stolidè faciunt, omnino non consequentiam eorum quæ dicunt & quæ proponunt intelligentes. ut etiam impleatur in ipsis quod dictum est à sancto Apostolo, Neque quæ dicunt intelligentes, neque de quibus affirmant. Videte sanè mihi, o uiri fratres, quomodo Scriptura superius dixit, imò potius ipse Dominus, uelut initium capitis habet, unde tota res ac ueritas ostendetur: Interrogastis me de filiis meis & filiabus, & de operibus manuum mearum præcepistis mihi. Ego feci, inquit, terram & hominem in ipsa: Ego manu mea firmaui cælum: Ego omnibus astris præcepi: Ego excitaui cum iusticia regē, & omnes uia ipsius rectæ. Hic ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam conuertet, non cum precijs redemptionis, non cum donis, dixit Dominus Sabaoth. Postea deinceps, Laborauit Aegyptus, & emporia Aethiopum, &c. quia in te Deus est. In quo autem dixerimus quàm in paterno uerbo? Nam uerè Deus uerbum est Filius, & in ipso Pater cognoscitur, sicut dicit: Qui uidit me, uidit patrem, & ego glorificaui nomen tuum in terra. Deinde rursus: Ego excitaui regem. Non uides quod uox est patris propria, quæ excitat ex ipsa uerum Verbum regem super omnes: eum qui ex ipso uerè genitus est sine principio, sine tempore. Qui & excitaui rursus ipsum regem, uelut sanctus Apostolus ait, dicens: Si uerò spiritus eius qui excitauit CHRISTVM ex mortuis, habitat in nobis, qui excitauit CHRISTVM ex mortuis, uiuificabit mortalia corpora uestra, per inhabitantem spiritum suum in uobis. Vides quomodo concordant prophetica Apostolicis, & Apostolica Euangelicis, & Euangelica Apostolicis, & Apostolica propheticis? Deinde, Excitaui regem. Et hic qui excitat CHRISTVM ex mortuis, hic in te Deus est. Quàm mysticè, quàm mirabiliter omnia enarrat diuina scriptura. Nam uelut in templo in carne prauidebatur, & hominum spei prædenunciabatur deitas ipsa, per conuersationem ad patrem. Filius enim Dei Deus uerbū, uelut in sancta ciuitate, & in templo sancto, hoc est, in sancta incarnatione, & aduentu in carne, Deus existens, habitans in templo sancto dicit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ac erigam ipsum. Quapropter mysticè omnia dispensat Deus uerbum, missus à Spiritu in carne, & uinculum dilectionis ostendens attrahitur, & paruifaciens seipsum, cum magnus sit Deus ipse Verbum, ex uirgine per Spiritum sanctum genitus filius Dei. Unus existens, qui seipsum carne & spiritu unum fecit, uelut dicit: Qui descendit, ipse est & qui ascendit, filius hominis qui est in cælo. Quid igitur dicit Noetus in sua stoliditate? Num in cælo caro erat? nimirum non erat. Quomodo igitur qui descendit ex cælo, ipse est qui ascendit? Imò hoc dicit, ut Verbum quod descendit, indicet non ex infernis esse, sed ex supernis descendisse. Quandoquidē uerò homo factus est in carne, non à semine uiri, uerum ex spiritu & carne, suam dispensationem perfecit. Ob id unam unitatē indicans cōiunctionis uerbi & incarnationis, dicit eum qui ex supernis uenit sursum ascendisse, in perfectione deitatis. Etenim nunc qui non erat unquam, caro est ex spiritu & uirgine, qui productus est à patre perfectum Verbum, qui antehac in cælo non erat caro. Quid igitur erat, qui in cælo erat, quàm Verbum à cælo demissum, habens unitiōem in unam deitatem, secundum uirtutem patris

A tris conuincamur ut ostendat, quod in terra & coelo idem Deus Verbum fuit, immu-
 tabilis & inalterabilis existens. Verbum enim erat, Deus erat semper: Spiritus e-
 rat, Virtus erat. Qui commune nomen & apud homines comprehensibile in seip-
 sum suscepit, sic uocatus Filius hominis, quum filius sit Dei. Et in prophetis ante-
 quam esset, nominabat, quod nondum in carne erat, ob id quod in ipso futurum erat. *Filij homi-
nis appella-
tio.*
 Quemadmodum etiam Daniel dixit: Vidi uelut filium hominis uenientem in nu-
 bibus. Quapropter iuste in coelo nomine, hoc Verbum uidit, in Spiritu sancto pro-
 pheta, filium altissimi uocans. Ideoque priora posteriora indicans unigenitus dicit:
 Nemo ascendit in coelum, nisi qui ex coelo descendit, filius hominis. Non quod
 supernum erat caro, sed ex supernis descendit. At, quid est, inquires tu, quod hic
 ait Deus noster, & non reputabitur alius? Valde bene dixit, quemadmodum e-
 tiam Apostolus confirmat, dicens: Quorum sunt Patres, ex quibus est CHRIS-
 TUS secundum carnem, qui est in omnibus Deus. Mirabiliter narrat. Hic enim
 qui est, est in omnibus Deus. Quandoquidem enim ipse docet nos dicens, Om-
 nia mihi tradita sunt a patre meo: ob id in omnibus est Deus. Sic etiam Iohannes
 testatur, dicens: Quod erat ab initio, quod audiuius, & oculis uidimus, & manus
 nostrae palpaerunt. Et rursus in Apocalypsi dicit: Qui erat ab initio, & qui uenit
 omnipotens, bene per omnia dixit, Omnia mihi tradita sunt a pa-
 tre meo: & exacte proposuit. Super omnia igitur est Deus, & proprium suum ha-
 bet patrem, in eo quod dicit, A deo ad patrem. Si autem esset ipse pater, ad qua-
 lem patrem, o stolide, abiret? Rursus enim dicit, Vt sint unum, uelut ego & tu u-
 num sumus. Semper enim scriptura muniens casus hominum iuxta summum, un-
 diquaue mentem contrahit, ad mediam ueritatis uiam. Et ad eos quidem, qui pu-
 tant alienum esse filium a patre, uelut Arrius & aliae sectae putant, dicit: Ego & pa-
 ter unum sumus. Ad eos uero qui putant ipsum esse patrem, & eundem esse filium,
 eo quod dixit, Ego & pater unum sumus: dicit, Fac ipsos ut unum sint, quemad-
 modum ego & tu unum sumus. quo pudefaciat Noetum, & ipsius scholam, addu-
 cens in medium discipulorum unionem. Quomodo enim potuit Petrus & Ioan-
 nes, & alij deinceps unum esse, uelut per coniunctionem? uerum quod essent in
 una unitate deitatis, & in una sententia ac uirtute, ad repellendum omnem opinio-
 nem, contra alterutram ueritatis partem insurgentem. Philippus porro sanctus
 ille apostolus dicit, Ostende nobis patrem tuum. Ipse uero dixit, Qui uidit me, ui-
 dit patrem: & non dixit, Ego sum pater: sed me, significatione seipsum dicens, ue-
 rum uidit patrem, non seipsum dicens. Aliud enim est, praesertim in Graeca ora-
 tione, & articulus ad uocem Patrem adiectus, quasi dicas ipsum Patrem: & aliud,
 me: & aliud ego, & aliud me. Si enim esset idem ipse pater, dixisset, Ego sum.
 Quandoquidem uero non est ipse pater, sed filius: uere dicit, Qui uidit me, uidit
 Patrem: quo Arrii blasphemiam repellat, quae Filium a Patre alienum facit.
 Quare cum tota scriptura clare nobis uiam ueritatis proponat, & nos hunc Noe-
 tum & ipsius haesim, Noetianos inquam, cum alijs sectis repulerimus, uelut dra-
 conem ostraciten appellatum, qui in eo quod hominem persequitur, se flectere
 non potest, neque ad dexteram, neque ad sinistram: declinata ipsius ac scholae e-
 ius improbitate, ad sequentes, per uirtutem Dei, mentem adhibebimus, ad e-
 narrationem ac confutationem nouarum dictionum, in ipsis contra ueritatem
 excogitatarum.

Contra Valesios, haesim LVIII.

DE Valesijs audiuius saepenumero, non tamen cognouimus ubi sit, aut quis
 sit, aut unde originem duxerit, aut quid dicat, siue admoneat, siue loquatur
 hic Valens: & nomen quidem Arabicum existens, quandam suspicionem nobis
 praebet, ut cogitemus hunc & sectam ipsius in hunc usque diem durare, ita ut sint
 quidam in Bacathis regione Philadelphina ultra Iordanem. Et indigenae quidem
 Gnosticos hos appellare uolunt. Non sunt autem ex Gnosticis, aliter enim hi sen-
 tiunt. Quae uero ad nos perueniunt, hoc modo se habent. In ecclesia equidem plu-

Ego & Pa-
ter unum su-
mus, & ego
& tu unum
sumus, quo
modo acci-
piendum.

Draco o-
stracites.

Valesij.

Eunuchorum
secta.

res congregati erant, usque ad tempus aliquod, donec in amplitudinem dilatata est A
 ipforum dementia, & ab ecclesia reiecti sunt. Sunt autem omnes execti. Sed & ipsi de
 principijs, siue principatibus ac potestatibus, atque alijs eodem modo opinantur, &
 ubi acceperint hominem in disciplinam, quanto quidem tempore membrum non-
 dum exectus est, animatus non uestitur. Vbi uero persuaferint ipsum, aut per uim
 execuerint, tunc omnibus uestitur, uelut iam a certamine quietus, & non amplius
 in periculo constitutus, ut impellatur per edulia ad concupiscentiae uoluptatem.
 Non autem solum proprios hoc modo perficiunt, sed saepe etiam peregrinos acce-
 dentes, & adhuc apud ipsos hospitio exceptos, ad talem uitam deducunt, uelut mul-
 ta de hac re fama fertur. Abripiunt enim tales intus, & uinculis alligatos per uim ca-
 strant. Et haec sunt quae de his ad nos uenerunt: de quibus cum cognouerimus, in
 quo loco mansionem habeant, & quod nomen hoc frequens sit in illis partibus: ubi
 haeresis nomen aliud non deprehendimus, putauimus hanc esse. Ingens est autem
 horum uasania. Si quidem enim hoc quod est in Euangelio implere uolunt: Si of-
 fendiculo fuerit tibi unum membrorum tuorum, recide a te. Melius est enim tibi,
 ut in regnum coelorum ingrediaris claudus aut caecus aut mutilus, &c. At quomo-
 do possunt in regno coelorum aliqua esse detruncata? Si enim regnum coelorum om-
 nia perficit, nihil imperfecti in se habet. & quando corporis erit resurrectio, omnia
 membra resurgent, & nullum ex ipsis relinquetur. Et si omnino membrum non re- B
 surget, neque totum corpus resurget. Et si unum membrum, quod offendiculo fuit,
 solum relinquitur, nullum omnino membrum restans relinquetur: omnia enim no-
 bis offendiculo fuerunt. Quis uero rescindet cor suum, quod omnibus offendiculo
 est? Ex internis enim, inquit, procedunt scortationes, adulteria, petulantia, & his
 similia. Quis igitur rumpet cor suum? Si uero non resurgit corpus, iuxta quorum-
 dam dementia & impietatem, quomodo ergo differet sermo de his decretus?
 Quum enim omnia membra non ingrediantur in regnum coelorum, quid amplius
 opus circa unum fieri membrum, cum alia hoc non expleant? Si uero resurgit cor-
 pus (resurgit enim) quomodo possibile est adhuc in regno coelorum fieri mutila-
 tionem? Aut quomodo non erit indecorum regnum coelorum, multa habens cor-
 pora ad gloriam? Si uero etiam omnino resectum fuerit membrum, quod scandalo
 est, ergo resectum est, & non peccauit: resectum autem, & peccato non inquinatum,
 ipsum sane primum omnium resurgere oportet, cum non peccarit. Qui uero ob
 procliuitatem ad opus uenereum se temere castrarunt, hi ab omnibus se reproba-
 runt ac abalienarunt. Neque enim uiri sunt, propter castrationem: neque mulieres esse
 possunt, eo quod praeter naturam habent. Sed & coronae certaminis ac praemij huius
 cognomen anteuerterunt. Neque ulli aliqui ex tribus eunuchorum ordinibus, a Do-
 mino relatis, hi esse possunt. Sunt enim, inquit, eunuchi, qui ex utero matris ipsorum C
 sic geniti sunt. Illi enim infantes sunt a castratione sua, neque uero peccatum habent,
 eo quod sic nati sunt: neque rursus peccatum facere possunt, rei uenereae inquam, quia
 non habent instrumenta gignendi liberos, ex Deo creata. Sed neque mercedem ha-
 bebunt castrationis coelorum, eo quod ad certamen non sunt initiati. Si uero etiam
 concupiscentijs initiati sunt tales, non potentes facere quod non oportet facere, &
 non facientes, mercedem non habent. Non enim eo quod uoluerunt, opus ab ip-
 sis non factum est, sed eo quod non potuerunt. Et hic quidem est ductus primae ca-
 strationis, a Domino relatae, quae a matribus genita est, ex quorum numero hi esse
 non possunt. Et sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchi facti sunt, inquit Saluator.
 Et neque ex his sunt praedicti. Et illi quidem gignuntur: hi uero ab hominibus castran-
 tur, usus alicuius gratia, regij, aut dominorum. Quidam enim barbari reges, aut etiam
 tyranni, amulationis aut suspicionis gratia, erga proprias uxores, adhuc ualde par-
 uos pueros accipiunt, ipsosque castrant, ad hoc ut adulti facti, proprias suas uxores
 ipsis credant: & sic mundo facta est huius castrationis causa. Vnde sane arbitror etiam
 eunuchum uocari ab eo, quod εὐνοῦχος, hoc est beneuolus esse, ac fidem seruare possit,
 ablatis membris, & non affricari per missionem corporum, uelut organis priuatus.

Eunuchorum
appellatio unde.

Alter

A Alter itaq; ordo eunuchorum hic est, eorum qui pueri accipiuntur ac castrantur ab hominibus, non propter regnum cœlorum. Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrantur propter regnū. Quinam igitur hi fuerint, quā generosi Apostoli, ac monasticam uitam degentes, & deinceps uirgines. Iohannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui manserunt in uirginitate, neque tamen proprijs manibus membra rescuerunt, neq; nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertarunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abstulerunt. Post ipsos uerò quot millia in mundo solitariam uitam degentes, & à monasterijs, & à uirgineis conuentibus, huius certaminis gloriam abstulerunt: qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in ueteri Testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem inconiugatis, bonum est ipsis si manserint sic, ut & ego. Si uerò se non continent, contrahant matrimonium. Quomodo igitur, ipse mansit? Siquidem enim resectus erat, & secundum ipsum manserunt assimilati ipsi, ut implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exsectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & ne urantur: uides quòd de continentia dicit, & non de membrorum ablatione? Si uerò dicunt hi, propter regnum cœlorum seipsos castrasse: quomodo seipsos alienos facient à dicto uerbo, quòd sunt quidam qui eunuchi facti sunt ab hominibus. Si enim ipse proprijs manibus seipsum castrat, homo est, & manus ipsius nefarium hoc opus perpetrarunt. Si uerò ipse sibi ipsi nihil facere potest, uerum ab alijs castratus est, non amplius est propter regnum cœlorum: quoniam ab hominibus castratus est, aut per seipsum, aut per eos qui hoc fecerunt. Excidet autem & à corona, & à brauiò: non amplius gratiam habens, propter abstinentiā huius usus, uerum quòd non potest uti, ablati huius causæ partibus. Et ob unum hoc ipsum iudicabitur, uelut qui proprium membrum corrumpit, & qui alienā uineam excindit. Non enim secundum Deum uixit, sed per insidias talis opifici Domino Deo restitit. Et talis ad ampliorem concupiscentiam deueniet. Nam eunuchus celebratur apud sapientem, non abstinens à cupiditate, sed non potens concupiscentiam perficere, uelut dicit: Cōcupiscentia eunuchi, est de uirginare iuuen-
culam. Et ò ingentem uanitatem, undiquaque in mundo multiformiter excogitatam. Atq; hæc sunt quæ de his cognouimus. Quapropter quando compendio de ipsis diximus, & uelut dixi hos prædictos, illos esse suspicati sumus, relictis ipsis ac irrisis, uelut scorpio geminum aculeum habente, qui quidem extremitatibus ac chelis ab origine patrum uitis aduersati sunt, per aculeum uerò formæ sanctæ Dei ecclesiæ reuultunt, ubi firmo calciamento, hoc est per Euangelij dicta, ipsos conculcauimus ac deserimus, pro consuetudine nostra ad reliquas transeun-
tes, hic ab ipsorum improbitate desistimus.

Scorpius ge-
minum acu-
leum habes

Contra Catharos, hæresim LIX.

COnsequenter ab his quidam Cathari appellati exorti sunt, à Nauato quodam uelut frequens fama refert. Hic Nauatus Romæ fuit, tempore persecutio-
nis, quæ ante Maximinum prima fuit. Fortassis Decij tunc erat, ut puto, aut Aureliani. Cæterum ab occasione eorum qui in persecutione lapsi sunt, arrogantia elatus cum socijs sibi allectis, noluit societatem habere cum pœnitentiam agentibus à persecutione, & ad hanc hæresim conuersus est: dicens nō esse salutem, sed unam pœnitentiam. Post lauacrum autem, non amplius posse misericordiam assequi lapsum. Sed & ipsi dicimus unam esse pœnitentiam, & per lauacrum regenerationis huius fieri salutem: uerum non tollimus Dei benignitatem, gnari prædicationis ueritatis, & misericordiæ Domini, & naturæ uenia dignæ: & sciētes animæ instabilitatem, carnis debilitatem, sensuum humanorum profunditatem. Quoniā nemo sine peccato est, & purus à forde, etiamsi una sit dies uitæ eius in terra. Et perfecta quidem pœnitentia in lauacro est. Si uerò quis lapsus est, hunc non perdit sancta Dei Ecclesia. Dat enim & reuersionem, & post pœnitentiam, pœnitentiam. Nam ad Caïn Dominus dixit: Peccasti, quiesce. Et ad paralyticū: Ecce sanus
factus

Nauatus.

Pœnitentia
una saltem.

factus es, ne amplius pecces. Et Petrum reuocat Dominus post abnegationem, & A
 pro tribus abnegationibus ter ipsum prouocat ad cōfessionem, Diligis me Petre:
 & ait, Pasce oues meas. Seducit autem ipsos dictum ab Apostolo relatū: Fieri non
 » potest, ut qui semel fuerint illuminati, gustauerintq; bonum uerbū Dei, uirtutesq;
 » futuri seculi, si lapsi fuerint, denuō renouentur, rursus crucifigentes filium Dei, &
 » ludibrio exponentes. Terra enim, quæ combibit imbrem saepe in ipsam uenientē,
 » & parit herbam accōmodam his per quos colitur, benedictionem recipit. Quæ ue
 » rò producit spinas & tribulos, reprobata est, & maledictioni uicina. Cuius finis ad
 exultationem tendit. Etenim reuera simul renouatos & collapsos, renouare impos
 sibile est. Neque enim amplius gignetur CHRISTVS, ut crucifigatur pro nobis:
 neque rursus crucifigere quis potest filium Dei, qui non amplius crucifigitur, ne
 que potest quis secundum lauacrum accipere. Vnum enim est baptisma, & una in
 nouatio. Verū statim infert sanctus Apostolus horum sanationem, Ecclesiæ me
 » dens, & membrorum ipsius curam gerens, & dicit: Caterū credimus de uobis
 » dilecti meliora, & cum salute coniuncta, etiam si sic loquamur. Non enim iniustus
 est Deus, ut obliuiscatur boni operis uestri. Et uides, quomodo in nouationem
 non posse iterum fieri perfectē pronunciauit. Verū à salute non amouit, adhuc
 pœnitentiam agentes: sed & cum salute coniunctas esse dicit, & Deum suscepto
 rem bonorum operum ipsorum esse, qui etiam à delictis perfectissimē pœnitent
 » tiam agunt, reuertunt, ac resipiscunt. Suscepit igitur sancta doctrina, & sancta
 Dei ecclesia pœnitentiam, non diluta fiens, neque segnes cursum facientes effi
 ciens, sed Dei gratiam & benignitatem quidem reflectens, modum uerò uniuscu
 iusque scopi sciens. Sicut enim qui uirginitatem amisit, corporaliter ipsam recupe
 rare non potest, cum id naturæ impossibile sit: Sic etiā qui à lauacro in magna deli
 cta collapsus est. Et quemadmodum qui à uirginitate lapsus est, secundum hono
 rem continentiam habet: Ita & à lauacro in maiori delicto constitutus, secundam
 medelam habet, non eam uirtuosam, uelut primam, uerū non reiectam à uita ha
 bet, secundam, quam acquisiuit. Non reprobatur itaque diuina scriptura mercedem
 eorum qui in pœnitentia laborant. Postea uerò ipsi rursus ab hoc profiliētes, e
 tiam alia quædam excogitarunt. Nam & ipsi eandem quam nos habemus, fidem
 se habere dicunt. Non uolunt autem communem doctrinam habere. Si enim quis
 post baptisma coniunctus fuerit uxori secundæ, apud hos non suscipitur amplius.
 » Et tota res stultitiæ plena est. Sicut enim si quis uideat aliquem natantem in aqua,
 & ignorans natandi experientiam, seipsum det aquis & submergatur, quum non
 expertus sit, neque certō sciat scientiam eorum qui per manus & pedes libi ipsi sa
 lutem suppeditant. Aut sicut, si quis audiret ducem supplicio affecisse eos qui a
 liquid mali fecerunt, usque ad minimum: & putaret ultionem æqualem exequi o
 » portere in omnes, uelut ob eandem, ita etiam in calumniantem, aut pugnantē con
 tra proximum. Aut sicut, si quis sit penitus idiota, & uideat principem, qui po
 testatem accepit contra scelestos, gladium eduxisse, aut contra præstigiatores &
 blasphemos ac impios, putet omnes potestatem habere, ut de talibus criminibus
 ulciscantur: & ubi uidit homines pœnas dedisse, etiam ipse similia imitatus, uelit
 quosdam occidere, uelut qui iniustos iudicet. At talis deprehensus ipse pœnam
 dabit, ut qui à rege talium faciendorum potestatem non accepit, & æqualem cal
 culum à legum iusticia cōtra omnes exire putauit, & seipsum in iniusticia per pro
 priam in experientiam ac inscitiam, in interitum dedit. Sic etiam ipsi omnium fa
 cta simul miscentes, ab omnibus exciderunt: & non intelligentes doctrinæ Dei
 sinceritatem, ad aliam uiam decepti, conuersi sunt: nescientes quod hæc est diui
 næ scripturæ traditio ac consequentia. Quæ enim ad sacerdotium tradita sunt,
 propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea ad omnes æqualiter ferri putauē
 runt, quum audierint, quod oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius u
 » xoris uirum, continentem. Similiter & diaconum & presbyterum. Reuera enim
 » ratio, non suscipit sancta Dei prædicatio post CHRISTI aduentum eos qui à nuptijs,
 mortua

A mortua ipsorum uxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc uiuentem & liberos gignentem unius uxoris uirum non suscipit, sed eum qui se ab una continuit, aut in uiduitate uixit, Diaconum & Presbyterum, & Episcopum, & Hypodiaconum: maxime ubi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omnino in quibusdam locis, adhuc liberos gignere & Presbyteros & Diaconos & Hypodiatonos. At hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum bene disposita uidens, statuit apparare, ut cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quod decorum est, propter repentinam ministeria ac necessitates, ut Presbyter & Diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus dicens, ut ad tempus uacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit: ut indistractus sit, inquam, ad uacandum secundum Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac uisibus perficitur. Licitum est autem populo, ut propter imbecillitatem feratur, & ut qui non possunt in prima uxore contenti esse, secundæ post primæ mortem coniungantur. Et qui quidem unam habuit, in maiore laude ac honore apud omnem concionem habetur. Qui uerò non potuit una mortua contentus esse, ob aliquam scortationem, aut adulterium, aut separatione ob aliquam malam causam facta, eum diuina scriptura non accusat, si aut uir secundæ coniungatur uxori, aut uxor secundo uiro, neque ab Ecclesia & uia abdicat, sed suffert propter debilitatem: non ut duas uxores simul habeat, altera adhuc superstiti: sed ut ab una separatus, secundæ, si ita contingat, lege copuletur, diuina scriptura & sancta Dei ecclesia eius miseretur: maxime si aliàs talis pius sit, & secundum legem Dei uiuat. Etenim non utique dixisset Apostolus uiduis, Nubant, liberos pariant, familiam gubernent: neque rursus dixisset uiro, patris uxorem habenti, & satanæ tradito in interitum carnis, ut seruetur spiritus in die Domini, non dixisset inquam, Confirmate erga ipsum charitatem, ut ne ob ampliorem mœrorem consumatur talis. Dixit enim rursus: Cui quid condonatis, & ego condono. Nam si quid condonauit, propter uos condonauit, in conspectu CHRISTI, ut ne circumueniamur à satana. Non enim ipsius cogitationes ignoramus. Et uidet quomodo dat pœnitentiam, etiam post delicta? Rursus autem Dominus dicit: Remittite alter alteri delicta, ut & Pater uester, qui in cœlo est, remittat uobis. Sed & in alio loco sic dicit: Lugeo multos inter uos, qui lapsi sunt, & pœnitentiam non egerunt. uelut ostendens, quo etiam si lapsi essent, & pœnitentiam egissent, acceptabiles hi fiant, & non reijcientur, quum Dominus sciat, quid cum singulis facturum sit. Et quod quidem canon ueritatis talem characterem ac formam habet, omnibus manifestum est. Post primam enim pœnitentiam per lacrum regenerationis, in qua pœnitentia renouatus est omnis homo, secunda quædam talis non est. Non enim duo sunt baptismata, sed unum: neque bis crucifixus est CHRISTVS, sed semel: neque bis mortuus est pro nobis, & resurrexit. Et huius gratia muniri nos oportet, ut ne lapsi coronam renouationis perdamus. Sed si quis lapsus fuerit, & in quodam delicto præoccupatus, uelut Apostolus dicit, Vos spirituales perficite talem in spiritu mansuetudinis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Si quis igitur præoccupatus fuerit, in quocunque sanè delicto, pœnitentiam agat. Suscipit enim Deus pœnitentiam, etiam post baptismum, si quis lapsus fuerit. Quomodo uerò postea facit, ipse solus nouit. Imperscrutabilia enim sunt iudicia ipsius, & imperuestigabiles uia ipsius. Et ante aduentum non oportet iudicare, donec uenerit Dominus, qui & occulta cordis reuelabit, & tunc laus uniuscuiusque manifesta erit. Dies enim manifestabit, quia in igne reuelatur, Neque igitur promittimus libertatem omnino his qui post baptismum

Coniugij
sacerdotum
ratio.

Secundæ
nuptiarum
ratio.

Pœnitentiæ
bonum.

lapi sunt, neque desperamus de uita ipsorum: Deus enim miserator est, & misericors, A
& dedit poenitentibus reuersionem. Et primum quidem est manifestum. Secundum
uerò nouimus, quod misericors est Deus, si ex tota anima poenitentiam egerimus
à delictis. Habet enim in manu uitam, & salutis benignitatem. Et quid quidem ip-
se facit, ipsi soli notum est. Veruntamen damnum non est à poenitentia, neque despe-
ratus est qui poenitentiam agit ab omnibus delictis. Quanto sanè magis qui secun-
dum legem secundæ uxori coniunctus est: Et prima quidem uxor ex Deo ordina-
ta est, secunda uerò ex hominū debilitate: & adhuc amplior, si coniuncta fuerit, de-
bilitas semper suffertur. Dicit enim: Mulier ligata est matrimonio, quanto tempo-
re uixerit uir eius. Si autem mortuus fuerit uir, libera est, ut cui uelit, nubat: post o-
bitum uiri libertatem à peccato, absque omni contradictione pronuncians, atque hoc
tamen cum appositione indicans, nempe, In Domino: uelut non sit ipsa aliena à Do-
mino, quæ post obitum uiri alij uiro coniungitur: aut is qui post mortem uxoris,
secundæ uxori coniungitur: solum in Domino, uelut Apostolus dicit. & ait: Bea-
tior autem est, si manserit sic. At uerò in Domino, non in scortatione, non in adulte-
rio, non in clandestinis nuptiis: sed in libertate, in reuerendis nuptiis, permanere
in fide, in mandatis, in beneficentiis, in pietate, in ieiuniis, in concordia, in eleemo-
synis, in probitate, in bonis operibus. Hæc enim ubi simul sunt, & permanet, cum
ociosos neque infrugiferos faciunt, in Domini aduentum. Et sacerdotio quidem pri-
mus locus assignatus est, & exacta de omnibus ratio: populo uerò, quod modera-
tum est, & uenia dignum, quod omnes doceantur, ac misericordiam reperiant. Mi-
sericors est enim Dominus, & potens omnes saluare propria sua æquitate, & uera
fide prædicationis puritatis. Ipse enim solus est purus. Hi uerò qui seipsos Catha-
ros, hoc est pueros appellant, ab ipso doctrinæ suæ argumento impuros seipsos effi-
ciunt. Omnis enim qui seipsum purum pronūciat, impurum seipsum perfecte con-
demnauit. Magna autem est dementia talium, putantium esse quoddam, etiam si
uerum esset præconium, quod de omni populo sic dicat. Oportebat autem nosse,
quod non solum de hoc argumento ac scopo animæ crimen incumbit, aut quod
propter hoc solum uirtuosa fiat, sed etiam ut ne conuicietur, ne iuret iusiurandum,
neque in ueritate, neque in mendacio, sed etiam etiam, & non non dicat: neque dolose
agat, neque calumnietur, neque furetur, neque mercimonia tractet. Ex his enim omni-
bus contrahuntur nobis sordes peccatorum. Sicut enim palus, inquit, in medio
duorum lapidum conteritur, ita peccatum in medio emētis & uendentis. Et quod
ex multitudine omnino & ebrii sunt, & scortatores, & auari, & fœneratores, & om-
nino quod talia habent, & his similia: & quod mendacia unumquemque ipsorum se
quuntur. Quomodo igitur poterint seipsos catharos, hoc est pueros appellare, per
unam promissionem, uniuerso secundum Deum negocio, de omnibus erroribus
ac delictis, munito? Non nouerunt autem hi sinceritatem prædicationis, neque
cui decreuit hanc digamiae ac secundarum nuptiarum certitudinem. Sed & qui à
persecutione exciderunt, etiam ipsi, si perfectam ostenderint poenitentiam in sac-
co & cinere desidentes, ac plorantes coram Domino, potens est Deus beneficus,
etiam ipsorum misereri. Non enim quid mali sit à poenitentia. Suscipit igitur poe-
nitentes Dominus, & ipsius Ecclesia. Quemadmodum conuertit se Manasses fi-
lius Ezechiae, & susceptus est à Domino: & qui negauit ad tempus, sanctus ille Pe-
trus, ac summus Apostolorum, qui uerè nobis factus est firma petra fundans fi-
dem Domini, super quam ædificata est Ecclesia per omnes modos, primum qui-
dem, quia confessus est CHRISTVM Filium Dei uiuentis, & audiuit, Super hanc
petram firmæ fidei ædificabo Ecclesiam. quando quidem manifestè confessus est
ipsum Filium Dei uerum. Nam quod dixit Filium Dei uiuentis, ostendit filium
genuinum esse, cum appositione Viuentis, uelut in omni fermè heresi de hoc à me
dictum est. Sed & de sancto Spiritu idem nos munit, dicens ad Ananiam & uxo-
rem eius: Cur tentauit uos satanas, ut mentiremini Spiritui sancto? Non homini
mentiti estis, sed Deo. Quia ex Deo est spiritus, & non alienus à Deo. Sed & hic
firma

Catharorum
appellatio.

A firma petra ædificationis, & fundamentum domus Dei factus est, in eo quod abnegauit ipsum, & rursus conuersus est, & à Domino inuentus, ac dignus factus ut audiret, *Pasce oues meas, & pasce agnos meos, & pasce oues meas.* CHRISTVS enim hoc dicens, ad conuersionē pœnitentiæ nos duxit: ut in ipso rursus ædificaretur illa bene fundata fides, quæ non desperat de uita hominum, qui in mundo spiritum trahunt, & in ueritate pœnitentiam agunt, & delicta sua in hoc seculo corrigunt. Et in Cantico canticorum dixit ipsa sponsa ad sponsum sic: Respondet frater meus, & dicit mihi: Surge, ueni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea, quia hyems præterijt: (tristitia uidelicet ac obscura, nubila & horrenda, ut ita dicam) præterijt pluuiæ, abiijt, transiuit. Flores apparuerunt in terra nostra: tempus sectionis uenit: uox turturis audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos: uineæ nostræ florent, dederunt odorem suum. ut ostendat omnia præterita præterijisse: uer autem recens florere, & mare tranquillum esse, & timorem pluuiæ abiisse, & ueteres uites sectas esse, & herbam non solum herbascerē, sed etiam flores emittere, & prædicationis uocem in deserto clamare, hoc est, in terra nostra: & ficum quondam maledictam, grossos proferre fructus pœnitentiæ, iam in ramis & arboribus apparentes. Vineas autem iam florentes, odoratam prædicationem fidei Euangelij emittere. Quandoquidem uerò confestim uocauit ipsam, & dixit: Surge, ueni: Surge à mortificatione peccatorum, & ueni in iusticia: Surge à delicto, & ueni in fiducia: Surge à peccatis, & ueni ad pœnitentiā: Surge à membrorum resolutione, & ueni in perfectione: Surge à mutilatione, & ueni in sanitate: Surge ab incredulitate, & ueni in fide: Surge à perditione, & ueni in inuentione. Quandoquidem uerò nouerat totum oraculum, quod post primam pœnitentiā, & post primam uocationem, ac sanationem, ut ita dicam, multa delicta humanæ naturæ accidunt, rursus dicit: Surge, ueni tu columba mea. Iterum hanc uocat, & non semel. Secunda autem uocatio non est æqualis primæ. In priori enim uocatione sic dicit: Surge, ueni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea. Primum quidem Surge, ueni: & non dixit, Et ueni tu. Deinde apponit uocem tu, ut ostendat uocationem secundam immutatam, post priorem à delictis resurrectionem rursus porrigentem manum benignam, & celestem. Et ueni (inquit) tu columba mea in tegmine petrae, contiguae muro. In tegmine petrae, in benignitate CHRISTI, & in misericordia Domini. Hoc est tegmen petrae, tegmen spei, & fidei, ac ueritatis. Contiguae muro, hoc est, priusquam claudatur porta, priusquam rex intra moenia constitutus, non amplius admittat post discessum hinc, & mortem: quando non amplius contiguae muro, sed conclusæ sunt portæ, & non amplius licet corrigere. In futuro enim seculo, post hominis mortem, non ieiunij suppeditatio, non pœnitentiæ uocatio, non eleemosynæ ostentatio, immò neque criminalia opera, non bellum, non adulterium, non petulantia, immò neque iusticia & pœnitentia. Sicut enim post messem spicæ, non datur ut crassecat granum, non ut à uento corrumpatur, non ut alia aliqua læsio accadat. At ne dixeris mihi horrei corruptelas, hoc est, uermes & tineas. Hæ enim per ea quæ in hoc seculo sunt, fiunt. Verum similitudo hæc est, intra portas receptorum, & horreo munitorum, & est fidei exemplar atque imago, ubi neque latrones perfodiunt, neque tineæ disperdunt, uelut diuinus sermo ait: Sic neque pietatis neque pœnitentiæ suppeditatio, quemadmodum dixi, post mortem est. Non enim Lazarus uenit illic ad diuitem, neque diues ad Lazarum. Neque Abraham demittit spolia, ut ditescat pauper postea. Neque diues accipit quæ petit, etiam si magnis precibus misericordem Abraham roget. Ob signata enim sunt promptuaria, & impletum est tempus, & certamen perfectum est, & euacuatum est stadium, & coronæ datæ sunt: & qui decertarunt, quiescunt: & qui non præuenerunt, discesserunt: & qui non decertarunt, non amplius adsunt: & qui in stadio uicti sunt, eiekti sunt, & omnia palam consummata sunt, post factum hinc discessum.

Quum

Opera in
futuro seculi
nulla.
simile.

Quum autem adhuc sunt omnes in certamine, etiam post casum est resurrectio, ad huc spes, adhuc medela, adhuc confessio, etiam si non perfectissimè, attamen aliorum salus non est desperata. Omnis autem hæresis quæ à ueritate desciiuit, in tenebris cæcutit, & manibus prætentans incedit, alia pro alijs intelligens. Similes enim sunt hi quibusdam inartificiosis, & non cognoscentibus singulas qualitates, & usus, & uniuscuiusque membri ornatus, & sanè deliram quandam similitudinem, atque imaginem stulticiæ ipsorum proponam. Calceamenta quidem capiti circumdant, coronam aut pedibus, & cingulum aureum circum uentrem. Reliquum uerò uestitum, odonia uidelicet, aut bracas apud quosdam appellatas, manibus induunt, annulos autem pedibus. Ita erronea & inordinata est dispositio eorum qui ignorantiam possident. Nam quæ in sacerdotio cauta sunt, de secundis nuptijs atque alijs, ea hi ad omnem populum transfulerunt: & quæ ob excellentem rigiditatem à Deo prædicata sunt, ut ne per socordiam aliqui in uitia inhumana incidant, populo attribuerunt. Et sicut si quis uestem manu tenens, à iunctura manus usque ad cubitum se tegat, & manicam illam semper ob oculos præ se ferat, & alios irrideat, qui ipsi uitio uertunt, quòd totum ipsius corpus nudum est: sic etiam hi gloriantes, quòd nō suscipiunt digamos, omnia mandata similia huius, & adhuc cum excessu pulchriora & morti destinata reliquerunt, & ignorantes se toto corpore nudos esse, ab omnibus mandatis cessarunt, & unum hoc non purè seruant. Et o ingentem hominum uanitatem. Omnis occasio quantumuis modica, singulas hereses à ueritate distraxit, & ad multa mala deduxit. Quemadmodum enim si quis transitum reperiatur in sepi circa publicam uiam, et per hunc sibi eundem esse putet, & relicta publica uia per hunc eat, putans se propinquissimum habere, unde reflexu facto rursus uiam apprehendat: ignoret autem quòd murus consistit altissimus, & longo interuallo extructus: percurrat autem & non reperiatur per quam uiam exitum faciat, & per unum signum siue miliare progressus, adhuc amplius uiam nō reperiatur, & sic ad plures se conuertat: quum autem sic laboret, & facultatem non habeat per quam uiam ad rectum iter perueniat, fortassis neque inuenire poterit, nisi reflexerit per eam, per quam etiam ingressus est. Sic omnis hæresis uelut compendium quoddam inuenire potens, à longa uia discessit. Inuentus est autem ipsi murus infractus, ipsa ignorantia implicatio. Et non utique inuenerit talis, quomodo ad ueram uiam perueniat, nisi reflexerit ad primariam uiam, hoc est regiam. Sicut etiam lex ipsa palam clamat, sancto Mose ad regem Edom dicente: Hæc dicit frater tuus Israel, Circa confinia tua transibo ad terram, quam iurauit Dominus patribus nostris daturum esse, terram fluentem melle ac lacte, terram Amorrhæorum, ac Pherezæorum, & Iebusæorum, & Euæorum, & Chanaanæorum, & Chettæorum, tertiam fluentem lacte & melle: non declinabimus ad dexteram aut sinistram. Aquam in argento bibemus, & edulia argenti edemus. Non declinabimus hinc aut illinc, uia regia ibimus. Est enim uia regia, sancta Dei ecclesia, & iter ueritatis. Vnaquæque uerò harum, regia relicta, & ad dexteram aut sinistram inclinatione facta, ubi deinceps nimium se in errorem dederit, distrahetur, & non amplius mensuram habet apud unamquamque sectam, erroris impudentia. Age itaque serui Dei, uos filij sanctæ Dei Ecclesiæ, qui certam regulam nouistis, & uia ueritatis inceditis, ne retrahamini uocibus, & uniuscuiusque confictæ professionis uerbis. Erroneæ enim sunt horum uia, & accliuus callis adulterata ipsorum intelligentia. Magna iactant, & parua ignorant, libertatem promittunt, cum ipsi sint serui peccati. De magnis gloriantur, & paruorum omnino participes facti sunt. Cæterum de his Catharis, hoc est puris appellatis, impuris uerò, si ueritatem dicere oportet, hætenus dixisse sufficiens esse puto. Hac uerò hæresi relicta, uelut basilisci persona & aspectu, qui nominis prætextu eminentissimam quandam appellationem habet, ipsaque per ligni uirtutem percussa, ad alias rursus procedimus, ipsam Dei supplicationem inducentes, ad hoc ut nobis comes sit, nobiscum maneat, adsit, cooperetur, conseruet nos & erudiat, ac dignos

*Hæretico-
rum imago*

Simile.

Simile.

*Via regia
quæ sit.*

A ac dignos faciat, ut ueritatem dicamus, quo neque ipsi mendacium dicentes, in eadem incidamus, in qualia collapsae sunt haereses, quae uera mundum non docuerunt. Adhuc porro & qui in Africa & Bizicania à Donato quodam, Donatiani appellantur, similia his sentientes, rebellatores sunt: & ipsi nimirum propterea quod societatem non habent cum his qui in persecutione lapsi sunt, per eadem subuertentur: quemadmodum & alterum iugum cum ipsis trahentes, Nauatiani siue Cathari appellantur. Quapropter non fuit opus de his quid amplius agere, sed ipsos simul cum similibus ipsis coniunximus. Verum amplius hi & deterius exciderunt. In fide enim secundum Arrium sentiunt. Subuertantur autem similiter de fide, in qua male sentiunt, uelut etiam Arrius subuersus est, per doctrinam ueritatis, qui eadem cum ipsis sentit, & hi cum illo. Hac itaque haeresi praeterita, rursus ad consequentes ibimus, uelut qui horrenda reptilia in Domino conculcauimus.

Contra Angelicos, haeresim LX.

Angelicorum haeresim audiuius, & nomen solum ad aures nostras peruenit. Non autem ualde certo scimus, quae sit huiusmodi haeresis, eo quod fortassis aliquando ad tempus durauit, & postea desiiuit, ac penitus deleta sit. At uero ob quam causam nomen accepit, non scimus. Siue enim ex eo quod aliqui mundum ab angelis factum esse dicunt, & ipsa hoc asserens hoc nomine appellata est, non possum dicere: siue quod seipsos in ordine angelorum esse iactant, & uitam eminentissimam degant: neque hoc affirmo: siue etiam à loco hoc nomen acceperunt. Nam locus quidam est Angelina, ultra Mesopotamiam regionem situs. Iam uero si tu à me promissorum recordaberis, ne utique in suspitione ut nos condemnes fueris. Promissimus enim quarundam quidem radices ac occasiones, & praetextus, aut quid ex his quae ab ipsis fiunt, nos indicaturos esse. Aliquarum uero nomina solum prolaturus esse. Prout autem diuina uirtus dedit, ac opem tulit, usque ad hanc sectam omnes recensimus, & nullam reliquimus in declarata, una hac excepta. Omnino autem eo quod ad modicum tempus fastu elata est, & postea desijt ipsius comprehensio atque opinio, ideo non ualde manifeste cognouimus. Quando uero appellationis huius solum mentionem fecimus, nomine ipso uelut abortiuo usi, praeteribimus locum, & ad alias considerandas mentem applicabimus, precantes uniuersorum Dominum, ut declaret nobis, & quae exactae apud ipsas fiunt, exiguae menti nostrae ostendat, quo omnia sinceriter significemus, et nos ipsos atque proximos corrigamus, ut fugiamus mala, in bonis uero ac uerissimis constantiam nobis ipsis per Deum comparemus.

Contra Apostolicos, haeresim LXI.

Post hos alij seipsos Apostolicos uocauerunt. Volunt autem & Apotacticos se appellari, à renunciatione. Obseruatur apud ipsos, ut nihil possideant. Sunt autem ipsi quoque auulsi dogmatum Tatiani, Encratitarumque ac Catharorum, qui natura legem non suscipiunt. Euariant autem apud ipsos etiam mysteria, & gloriantur de inopia. Findunt hi frustra ac laedunt sanctam Dei Ecclesiam per ultroneam superstitionem, elapsi à benignitate Dei. Neque enim lapsi alicuius amplius susceptio apud ipsos fuit. Similia uero superius relatis sentiunt, de nuptiis atque alijs rebus. Et Cathari quidem receptis solum scripturis utuntur. Hi uero actibus Andreae ac Thoma appellatis ut plurimum nituntur, omnino alieni à canone Ecclesiae existentes. Si enim abominabiles sunt nuptiae, ergo in totum immundi sunt, cum per nuptias geniti sint. Et si solum est sancta Dei Ecclesia eorum qui nuptiis renunciauerunt, non amplius nuptiae ex Deo sunt, neque totum procreandorum liberorum negotium. Ergo etiam ipsi alieni à Deo sunt, qui ex talibus nati sunt. Vbi igitur est quod dictum est, Quae Deus coniunxit, homo ne separet: Equidem ex necessitate separare, ab homine est. Verum cum uoluntate continere, non hominis, sed Dei opus esse ostendit. Et habet quidem naturalis necessitas saepe reprehensionem, quia non cum bona ratiocinatione necessarium perficitur, sed extra canonem egreditur. Non enim necessarium est cultus diuinus, sed ex uoluntate iusticia. Quae uero natura necessaria sunt ad pietatem, manifesta sunt, quae natura mensurata sunt, uelut

Donatiani.

Nauatiani.

Angelici.

*Angelina
locus.*

Apotactici.

*Actus An-
dreae &
Thomae.*

*Necessarii
ac uoluntate
rati.*

uelut non scortari, nō adulterium cōmittere, non lasciuire, non simul secundas nuptias contrahere, non rapere, non iniuriā facere, non inebriari, non belluari, non ueneficum esse, non simulachra colere, non occidere, non maledicere, non conuiciari, non iurare, indignari & citō placari, irasci & nō peccare, non occidere solem super irā. At uerō nuptijs legitimis coniunctū esse, natura ex Deo se habere, ac sibi permissum esse ostendet. Et alia quæ eiusmodi sunt, utrinq; habent consideratiōis modum. At sicut de his antea diximus, in modico loco hi sunt, circa Phrygiā & Ciliciā ac Pamphylīam. Quid igitur? Ergo excinditur Ecclesia à finibus terræ usq; ad terræ fines? & non amplius in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarū uerba eorum? Neq; amplius est id quod à Salvatore dictū est, Eritis mihi testes usq; in extrema terræ? * Siquidem enim non sunt reuerendæ nuptiæ, & uitam non conseruant: gignantur sine nuptijs. Si uerō ex nuptijs gignunt, ergo impuri sunt propter nuptias. Si uerō ipsi soli non sunt impuri, & quidem cum sint ex nuptijs: nō impuræ sunt nuptiæ, quia sine ipsis nemo unquam gignetur in mundo. Et ingēs quidam est hominum error, qui per uarietatem & multas occasiones operatus est malum in humana natura, & unumquemq; per occasionem à ueritate seduxit. Habet equidem Ecclesia renūciationem, sed non abominatur nuptias. Et habet inopiā, sed non attollit his quæ iuste possidet, & quæ ex proprijs parentibus habet, quæ sibi ipsi & egentibus sufficiat. Et abstinent quidem multi à cibis, sed non inflantur contra non abstinentes. Qui enim edit, non edentem ne uilipendat, & qui non edit, edentem ne iudicet. CHRISTO enim edit ac bibit. Et uidet unam concordiam, & unam spem, & unam fidem in Ecclesia, unicuiq; gratificantē iuxta propriam facultatem, & iuxta proprium laboris certamen. Similis est autē sancta Dei Ecclesia nauis. Nauis aut non ex uno ligno constat, sed ex diuersis. Et carinam quidem ex uno ligno habet, sed non uno modo. Ancoras aut ex alia materia. Mali item & tabulata, & puppis partes, parietumq; ac transtrorum, uelorum item ac remonum, gubernaculorumq; ac aliorū omnium ex diuersis lignis compactiōe habent. Vnaquæq; uerō hærelis uelut ex uno ligno constat, & Ecclesiæ formam non ostendit. Sancta aut Dei Ecclesia nuptias quidem habet reuerendas, & colit has: nam uenerabiles sunt nuptiæ, & lectus impollutus. Habet continentiam in admiratione, & laudat talem: quoniam certat certamen, & cōtemnit uitam uelut adhuc potentior. Habet uirginitatem, & magnificat talem uelut uirtuosam, & penna leuissimā ornatā. Habet qui renūciauerunt mundo, & non inflatur contra eos qui adhuc in mundo sunt: sed gaudentes talibus uelut etiam Apostoli, qui & ipsi nihil possidebant. Et ipse Saluator omnium Dominus cum in carne esset, nihil ex terra possedit, sed non reiecit mulieres ipsi & discipulis eius ministrantes. Dicit enim: Quæ secutæ fuerāt ipsum à Galilæa, ministrantes ipsi & discipulis eius de proprijs bonis. Alioqui quomodo implebitur id quod dictum est, Venite ex dextris meis uos benedicti, quibus pater meus cœlestis disposuit regnum ante iacta mundi fundamenta. Esuriui enim, & dedistis mihi quod ederem: sitiui, & potastis me: nudus eram, & amicitistis me. Vnde uerō hi hæc facere potuissent, si nō à iustis laboribus effecissent, & à proprijs bonis in iusticia. Et siquidem ipsi renūciatione facta, & Apostolicam uitam uiuentes, quum alijs permixti fuissent, non aliena esset forma, neq; ab ordinatione Dei abalienata. Et si uxoribus renūciassent ob continentiam, laudabilis esset prædicta, siquidem nuptias nō abominati essent, sed his qui adhuc sunt in matrimonio socijs usi essent, noscentes uniuscuiusq; rei modum & ordinē. Dei enim nauis omnem inscensorem admittit, præter latronem. Nam cum noscat latronē & piratā, ipsum non admittit, neq; fugitiuū, & qui à proprijs dominis discedit. Sic & sancta Dei Ecclesia non admittit scortationē, non suscipit adulterū, non abnegationem Dei, neq; reprobantes dominiū ordinationis Dei, & Apostolorū eius. Suscipit aut alium in magna negociatione, alium in experientia nauigantem, alium gubernatorem & scientem, alium in prora, alium in puppi habentē speculationis experientiam, alium qui partem aliquam nauis aut impolitarū mercium habet,

Abet, alium ut transeat solum, & non submergatur in mari. Et nō omnino ei qui tanta possidet, salutem non exhibet: sed nouit omnes saluare, unumquemque uerò iuxta propriam negotiationem & salutem. Et unde hi ex domo Caesaris sunt, saluantur apud Apostolum: Vnde uerò est Apostolo id quod dictum est, Si putarit quis in decorū uirgini suae si praetereat nubendi tempus, & sic debet facere, nubat, nō peccat. Ceterum extra lauacrum non potest implere ut ne peccet. Si enim omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificanti nimirum gratis per gratiam, per lauacrū uidelicet regenerationis. Lauacrum enim ornatū animam & corpus, abluto omni peccato per poenitentiam. Itaque & in eam quae uirgo est, beneficiū baptismatis expressum est: & in eam quae non est uirgo, concludi festinat, eo quod graue non est. At ne putent rursus quidam diluti fientes, si dicamus de uirgine quod praeceperit Apostolus ut nubat, nunquid Apostolus eam quae semel uirginitatem Deo seruare decreuit, a proprio cursu detrahere uolens, haec praecepit: Non enim de his sermo est, sed de uirginibus quae nubendi tempus excesserunt, quae non ob uirginitatem in uigore permanserunt, sed quod uiros non habuerunt qui eas ad nuptias petiuisent. Cum enim ex Iudaeis processissent Apostoli, & secundum legem cōuersati essent, initium praedicationis fecerunt, statutis in lege adhuc detenti: non secundū carnis iustificationem, sed secundum cōsonam legis rationem & exactam certitudinem.

B Mirabiliter enim praedicabat lex, ut ne darent filias Israel alienigenis, ut ne seducerent ipsas ad simulacra. Vnicuique igitur credenti tunc imperabatur, ut nō amplius filiam suam Iudaeis elocaret, sed Christianis idem sentientibus, ac eiusdem mentis. Cum autē noua esset haec praedicatio, nondum multitudo Christianorū & Christianae doctrinae in locis erat. Qui igitur tunc habebant filias uirgines, cum non darent copia ipsas Christianis elocandi, seruabant uirgines suas ad multum tempus. Illae uerò nubiles annos transgressae, incidebant in scortationem, propter naturalem necessitatem. Apostolus itaque uidens damnum propter exactam rationem accidens, permisit, dicens: Si uerò quis uult suam uirginem, & nō dixit, propriam uirginitatem. Non enim de proprio corpore dixit, sed de patre uirginem asseruante. Si uerò suā uirginem, proprium corpus dicit, nihil impedit. Dicit igitur: Qui constitit firmiter in propria mente, & hoc debet facere, nubat (inquit) nō peccat: nubat etiā si non fuerit copia, non peccat. Et propterea dixit, Alligatus es uxori: ne quæras diuortium. Solutus es ab uxore: ne quæras uxorem. Qui dicit, Volo omnes esse sicut me ipsum: dixit, Si non continent, nubant. Rursus autē inhortans ad nuptias, dixit: Dico autē inconiugatis & uiduis, bonum est eis si manserint ut & ego. Quomodo igitur rursus dixit: Alligatus es uxori, ne quæras solutionem? Aut quomodo non proprio Domino contradicere reperietur, qui dicit: Qui non reliquerit patrem & matrē, & fratres, & uxorem & filios & filias, non est meus discipulus. Quomodo uerò qui dicit, quod oportet relinquere uxorem probam, & patrem: idem ipse dicit, Qui honorat patrem & matrem? Hoc enim est primū mandatum, quod promissionē adiunctam habet. Et, Quod Deus coniunxit, homo ne separet? Imò omnia diuina uerba nō allegoria opus habent, sed prout se habent, accipienda sunt. Speculatione autem indigent, & sensu, ad cognoscendam uniuscuiusque propositi argumenti uim ac facultatem. Oportet autem & traditione uti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi uobis. & alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. & Si continetis, nisi frustra credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei apostoli, peccatum esse post decretā uirginitatem, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nupserit uirgo, nō peccauit. Quomodo igitur hoc cum illo concordat? Imò etiam illam uirginem dicit, quae non est dicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in CHRISTVM credebant, necessariò sic fiebat. Et quod haec sic se habeat, docet nos idē Apostolus, dicēs: Iuniores uiduas reijce: postquam enim lasciuiuerunt contra CHRISTVM, nubere uolunt: habentes iudiciū quod primam fidem reiecerunt. Si itaque

*Virgines
quae nubere
iussae sunt à
Paulo.*

*Allegoria
quatenus
ualeat.*

*Traditionis
usus.*

& ea quæ post mundi experientiam uidua fuit, atq; Deo dicata, & postea nupsit, A iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit: Quanto magis quæ citra mundi experientiam Deo dicata uirgo fuit, & nupsit, contra Christum lasciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, uelut quæ proprium erga Deum propositum relaxauit: Nubant itaq; liberos gignant, domum gubernent, Compendiarius & medius sermo contra eos qui mala cogitant de tota ecclesiastica prædicationis tractatione. Qui quidem sermo reijcit eos qui se Apostolicos ac Encratitas uocant. Reijcit aut & eos qui diluti in Ecclesia fiunt, & persuadent mulierem à perfecto relaxatam cursu reijcere talem cursus perfectionem. Et habet peccatum & iudicium qui Dei uirginitatem reiecit, & certamen confudit. Nam athleta qui certamen corrumpit, flagris cæsus ex certamine eijcitur: & qui uirginitatem corrumpit, ex tali cursu reijcitur, & corona ac brauius priuatur. Sed melius est iudicium, q̃ condemnationis. Qui enim ut ne confundantur apud homines, occulte scortantur, & sub solitudinis aut continentie specie libidinem exercent, non apud homines habent confessionem, sed apud Deum, qui nouit occulta, & redarguit omnem carnem in suo aduentu, prout quisq; peccauit. Melius est itaq; unum peccatum habere, & non plura. Melius est lapsum à cursu, palam sibi uxorem sumere secundum legem, & à uirginitate multo tempore poenitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, uelut qui mala operatus est, uelut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis fauciari, ab improbitate quæ à diabolo ipsi infertur. Sic nouit Ecclesia prædicare, Hæc sunt sanationis medicamenta, Hæc species unguentaria confessionis, Hæc preparatio sancti olei in lege, Hæc aromata spirans bona fides, adstringens quidem certatorem ad certamen, prædicans autem ipsi ut cursum extendat, quod coronari possit. Hæc est Dei tractatio, omnes congregans ad regiam ordinationem, & purpuram e mari, & lanam ab ouicula, & linum ex terra, & byssum ac sericum, & pelles rubia infectas, & lapidem preciosum Smaragdum, & Margaritam & Achatem, coloribus quidem distantes lapides, precio uero equales. Sed & aurum & argentum, & ligna non marcescentia, & æs & ferrum, sed & pilos caprinos non reijciens. Et hoc quidem tunc erat tabernaculum, nunc autem tabernaculi domus firmata in Deo, fundamentum uero in uirtute. Et quiescat omnis heresis quæ contra ueritatem excitatur, imò potius seipsam à ueritate fingat. Et hæc haecenus. Acontias, Typhlops, Myagrius, serpentes. Cæterum quando superbam hanc uiperam, instar Acontiae appellati serpentis, aut Typhlopis, aut Myagri, per lignum crucis percussimus, his ipsis reptilibus non modo tantum uirus habentibus, uerumetiam incurfione & elatione atq; iaculatione, ad huiusmodi probe assimilatis, relictis atq; contemptis, deinceps o clarissimi ad consequentes pergamus.

Contra Sabellianos, hæresim XLII.

Sabellius.

Similia de Trinitate.

S Abellius quidam surrexit in temporibus non adeo priscis. Recens enim est hic, à quo sunt Sabelliani appellati. Et hic similiter ut Noetiani, paucis quibusdam exceptis docuit. Multi autem in Mesopotamia & in Romæ partibus eiusdem dogmatis sunt, dementia quadam inducti. Docet enim hic & qui ab ipso Sabelliano appellantur, eundem esse Patrem, & eundem Filium, & eundem Spiritum sanctum: ut sint in una substantia tres nomenclaturæ. Aut uelut in homine, Corpus est & anima & spiritus. Et esse quidem corpus, ut ita dicam, Patrem, animam uero Filium, spiritum autem uelut hominis, ita & sanctum spiritum in deitate. Aut uelut est in Sole, qui est quidem unus in substantia, tres autem habet actiones, illuminatiuam inquam & calfactiuam, & ipsam circumferentiae formam. Et esse quidem calfactiuam, siue calidam & feruentem, ipsum Spiritum. Illuminatiuam uero, Filium. Patrem autem ipsum esse speciem totius substantiae. Missum autem esse Filium aliquando in tempore uelut radium, & operatum esse omnia in mundo, quæ ad dispensationem Euangelicam & hominum salutem pertinent. Assumptum uero rursus in cælum, uelut radium à sole emissum, & rursus ad solem reuersum. Spiritum autem sanctum mitti in mundum, & consequenter & singulatim in unumquemque qui

A qui dignus sit. Reuiuificare uero hunc, & excitare, fouereq; ac calfacere, ut ita dicam, per uim Spiritus, & per cōcordiam. Atq; hæc sunt quæ docent. Vtunt autem omnibus scripturis ueteris ac noui Testamenti. Verum sententijs quibusdam ac dictionibus, quas ipsi eligunt iuxta suam propriam & adulteratam uersionem ac demerentiam. Primum quidem dicto, quod dixit Deus ad Moysen: Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est, non facies tibi ipsi deos alios, non erunt tibi dei recentēs, quia ego Deus primus, & qui postea, & præter me non est Deus alius. & quæcunq; alia iuxta propriam suam sententiam detorquent. Ad hæc autem confirmanda proferunt rursus ex Euangelio: Ego in patre, & pater in me. Et duo unum sumus. Cæterum omnem suum errorem, & erroris sui facultatem, ex Apocryphis quibusdam habent, maxime ab Aegypto appellato Euangelio: cui quidam hoc nomen imposuerunt. In ipso enim multa eiusmodi, uelut in abscondito, mysticè ex persona Saluatoris referunt, uelut ipse indicet discipulis, eundem esse Patrem, eundem esse Filium, eundem esse Spiritum sanctum. Deinde cum inciderint in aliquos simplices, qui diuinarum scripturarum certitudinem non tenent, hanc questionem ipsis proponunt. Quidnam dixerimus o boni: unum Deum habemus, aut tres deos? Quum uero audierit pius homo, & qui non perfectam certitudinem nouit, statim mente turbatus, illorum errori consentit, ac Deum negare reperitur, & esse Filium ac Spiritum sanctum. Omnibus uero his inspirauit hominum aduersarius ab æterno, ut alium sic, alium sic, plures uero simul homines decipiat, ac seducat à uia ueritatis. Et quod quidem uerè unus est Deus, & non est alius, palam in sancta Dei ecclesia confessum est & consensum. Quia non multitudinem deorum introducemus, sed monarchiam prædicamus: monarchiam autem prædicantes non fallimur, sed confitemur Trinitatem, unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unam deitatem Patris & Filij & Spiritus sancti. Non enim Filius seipsum genuit, neq; Pater transmutatus est ab eo quod Pater est. Neq; Spiritus sanctus CHRISTVM seipsum unquam nominauit: sed spiritum CHRISTI, & qui per CHRISTVM datur, & à Patre procedit, & à Filio accipit. In substantia est Pater, in substantia Filius, in substantia Spiritus sanctus. At non coniunctio est Trinitas, uelut Sabellius putauit: neq; alterata à propria perpetuitate ac gloria, uelut Arrius inania loquens docuit. Sed semper Trinitas est Trinitas, & nunquam Trinitas appositionem accipit, una existens deitas, una dominatio, una glorificatio: sed Trinitas numeratur, Pater & Filius & Spiritus sanctus. Non uelut unum quiddam tribus nominibus appellatum, sed uerè perfecta nomina, perfectæ substantiæ nihil immutatum. Pater autem semper pater: & non erat tempus quando non erat Pater, pater. Perfectus existēs semper pater in substantia, et Filius semper perfectus existens, semper in substantia, ex Patre in ueritate genitus, sine principio, sine tempore & inenarrabiliter: non confrater existens Patri, non auspiciatus ipsum esse, neq; qui intermiserit unquam, uerum semper Filius genuinus cum Patre existens, ex Patre sine tempore genitus, æqualis existens, Deus ex Deo, lumē de lumine, Deus uerus ex Deo uero, genitus, non creatus: sed non ipse Pater: neq; Pater ipse Filius: sed semper Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus. Semper enim Spiritus cum Patre & Filio, non confrater Patri, non genitus, non creatus, non frater Filij, non soboles Patris: uerum ex Patre procedens, & de Filio accipiens. non alienus à Patre & Filio, sed ex eadē essentia, ex eadem deitate, ex Patre & Filio, cum Patre & Filio, semper in substantia Spiritus sanctus, Spiritus diuinus, Spiritus gloriæ, Spiritus CHRISTI, Spiritus Patris. Nam Spiritus Patris qui loquit in uobis, & Spiritus meus cōstitit in medio uestrum: tertius nomenclatura, æqualis deitate, non alteratus præter Patrem & Filium, uinculum Trinitatis, signaculum confessionis. Filius enim dicit, Ego & Pater unum sumus: & non dixit, Vnus sum: sed Ego, & Pater, significant in substantia Patrem, & in substantia filium. & Duo dixit, & non dixit Vnus. & rursus, Vnum sumus: & nō dixit, Vnus sum. Similiter autem, Euntes baptisate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: ita ut in medio positi sint articuli syllabæ τὸ, τὸ, & τὸ, ad

Euāgelium
Aegyptiū.S. Trinitatis
mysterij
explicatio.

nomē patris & filij, & Spiritus sancti, pro Græcæ linguae ratione. Et redarguit Mat-
 theus Sabellium coniunctionē introducētem: ubi & significat uerē patrē, & ue-
 rē filium, & uerē Spiritū sanctum. Quando uerō eiusdem ordinis est Trinitas, & in
 uno nomine Trinitas appellat, redarguit Arrium subdescensum quendam excogi-
 tantem in Trinitate, aut alterationē, aut euariationem. Etiam si enim pater maior à
 filio docetur ac prædicat, decentissimè tamen filio gloriā uendicat. Quem enim
 decuerit glorificare propriū patrē, q̄ genuinū filium? Quando uerō rursus equa-
 litatem dicere uult, ut ne excidant quidam, minus uelut de filio cogitantes, sic dicit:
 " Qui nō honorat filium sicut honorat patrem, nō habet uitam in seipso. Et, Omnia
 quæ patris mei sunt, mea sunt. Quid est aut, quæ patris mei sunt, q̄ Deus est pater,
 Deus sum. uita est pater, uita sum. Omnia quæ patris mei sunt, mea sunt. Vide Sa-
 belli, & considera, aperi oculos cordis tui, & ne sis cæcus. Conueniat mens tua &
 deceptorū à te, sanctum Ioannem in Iordane, Aperi aures tuas, & audi uocem Pro-
 phetæ dicentis, Ego uox clamantis in deserto. Audi præcursores Domini, qui an-
 gelus nominari dignus factus est, qui ab utero matris Spiritū sanctum accepit, &
 in ingressu Mariæ exiliuit, qui adhuc in utero cognouit introitū proprii domini, et
 exiliuit. Cui data est indicatio prædicationis, & preparatio uia Domini. Crede ipsi,
 & non excides à scopo ueritatis. Ecce enim ipse testat̄ dicens, primū quidem ubi
 " Dominū suum cognouisset: Ego te opus habeo, & tu uenis ad me. Et cum Salua-
 " tor dixisset, Omitte nunc, quo omnis iusticia compleat̄: & ipse baptisatus esset ab
 ipso, uelut diuinum Euangeliū recenset, testimoniū præbuit Ioannes dicēs: Aperti
 " sunt cœli, & uidi Spiritū sanctū in specie columbæ descendentē, & uenientē super
 " ipsum. & uox ex cœlo facta est, Hic est filius meus dilectus, in q̄ mihi bene cōpla-
 citum est. Supernè erat pater, o tu contentiose, ex supernis uenit uox. Si itaq; ex su-
 pernī uox, percunctare adulteratā mentē tuam, cui pater dixit, Hic est filius meus
 dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Et quis erat hic? Cur uerō in colum-
 bæ specie spiritus descendit, & quidem cum corpus non gestet Spiritus sanctus?
 Solus enim unigenitus hoc induit, & perfectē incarnatus est ex Maria semper uir-
 gine per Spiritū sanctum, non ex semine uirī, sed ita ut ipsum Verbum principalis
 ille artifex, sibi ipsi corpus efformarit, & animā humanā, & mentē, & quicquid ho-
 mo est, omnia perfectē suscepit & cōiunxit suæ deitati. Non uelut qui in homi-
 ne habitat: absit. Ipsum aut sanctum Verbū, Deus uerbum incarnatū est, Spiritus
 uerō qua ratione in specie columbæ apparet? Nimirū quo persuaderet te tibi ipsi
 sapientiā arrogantem ac nihil scientē, ut ne malediceres, ut ne putares spiritū con-
 iunctionē esse patri ac filio. Ob id etiam si ipse Spiritus sanctus corpus nō gestarit,
 in specie columbæ figurat, quo ostendat ac redarguat errorem tuū. quoniā in sub-
 stantia est spiritus per se, & in substantia pater, & in substantia unigenitus: sed non
 diuisa deitate, neq; imminuta gloria ac maiestate. Et uides quomodo Trinitas nu-
 meratur, patre ex supernis clamante, filio in Iordane baptismū suscipiente, Spiritū
 " sancto in specie columbæ accedente? Dic mihi quis est qui dixit, Ecce intelliget
 " filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitū est, quem elegi, & quem dilexit
 " anima mea, ponam spiritū meum super ipsum, & iudiciū gentibus annuntiabit, nō
 " contendet, neq; uociferabit, neq; audietur in plateis uox ipsius: arundinē contri-
 " tam non confringet, & linū fumigans non extinguet, donec eiiciet in uictoriā iudi-
 " cium, &c. Nūquid hæc possunt habere indicationē Trinitatis, o contentiose? Nun-
 quid de ipso tanta pater in Propheta recensuit? Quis aut est de quo scriptum est,
 " Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis? Et nō dixit, ingredi ad me.
 " Et rursus sicut Euangeliū dicit: Et ascendit in cœlum, & sedet in dextera patris, &
 ueniet ad iudicandum uiuos & mortuos. Et quomodo rursus non persuaferunt te
 " duo uiri in uestibus albis conspecti, qui ad discipulos dixerunt: Viri Galilæi, quid
 " statis intuentes in cœlum? hic IESVS qui à uobis in cœlū assumptus est, sic ueniet
 uelut ipsum uidistis assumi. Quē uerō uidit beatus Stephanus quando dixit, Ecce
 " ego uideo cœlum apertū, & filium hominis stantem à dextris Dei? Tu uerō o per
 omnia

Spiritus san-
 ctus cur in
 colūbæ spe-
 cie appa-
 ruit.

A omnia idiota, non intelligis uocem sanctarum scripturarū, & teipsum atq; eos qui tibi obediuerunt, magis læsisti, elapsus à sancta ueritatis Dei fide. Dicit enim reuera: Ego sum primus, & ego sum postea, & preter me non est alius. Reuera enim nō sunt multi dei, sed unus Deus primus, & qui postea, & Pater & Filius & Spiritus sanctus, non ut coniunctio sit Trinitas, neq; diuisa in sua identitate: sed Pater uerē qui genuit Filium, & Filius uerē genitus ex patre in substātia sine principio, & sine tempore, & Spiritus sanctus uere ex patre & filio eiusdem deitatis, ex patre procedens, & de filio accipiens, semper unus Deus primus, & qui postea. Cæterum alterius rursus dispensationis gratia, & à persona ipsius CHRISTI cantatur sic. Quandoquidē saepe Dominus noster IESVS CHRISTVS apparuit prophetis, & annunciauit suum futurum esse aduentum: quidam uerò ipsum non susceperunt, expectantes alterum pro ipso, ad supersticiosos quidem simulacrorum cultores, et qui multitudinem deorū mundo inuexerunt: ut ne admiratione stupefacti filij Israel, & ad simulacra conuersi Amorrhæorum & Chettæorum, & Chananæorum, & Pherezeorum & Euæorum, & Gergeseorum ac Iebusæorum & Arucæorū, & Assamæorum, ea adorarent, quemadmodum etiam ipsis prædixit: Adorauerunt enim Beelphegor, & Chamos, & Astarten, & Mazuroth, & Neastho, & Beelzebth, & reliqua gentium simulacra. Ob id dixit ipse Dominus: Ego sum qui sum, **B** ego sum primus, & qui postea. quo ipsos auerteret à fabuloso gentium errore, quæ multos deos adorant. Et quandoquidem reiecturi erant aduentum filij Domini nostri IESVS CHRISTI, dixit ad Iudæos: Ego sum primus, & qui postea. Qui primus in carne aduenit, & qui postea uenturus est ad iudicandum uiuos ac mortuos, qui in cruce passus est, & sepultus est, & resurrexit, in gloria quidem in ipso corpore assumptus, uerū ad gloriam deitatis ipsius unito, & illustrato, & non amplius sub tactum cadente, nunc non amplius mortis particeps. Resurrexit enim, uelut dicit Scriptura, CHRISTVS: Mors ipsi non amplius dominatur, inquit Apostolus. Et uide quomodo certitudo dominatur, & deducit hominem, ut ne excidat ab alterutra ueritatis parte: & ubi uoluerit mens multos deos exquirere, audiat, Dominus Deus tuus unus est. Vbi uerò CHRISTVM alium, præter eum qui uenit, filij Israel expectarint, audiant: Ego primus, & qui postea, & Ego sum Alpha & Omega. Alpha, quod deorsum uidet: Omega, quod sursum spectat. ut impleatur quod dictū est: Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnem principatum & potestatem ac dominationem, & omne nomen quod nominatur. Et ut ne quis eo qd dixit, Ego sum primus, & qui postea, & Ego sum Alpha & Omega, & Dominus Deus tuus unus est, & Ego sum qui sum: ut ne quis, inquam, neget filium & Spiritum sanctum, ob id inquit, Pater meus maior me est. **C** & Vt te cognoscant, te solum uerum Deum, & quem misisti IESVM Christum. Non qd non est filius uerus Deus, sed ut ad unam unitatem reduceret Trinitatis nominationem, & excluderet mentem hominū à multitudine deorum ad unam deitatem. Si uerò putauerit erroneus quis mēte, unum solum dici uerum Deū, hoc est patrem: filiū uerò esse quidē, non aut uerum: rursus aliter hunc redarguit, dicens: Ego sum lux uera, quæ illuminat omnē hominē ueniētē in mundum. De patre uerò, quod lux Deus, & non dixit, Lux uera: ut ex eo quod dicit, Deum uerum, & lucem ueram, æqualem deitatem patris ad filium, & filij ad patrem intelligamus: & ex eo quod dicit patrem lucem esse, & filium Deum esse, ita ut uox, uerum, non sit hic adiecta. Non enim opus erat dicere, nulla ambiguitate existente. Nam à uoce Deus & Lux, una perfectio eiusdem sinceritatis patris ad filium, & filij ad patrem, clarē pronūciata est. Et dissoluta est uniuersa erroris tui uasania. Est enim pater, pater: est filius, filius: est Spiritus sanctus, Spiritus sanctus. Quæ Trinitas est, una deitas, una glorificatio, una dominatio. Cui gloria, honor, imperium, patri in filio, filio in patre, cum sancto Spiritu in secula seculorum, Amen. Cum autem rursus hanc hæresim uelut Lyben, aut Molurum, aut Elopem, aut unum aliquod horrendissimorum reptilium, non tamen per morsus lædere potentium, repulerimus: & per

Lybes, Molurus & Elops serpentes.

uirtutem sanctæ Trinitatis conculcauerimus, ad consequentes procedentes, Deū A
inuocemus nostræ paupertatis ac tenuitatis auxiliatorem, quo nobis auxiliū con-
tingat, ut pro dignitate quæ ab unaquaq; hæresi dicta sunt ac facta referamus, eaq;
iusta contradictione refellamus.

Contra Origenianos, qui etiam Turpes appellantur, hæresim LXIII.

ORigenij uocant quidam. Non omnino aut hoc genus existit. Consequenter
autem a prædictis & hæc hæresis fuit. Voentur autem Origenij, haud equi-
dem clarè scio, qua de causa, num ab Origene Adamantio cōpolitore appellato,
Origenij aut alio quodam, ignoro. Attamen hoc nomen deprehendimus. Hæresis aut apud
Turpes. ipsos recepta est, Epiphanis hæresi consimilis, de quo supra in sectis secundū Gno-
sticos indicauī. Scripturas uerò hi legunt diuersas ueteris ac noui Testamēti. Reij-
ciunt nuptias, & non cessat apud ipsos libido. Inquinant autem suū corpus & men-
tem & animam in petulantia. Aliqui enim sunt in habitu solitariē degentiū mona-
chorum. Aliquæ uerò cum ipsis sunt in habitu solitariē uiuentium foeminarū, cor-
rupti aut sunt corporibus, concupiscentiam quidem suam perficientes. Verū o-
pere utentes, ut castius loquar, filij Iudæ Annan appellati. Sicut enim ille corpore
quidem Thamar coniungebatur, & concupiscentiam perficiebat, uerū ad semī-
nis deiectionem iuxta datam à Deo liberorum generationem non efficiebat: sed
seipsum iniuriā afficiebat, eo modo quo malum operabat. Sic etiam hi uisunt qui B
dem consuetudine uenere, hanc nefandam operationē perficientes. Non enim student
ipsi castitati, sed simulatæ castitati, & nomen saltē habenti. Studium aut eò uer-
git, ut mulier non concipiat ab eo qui ipsam corrupisse sibi uidetur: aut ut ne pro-
ducant liberorū generationem in mundo, aut ut ne deprehendantur ab hominib.
uolentes in honore esse propter putatam apud ipsos castitatis exercitationē. Et ta-
men hoc est ipsorum opus. Alij uerò hoc ipsum detestabile opus perficere studēt,
non per foeminas, sed alijs modis, proprijs manibus se polluentes. Et similiter imi-
tantur prædictum filium Iudæ, terram nefandis suis operationibus & abominabi-
libus guttis polluentes, & pedibus suis fluxiones suas cōterentes in terra: ut ne ra-
pīantur ipsorū semina ab immundis spiritibus, ad susceptionē imprægnatiōis. Vñ
sunt aut, uelut dixi, diuersis scripturis ueteris ac noui Testamenti, & quibusdā apo-
cryphis, maximè actibus Andreæ & aliorū. Iam uerò etiam illi ipsi gloriati sunt sæ-
pe, quod audacter ac libere hoc faciant. & accusant nimirum eos qui in Ecclesia di-
lectas appellatas, aliunde introductas ac cohabitantes foeminas habent, uelut etiā
ipsi hoc faciāt occultē, propter hominū reuerentiā, quo cum improbitate quidē
consepeliantur, prætextu aut hominum gratia, nomen iactēt. Retulerunt etiā qui-
dam nobis de quibusdam uita defunctis, quod uidelicet aliqui hoc fecerint, uelut
Episcopo- à coactis ab ipsis mulieribus audiuerant. Inter quos & episcopi nomen in medium C
rū dilectæ, produxerunt, qui in parua quadam ciuitate Palæstinæ episcopi sortem ad multos
amicæ, ac annos administrauit. Habuit aut eiusmodi mulieres inseruientes ipsi, aliunde in-
concubinae. troductas inquam. Sed & ex confessoribus talem quendam fuisse nouimus. Atta-
men his qui hoc dixerunt, & à mulierib. audiuisse affirmarunt, non credidimus.
Necessitas enim malignitatis eorū qui id dixerunt, suggessit nobis aliquando qui-
dem ut crederemus, aliquando uerò ut non crederemus, de mala fama prædicti il-
lius senis episcopi, post obitū eius. Causa enim quæ in ipsum uenit, eiusmodi quæ-
dam fuit. Deprehensus est quidam talis in peccato mulieris, & cum redargueretur
à nobis, excusationē ac defensionem talem protulit: quod corrupta cum ipso mu-
lier, quamuis iam anus esset, & in senectū atate constituta, dixisset ipsi eius malefa-
cti operationē, quod uti quidē uenere ipsum docuisset, uerū abominabiles suas
effluxiones in terram dispergere. Et hæc quidem est horum detestanda operatio,
mentem ipsorū decipiens, & ex diabolo occacata. Quorū testimonia per quæ la-
buntur in hunc errorem, in medium afferre non puto necessarium esse, ut ne uidea-
mur per quæ uolumus exactam rationē tradere, ad auersionem nefandæ uniuscu-
iusq; hæresis petulantia, per ea magis impellere laxorū & non satis firmorū men-
tem,

Atem, qui malum sibi ipsi uenari prae bonitate cupiunt. Ceterum ad confutationem potius horrendae huius ac reptiliformis haereseis, pauca de multis apponam. Vnde accepistis, o uos, nefariae huius operationis inuentionem? Primum equidem omnibus manifestum est, quod daemonum est uestra doctrina, seductae uero ac corruptae mentis haec excogitata malignitas. Si enim omnino malum est concipere, non propter liberorum generationem, sed propter corporum coniunctionem: quomodo igitur superati a uoluptate corpore coniungamini? Et si non malum est coniungi corpore, neque malum est perficere quod genitum est ac conceptum. Aut enim renunciare oportet hominem ut terram ne colat, uelut Abel erat pastor ouium, Cain uero colebat terram. Si uero colit quis terram, uelut Noe, qui uir agricola erat, & plantauit uineam: non plantauit ut botrum non proferret, sed plantauit & bibit ex fructu eius, & inebriatus est, uelut scriptum est. Venia autem danda est seni. Cum enim Deo ualde placeret, non propter luxum sustinuit ebrietatem, sed tristitia fortassis inductus grauiore somno opprimebatur, & non ferens ex utrisque, propter debilitatem scilicet & senectam, in debilitatem incidit: non ut subsannaretur a filio. Qui uero derisit, ipse sibi ipsi maledictionem accepit, quo castigentur hi qui patribus contumeliam inferunt, & disputationes inter uos excitatae contra cognitionem Dei, & contra bene constitutam ordinationem. Tametsi enim non ita laudatae sunt

Bnuptiae uelut uirginitas, sed super ipsas est uirginitas. Virginitas tamen uera gloriosa & uirtuosa appellata est, non inquinata: quae & nuptias uenerandas, & liberorum procreationem non interdicit, in ignominiam eorum quae bene ex Deo creata sunt. Immo neque alias usurpat uitam societatis nuptiarum ex Deo ordinatam. Virginitas enim est uere, uelut illa a sancto Apostolo laudata, nempe, Virgo & innupta curat quae sunt Domini, quomodo Domino placeat, ut sancta sit corpore & anima: ut ostendat impossibile esse, ut ullius peccati culpam uita solitaria admittat. Sed & Abraham nouimus liberos genuisse, & Domini amicum fuisse. Isaac item, & Iacob, & consequentes. Et neque se ipsos inquinant nefariis operationibus detestanda attingentes, neque se opposuerunt aduersus liberorum procreationem probe ex Deo per nuptias ordinata. Sed neque qui inter ipsos castitate ac uirginitatem exercuerunt, certamen hoc corruerunt, neque per nequitiam uirtuosum certaminis modum aliter tractauerunt. Et Helias quidem fere penitus in urbes non ingrediebatur, neque cum mulieribus conuersabatur, uerum in solitudinibus degebat. Et Heliseus & Iohannes, & omnes qui per magnam hanc formam imitationis angelorum recte secundum Euangelicam Domini ordinationem se ipsos propter regnum Dei castrarunt. Cum igitur multa habeamus quae dicere possimus, & ex multis diuinae scripturae argumentis, quae ipsorum mentem redarguunt a diabolo illudam, his paucis contenti sumus: quoniam omnino manifestum est, quod non prudentia est hoc ipsum illorum opus: neque ex Deo haec scientia, sed ludibrium actionis daemonum, qui hoc in ipsis operantur. Quando uero & hanc uelut horrendam uiperam Scytalam appellata, corpore quidem breuem, uerum ueneni eiaculatione graue uirus inspirantem, & perniciem in accedentes efflantem repulimus, ac contriuimus, ad sequentes eamus, Deo auxiliario inuocato, ad totius operis nostri promissionem absoluendam.

Contra Origenem Adamantium, haeresim LXIII.

Origenes, qui & Adamantius appellatur, deinceps post hos sequitur. Hic filius fuit Leonidis, beati ac sancti martyris. Sed ut ipse in iuuenili sua aetate plurimas persecutiones sustinuit, cum uir esset in Gregorij doctrina eruditus, & in ecclesia educatus: in temporibus uero Decij regis notus fiebat in Alexandria. Erat enim genere Aegyptius, & in Alexandria domicilium & educationem habuit. Verum Athenis ad tempus aliquod philosophorum scholas frequentauit. Multa porro passus esse dicitur pro sancta fidei doctrina, & Christi nomine: in ciuitate saepe tractus, conuiuijs impetitus, tormentis ingentibus subiectus. Etenim tempore quodam deraferunt ipsum Graeci, & ad ascensum simulacri, Serapij appellati, locatum, iusserunt frondes palmarum porrigere his qui ad nefarium opus & adorationem simulacri

Virginitas ueracitudo.

Scytale serpens.

Origenes Adamantius Decius rex Romanus.

Serapij simulacrum Athenis.

ascendebant. Talem enim habitum ferunt sacerdotes eius simulacri. Ipse uero accēptis frondibus, magna uoce ac cōfidenti mente, nihil timens neq; hāsītans, clamabat dicens: Venite accipite non frondes simulacri, sed frondes CHRISTI. Et multa sunt fortia facta, quæ per traditionem referunt ueteres de hoc uiro. sed non permanserunt ipsi quæ ad præmium consequendum pertinent, in finem. propter emīnētissimam enim sanctitatem eius ac doctrinam, ad multam inuidiam deuenit, & per hæc magis irritabat eos qui illo tempore principalem potestatem administrabant. Per diabolicam uero malignitatem excogitauerūt malicieī operadores, quomodo turpitudinem uiro excogitarent, & plagam talem decernerent, ita ut in abusum corporis ipsius Aethiopē ipsi subornarēt, aut sacrificare iuberēt. Ipse uero nō ferens diabolicæ operationis uersutiā, proclamauit utrisq; rebus ipsi propositis, sacrificare se potius uelle. non tamen spontanea mente hoc potius perfecit, uelut magna de hoc fama refert. Sed quandoquidem omnino confessus est se facturum hoc esse, iniecto in manum eius thure ipsum ad aræ rogum adduxerunt. Atq; sic à confessoribus ac martyrib. tunc re cognita reiectus est, & ab ecclesia expulsus. Verū in Alexandria hoc passus, & non potens ferre exprobrantiū sannas, discessit: & Palæstinam, hoc est Iudææ terram inhabitare elegit. Cum itaq; peruenisset ad Hierosolyma, uelut talis enarrator & eruditus uir, compellebat à sacerdotibus (aiunt em̃ & presbyterio ipsum dignum factum fuisse priusquam sacrificaret) compellebat, inquam, in Ecclesia docere. Et cum multum coegissent ipsum hi qui tunc in Hierosolymis sacerdotiū sanctæ Ecclesiæ administrabant, surrexit, & dictum hoc solum Psalmi xlii prolocutus, totam distinctionem præterijt. Sic autē dicit Psalmus:

” Peccatori dixit Deus, Cur tu exponis iustificationes meas, & assumis testamentū meum per os tuum? & complicatum librū deposuit, & cum fletu ac lacrymis confedit, omnibus simul cum ipso plorantibus. Et post tempus cum multa ipsum hinc pellicerent & cogèrent, in Ambrosium quendam incidit, illustrem illum in aula regia. Quidam uero hunc Ambrosium dixerunt, partim Marcionistā, partim Sabelianum. Instruxit itaq; ipsum, ut ab hæresi declinaret, eamq; detestaretur, ac fidem deligeret sanctæ Dei ecclesiæ. Cæterum prædictus Ambrosius, quandoquidem multas hæreses nosset, & uir doctus atq; eruditus circa diuinarum scripturarum lectionem esset, propter sententiarum in sacris libris profunditatem, petiuit ab Origene, ut ipsos ei declararet ac interpretaretur. Hic uero quo officium suum erga illum, pro ipsius exhortatione declararet, operā dabat ut totius scripturæ interpreter fieret, eamq; exponeret. & in Tyro Phœnices, uelut fama refert, ea gratia annis uigintiocto uiuit, uitam & meditationis ocio ac labore excellentem: ita ut Ambrosius quidem ipsi, & ijs qui uelociter scribendi munere fungebantur, itemq; ministrantibus ipsi, chartam ac reliquos sumptus suppeditaret. Origenes uero in uigilijs ac maximo ocio meditationis, laborem interpretandi scripturā perficeret. Unde primū ipse diligenter conatus est colligere sex interpretationes: Aquilæ, Symmachi, Septuaginta duorum, & Theodotionis, quintæq; ac sextæ editionis, cū additione uniuscuiusq; dictionis Hebraicæ, & simul ipsorum elementorū. Similiter uero euestigiō secundo interstitio usus iuxta columnarū compositionem, Hebraicam quidem dictione, Græcam uero scriptura, aliam rursus compositionem fecit, ut sint quidem hæc, ac uocentur Hexapla, ad Græcas interpretationes, duæ simul additiones Hebraicæ uocis, per Hebraica ac Græca elementa, ut sit uniuersum uetus Testamentū per Hexapla appellata, & per duas Hebraicorū uerborum columnas. Hoc simul uniuersum opus uir ille cum labore tractauit, sed gloriam suam non in finē extinctā perfecit. Cōtigit enim ipsi magna illa experientia in magnā ruinā. Ex ipso enim scopo, cum nihil diuinarum scripturarū absq; interpretatione sinere uellet, in peccatū seipsum coniecit, & lethalia uerba exposuit. Ex quo sunt qui Origenianistæ appellantur, non primi illi qui turpem actionem faciunt. Non enim habeo quod de illis dicam, uelut etiam iam antea dixi, an ex Origene qui & Adamantius dicitur, nomen & initium habuerunt, aut alium quendam ducē habuerint Origenem,

Origenes
dijis gentiū
thus sacrifi
cat.

Origenis la
bores in
scripturis
sacris.

Hexapla.
Octapla.

A genem, appellatum. Tradunt autē & hunc Origenē excogitasse, ut sibi ipsi in corpore neruum, uelut quidam dicunt, excinderet, ut ne à uoluptate uexaret, neq; in motibus corporeis cōbureretur ac inflammaret. Alij uerò hoc negant factum, sed excogitasse ipsum pharmacū quoddam, quod partibus illis imponeret, ut eas resiccarēt. Alij autē etiam alia in ipsum referre audent: q̄ uidelicet herbam quandam inuenierit medicā memoriāe gratia. Et immensa quidem illa de ipso relata, non ualde credimus: attamen quae dicuntur, referre nō pigebit. At uerò haerēsis ex ipso exorta, primū quidē in Aegyptiorū regione fuit, nunc uerò apud emīentissimos, & qui sibi solitariā uitā suscepisse uident, & apud eos qui in solitudinē secedunt, & paupertatem delegerunt, existit, horrenda etiam ipsa & omnibus ueteribus flagitiosior, quae etiam similia cum illis sentit. Etsi enim turpitudinem perficere discipulos suos non docet, tamen per turpitudinem, horrendam opiniōē in ipsam deitatem impingit. Ex hoc enim & Arrius occasiones accepit, & inaequalitatē docētes, deinceps secuti Anomoei q̄ appellati, & alij quidam. Afferit enim hic, ausus nimirum in principio dicere, primum quidem q̄ filius unigenitus patrem uidere nō potest, imò q̄ neq; Spiritus filiū uidere potest, neq; angeli Spiritū, neq; homines angelos. Et hic primus error ipsius est. Ex essentia enim patris hunc inducit, simul uerò creatum. Vult autē dicere uelut per gratiam filium ipsum appellari. Sunt & alij ipsius errores maiores. Animam enim humanā preexistere dicit, esse autē has angelos & uirtutes supernas in peccatis constitutas, & ea gratia in supplicium, in hoc corpus conclusas. Missas autē esse à Deo in supplicium, quo hic primū iudicium sustineant. Quapropter inquit, etiam uinculum uocatū est corpus, eo quod anima in corpore ligata est, ueterem Graecorū fabulosā opiniōē imaginans. In hac autē & fabulas proponit. Animam enim dicit ob hoc psychē Graecē appellamus, eo quod ex supernis uiuificata est. Testimonia uerò contrā propriā sententiā confingit ex diuinis scripturis, quae non sic se habent, neq; ita edita sunt. Nam quod dicit Propheta, Priusquam humiliatus sum ego deliqui: de ipsa inquit anima sermo est quod superne in coelo deliquit, priusquam in corpore humiliaret. Et quod dicit, inquit, Convertere anima mea in requiem tuam: uelut eius qui se uiriliter hic gessit in bonis operationibus, conuertere in supernam requiem, propter operationis ipsius iustam actionē. Et multa talia dicere licet. At uerò quod secundū imaginē est Adam perdidisse dicit. Et hinc inquit, scripturam etiā pelliceas tunicas indicasse, quia fecit ipsis (ingt) tunicas pelliceas, & induit ipsos, hoc corpus est ait. Et multa est apud ipsum decantata nugacitas. Et mortuorū resurrectionē defectuosā facit, & alicubi uerbis affirmans hanc, alicubi perfectissimē negans, aliquando & partē ex ipsa resurgere asserens. Decetero uerò quaecunq; potest allegoricē interpretatur, & paradysum, & huius aquas, & quae sunt supra coelos, & eam quae est subter terrā. Atq; haec & his similia nugari nō cessat. Sed & iam in alijs quibusdam locis talia de ipso mentione facta recensimus. Nihil autē molesti fuerit etiam nunc in haerēsi ipsius, de eius effrenitate studioq; ac proposito narrare: & ex ipso eorū quos sententiā suā subiecit, subuersionē facere. Multa est enim huius in posterū facta absurditas, & adulteratae intelligentiāe studiū extra ueritatē progressum. Visus enim est contra omnes priores haerēses dicere, easq; subuertere. Verū postea etiā ipse haerēsim nō uulgarem hanc in mundū euomuit. Et primū quidē quae ab ipso dicta sunt, ad adulteratē ac confictā ipsius intelligentiē confutationē apponam. Deinde etiā contrā ipsum dicēda, ex nostra mediocritate ostendam. Et sunt haec quae in primo Psalmo introduxit. Nam cū in tota scriptura semper labat, in necessarijs ad uerbū excidit. Quandoquidem uerò moles ingens est, dicat enim magnū opus fecisse. In singulas enim scripturas, uelut dixi, non recusauit dicere quae ipsi uisa sunt. Et quae quidē in colloquijs & praefationibus, in mores & naturas animalium & aliarū rerum dicta sunt, per medium ductus saepe gratiose narrauit. Quae uerò in dogmata decreuit, & de fide ac maiori speculatione: ea omnium absurdissima comperiunt, praeter omnibus & quae ante & post ipsum edita sunt, exceptis turpib; operationib; a nobis in singulis

Errores Origenis,

Anima eius
psychē dicitur.

lectis

sectis relatis. uisum est enim ipsi ut etiam exercitatoriam pietatis uitam delegerit, A
uelut etiam supra à me ostensum est. Quapropter etiam thoracem ipsius quidam
concidisse tradunt, propter insignem uitam, inedia[m]q[ue], ac abstinentiam ab anima-
tis. Age sanè ipsas ipsius dictiones apponemus ex primo Psalmo, & speculationi-
bus in ipso, & his quæ expressis uerbis decreuit ac docuit: ut ne aliqui dicant ea
quæ contra ipsum à nobis dicuntur, per calumniā excogitata esse. Nec est q[ui] quis
putet ipsum in primo solum Psalmo excidisse à ueritate, uelut sæpe dixi, sed etiam
in singulis expositionibus. Verum ob ingentem operis ipsius mole[m], ex prædicto
Psalmo collectione facta, hic ex una aut duabus aut tribus dictionibus, totā ipsius
circa fidem improbitatem reuelabimus, & ut idem uelut ipse retulit dicamus, cu-
rabimus. Et est statim uniuscuiusq[ue] dictionis payimentum tale, ut cognoscas o stu-
diose auditor, quod apertissimè filium Dei creaturam docuit: & ab audacia de Fi-
lio cognoscas, quod etiam Spiritum sanctum creatum introduxit. Ab initio igitur
recenseamus Psalmum usq[ue] ad ipsam dictionem, uelut ipse Origenes dixit.

Origenis uerba in primum Psalmum.

*Clavis Da-
uid.*

Conclusas & obsignatas esse diuinas scripturas, ait diuina doctrina, clauē Da-
uid. Cuid, ac fortè etiam sigillo, de quo dictum est: Effigies sigilli sanctificatio Do-
mino. hoc est, per uirtutem Dei qui ipsas dedit, quæ uirtus per sigillum indicatur.
Itaq[ue] de eo quod conclusæ sunt & obsignatæ, Ioannes docet in Apocalypsi, dicēs: B
» & angelo ecclesiæ in Philadelphiā, scribens: Hec dicit sanctus uerus ille, qui habet
» clauē Dauid, qui aperit & nemo claudit, & claudit & nemo aperiet. Noui opera
» tua. Ecce dedi ostium coram te apertum, & nemo potest claudere ipsum. Et paulo
» post: Et uidi in dextra sedentis super thronum, librum scriptum intus & à tergo,
» obsignatum sigillis septē. Et uidi angelum fortem prædicantē uoce magna, Quis
» dignus ut aperiat librū, & soluat sigilla ipsius? & nemo potuit neq[ue] in cælo, neque
» in terra, neq[ue] sub terra aperire librum, neq[ue] uidere ipsum. Et flebam quod nullus di-
» gnus inuentus esset aperire librum, aut uidere ipsum. Et unus de senioribus dicit
» mihi, Ne plores. Ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, ut aperiat librum, & se-
» ptem sigilla ipsius. De eo uerò quod obsignatæ sunt, solum Esaia dicit sic: Et erūt
» uobis uerba hæc omnia, uelut sermones libri huius obsignati, quem ubi dederunt
» homini noscenti literas, dicentes, Lege hæc: & dicet, Non possum legere, obsigna-
» tus enim est. Et dabitur liber hic in manus hominis non noscentis literas, & dicet,
» Non noui literas. Hæc enim non solum de Apocalypsi Ioannis & Esaia dici putan-
dum est, sed etiā de omni diuina scriptura: id quod in confesso est, & apud eos qui
mediocriter diuinos sermones intelligere possunt, ut qui referti sint ænigmatis &
parabolis, obscurisq[ue] sermonibus, & alijs uarijs speciebus obscuritatis, quas huma-
na mens ægrè capere potest. Id quod docere uolens etiam Saluator dicit, uelut C
» clauē apud scribas & pharisæos existente, qui non conantur uiam inuenire ut ape-
» riant: nempe, Væ uobis legisperitis, quia tulistis clauē cognitionis. ipsi nō ingre-
» dimini, & ingredientēs non permittitis intrare. Hæc uerò à nobis in præfatione di-
cta sunt, qui cogimur per magnū tuum discendi studium, & per bonitatem ac mo-
destiam tuam, o sacer Ambrosi, incitatur, ut huc descendamus ad maximū certa-
men, & quod palām super nos & super uires nostras est. Et quod quidem diu recu-
santem me, eo quod nossem periculum, non solum dicēdi de sanctis, sed multo ma-
gis scribendi, & posteris relinquendi: ad hoc me perduxeris, omnifariam amicè &
iuxta deitatis promotionem occinens, testis eris mihi apud Deum cum tota uita,
& de imperatis pronuntiatisq[ue] à me, & examinatis, quali proposito hoc factū est.
Et alicubi quidem assequimur, alicubi uerò aut enitmur uiolentius, aut uidemur
aliquid dicere. Inuestigauimus autem quod scriptū est, nō contemnentes id quod
bene à Deo dictum est: Quando dicis, de Deo iudica. quanq[ue] etiam uera de Deo
dicere, periculum non modicum est. Rogamus itaq[ue], quandoquidē nihil sine Deo
bonū esse potest, & maximè intelligentia diuinitus inspiratarū scripturarum, ut pa-
trem uniuersorum Deum per Saluatorem nostrum ac pōtificem genitum Deum
adeas,

A adeas, ac petas dari nobis primum ut recte quæramus. Extat enim quærentib. promissio, quod inuenire debent, fortassis neq. omnino quærentes, cum Deus confideret etiam eos qui non uia ad hoc procedunt. Hactenus Origenes.

Principium est mihi ut dicam contra fastuosum, & in apparentia sapientem, & imperscrutabilem perscrutatorem, & celestium examinatorem, hunc qui nugis mundum impleuit: quemadmodum etiam præstantior me contra ipsum dixit: primum quidem de genito Deo. Et quod quidē æquales dictiones & æquiuoca multa in uita sunt, penitus id manifestum est. Et siquidem ab alio hæc dictio usurpata esset, poterat dici q. iuxta rectam intelligentiam & hoc dictū esset. Quando uerò in multis locis inuenimus ipsum ab alienante unigenitū Deum à deitate & essentia patris, simulq. etiam Spiritū sanctum, ea gratia genitū Deum hic dixisse, manifestum est quod creatū decernit. Nam q. quidā nos decipere uolunt, ac dicere, æquale esse *γεννητόν* ac *γεννητήν*, nō admittendū est, ut de Deo dicatur, sed de creaturis solū. Aliud enim est *γεννητός*, & aliud *γεννητόν*. Quando igitur *γεννητός* ab ipso dictus est Deus, quod factū aut creatum potius q. genitū significat, primum interrogamus, Quibus modis creatus est Deus, qui per hanc uocē apud te honorat Deus? Quomodo uerò adhuc adorandus erit, si factitius est? Aufer enim indignationem quæ est apud sanctū Apostolum, propter eos qui creaturā uelut Deum tractant, & tribue mihi Deum qui adorat, creatum secundū piā fidem, quæ non amplius creaturam adorat, sed creatorē, & erit apud te rationi consentanea consequentia erroris tui sermonis à patrū pietate. At non poteris hoc præstare. Si uerò etiam ausus fuisti deprædari aliquando ac uiolare, neq. in hoc consentaneam ratiocinationem priorū ad tantam improbitatem euertere, o phanatrice, potuisti. Repugnat enim & intellectus & ratio. Omne enim quod creatū est, non est adorandum, uelut dixi. Si uerò omnino adorandum est, cum multa alia sint creata, nihil utiq. retulerit etiam nos cum uno creato uniuersa adorare quæ conserua sunt, & eidem instituto appellationis subiecta. Videamus aut per quatuor Euangelia, per quæ omnem nostram uitam gubernauit Deus, Verbū in mundū allatus, an alicubi dixerit **CHRISTVS**, Deus me creauit, aut pater meus creauit me. Videamus aut an & pater pronunciarit in uno Euangelio, Creauit filium, & demisi uobis. Verū de hoc hactenus. Ceterum de testimonijs saepe multa exposuimus, de his qui creaturā introducunt. Nihil aut molesti erit etiam in præsens ostendere, quomodo sermo facile intelligat, & dicere ad hunc ultro sibi sapientiā arrogantem: Quomodo poterit, o bone, creatus esse qui dicit, Ego in patre, & pater in me. & Duo unū sumus? Quomodo uerò potest alius esse qui æqualem honorē à patre habet? Nemo enim nouit filium nisi pater, neq. patrem nisi filius. & Qui uidit me, uidit patrem. Rursus porro similiter quæ ambigua sunt apud ipsum de resurrectione, ordinē sequentes dicemus ex ipsius uerbis. Ab una aut dictione omnem sententiā ipsius ostendemus, & incredulitatem opinionis dogmatis ipsius reuelabimus. Et si enim per longū ab ipso saepe de hoc dictū est, & in multis libris has nugas inculcauit, tamen confutationē apponam ex his quæ in primo Psalmo exposuit contra credentes firmæ spei nostræ resurrectionē. Et est uelut dicit, Ob id non resurgent impij in iudicio. Deinde prout consuetudo eius est, ab editionib. persuadere, similiter inquit Theodotion, Aquila, Symmachus. Postea infert cōtra filios ueritatis cauillādo: Hinc, inquit, simplices ex credentibus occasione accepta, putant impios resurrectionē non assecuturos esse, & diuino iudicio non dignos fore: qualem intelligant resurrectionem, & quale imaginentur iudiciū, non ualde declarantes. Etiam si enim uideantur de his pronunciare, approbatio ipsos redarguit, cum consequentiā ex ordine conseruare non possint, quando modum de resurrectione ac iudicio nō obtinuerunt. Si igitur interrogauerimus, Cuius resurrectio fit? respondent, inquit, Corporū quib. nunc circumdati sumus. Deinde ubi amplius interrogauimus nos, Vtrum totius essentiae ipsorum, aut non? priusquam examinent, dicunt, Totius. Si uerò amplius dubitauerimus, cum simplicitate ipsorum circumlati, & nihil de eo quod fluxa

*γεννητός ἐστι
γεννητός
differunt.*

*Resurre-
ctio quomo-
do ab Ori-
gene tractetur.*

fluxa sit essentia expendentes: An simul resurget sanguis qui in uenarum sectionibus. **A** effluxit, & carnes in morbis consumptae, & pili omnes qui unquam nostri fuerunt, aut soli hi qui ad exitum manserunt? Aliquando quidem offendunt hac examinatione, putantes oportere permittere Deo, ut quod uult de his faciat. Aliquando uero condescendere uident, & pilos quos in fine uitae huius habemus, nobiscum resurrekturos esse dicunt. Qui uero ex ipsis sunt generosiores, ut ne cogant sanguinem sermone colligere, multoties ex corporibus nostris secretum, & mutatas in morbis carnes, & sudores, aut qualemcunque tandem materiam: dicunt, Corpora nostra qualia in fine sunt resurgere. Haec sunt praedicti illius sapientiam sibi arrogantis ambigua circa ueritatem uerba, quae necessario apposui declarationis gratia, his qui omnem sententiam ipsorum scire uolunt incredulitatis de resurrectione. Nam et alia post alia multa habet, in hac Psalmi consequentia. Dicit enim, Ob hoc non resurgēt impij in iudicio. Hinc autem & ulterius reprehendit eos qui certam resurrectionē discernunt, & firmam spem resurrectionis mortuorum credunt, uelut qui simplices sunt, multa improba addens, & sophisticam quandam opinionem exponens, non fidele quid, sed syllogisticum quicquid tandem illud est, in subuersionem eorum qui ipsi credunt, ex his quae secundum naturam nobis accidunt, euertere conatus est eiusdem resurrectionis nostrae uerae spei confessionē. Ego uero his qui iam se probē fatigarunt, & omnem ipsius excogitatam rhetoricam improbitatem subuerterunt: **B** non in audacia praestantior esse uolens, ut qui tenuitatem meam non ignorem: contentus esse duxi his quae recte à beato Methodio in sermone de Resurrectione contra ipsum Origenem dicta sunt, quae sanè hic ad uerbum apponam. Et habent Methodij uerba sic, uelut ipse hic expressi, ac locaui.

Ex Methodio epitome Origenis uerborum de resurrectione.

Hinc simpliciores ex credentibus occasione accepta, putant impios resurrectionem non assecuturos esse, & diuino iudicio non dignos fore: qualem intelligant resurrectionem, & quale imaginentur iudicium, non ualde declarantes. Etiam si enim uideantur de his pronunciare, experientia ipsos redarguit, quum consequentiam ex ordine seruare non possint, quando modum de resurrectione et iudicio non obtinuerunt. Si igitur interrogauerimus, Cuius resurrectio fit? respondent, Corporum quibus nunc circundati sumus. Deinde ubi amplius interrogauerimus nos, Vtrum totius essentiae ipsorum, an non? priusquam examinent, dicunt, Totius. Si uero amplius dubitauerimus, cum simplicitate ipsorum circumlati, & nihil de eo quod fluxa sit essentia expendentes: An resurget simul sanguis qui in uenarum sectionibus effluxit, & carnes in morbis consumptae, & pili omnes qui unquam nobis fuerunt, aut soli hi qui ad exitum manserunt? decurrunt ad hoc, ut permittamus Deo facere quod uult. Qui uero generosiores sunt ex ipsis, ut ne sanguinem sermone colligere cogantur, quem saepe ex corporibus nostris secerni contigit: dicunt, Corpus nostrum quale in fine est, resurrekturum esse. Amplius uero & ob id quod mutabilis est corporis natura, dubitauimus & de huiusmodi. Nunquid uelut alimenta in nostrum corpus digeruntur, & similitudines transmutant: sic etiam nostra corpora transmutantur, & in carniuoris uolucris ac feris fiunt partes illorum corporum? Et rursus illa ab hominibus aut alijs animalibus comesta transmutant, & fiunt hominum aut aliorum animalium corpora? & hoc diu fiente, necesse est idem corpus plurium hominum saepe partem fieri. Cuius igitur erit corpus in resurrectione? Atque sic in profundum nugacitatis nos imprudentes illabi continget. Et post has dubitationes, ad hoc quod omnia Deo possibilia sunt, confugiunt: & sententias scripturarum quae id quod ipsi uolunt iuxta promptam expositionem subijcere possunt, proferunt. Velut in Ezechiele: Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu, & posuit me in medio campi. Et hic erat plenus ossibus humanis, & circumduxit me ob ipsa circumcirca, & ecce multa ualde in conspectu campi, & ecce ipsa sicca ualde, & dixit ad me: Fili hominis, num uiuent ossa haec? Et dixi, Domine Deus, tu nosti haec, Et dixit ad me, Fili hominis, uaticinare. Et dixi ad ipsa, **Vos**

A Vos ossa sicca hæc, audite sermonem Domini. Hæc dicit Dominus ossibus istis: "Ecce ego induco in uos spiritum uitæ, & dabo super uos nervos, & inducam super uos carnes, & extendam super uos pellem, & dabo spiritum meum super uos, & uiuetis, & ponam uos in terram uestram, & cognoscetis quod ego sum Dominus." Hoc quidem igitur probabiliore dicto utuntur. Sed & alia Euangelica dicunt, uelut hoc: Illic erit fletus & stridor dentium. & hoc, Time te eum qui potest animam & corpus perdere in gehenna. Et hoc in Paulo: Viuificabit mortalia corpora nostra, eo quod inhabitat spiritus eius in nobis. Oportet autem omnem ueritatis studiosum, horum sententiam nosse, & de resurrectione contendere, ut seruet ueterum traditionem, uitetque ne cadat in nugas pauperis intellectus, simulque impossibilis, ac Deo indigni. Sic igitur de hoc loco distinguendum est. Omne corpus quod a natura continetur, quæ forinsecus aliqua disponit ac succenturiat instar alimēti in ipsum, & pro ingestis alia secernit (uelut sunt plantarum & animalium corpora) nunquam idem habet materiale subiectum. Quapropter non malè fluuius appellatum est corpus, eo quod iuxta exactam considerationem, neque per biduum primum subiectum idem est in corpore nostro. quanquam Paulus aut Petrus semper idem sit, non solum secundum animam, cuius essentia neque defluit in nobis, neque superinductitium quid unquam habet, etiamsi fluxa sit corporis natura, eo quod species quæ effigiat corpus, eadem sit: ita ut etiam formæ eadem maneant, qualitatem Petri & Pauli exhibentes, iuxta quam qualitatem etiam cicatrices ex pueris in corporibus manent, & alia quædam proprietates: uelut lentigines, & si quid his simile est in speciem, secundum quam specificatur Petrus & Paulus secundum corpus, quod in resurrectione circumdatur rursus animæ in melius transmutatum: non omnino autem adhuc insitum est ipsi primum subiectum. Quemadmodum autem species est a puero usque ad finem, etiamsi characteres ac formæ multam uideantur habere euationem: sic intelligendum est etiam in presenti eandem speciem quam in futuro, quantumuis plurima futura in melius mutatione. Necessarium est enim animam, dum in locis corporalibus est, uti corporibus locis convenientibus. Et quemadmodum si aquatici facti fuissetus, & si in mari uiuere nos oportuisset, omnino sanè oportuisset nos etiam aliam corporis constitutionem consimilem piscibus habere: sic cum hæredes futuri simus regni cælorum, & in locis excellentibus futuri, necessarium fuerit uti corporibus spiritualibus, non priore specie dissipata, etiamsi ad maiorem gloriam eius mutatio fiat: quemadmodum erat IESUS species & Moysis ac Helia, non alia in transformatione ab ea quæ erat. Ne offendaris itaque, si primum subiectum quis dixerit non fore idem tunc, quando ratio ipsa instare potentibus ostendit, quod neque nunc per biduum potest esse primum subiectum.

C Opera precium porro est nosse, etiam aliud seminari, aliud resurgere. Seminatur enim corpus animale, resurgit corpus spirituale. Et ad omnia infert Apostolus, ferme terrenam qualitatem nos deposituros esse docens, ita ut species seruetur in resurrectione. Hoc autem dico fratres, quod caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptibilitatem. Fortassis equidem conseruabitur ab eo qui aliquando propriam carnem fecit, caro uerò non amplius erit. Sed quod aliquando imprimebatur in carne, hoc imprimetur in spirituali corpore. Cæterum ad uerba scripturarum quæ proponunt fratres nostri, hæc dicere licet. Et primū in Ezechiele, in quantum ex his uolunt simpliciores, iuxta ipsa uerba: Neque carniū resurrectio erit, sed ossium solum, et pellium ac neruorum. Simul autem ostendendum est ipsis, quod abripiuntur uelut non intelligentes quod scriptum est. Non enim si ossa nominantur, omnia ossa hæc intelligenda sunt: quemadmodum neque in hoc, Dissipata sunt omnia ossa mea: &, Sana me, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea. quum manifestum sit, non dici ossa secundum communem significationem. Sequitur itaque ad sermonem sicuti ipsi dicunt: Sicca facta sunt ossa nostra. Ergo dicunt, Sicca facta sunt ossa nostra, uolentes resurgere congregata. Sed hoc impossibile est, Dixerint autem utique, Sicca facta sunt ossa nostra, qui in captiuitatibus

Corpus est
fluuius.

Ossium sic-
corū ratio
apud Eze-
chielem.

tibus constituti sumus, & omnem vitalem humiditatem amisimus. Inferunt itaq; A
 „ hoc, Perijt spes nostra, dissensimus. Igitur promissio resurrectionis populi est, à rui-
 na & uelut mortificatione qua mortificati sunt, propter peccata inimicis traditi.
 Sed & peccatores à Salvatore dicuntur esse sepulchra plena ossibus, & omni im-
 mundicia. Decet autem Deum aperire monumenta uniuscuiusq; & educere nos
 ex monumentis uiuificatos, uelut Saluator Lazarum foras traxit. At uerò illud, Il-
 „ lic erit fletus & stridor dentiũ: sic apud ipsos defendendum est, quod uelut in hac
 uita omne membrum ad usum quendam opifex construxit, sic etiam dentes ad fin-
 dendum solidum alimentum. Quis igitur usus dentium his qui puniuntur? Non
 enim in gehenna existentes, per ipsos comedunt. Et ostendendum est, quod non
 omnia accipere oportet uelut iacent. Dentes igitur, inquit, peccatorum contriuit,
 „ & molares dentes leonum confregit Dominus. Quis autem adeò stolidus sit, ut
 putet, quod Deus peccatorum corpora conseruans, dentes ipsorum solum conte-
 rit? Quemadmodum igitur si quis talia uolens sic habere, in angustiam reductus
 trahetur ad allegoriam: sic inquirendum est de stridore dentium in his qui puniun-
 tur, anima facultatem manducandi habente, quæ in tempore redargutionis de pec-
 catis, iuxta collisionem dentium, prout sensit dentib. fremet. At hoc, Time te eum
 „ qui potest animam & corpus perdere in gehenna: fortassis docet, quod incorpo-
 rea est anima: fortassis item declarat, quod absq; corpore nō punietur. De quo na-
 turæ rationem scrutantes, de specie ac primo subiecto diximus. Sed & hoc apud
 „ Apostolum, Viuificabit mortalia corpora nostra: cum mortale sit corpus, & ueræ
 uitæ non particeps, potest significare ubi corporea est species, de qua diximus, na-
 tura mortalis existens. Cum CHRISTVS manifestatus fuerit uita nostra, & ipsam
 transmutat, ab hoc ut sit corpus mortale, uiuificatum per spiritum uiuificantem ex
 hoc quod spirituale factum est. Quin & hoc ipsum interrogare, quomodo resur-
 gunt mortui, quali uerò corpore uenient: nudè declarat, quod primum subiectum
 non resurget. Si enim bene accepimus exemplum, proferendum est: Seminaria ra-
 „ tionis ima- tio in grano frumenti, decerpens adiacentem materiam, & per totam ipsam proce-
 20. dens, eandemq; ipsius speciem abripiens, facultates quas habet aliquando terræ,
 & aquæ, & aeri, & igni addit, & de uictis illorum qualitatibus, ad hanc transmutat,
 cuius ipsa opifex existit. Et sic completur spica, excellenter differens à grano quod
 est ab initio, & magnitudine, & figura, & uarietate.

*Hactenus Methodius Origenis uerba retulit. Sequuntur nunc Procli uerba,
 quæ item Methodius recenset.*

QUæ quidem igitur Origenes tractans negocium de resurrectione explica-
 uit, maxime uariam ostendens speculationem, tot sunt uelut in compendio
 dici potuerunt. Memor autem sis, ut etiam ea quæ ad illa consequuntur cōsideres. C
 Consequens est enim assumere adhuc prædicta ex scripturis testimonia, quo uelut
 statua omnes partes suas moderata oratio capiat, & in totum plena sit constructa,
 & nihil habeat defectuosum ex his quæ ad figuram ac pulchritudinem conducen-
 tia colliguntur. Quid igitur concinant scripturæ ad hæc, ad uitæ melioris comple-
 mentum hominem corroborantes, dicendum est. Has enim si quis potens fuerit
 exactè intelligere, ita ut nihil à decoro rescindat, cognoscet resurrectionē de hoc
 corpore non oportere accipi, ut quod non possit in æternum immutabile perma-
 nere: sed de spirituali, in quo idem ipse character qui nunc in hoc habetur, conser-
 uabitur, quo unusquisq; nostrum etiam secundum formam idem sit, quemadmo-
 dum & ab Origene dictum est. Sic enim ille resurrectionem futuram esse sentit.
 Quum enim fluxile sit corpus materiale, & unquam maneat in seipso, ne minimo
 quidem tempore, sed accedat & discedat circa speciem, quæ hominem delineat, à
 qua etiam figura ipsa continetur: necessariò efficacius quiddam relatis tolerabunt.
 Verum hanc ipsorum contentionem, & ex his & ex alijs pluribus quis redarguere
 poterit. Demonstrabimus enim in sequentibus ac sermonis progressu, per naturæ
 ueritatem, & non per coniecturas, neq; Hieremiam uinctos terræ nos dixisse, pro-
 pter

A pter societatem ad corpus, neque Dauidem hac de causa ligatos. Operaprecium enim est hæc proferre, in quibus maximè labi uidentur. Proinde quum de pelli-
ceis tunicis, & quod ante structuram ipsarum primi parentes uixerunt cum corpo-
re immortalitate fruentes, insuperq; quod non potest corpus uinculum & carcer
putari, ea quæ conueniunt dixerimus, ô uiri iudices: iudices enim uos dictorum ô
optime Theophile uoco: deinceps ad consequentia me cōuertam, uelut promisi,
ut dilucidius uideamus quod uolumus. Vniuersorum opifex Deus quum uniuer-
sa bono ordine composuisset, uelut magnam ciuitatem, & uerbi præcepto exornas-
set, & singula elementa consonè adaptasset, & animantium differentiis omnia ex-
pleuisset, ut mundus perfectè ad pulchritudinem augesceret, ubi omnigenas natu-
ræ formas produxisset, sidera in cœlo, uolatilia in aere, quadrupeda in terra, natati-
lia in aqua, postremum hominem, preparata ipsi uelut domo pulcherrima, in mun-
dum induxit: totum imitamentum propriæ imaginis simile, & uelut statuat in il-
lustri templo bonam suis manibus cōstructam. Nouerat enim omnino quod quic-
quid sua manu fabricaturus esset, id necessariò immortale futurū esset, utpote immor-
talitatis opus. Immortalitatis enim immortalia fiunt opera, uelut maliciæ mala, &
iniusticiæ iniusta. Non enim iusticiæ opus est iniusta facere, sed iniusticiæ. Neque
uicissim iusta facere opus est iniusticiæ, sed iusticiæ. Quemadmodum neq; incor-
ruptibilitatis corrumpi facere, sed corruptionis. Immortalē facere non corruptio-
nis est, sed incorruptibilitatis. Et in summa, quale fuerit id quod facit, iuxta eandē
rationem id quod fit efficere solet. Deus autem & immortalitas est, & uita, & incor-
ruptibilitas. Opus autem Dei, homo. Quicquid uerò ab immortalitate factum est,
immortale est. Immortalis igitur homo est. Quapropter sanè hominem quidem ip-
se Deus fecit, reliqua uerò animantiū genera aeri & terræ ac aquæ producere præ-
cepit. Homo autem uerissimè dicitur secundum naturam, neq; anima sine corpo-
re, neque corpus sine anima, sed quod ex compage animæ & corporis in unam bo-
ni formam compositum est. Vnde hinc immortalem hominem factum esse appa-
ret, extra omnem corruptionem & morbos cōstitutum. Didicerit autem hoc quis
etiā abundè ex scriptura. De alijs enim omnibus quæ temporum spacijs pube-
scentia ac senescentia transmutantur. Educant, dicitur, aquæ reptilia animarum ui-
uentium, & uolatilia uolantia in terra iuxta firmamentum cœli. Et producat terra
animam uiuentem secundum genus, quadrupeda & reptilia, & bestias terræ secun-
dum genus. De homine uerò non amplius similiter ut de illis dicitur, Producat ter-
ra, aut educant aquæ, aut fiant luminaria: sed, Faciamus hominem secundum ima-
ginem & secundum similitudinem nostram, & imperent piscibus & uolatilib. cœ-
li, & omnibus pecoribus. Et accepit Deus limum de terra, & formauit hominem.

C Et quo sanè magis etiā uos differentiam percipiatis, quod omnino & penitus ab alijs differens reperitur homo, & in secundo honore ab angelis connumeratus, & immortalis existens: age iuxta ueram & rectæ opinionis rationem etiam hoc tractabo. Alijs equidem ab inspiratione spiritus in aere datum est, ut animata sint & uiuant: huic uerò ex ipsa immortalī & excellenti essentia. Insufflauit enim Deus in faciem ipsius spirationem uitæ, & factus est homo in animam uiuentem. Et illis quidem ut seruiant, & imperio subdita sint, præceptum est: huic uerò, ut imperet & dominetur. Et illis diuersæ figuræ ac formæ naturarum dātur, quas solida & uisi-
bilis natura iubēte Deo generauit: huic uerò forma & imago Dei, & omnia ad illā exactam primariam patris ac filij unigeniti imaginem. Fecit enim Deus hominē, secundum imaginem Dei fecit ipsum. Quapropter etiā curam gessit perpetuitatis statuæ suæ, ut ne ex facili corruptioni obnoxia fiat, quemadmodum etiā statu-
arum opifices. Non enim solum pulchritudinis statuarum & decoris ipsarum cu-
ram habent, ut sint pulchræ ac præclaræ: sed etiā quantum eius fieri potest, sibi ip-
sis immortalitatem ex operibus procurant, ut ad longum tempus conseruentur, et non dissoluantur. Quemadmodum etiā Phidias fecit. Hic enim ubi Piseum simulacrum fabricasset, ex ebore autem id ipsum erat, oleum effundi iussit circū pedes

Hominis
præstantia.

Phidias sta-
tuarum factum

coram ipsa statua, ut pro uiribus ipsam immortalem conseruaret. Si itaq; manuarij opifices sic faciunt, Deus optimus ille artifex, qui omnia potest ex nihilo facere, non magis statuam rationalem suij ipsius hominem ipsum, incorruptibilem & immortalem omnino esse, ex omni necessitate machinatus est: sed fuit ita ignominiose dissolui, interituiq; ac corruptioni tradi, quam precipue proprijs suis manibus facere dignatus est, ita ut secundum imaginem formarit ipsam, & secundum similitudinem suij ipsius, mundum mundi, propter quem mundus factus est: Non licet hoc dicere. Effet enim ad extremam desipientiam delati hoc sentire. At fortassis opponetis uos ipsos aduersus relata, ô Aglaophon, & dicetis: Et quomodo si immortale erat ex natiuitate, apud nos mortale factum est animal: quando sane immortale impermutabiliter hoc quod est esse oportet, non delabens, neq; decedens ad turpiorem & mortalem naturam: impossibile enim hoc est, alioqui non esset immortale. Dicam. Cum liberi arbitrij esset homo ad boni electionem, & hanc legem accepisset: Inuidia bonum odio habens, institit & inuidit. Deus enim creauit hominem ob immortalitatem, & imaginem propriam æternitatis fecit ipsum. Deus enim mortem non fecit, neq; delectatur in interitu uiuentium. Verum per inuidiam diaboli mors ingressa est in mundum, quemadmodum etiam sapientia per Solomonem testatur. Et unde est mors, rursus dici necesse est, si non mortem fecit Deus: Si ab inuidia est, & quomodo inuidia uoluntate Dei magis potuit: At hoc ægre explicabile dicemus. Vnde est inuidia: dicit aduersarius. Si enim à diabolo est, & cur diabolus factus est: Si factus est, etiam qui fecit ipsum, autor est ut sit malum. At omnino non est Deus malorum causa. Non est igitur factus diabolus: & si factus non est, etiam læsionis ac interitus exors est, & indefectuosus. nam non factum hæc ex omni necessitate adesse oportet. diabolus autem aboletur & punitur. Quod uero punitur, alteratur ac patitur. Læsionis uero exors est quod factum non est. Non ergo est non factus diabolus, sed factus. Si autem est factus, & omne quod factum est, à quodam principio factum est, & est ipsius opifex, etiam diaboli. Et utrum etiam ille non factus est, aut factus: At non factum esse solum Deum intelligi oportet. Neq; enim est omnino in summa, in uniuersum alius opifex, præter ipsum. Ego, inquit, prius, & ego postea, & præter me alius non est Deus. neq; transmutari aliquid oportet, aut creari potest præter ipsius uoluntatem. Etenim quod filius nihil à seipso facere potest, confitetur, nisi uideat patrem facientem. Quæ enim (inquit) facit pater, ea & filius facit. Nec uero hostile quid, aut diuersum ab ipso sentiens, aut Deo oppositum est. Alioqui si quid fecisset contra Deum, esse utiq; cessasset, soluta eius constitutione per uirtutem & robur Dei. Soli enim creatori soluere etiam immortalia possibile est. Ipse igitur diabolus dicitur spiritus circa materiam se habens, uelut dictum est, ô Athenagora, factus à Deo: quemadmodum etiam reliqui facti sunt ab ipso angeli, & ob materiam & materiæ species concreditam sibi habent administrationem. Hoc enim erat angelorum constitutio, quod facti sunt à Deo ob prouidentiam eorum quæ ab ipso constructa sunt: quo uniuersalem quidem ac perfectam prouidentiam uniuersorum Deus haberet, & autoritas ac imperium omnium ex ipso penderet, & uniuersum uelut nauigiū sapientiæ gubernaculo citra inclinationem dirigeret: particularem uero angelis ad hoc ordinati haberent. Cæterum reliqui in his, ob quæ fecit ac constituit ipsos Deus, manserunt. Hic uero uiolauit, & prauus factus est circa concreditorum ipsi administrationem, & inuidiam contra nos concepit. Quemadmodum & qui postea carnes amauerunt, & cum filiabus hominum ob concubitus amorem conuersati sunt. Spontaneam enim etiam ipsi habere ad utraq; uoluntatem Deus constituit, uelut etiam in hominibus: ut aut obediens uerbo essent cum ipso, & acciperent beatitudinem, eaq; fruerentur: aut non obediens dicarentur. Erat autem & diabolus stella Lucifer. Quomodo excidisti (inquit) è cœlo stella Luciter, qui manens oriebaris: Erat lucis sidus matutinum, sed excidit, & in terram contritus est, ubi pro creasset homini contraria. Deus enim indignatur superbis, & contumacem sententiam impedit. Inuadit autem, ut uersibus dicam,

Cuncto,

A Cuncto, uelut qui principium finisq; sit,
 Mortalium serpens malorum statui,
 Thesaurum habens adeo grauem secum mali.
 Errore cæcus, ignorantieq; dux,
 Vitæ lachrymis gaudens, simul suspirijs.
 Ad improbas persuadet hic iniurias,
 Consanguineas armemus ut contra manus
 Fratres. Cain perduxit, ut resperferit
 Cruore primus terram seuus rubido.
 Et primus ut noster parens cœlestibus
 De sedibus miser ruinam fecerit.

Et diabolus quidem sic. Mors autem ad conuersionem inuenta est, quemadmodum *Mors cur inuenta.*
 dum pueris qui literas discunt plagæ ad correctionem. Nihil enim aliud est mors, quam discretio ac separatio animæ à corpore. Quid igitur, causa mortis Deus dicetur? Idem enim nobis rursus sermo ad aures uenit. Absit. Nam neq; præceptores principaliter causa sunt, ut pueri plagis tristificentur. Bonum igitur est mors, si quemadmodum plagæ pueris, ad conuersionem inuenta est: non mors peccati, o sapientissimi, sed discretionis ac separationis carnis. Cum enim liberum arbitrium habeat, & per se potens sit homo, & uoluntatem per se dominantem ac deliberantem ad electionem boni, uelut dixi, acceperit, audieritq;: De omni ligno in paradiso edite, de ligno uero cognitionis boni & mali ne edatis. Quacumq; enim dñe ederitis de ipso, mortem moriemini: cōsentiens à seipso ad esum, & diabolo uariè ad inobedientiam persuadenti inescatus, reprobauit mandatum Dei. & factum est hoc ipsi in scandalum, laqueumq; ac offendiculum. Non enim fecit Deus malum, neq; est omnino in totum autor mali. Sed quicquid liberi arbitrij sic ab ipso factum est, aut ad custodiendam ac seruandam legem quam ipse iuste tulit, id non seruans ipsam malum dicitur. Grauißimum autē est damnum, Dei præscriptum negligere, & iusticiam secundum liberum arbitriū transgredi. Vnde quando quidem pollutus & inquinatus est homo, à sententia Dei discessione facta, & multas malicie maculas sibi affricuit, quas princeps ille & pater erroris peperit, qui laborem (uelut Scriptura ait) concepit, quo hominem ad iniusticiā semper seducere ac concitare possit: Deus omnipotens immortale malum ex insidijs ipsum factum intuitus, uelut etiam diabolus seductor erat, pelliceas tunicas ob id fecit, uelut mortalitate ipsos amiciens, quo per corporis solutionem omne in ipso factum malum moretetur. Iam uero antea dubitatum est ac demonstratum, pelliceas tunicas non *Pellicearū tunicarum ratio.*
 esse corpora, tamen etiam rursus (neque enim semel hæc dicere satis est) dicemus. Ipse primus formatus Adam ante præparationem ipsarū confitetur, se & ossa habere & carnes, quando sanè uxorem sibi adductam cōspicatus, dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Hæc uocabitur uxor, quoniā ex uiro suo sumpta est. Huius gratia relinquet homo patrem suum & matrē, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Non enim tolerabo quosdā nugantes, ac uiolantes impudenter scripturā, quo ipsis carnis resurrectio non esse concedatur, ossa intelligibilia & carnes intelligibiles supponentes, & alias aliter sursum ac deorsum allegorias transmutantes. Cum hæc ita uelut scripta sunt accipi debere, Christus ipse confirmet, ubi interrogantibus pharisæis de separatione uxoris, respondet: Qui ab initio creauit, masculum & fœminam fecit, & dixit: Huius gratia relinquet homo patrem ac matrem, &c. Quomodo enim de animis solum accipiendum esset hoc, Crescite & replete terram. Aut hoc, Accepit Deus limū de terra, & formauit hominem: quod propriè de corpore dictū esse apparet. Non enim de limo & grauioribus, essentiam adepta est anima. Quare uerissimè certum est undiquaq; ante pelliceas tunicas incorporatum fuisse hominem. Hæc enim omnia ante lapsum ipsius dicta sunt: de tunicis uero, post lapsum. Vnde procedamus rursus inspecturi, quæ in manibus habemus, quum sufficienter ostenderimus, pelliceas tunicas non esse corpora: sed mortalitatem à ratione animalium constructam. Hoc enim con-

sequens est. Denique extra terminos paradisi ob hanc causam eicitur. Non enim quod non uellet Deus ipsum decerpere de ligno uitæ, ac edere, eiecit: poterat enim in æternum uiuere, ubi rursus de ligno uitæ edisset: sed ut ne immortale fieret malum, uelut indicauimus. Alioqui cur CHRISTVM Æ cœlis demississet in terram, si omnino uoluisset hominem mori, ut penitus uitam non gustaret? Si uerò ex pœnitentia Deum hoc fecisse dixerit aduersarius contradicens, debilis est ipsorum ratio, pœnitentem Deum inducens. At neque ignorans futuri Deus, neque mala faciens, sed & summè bonus, & præsciens futura. Quare non eo quod non seruetur in æternum ipse qui de ligno uitæ edit, eum eiecit: sed ut mortificaretur primum morte peccatum, quo sic post mortem consumpto peccato, excitatus homo purus ederet uitam. Nemo uerò improbius periculum faciat argumentando, uelut hæc aliter dicta sint. Qui enim omnino decernit carnem hanc non esse immortalitatis susceptoriã, reuera dementia per morbum maledicus est. Cur enim post tunicarum pellicearum constructionē Adam eicitur, prohibitus edere de ligno uitæ ac uiuere, si omnino impossibile erat, hominem in æternum uiuere cum corpore? Impedimentum enim contingit, uelut possit ipse non mori, si de ligno gustet. Ait enim: Et fecit Dominus Deus Adam & uxori eius tunicas pelliceas, & induit ipsos. Et dixit Deus, Ecce factus est Adam sicut unus ex nobis, ut cognoscat bonum & malum: & nunc ne fortè extendat manum, & accipiat de ligno uitæ, & comedat ac uiuat in æternū. Et expulit ipsum Dominus Deus ex paradiso uoluptatis, ut coleret terram ex qua acceptus est, & eiecit Adam. Igitur potuisset uiuere corpus in æternum, & immortale esse, nisi prohibitus fuisset gustare uitam. prohibitus est autem, ut peccatum coactum cum corpore moreretur, corpus uerò peccato perduto resurgeret. Quo itaque non esset homo malum immortale, uelut dixi, & perpetuum haberet in seipso peccatum prædominans, utpote quod in immortalī corpore germinasset, & immortale alimentū haberet: Deus ob hoc ipsum prohibuit, mortalitate amictum. Hoc enim pelliceæ tunica uolebant, quo sanè per solutionem ac diuisionem corporis, peccatum infernè stirpitus ac radicitus in totum corrumpetur, ut ne uel tantillum radices sineretur, à quo noua peccatorum germina emergerent. Quemadmodum enim, ubi in ædificijs templorum pulchrorum ficus enata est, & in longitudinem ac magnitudinem probe coacta, & in omnes compositiones lapidum per multum sarmentosas radices diffusa, non prius à nascendo quiescit, donec tota euellatur, dissolutis lapidibus in locis in quib. enata est: possunt enim rursus in suos locos adaptari lapides, ficu sublata, quo templum quidem seruetur, nihil amplius malorum ipsum dissipantiū sibi ipsi produciens, ficus uerò tota radicitus euulsa emoriatur. Eodem modo etiam Deus optimus artifex templum suum hominem, qui instar syluestris ficus peccatum produxit, breuibus mortis ictibus dissoluit, occidens (uelut scriptum est) & uiuificans: quo rursus earundem partium caro, post exsiccatum ac mortuum peccatum, instar renouati templi, immortalis & illæsa excitetur, peccato perfecte ac funditus perduto. Viuente enim adhuc corpore, antequam moriatur, necesse est simul uiuere peccatum, intus in nobis radices suas abscondens, etiamsi forinsecus per castigationum ac admonitionum sectiones fuerit refrenatum. Alioqui post illuminationem non contingeret nos iniusta facere, utpote peccato penitus sinceriter à nobis ablato. Nunc uerò etiam postquam credimus, & ad aquam purificationis deuenimus, saepe in peccatis reperimur. Nemo enim sic seipsum à peccato alienū esse iacet, ut neque omnino in animo de iniquitate cogitet. Quare constat, contrahi quidem ac sopiri per fidem nunc peccatum, ut ne fructus noxios producat, non tamen radicitus tolli. Et nunc quidem prauas cupiditates ac cogitationes uelut germina ipsius contrahimus, ne qua amara radix sursum enascens infestet, non linentes hiare & aperiri conclusa oscula ad faciendos exortus, doctrinæ ratione instar ascia radices ipsius infernè nascentes secante. Tunc uerò etiam ipsa cogitatio de malicia dissipabitur. Neque uerò scripturarum testimonio hic sermo

Simile.

A sermo caret, si quis sinceriter uerum dicere uelit. Nam nouit etiam Apostolus, nondum radicem peccati integrè ex hominibus sublatam esse, nunc quidem dicens: Noui enim quòd non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Velle enim adest mihi, operari uerò bonum, non. Non enim quod uolo, facio bonum: sed quod non uolo, malum, hoc facio. Si uerò quod non uolo, hoc facio: non amplius ego facio ipsum, sed quod habitat in me peccatum. Nunc uerò: Deletor lege Dei secundum internum hominem. Sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meae, & omnino captiuum facientem me legi peccati, quae est in membris meis. Adeò nondum contigit peccatum funditus ac radicatus exscindi. Non enim penitus moritur, sed uiuit. Quomodo enim id fieri posset antequam homo morti obijciatur? quo unà cum ipso tabefactum ac corruptum, ipsum quidem prorsus pereat ac pessundet, uelut planta soluto eo in quo occultans radices suas conseruabatur: homo uerò rursus non amplius habens radicem producentem amaritudinem exsuscitetur. Proinde in auxiliaris medicamenti modum, ab auxiliatore nostro & uerè medico Deo, ad eradicationem peccati ac deletionem, assumpta est mors, ut ne perpetuò durans in nobis immortale sit peccatum, ut quòd in immortalibus exortum est. Ipsi uerò mutilati, & aegrotantium modo exsurgentes, in uirtutis domo diu conuersemur: ut qui in subsistentibus semper, immortalibusque corporibus magnum peccati morbum nutrimus. Quapropter sanè hanc ad ambo salutem, ad animam & corpus, instar medicamentariae purgationis, mortem Deus bene inuenit, quo sic omnino inculpabiles ac innoxij efficiamur. Age uerò, quando quidem multis circa talia exemplis opus est, hinc ipsa maxime consideremus, non prius destituri, antequam in clariorem interpretationem ac demonstrationem oratio ipsa desierit. Videtur igitur uelut si quis summus opifex statuam pulchram ex auro aut alia materia à se constructam, & per omnia membra congruenter ad pulchritudinem exornatam, rursus conflaret, mutilatam repente conspicatus à pessimo quodam homine, qui praè inuidia non tulit decoram esse statuam, eam quae laesit, inanem uoluptatis fructum capiēs. Attende, o sapientissime Aglaophon. Quòd si uoluerit opifex ille non esse mutilam & uituperabilem, eam quae cum tanto studio ac cura ab ipso elaborata est, rursus impelletur ut conflaret ipsam, ac talem faciat, qualis prius erat. Si uerò non conflaret, neque coegerit, uerum manere siuerit, curans ipsam, ac corrigens, necesse est ignitam ac curā contractatam statuam non amplius posse conseruari eandem, sed immutatam fieri ac distractam. Quapropter si uoluerit opus ipsum pulchrum esse, ac irreprehensibile, confringi, ac rursus conflare oportet, quo turpitudines & alterationes omnes, & quae ex insidijs ac inuidia in ipso sunt, per reparationem ac conflationem pereant. Ipsa uerò statua in speciem suam integra & indulterata similima sibi ipsi fabricetur. Statuae enim perire non contingit per artificem ipsius, etiamsi rursus in materiam resoluatur, restitui enim potest. Turpitudines autem & mutilationes perire contingit. colliquefcunt enim. Restitui autem non possunt, eo quòd in omni arte optimus opifex non ad turpia aut offensas, sed ad symmetriam rectitudinemque, ac congruentiam operis respiciat. Idem sanè uidetur mihi etiam in nobis Deus disposuisse. Hominem enim decentissimum suum opificium, insidijs & inuidia male afflicto conspicatus, non sustinuit relinquere talem, cum benignus erga homines sit, ut ne in aeternum esset uituperatum, immortale in se habens uituperium. Sed dissoluit rursus in materiam, quo per reformationem colliquefcant ac dissipentur omnia in ipso uituperabilia. Nam illic conflare statuam, est hic mori ac dissolui corpus. Illic uerò reformari materiā, ac suonitori restitui, est hic post mortem resurgere. Quemadmodum & propheta Hieremias dicit, nam & ipse de his sic admonet: Et descendi, inquit, in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus inter lapides, & excidit uas quod faciebat in manibus suis, & rursus fecit ipsum uas alterum, uelut placuerat ipsi facere. Et factum est uerbum Domini ad me dicens: Num quemadmodū figulus hic, nō potero hoc uobis

Simile.

Opificium
Dei orna-
tissimū ho-
mo est.

» facere domus Israel: Ecce sicut lutum figuli uos estis in manibus meis. Attende e- A
 nim quomodo, uelut dixi, postquā transgressus esset homo, magna illa manus non
 probauit in contentionem relinquere suum opus uelut adulterinum, cum diabo-
 lus illud iniuste ex inuidia lesisset: sed liquefactum emolliuit ipsum rursus in lutum
 uelut figulus, reformans ipsum, quo per reformationem omnes in ipso turpitudi-
 nes ac contusiones deleantur, & ipsum totum complacens denuo irreprehensibi-
 » liter fiat. Aut nō habet potestatem luti figulus, facere ex eadem massa uas aliud ad
 » honorem, aliud ad ignominiam: hoc est (sic enim Apostolus mihi declarare uide-
 tur.) Nunquid potestatem non habet Deus, qui ex materia unaquaq; eandem ef-
 finxit ac efformauit unamquamq; speciem, aut in honorem ac gloriam nos exfusi-
 tare, aut in ignominiam ac condemnationem: in ignominiam quidem, eos qui in
 peccatis prauē uixerunt: in honorē uerō, eos qui in iusticia. Quemadmodū osten-
 » sum est hoc etiam à Daniele, qui dicit: Multi ex dormientibus in aggere terræ, ex-
 » citabuntur, partim in uitam æternam, partim in opprobrium ac confusionem eter-
 » nam. & prudentes splendent uelut splendor firmamenti. In nobis enim est, non
 extirpare perfectē prauitatis radicem, uerū non in extensionem sinere excresce-
 re ac fructificare. Nam uniuersalis & perfecta radicum ipsius sublatio ac interitus
 à Deo fit, per corporis (uelut dictum est) dissolutionem: particularis uerō, ad hoc
 ut ne germē ferat à nobis. Et propterea eum qui enutrit ipsam magis in augmen- B
 tum ac magnitudinem, & non eruit ac distinxit quantum in se fuit, necesse est pœ-
 nam dare: quoniam cum potuit, & facultatem ad hoc habuit, maluit nocuum utili
 potius præferre. Quare nemo qui ipse in causa est, petulanti lingua reprehendat di-
 uinam naturam, uelut non iuste distribuentem unicuiq; uitiorum ac uirtutis talio-
 nes. Quis enim es, ô homo, qui contrā respondes Deo? Num dicit figmentum ad-
 fictorem, Cur me fecisti sic? Quomodo enim id faceret, quando ex proprię uolun-
 tatis consilio maliciam elegit? Quapropter etiam non dicet Deo, inuariabilibus
 iusticiæ decretis iudicanti, Cur me sic fecisti? Quemadmodum potens ille iacula-
 tor Apostolus, distortis uerbis in medium coniectis, obscuram quidem & occul-
 » tatam facit lectionum altitudinis elaborationem, uerissimam autem & rectā opi-
 » nionis, & quæ nihil habet neglectum, aut ægrē adeo explicabile. Nam his qui non
 adhibito studio & ingenerose à uerbis excidunt, aliquando incoherentia & disso-
 na dicere uidetur. Qui uerō studiose & sobria ratiocinatione relegunt, magno or-
 dine ac ueritate plena. Proinde exactē de his nunc tractare, ipsum per se solum in-
 gens opus fuerit. Etenim ridiculum sit, si relinqueremus tuam considerationē, cu-
 ius gratia hæc scripsimus, & ad alia transiremus. Hæc enim à nobis dicta sunt pro-
 pter eos qui ultrō per se mali existunt, instar fatuorum. Cum itaq; clarissimē osten-
 sum sit, mortem homini non in malum aliquod excogitatam esse, sed in bonū: de- C
 inceps oportet non malē his intendentem, de corporis resurrectione considerare.
 Quomodo enim non utilis sit mors, quæ corrumpit ea quæ naturam nostram de-
 prædantur: etiam si iuxta tempus grauis sit quo afferri uidetur, uelut austerissimū
 agroto pharmacum. Et ut ne sæpe eadem de iisdem repetamus, age & ex cantico
 Deuteronomij sermonis confirmatione facta, procedamus sequentia distincturi.
 » Nam quod dicit à Deo, Ego occidam & uiuere faciam: percutiam, & ego sanabo,
 » & non est qui eximat ex manibus meis: qui aliud docere uult, quàm quod ob hoc
 corpus primum occiditur ac moritur, ut rursus resurgat ac uiuat: percutitur primū
 ac sauciatur, ut rursus saluum ac sanum formetur? Et nihil omnino in uniuersum
 eximere ex magna ac fortī ipsius manu ad perditionem & interitum potest, non i-
 » gnis, non mors, non tenebræ, non chaos, non corruptio. Quis enim, inquit, separa-
 » bit nos à charitate CHRISTI? quem interpreteris manum patris, & Verbum: tri-
 » bulatio, aut angustia, aut persecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gla-
 » dius? uelut scriptum est: Propter te mortificamur tota die, reputati sumus uelut
 » oues ad mactationem destinatæ. uerū in his omnibus superamus, per eum qui
 » dilexit nos uerissime, ut impleatur, uelut dixi, Ego occidā, & uiuere faciam: percu-
 tiam,

Pauline di-
 ctiois ratio

A tiam, & ego sanabo: & non est qui eximat nos à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESU ad perditionem. Quapropter etiã reputati sumus uelut oues mactationi destinatæ, ut mortui peccato, uiuamus Deo. Et hæc quidem hætenus tractata sint. Cæterum quæ cum his cohererent, sic in manus sumenda sunt. Si omne quod generatum est ægrotat (sic enim aduersarius proponit) & secundum natiuitatem, ac secundum alimentum, ab accedentibus, inquit, augetur, & ex decedentibus minuitur. Quæ uerò non generata sunt, sana sunt, neq; ægrotant, neq; indigent, neq; concupiscunt. Concupiscunt autem generata, & coitum & alimentum. Concupiscere aut, est ægrotare. Verum non concupiscere, neq; indigere, est sanum esse. Aegrotant autem generata, quoniã concupiscunt. Non generata uerò, non ægrotant. Patiuntur autem ægrotantia, aut secundum plenitudinẽ ac copiam, aut inopiam eorũ quæ accedunt & decedunt. Quod uerò patitur, & deficit & perit. quapropter etiam generatur. Generatur aut homo. Nõ potest ergo exors læsionis esse homo, & immortalis. At uerò concidit ipsis ratio etiam in his. Si enim omne quod factum aut generatum est, perit: nihil enim refert, utrum dicas, nam & primi parentes non generati sunt, sed facti. facti item sunt angeli & animæ. Qui facit, inquit, angelos suos spiritus: pereunt ergo angeli & animæ, ex ipsorũ ratione. At neq; angeli neq; animæ pereunt. Immortalia enim sunt hæc, & indomita, quemadmodum qui fecit esse uoluit. Immortalis igitur est homo. Non placet aut ut illud dicatur, quod omnia funditus pereant, & terra & aer & cœlum non futura sint. Exardescet equidem ad purificationem ac renouationem descensione facta totus mundus, igne dilutus. Non tamen ad perfectum interitum ac corruptionem deueniet. Si enim melius est non esse quàm esse mundum, cur Deus qui mundum fecit, quod peius est elegit: frustra laborauit. Igitur ad hoc ut sit & maneat, creaturam Deus cõstruxit. Quemadmodum etiã Sapiencia confirmat, Creauit enim Deus omnia ad hoc ut sint, dicens: Et salutare sunt mundi generationes, & non est inter ipsas lethale medicamentum. Sed & Paulus palam testatur, dicens: Etenim sollicita creaturæ expectatio reuelationẽ filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est, non uolens, sed propter eum qui subiecit ipsam ob spem. Nam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Vanitati enim creatura subiecta est, inquit: liberabitur autem à tali seruitute. Accipe quod creaturam mundum hunc nunc dicere uult. Non enim ea quæ non uidentur, corruptioni seruiunt, sed hæc quæ uidentur. Manet igitur creatura in melius ac decentius renouata, exultans & gaudens resurrectione ob filios Dei, propter quos ingemiscit, et uelut ex partu nunc dolet, redemptionem nostri corporis à corruptione etiam ipsa expectans, quo nobis exsuscitatis, & excussa mortalitate carnis, iuxta id quod scriptum est: Excute puluerem, & resurge ac confide Hierusalem: liberatisq; à peccato, liberetur etiam ipsa à corruptione, nõ amplius uanitati seruiens, sed iusticie. Nouimus enim quod omnis creatura coingemiscit, & uelut ex partu dolet usq; ad hoc tempus. Non solum autem illa, sed & qui ipsas primitias spiritus habet: & nos ipsi in nobis ipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Quin & Esaias confirmat. Quo enim modo cœlum nouum, & terra noua, quæ ego, inquit, facio manet in conspectu, dicit Dominus: sic erit semen uestrum, & nomen uestrum. Et rursum: Sic dicit Dominus qui fecit cœlum, hic qui condidit terram, & fecit ipsam, ipse discreuit eam non in uanum, sed ut inhabitetur. Reuera enim non in uanum, neq; frustra ad interitum creauit uniuersa Deus, uelut sentiunt hi qui uana sentiunt: sed ad hoc ut sint, & habitentur ac permaneant. Quapropter necesse est etiam, rursum terram ac cœlum fore post uniuersorum exarsionem ac consumptionem. Cur uerò hoc necessariũ sit, ampliores adhuc prædictis rationem asserre oportuerit. Neq; enim in ociosam materiã, & talem statum qualem ante constructionẽ habebant, resoluentur uniuersa: neq; rursus in perfectum interitum ac corruptionem. At si nõ pereunt uniuersa, dixerint aduersarii, quomodo igitur Dominus cœlum ac terram præteritura esse dixit: & Propheta dixit, Peribit cœlum uelut fumus, & terra uelut uestimen-

Mundi exarsio.

Creaturarum perpetuitas

*Perditionis
significatio*

uestimentum inueterascet. Quandoquidē hic mos est scripturis, respondebimus, A
ut hanc mundi transmutationem in meliorem ac magis gloriosam restitutionem,
interitum ac perditionem dicat, tanquam uidelicet prior figura pereat per uniuersum
forum ad illustriorem statum immutationem. Nam nulla contrarietas aut absur-
ditas est in diuinis scripturis. Præterit enim figura mundi huius, & non mundus,
dictum est. Sic sanē morem habent scripturę ut perditionem uocent, mutationem
in meliorem, aut pulchriorem prioris formę. Velut si quis perditionem dicat figu-
rę puerilis, mutationem in uirum perfectum, dum puerilis ætas in magnitudinem
» ac pulchritudinem mutatur. Quando enim eram puer, loquebar ut puer, sentie-
» bam ut puer, cogitabam ut puer. Quando uerò factus sum uir, ea quę pueri sunt
aboleui. Etenim expectandum est ut creatura turbetur uelut moritura circa exar-
sionem quo renouetur, non tamen pereat, ut renouati in renouato mūdo tristitię
» exortes habitemus: aut uelut dictum est, Emittes spiritum tuum, & creabuntur (in
» centesimotertio Psalmo) & renouabis faciem terrę: temperamentum ambientes
deinceps procurante Deo. Cum enim futura sit post hoc seculum terra, necesse est
etiam fore habitatores, qui non amplius moriantur, nuptias contrahant, ac gene-
rent, sed uelut angeli irreuersim in incorruptibili optima facientes. Quapropter
delictum est dicere, in quali uita statu tunc erunt corpora, cum neq; aer, neq; ter-
ra, neq; alia futura sint. Operę precium autē est etiam illud ad prædicta considerare, B
quod magnam ruīnam res habet, si de his rebus liberē loqui ō Aglaophō oportet.
Nam ubi pronunciaſſe Dominū dixiſti, quod qui reſurrectionem aſſequent, erunt
tunc uelut angeli, ubi teneant uidelicet ipſum Sadducęi: mox intuliſti, Angeli ue-
rò carnem non habentes in ſumma beatitudine, & propterea gloria ſunt. Ergo etiā
nos, qui æquales angelis futuri ſumus, necesse est ſimiliter uelut illos nudos fore:
ignarus ō optime, quod is qui uniuersa ex nihilo fecit ac conſtruxit, immortalium na-
turam non in angelos & miniſtros ſolum diſtributam conſtruxit, ſed etiā in princi-
patus & thronos, & poteſtates. Aliud enim genus eſt principatum, & aliud pote-
ſtatum. quia non unus ordo, & unus ſtatus, & tribus ac familia immortalium, ſed ge-
nera, & tribus, ac differentię. Et neq; Cherubim propria natura decedunt, & in an-
gelorum formam mutant, neq; rursus angeli in aliorum. Oportet enim ipſos eſſe &
quod ſunt, & quod facti ſunt. Nam & homo mundū habitare, & omnia in ipſo gu-
bernare conſtitutus, ex ſtructura ab initio immortalis exiſtens, nunq; tranſmutabi-
tur ab eo quod homo ſit, neq; in angelorum, neq; in aliorum formam. Quia neq; an-
geli in aliorum formam ex ea quam ab initio habent, tranſmutant. Chriſtus enim
uenit, non in aliam transformari ac tranſmutari humanam naturam prædicans,
ſed in id quod erat ab initio, anteq; excideret cum mortalis eſſet. Oportet enim in
propria ſui habitus figura unumquodq; creatum manere, ut omnia omnibus ſint C
impleta, cœli angelis, throni poteſtatibus, lumina miniſtris, diuinioreſ loci & pura
lumina ipſis Seraphim, qui aſſiſtunt magno Senatui uniuersa continenti, mundus
hominibus. Si uerò dederimus mutari homines in angelos, occaſio data fuerit di-
cendi, mutari etiam angelos in poteſtates, & has in aliud atq; aliud, donec ſermo
progreſſus in periculum incidat. At neq; ut malum fabricauit Deus hominem, aut
circa efformationem eiꝯ aberrauit, & poſtea angelum ipſum facere cogitauit, pœ-
nitentiã ductus uelut peſſimi opifices. Neq; ab initio angelū facere uoluit, & cum
id non poſſet, hominem formauit. imbecille enim hoc eſſet. Cur igitur hominē fe-
cit, & nō angelū, ſi hominē angelū & non hominē fieri uoluit? Quod nō potuit, di-
cere, blaſphemia eſt. At diſtulit, de meliore peius faciens: Et hoc abſurdū eſt. Neq;
enim aberrat circa faciendum bonum, neq; differt, neque impotēs eſt. Sed & uult,
& quando uult poteſtatē habet, cum ipſa ſit poteſtas. Igitur ut eſſet homo homo,
uolens ab initio ipſum creauit. Si autem uolens, uult autem bonum, bonum autem
homo, homo uerò quod ex anima & corpore compoſitum eſt dicitur: ergo non e-
rit abſque corpore homo, ſed cum corpore: ut ne alius homo præter hominem
fiat. Oportet enim Deum immortalia genera omnia ſeruare. Creauit enim,
inquit,

A inquit Sapiētia, Deus hominem ob incorruptibilitatem, & imaginē proprię sem-
 piternitatis fecit ipsum. Non ergo perit corpus. Homo enim ex anima est, ac cor-
 pore. Quapropter scias quod Dominus eadem hæc docere uult, non credentibus
 Sadducæis in resurrectionem carnis. Hoc enim est dogma Sadducæorum. Vnde
 concinnata parabola de muliere & septem fratribus, ut sermonem de resurrectio-
 ne carnis in dubium uocarent: Accesserunt ad ipsum, inquit, Sadducæi, dicentes
 resurrectionem non esse. Christus igitur, si non esset resurrectio carnis, sed anima
 solum seruaretur, suffragatus esset ipsis, uelut bene ac recte sentientibus. Nunc ue-
 rò respondit, dicens: In resurrectione neque matrimonia contrahuntur, neque nupti-
 elocantur, sed sunt sicut angeli in cælo: non quod carnem non habent, sed quod
 non matrimonium contrahunt, sed sunt decætero in incorruptibilitate. & per hoc
 angelis assimilatos dicit, ut quemadmodum angeli in cælo, sic & nos in paradiso:
 neque nuptiis, aut conuiuiis amplius uacantes, sed ut uideamus Deum, & colamus,
 uitam gubernante nobis **CHRISTO**. Non enim dixit, Erunt angeli: sed, Sicut an-
 geli: nempe, gloria quidem, & honore, uelut scriptum est, coronati: uerum paulu-
 lum ab angelis euariantes, & propemodum ut angeli simus. Quemadmodum si
 quis dixisset, ubi bona aeris constitutio est, & tranquillitas noctis, & omnia æthe-
 rea lunæ luce ornata, Luna lucet uelut sol: non omnino sole carentem lunam esse,
B ipsum testari diceremus, sed sicut solem. Quemadmodum & quod non est aurum,
 propè autem est ut sit aurum, sicut aurum dicitur, & non aurum. Si uerò esset aurum,
 non diceretur uelut aurum, sed aurum. Quando uerò non est aurum, sed propemodum
 est aurum, & imagnetur quis aurum, uelut aurum dicitur: ita etiam quum ue-
 lut angelos fore dicit in resurrectione, non hoc ipsum proferre audimus ipsum, an-
 gelos uidelicet fore sanctos in resurrectione, sed propè ut sint angeli. Quare absur-
 dissimum est dicere, Quoniam Christus pronunciauit sanctos conspiciendos esse
 uelut angelos in resurrectione, ob id corpora hæc non resurgere: & quidem cum
 ipsa dictio clarè actionem rei contingentis declaret. Resurrectio enim non de non
 lapso, sed de lapso dicitur, & resurgente. Quemadmodum ubi dicit Propheta: Et
 resurgere faciam ac erigam tabernaculum Dauid collapsum. Cecidit autem labe-
 factatum desiderabile animæ tabernaculum, in terræ cumulum. Non enim quod
 non moritur, sed quod moritur inclinatur. Moritur autem caro. Anima enim im-
 mortalis est. Proinde si anima est immortalis, corpus autem ipse mortuus, qui resur-
 rectionem quidem esse dicunt, uerum carnis non esse, hi resurrectionem negant.
 Quoniam non quod stat, sed quod lapsum est ac inclinatum resurgit. uelut scriptum
 est: Nunquid qui cecidit, non resurgit: aut qui auertitur, non reuertitur? Quod ue-
 rò immortalis sit anima, clarè docuit Saluator, & per se ipsum, & per Solomonem
C locutus. Per se ipsum quidem, in historia diuitis & pauperis Lazari, hunc quidem
 in sinu Abraham quiescere dicens, post corporis depositionem: illum uerò in do-
 loribus, per ea quæ Abraham loquentem introduxit. Per Solomonem uerò in li-
 bro Sapientię, titulum præferente, ubi scriptum est: Iustorum animæ in manu Dei
 sunt, & non tanget ipsos tormentum. Putati enim sunt in oculis stultorum mor-
 tui esse, & reputatus est afflictio exitus ipsorum, & profectio à nobis contritio.
 Ipsi uerò sunt in pace, & spes ipsorum plena est immortalitate. Quare corporis
 est resurrectio, & non animæ. Non enim stantem quis erigit, sed iacentem. Quem-
 admodum neque sano medentur, sed egroto. Si uero quis resurrectionem de anima,
 & non de carne futuram esse, dicere nititur: multa est huius stulticia ac temeritas.
 Dico enim corruptionem primùm, ac solutionem animæ talem ostendere, quo o-
 stendat etiam resurrectionem, non sanè nugantem, sed palàm dicentem aliquid ap-
 parere. Attamen dandum est hoc ab ipso, ut mortalem animam decernat. Alterū
 enim ex duobus concedendum est, aut uera Dominū pronunciaſſe, cum animam
 immortalem docuit: & falsum esse, dicere ipsam corrumpi: aut corrumpi, & fal-
 sum esse, docere **CHRISTVM** ipsam immortalem ac interitus exortem, tum in ser-
 mone de diuite & paupere, tum in Mosis ac Helig uisione, At nihil aliās Dominus
 locutus

*Sicut ange-
 li erunt ho-
 mines in re-
 surrectione*

*Resurre-
 ctionis uox*

*Animæ re-
 surrectionē
 fore, absur-
 dum est di-
 cere.*

loquutus est, aut e mentitus. Non enim spectrum aut uisum ostendit discipulis in monte Heliam & Mosen, quo ipsos deciperet: sed id quod erant, citra falsitatem. Quare indocilis etiam, ut ita dicam, discere potest, immortalem & interitus exortem animam ipsum affirmasse. Igitur carnis resurrectio fit, non animæ, quo collapsum in corruptionem tabernaculum David erigatur: & ubi erectum est ac reedificatū, uelut dies seculi, deinceps illæsum ac ruine expers maneat. Vult enim Deus non lapideam domū David ædificare, neque ut in regno cœlorū domum pulchram habeat, sed carnem tabernaculum animæ, quod ipse suis manibus fabricauit. Porro sic te o sapientissime Aglaophon considerare oportet. Omnino autem facillime disces hoc, si ad dormiendi imaginem respexeris, itemque resurgendi. Si enim dormire a uigilijs contingit, & resurgere a somno: & hoc resurrectionis ac mortis exercitium est. Somno enim ac mortī gemina adsunt: quorum alterum, reuiuiscere uidelicet, necessarium est esse, ut uiuat caro, ex eo quod mortua est: sicut excitari a somno. Quemadmodum enim ex dormiendo excitari ac uigilari contingit, & qui dormit non omnino in eodem habitu permanet ut semper dormiat, sed rursus resurgit: sic etiam uiuere ex morte continget, & non omnino qui mortuus est, postquam mortuus fuerit, in eodem manet. Si enim ex dormiendo uigilare, & ex cadendo erigi, & ex destructione reedificari contingit, quæ fraus est in inclinatio non sperare erectionem, & in mortuo resurrectionem. Etenim nos non decepti cōfitemur, ex mortuis corporibus reuiuiscere contingere. Et nō solum hoc, si ita uis, ex dormiendo ac resurgendo expendito, sed etiam a seminibus & plantis, quomodo in omnibus ipsis resurrectio denunciatur. Considera enim semina, quomodo nuda & sine carne mittuntur in terram, & perfecta effecta rursus reddunt. Alioqui si morerentur quidem ac putrescerent semina, ex seminibus uero non amplius contingeret reuiuiscere ac nasci, quæ sit expectatio ut non omnia consumantur in mortem. Ceterum de his plura dicere in præsens, optime Theophile, uosque reliqui sermonis iudices, omittamus. Arripiamus autem & ea quæ deinceps ad hæc consequuntur, quomodo longè ab eo quod oportet, discessit: quando in prophetia sexagesimi quinti Psalmi, quam coactè & improprie exponit, resurrectionē in sola specie seruari sperare oportet, dicit. Et, ut ne dicas quod non semper obscure tractat, ille enim hoc distinxit, ego tibi clarius sic sententiā exponam. Equidem omnino uidisti pellem animalis, aut aliud quid tale aqua impletum, quomodo si paulatim euacuetur, & paulatim impleatur, semper eandem speciem ostendit. Quale enim fuerit quod continet, necesse est ad ipsum etiam quod intus est formari. Age enim si subeffluat aqua, si quis adijciat quantum effunditur, non sinens utrem aceruatim aqua euacuari, necessariū est id quod adijciatur tale uideri, quale est & totum: eo quod etiam id quod continet, idem sit. Et sanè si quis corpus his assimilare uelit, nullo pudore confundetur. Eodem enim modo etiam ea quæ ab alimento introducuntur pro expulsis carnibus, in figuram speciei ipsius continentis transmutantur. Et quantum quidem ad oculos diffusum fuerit, oculis simile est: quantum ad faciem, faciei: quantum ad alias partes, ipsidem: ut idem unusquisque appareat, non quod sint carnes in eodem primæ subiectæ, sed species, iuxta quam specificantur ea quæ accedunt. Proinde si non sumus ipsidem uel ad paucos dies corpore, sed specie in corpore: hæc enim sola cōsistit a natiuitate: multo igitur magis neque tunc ipsidem secundū eandem carnem erimus, sed secundū speciem, quæ ita nunc semper cōseruatur in nobis, & manet. Quod enim illic est pellis, hoc species est hic. quod uero illic in similitudine est aqua, hoc hic est quod accedit & decedit. Quemadmodum igitur nunc cum corpus non sit idem, tamen character secundum eandem formam idem seruatur: sic non eodem existente corpore, species in maiorem gloriam aucta, non amplius in corruptibili, sed in læsionis exorte ac spiritali corpore ostendetur. Quale ipsius IESU in transformatione erat, quando in montem ascendit cum Petro, Mose ac Helia conspectis ab ipsis. Et hæc quidem hucusque considerata sint. Hæc enim est uelut in summa Origenis dogmatum sententiā. Si uero quis ex ambigenti-

Somni et uigiliarū imago ad mortem & resurrectionē

Seminū ac plantarum imago ad resurrectionē

bigenti-

A bigentibus proponēs corpus CHRISTI, eo quod primogenitus & primitiæ mortuorum ac dormientium ipse dictus est, dicat, quod quemadmodum ille resurrexit, etiā omnia similiter illi resurrectione esse sperare oportere: ut sicut CHRISTVS excitatus est, ita & Deus eos qui dormierunt per IESVM ducet cum ipso. Surrexit autem corpus IESV, & carnes habuit, ac ossa, quemadmodum credidit etiam Thomas: respondebimus; At CHRISTI corpus non erat ex uoluntate uiri, neque ex uoluptate interueniente, in iniquitatibus cōceptum, ac in peccatis in utero gestatum: sed ex Spiritu sancto, & uirtute altissimi, & uirgine. Tuū uerò corpus somnus est, & uoluptas, & sordes. Et propterea sapiens ille Sirach in eo quod moritur homo, dicit: Possidebit reptilia, & bestias ac uermes. Et in psalmo octuagesimo septimo: Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt & cōfitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & ueritatē tuam in perditione? Nunquid cognoscuntur in tenebris mirabilia tua, & iusticia tua in terra obliuiscitur? Sed & alia huiusmodi uerba ex Scripturis plurima colligere licet, si quis uelit, ut ne omnium nos mentionem facientes, longius orationē extendamus.

Sequuntur deinceps ipsius Methodij uerba.

QUum igitur uix desisset Proclus, & silentium presentium diu fuisset, ad fidem non habendam multum prostratorum, & ego reuera quietum esse sentirem, placide eleuato capite, & respiratione facta, uelut solent nauigantes undarum tempestate desinente, tremens adhuc & uertiginosus (ictus enim eram, ut id coram uobis fatear, uehementia orationis perfusus) conuerto me ad Auxentium, & uocans ipsum, o Auxenti arbitror dixi, non frustra dictum esse poeticum illud, Si duo coniuncti pariter eant. Nam aduersarii duo sunt, quare utrique amborum robur sustinemus. coadiutorem enim te, & certaminis socium appello contra ipsos: ne nobis Aglaophon cum Proclo & Origene, orationibus persuasuius contra nos armatus, resurrectionem excutiat. Age igitur contra sophismata ipsorum aciem instruemus, nihil timentes contradictiones quibus timidi impetuntur. Nihil enim in ipsis sanum est ac firmum, sed imaginatio solum decora uerborum, ad stupefaciēdos auditores, & persuasione instructa, non ueritatis, neque utilitatis gratia, sed ut coram presentibus orationem sapientem ostendent. Hinc itaque orationes aliquando uerisimiles ad pulchritudinem ac uoluptatem uarięgatę, pręstantiores putantur his quę ad sinceram ueritatem expensę sunt, dum illarum doctores neque ad bonitatem ac pietatē contendunt, sed ad hoc ut placeant, & succēssum habeant: quemadmodum Sophistę, qui mercedem ex orationibus exigunt, sapientię laudib. uili precio coempti. Antiquitus igitur ualde pauci expositores erant, cum hi qui tunc erant, conarentur non delectare, sed iuuare pręsentes. Ex quo autem deinceps ad leuitatem res deuenit, ut omnib. liceat interpretari scripturas, & omnes ad faciendum quidem bonum hebetati sunt opinione referti, circa ratiocinandum uerò profectum fecerunt, iactantes se uelut qui omnia cognoscere possint, doceri quidem sibi opus esse, confiteri erubescētes, contendere uerò potius ac prosilire uelut doctores assueti. Audaces itaque hinc facti a pietate & mansuetudine, ac fide, quod Deus quem profitentur omnia facere possit, lapsi sunt: & ad quęstiones uanas ac blasphemias deuenērunt. non intelligentes, quod non opera uerborum gratia facta sunt, sed uerba operum. Quemadmodum in medicina per quam aegri seruari debent, opera uerbis dominari debent, & uerba operibus confirmari. Proinde in communi nostra concordia per omnia consona nobis mens sit, quę optimis sermonibus mores linguę consonos exhibeat instar lyre: sed eos non inconcinnos, & a musis alienos. Nam propter assequendam ueritatem contendere oportet, ut iusticiam exerceamus, & non propter comparandam opinionem sapientiā ostentare, & magis ad gloriam quā ad ueritatem certare, & prętextus omnemque simulationis apparatus induere. Sunt enim hi qui uerborum prętextibus tragico more ornati sunt, uelut mulieres, quę forinsecus se de industria ad fraudem ornāt: nisi quis cautē & sobrię fidem respiciat in his quę adhuc sunt iuniores. Quare cauendum

Corpus
Christi qua
le resurre-
xit.

Duobus si-
mul cuncti-
bus.

Sophistę
Theologi.

Verba ope-
rum gratia
facta.

dum est ut talem sermonem in cor admittamus, antequam exacte consideremus. **A**
 Præoccupant enim sæpe, impostores ipsos ueros doctores. Quemadmodum etiã
Sirenes. Sirenes uocis iucunditate odium erga homines procul occultant, & fugientes ip-
Sophiste uel fas alliciunt. Aut quomodo, dixi ego, ô Auxenti, tu de his sentis? & is respondit: Sic
ut pictores planè quemadmodum tu. Igitur omnino Sophistas aliam opinionem habentes, si
 mulacrorum ueritatis imitatores esse dicimus, ueritatem non cognoscentes, uelut
 pictores. Nam & hi nauium structores & nauigia ac gubernatores imitari conantur,
 fabricare naues & gubernare nescientes. Visne igitur ut deradentes colores persua-
 deamus pueros eiusmodi picturas admirantes, quod neque nauis nauis est, neque guber-
 nator gubernator, sed paries forinsecus ad delectationem coloribus ac picturis exor-
 natus: & quod imitatores simulacri nauis ac gubernatoris sunt tales, qui à coloribus &
 non naui hæc expresserunt. Longum profecto audire cupido proœmium, sed utile di-
 xi ego ô optime. nam uerba diuinitus inspiratarum scripturarum, quibus hi gloriam
 suam ad fraudem colorantes depingunt, iusticiam ac ueritatem contumaciter no-
 minantes, & iusticiam omnino non scientes, si quis auferat: quantum ipsos talibus
 nominibus denudatos subsannandos esse putas? Valde multum, inquit ille. Vtrum
 igitur ô Auxenti, inquam ego, tu huius uiae dux esse uis, aut ego præcedam? Iustum
 est, inquit ille, te præire. tu enim & sermonem auspicaris. Itaque dicebatur (age enim
 pro parte ab initio consequenter Aglaophontis sententiam expendamus) Anima **B**
 corpus hoc nobis circumsitum propter transgressionem suscepisse, quum superio-
 ribus temporibus absque ipso feliciter degisset. Pelliceas enim tunicas corpora esse,
 in quæ concludi animas contigit, quo mortale gestantes, pro his quæ fecerunt pœ-
 nam darent. Aut non erant hæc quæ primum in principio ante dicta sunt Medice?
 Imò admone, si non uideor tibi recte meminisse. Non opus habes, inquit ille, admo-
 nitione. Hæc ipsa enim erant, quæ in primis à nobis dicta sunt. Quid uerò, nonne &
Corporis hoc insequentibus à te multifariam dicebatur? Quod impedimento esset nobis
impedimen- corpus ad comprehensionem ac cognitionem eorum quæ reuera sunt, propter oc-
tum. cupationes circa illud ornandum ac curandum, & propter alios uentris circa con-
 cupiscentiam impetus: & quod esset insuper blasphemiarum & omnis generis pec-
 catorum causa, eo quod non possit omnino per seipsam citra corpus anima pecca-
 re. Et propterea post profectionem ex hac uita, liberam ipsam ac nudatam corpo-
 re manere oportere, quo à peccatis & inobedientia aliena sit in cœlis, ubi etiã con-
 uersationes cum angelis habebit. Nam corpus, ut polluat ac peccet, causa & au-
 xiliarius illi existit. Sine corpore enim impossibile est animam peccare. Vnde quo
 sine peccato per infinita secula seruetur, non amplius ipsam corpus assumpturam
 esse, quod ipsam deorsum ad corruptionem & iusticiam degrauat. Dictum & hoc
 est, inquit ille. Quid uerò, etiam bene ac recte hoc, inquam, à te dictum esse putas? **C**
 Et quid hoc, inquit, tua interest? At non redargues sermonem. Neque tu animam, in-
 quam ego. At ferre potes, ut propter ea quæ dixisti, sermo ipse expendatur? Bene
 & recte, inquit ille. Bene uerò ac recte tibi sentire uidetur, qui sibi ipsi contraria ac
 dissona dicit. Nequaquam. Quid igitur, inconcinne tibi uidetur hic ueritatem si-
 mulare? Maxime omnium, inquit. Non ergo admittis eum qui harmonias inten-
 dit, ad falsam sermonis cantilenam? Nequaquam. Quid igitur? Ergo neque te ip-
 sum dicentem inconcinne quodcunque tandem admittet. Quum enim dederis, in-
 corporeas peccasse animas, mandatum prætergressas: & dixeris, propter iniquita-
 tem dedisse ipsis postea Deum tunicas pelliceas, ut mortalia gerentes pœnam da-
 rent, tunicas corpora interpretatus: in progressu sermonis oblitus eorum quæ an-
 tea asseruisti, animam per seipsam non posse peccare dicis, neque omnino ad hoc ap-
 ptam esse, sed causam ipsi omnium malorum corpus esse. Vnde ut ne ipsa rursus ad
 iniusticiam concitetur à corpore, quemadmodum contigit prius, sic ipsam in ater-
 num citra illud futuram esse, & quidem quum dixeris, in paradiso ante corpus ani-
 mam, quando adhuc beata et indolens erat, peccasse. Vbi enim transgressa est man-
 datum, obtinente iam peccato propter serpentis persuasionem, uinculum ipsi da-
 tum

A tum esse in poenam corpus asseruisti. Quare aut prius illud, aut posterius, non recte
 habet. Aut enim ante corpus peccauit, & nihil minus etiam si non acceperit cor-
 pus, peccabit: & uana est tua de eo quod corpus non resurgit inaniloquentia. Aut
 cum corpore, & non possunt pelliceae tunicae corpus esse putari. Reperitur enim
 homo ante ipsarum structuram diuinum mandatum reprobasse. Qua de causa etiam
 tunicae parantur, nuditatem quae a peccato ipsorum accessit occultaturae. Aut nun-
 quid persuadeo te, & uides quod incoherentia asseruisti? & tibi hoc manifestum
 factum est: aut nondum intelligis, o Aglaophon, inquam, quod dico? Intelligo, in-
 quit ille, & non amplius opus habeo ut rursus audiam. Verum non animaduerti, me
 non recte dixisse. Necesse est enim mihi, qui dedi pelliceas tunicas corpora esse, ut
 confitear etiam, priusquam in corpus uenerit, animam peccasse: eo quod ante stru-
 cturam ipsarum transgressio facta est. Nam propter transgressionem tunicae ipsis fiunt,
 & propter ipsam harum preparatio, & non transgressio propter tunicas contingit: &
 ut ex hac confessione assentiar, quod non hoc corpus causa malicie est, sed ipsa ani-
 ma in seipsa. Quapropter etiam si non accipiat corpus, peccabit, quoniam etiam prius
 absque corpore peccauit. Et stolidum est dicere, corpus non posse reuiuiscere, ob id
 ut ne causa peccandi animae fiat. Peccabit enim, uelut etiam ante corpus peccauit, ita
 quoque post corporis depositionem, etiam si non rursus corpus acceperit. Vnde necesse
 B est ob haec, neque me, neque alium dicentem admittere, quod pelliceae tunicae sint cor-
 pora. Si uero admisero, confiteri oportet me etiam quae relata sunt. Quid uero, non
 ne & illud inquam, o Aglaophon, uidetur tibi non recte habere? Quale illud, inquit
 ille? Dicere, inquam ego, uinculum & pedicas corpus constructum esse contra ani-
 mam: & quod Propheta uinctos terrae nos dixit, ideoque etiam Dauid, ligatos. Et il-
 le: Non habeo, inquit, in promptu quod tibi respondeam. At cur cum alio non di-
 sputas? Et ego (sentiebam enim erubescere ipsum, uitantem ne sermo redargue-
 retur) Putas ne, inquam, per inuidiam aggredi me, ut redarguam te, & non conten-
 dere ut meo studio propositum clarum faciam? At, o bone, ne delasseris dum in-
 terrogaris. Vides enim non de paruus nobis esse sermones, sed quo modo credere
 oportet. Etenim nullum tantum malum homini accidere posse arbitror, quantum a re-
 bus necessariis, quum falsa de ipsis opinione tenetur. Age igitur, prompte ea de
 quibus interrogauit declara, & si quid tibi dicere ueri non uideor, magis ueritatis quam
 mei curam habens, redargue. Maius enim bonum esse puto redargui, quam redarguere:
 quanto maius est, ut quis ipse a malo liberetur, quam ut alium liberet. Age igitur, com-
 parantes inter se sermones, consideremus an quid inter se differant. Etenim de qui-
 bus ambigimus, non ualde parua sunt, sed de quibus scire praestat, non scire turpe
 est. Igitur tu quidem non putas reuiuiscere corpus, ego autem puto. Et ualde quidem,
 C inquit ille, propter ea quae dixi. Et tu quidem, inquam ego, uinculum, et carcerem,
 & sepulchrum, & onus, & pedicas, ipsum esse dixisti. Ego autem non ita sentio. Ve-
 ra, inquit ille, mihi dicis. At uero per proteruitatem, & errorem, & tristitiam ac indi-
 gnationem, & in summa, omnia alia mala, quorum causam ipsum esse dixisti, impe-
 dire nobis impetum animae ad id quod melius est asseris, non sinens nos ad eorum
 quae reuera sunt, comprehensionem ac cognitionem peruenire. Et si enim aggredia-
 mur aliquid eorum quae sunt uenari, caligo semper intercidens, rationi obscuritatem
 inducit, non permittens nos ueritatem clare considerare. Fraude enim repleta est,
 uelut dixisti, consideratio nostra per aures, fraude item plena est consideratio per
 oculos, fraude etiam ea quae contingit per alios sensus. Vides, inquit ille, o Eubuli,
 quod ego paratus sum te laudare, ubi recte declaraueris sermones? Ergo quo sane
 me amplius laudes, si uinculum corpus uobis uidetur, non potest mutari malicie
 causa animae esse, ampliusque iniquitatis, sed uice uersa, modestiae & castigationis.
 Sic autem rem considera: ita enim rem magis assequi poteris. Quomodo ducimus eos
 qui corporibus aegrotant, nonne ad medicos? Manifestum est hoc, inquit. Quomodo
 uero peccantes? nonne ad iudices? Necessarium hoc. Igitur poenam daturos, inquit, ius-
 ste propter ea quae fecerunt? Etiam, iustum autem omne bonum est? Confitetur:

*Pelliceae
 tunicarum
 ratio.*

*Corpus uin-
 culum d. ci.*

Qui uerò iuste iudicat, bene facit: iuste enim iudicat. Consensit. Quod uerò bonū A
est, utile apparet. utilitatē ergo capiunt, qui iudicantur: tollitur enim improbitas ip-
sorum, tormentis prohibita. quemadmodum etiam utilitatem capiunt morbi a se-
ctionibus ac medicamentis medicorum. Nam iniustum pœnam dare, est animam
corrigere, magnū illum morbum iniquitatem abijciendo. Confitetur. Quid uerò,
non iuxta proportionem, peccatorū supplicia iuste adhiberi dicis his qui puniun-
tur: quemadmodū & his qui curant, iuxta uulnere proportionem chirurgias?
Annuīt. Igitur qui morte digna fecit, ad mortis supplicium condemnatur: qui pla-
gis, ad plagas: qui uinculis, ad uincula. Confitetur. Punitur autē is qui debet uincu-
lis, aut plagis, aut alio quodam huiusmodi supplicio, quo pœnitentiam agens, in-
iuste agere cesset, dum per tormenta uelut lignum intortū dirigitur: Verissime, in-
quit, dicis. Non enim præteriti delicti gratia iudex ipsum supplicio afficit, sed futu-
ri, ut ne rursus faciat. Hoc manifestum est, inquit. Vinculum enim clarum est ipsi,
quod impetum ad iniuste agendum tollit, non permittens facere quę uult. Verum
est hoc. Ergo prohibetur a peccando, uinculis non sinentibus ipsum liberē agere,
ac uoluptatibus uti: sed contrahentibus, & iusticiam colere docentibus, donec di-
dicerit per admonitiones temperatus esse. Apparet, inquit. Neq; igitur causa est
uinculum peccandi, uelut apparet. Castigat enim, & iustiores facit, auxiliare medi-
camentum animæ existens: austerum quidem & mordax, sed curatiuū. Palam est, B
inquit. Age, expendamus rursus superiora. Concessisti corpus non esse uinculum
animæ propter transgressionem? Et concedo, inquit. Peccare autē animam cū cor-
pore, siquidem adulterium cōmittere, occidere, ac impium esse, peccatum tibi ui-
detur, quæ anima cum corpore facit? Annuīt. At uinctum cōfessi sumus, nō posse
iniuste facere? Confessi sumus, inquit. Prohiberi autem, tristificatum a uinculis?
Etiam. Vinculum autē animæ est caro? Annuīt. At peccamus dum in carne sumus,
consentiente nobis in hoc carne? Peccamus, inquit. Qui uerò ligatus est, non po-
test peccare? Et hoc annuit. Coarctatur enim? Etiam. Nec permittitur a uinculo?
Manifestum est. At corpus quidem ad peccandum est auxiliariū? Etiam. Prohi-
bet autē uinculum? Assensus est. Non ergo corpus est uinculum, inquam, neq; se-
cundum te, neq; secundum alium, o Aglaophon, sed ad utrumq; animę auxiliariū,
siue ad bonum, siue ad malum. Concessit. Igitur his sic habentibus, responde o A-
glaphon ad ea quæ primū asseruisti. In superioribus enim uinculum & carce-
rem & pedicas animæ corpus dixisti. Et uides quod non concordant cum his quę
dixisti. Quomodo enim concordarint, siquidem necesse est, o optime, uinculum
quidem carnem putari, animam uerò uinculo auxiliario ac adiutore uti ad iniusti-
ciam? quod est impossibile. Si enim propter peccatū tormentū datum est, ad hoc
ut tristificata anima erudiatur ad colendum Deum: quomodo cooperatur ac con- C
certat corpus ipsi ad iniuste agendum? Vincula enim & carceres ac pedicæ, & in
summa omnes eiusmodi machinæ adiutrices ad correctionem, eos qui puniuntur
cohibent ab iniuste agendo ac peccando. Non enim ut is qui iniuste egit, amplius
iniuste agat, uinculum ipsi auxiliariū ad iniuste agendum datur, sed ut ab iniuste
faciēdo cesset, dum per uincula torquetur. Nam & iudices ob hanc causam malos
pedicis ligant. Prohibent enim etiam si non uelint, a uinculis, ut ne mala faciant. Li-
berē autem degentium malefacere est, & eorum qui incustoditē uiuunt: & non li-
gatorum. Homo uerò primū quidem occidit secundum Cain, auctus est ad in-
credulitatem, simulacris addictus fuit, defecit a Deo, & quomodo ipsi corpus uin-
culum datum est? Aut quomodo Deus postq; homo ante corpus peccauit, auxi-
liariū ipsi maiorem ad iniquitatem ipsum corpus dedit? Quomodo uerò etiam
post uinculi constructionem dicitur hoc? Ecce ante faciem tuam posui uitam &
mortem, ut eligas uitam: bonum & malum, ut eligas bonum. & Si uolueritis & au-
dieritis me. Hæc enim ipsi uelut potestatem habenti, & nō uelut sub uincula ac ne-
cessitatem adactō dicta sunt. Quare undiquaq; confirmatur, neq; uincula aut car-
cerem aut pedicas corpus putare: neq; uinctas aut captiuas terræ esse animas, con-
demnan-

Corpus uin-
culum non
esse.

A demnante ipsas Deo, ut terreis pedicis sint ligatę. Quomodo enim hoc ita se haberet, quando id demonstrari non potest? Absurdum uero est etiam illud conspici, putare uidelicet in uita seculorum futura aeterna corpus animę non affore, eo quod uinculum sit ipsum ac pedicę, ut ne perpetui condemnati uincti fiamus, uelut corruptores in regno lucis futuri. Solutum enim sufficienter ac confutato sermone, in quo carnem animę uinculum esse decreuerunt, solutum est etiam quod non uincti erimus propter ipsam in regno lucis, quod accipiemus. Sed & aliud ostendere oportet, si quis animam in carnem, uelut in laqueum, poenam peccatorum subituram immittit, stulticię hoc magis est, quę rectę opinionis. Si enim ante transgressionem, uelut iam in superioribus exposuimus, animę corpora habuerunt, quomodo postea facta transgressionem, in laqueum in corpus inducuntur? cum non sit tempus, in quo antequam acciperent corpus peccarint. Non enim prudentis est, aliquando dicere, animas uelut propter corpus peccasse: aliquando uero, quandoquidem peccauerunt, ob id & uinculum & laqueum ad condemnationem ipsum factum esse. Si enim propter corpus peccauerunt, aderat ergo ab initio ipsis & ante peccatum corpus. quomodo enim propter hoc peccassent, quod nondum erat? Si uero laqueus ac pedicę ac uinculum, ipsum corpus putat, non amplius ambo simul causa sunt, sed anima sola peccauit. Cur enim post peccatum, ei quod peccauit, uincula & laquei ac compedes parantur? Atqui confessi sanę sumus, non posse uinculum animę esse ipsum corpus. Nam corpus quidem ad utraq; & ad iusticiam & ad iniusticiam cooperat. Vinculum autem ab iniuste agendo prohibet. Quare alterum ex duobus necesse est. Aut enim ab initio peccauimus cum corpore, & non apparet tempus in quo extra corpus fuimus, & simul causa est corpus animę & malorum & bonorum. Aut sine corpore degentes peccauimus, & inculpabile est a malicia ex toto. At absque corpore a bruta uoluptate anima non superatur. Superati autem sunt primi parentes, bruta uoluptate inescati. Erat ergo anima cum corpore etiam ante peccatum. Nam quod non locus sit, ipsum putari propter transgressionem, in poenam uinculum factum esse, quo purum & aspidum tormentum habeat anima secundum ipsos mortale gestans, id ipsum arbitror me plenę cum omni demonstratione declarasse. Quare inconstans & impossibile est, corpus quidem laqueum & uincula ducere, Deum uerum inducere animas in laqueum poenam subituras, ita ut ex supernis ex tertio cęlo eiciat: quoniam in supernis mandato inobedientes fuerunt. Ad quid enim respectu habito crediderit quis his, quę ita proteruę ab ipsis dicta sunt? & quidem non habere sic Psalmo, etiamsi uiolenter ipsum exponat. Verum proferam ea quę in ipso habent, quo fabulositas expositionis ipsorum appareat, qui non uolunt scripturas rectę intelligere. Sunt enim hoc modo dicta. Probasti nos Deus, igne examinasti nos, uelut igne probatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorsum nostrum. Induxisti homines in capita nostra. Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos ad refrigerationem. Et statim inferunt: Hęc de animis dicta sunt, quę in laqueum in ipsum corpus, uelut in certamen delatę sunt ex tertio cęlo, ubi est paradysus. Nam transiimus per ignem & aquam, inquiunt, aut per uterum in mundum animę accessum indicat, quandoquidem in tanta flamma ac humiditate contingit: aut delapsam a cęlis in uitam, penetrantē fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti. Aduersus quos operę precium duco instare. Age enim pro ipsis, o Aglaophon, responsum dato, quid dicent? Primum enim paradysus, unde in primo parente eiecti sumus, ex hac terra palam locus eximius est, ad iucundam quietem, & uitam meliorem sanctis destinatus. Ab ipso Tigris & Euphrates, & reliqui flumines, qui illic profundunt, hic apparent fluxionum excursus in nostrum continentem inundantes. Non enim ex supernis de cęlis effundunt, ac eliduntur. Nam neque sustinere potuisset terra, ut tantam aquę molem aceruatim ex alto delabentem susceperet. Sed neque Apostolus asserit paradysum esse in tertio cęlo, si quis subtiles sermones audire nouit. Noui enim raptum usque ad tertium cęlum, dicens: & noui talem hominem, siue in corpore, siue sine corpore, Deus nouit, quod raptus est in paradysum. Duas reuelationes magnas se uidisse indicat, cum bis assumptus sit euidenter:

Paradysus
ubi sit.

semel quidem usque ad tertium cœlum, semel uerò in paradysum. Nam quod dicit, Noui raptum talem usque ad tertium cœlum: priuatim reuelationem ipsi apparuisse in tertium cœlum assumpto, confirmat. Quod uerò rursus infertur, Et noui talem hominem, siue in corpore, siue extra corpus, illatum in paradysum: aliam rursus ipsi manifestatam esse reuelationem in paradiso ostendit. Fabula igitur est, & tragica cantilena, dicere animas ex cœlis deiectas esse, & transire fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti, dum in mundum hunc nostrum feruntur. Nam neque Adam ex cœlis eiectus est, sed e paradiso plantato in Edem iuxta orientes. Non enim ante incorporationem delictum admissum est, quemadmodum sufficenter ostendimus: neque rursus corpus, hoc est laqueus: sed post insitionem animæ in corpus fit peccatum. Nam hoc utrumque simul est homo. Ei delapsus ex paradiso hic est. At uerò Aglaophon omnino negligentius sermoni attendebat, sed de rebus nullam intelligentiam habentibus disceptabat, Psalmum iuxta improborum opinioniones exponere nitens, de quibus dicere plura omitemus. Volo enim, quandoquidem semel ad corrigendam improbitatem ipsorum deuenimus, etiam huius prophetiæ rationem ipsis denudare. Probasti nos Deus, igne examinasti nos, uelut igne probatur argentum. Probati assidue martyres per impetus tormentorum in tentationibus (plerumque enim prophetiæ in nostram fidem implentur) & pie ac fortissimè decertantes, gratias Deo agunt: Probasti nos, ad Deum dicentes: qui ut maiorem apud ipsum gloriam assequerentur, per multos labores ipsos redarguit, uerè olympiacum certamen uincendum proponens. Et considerate, quomodo consona his uerbis palam de martyribus Solomon pronunciat. neque enim scripturarum aliarum testimonio hic sermo caret. Deus tentauit ipsos, & inuenit ipsos dignos seipso. Velut aurum in fornace probauit ipsos, & uelut integram fructificationem boni odoris suscepit ipsos, & in tempore uisitationis ipsorum. Cum antea dixisset, Etsi enim in conspectu hominum puniantur, spes ipsorum immortalitate plena est: & parum castigati, magnis beneficijs afficientur. Sed & quod in Psalmo centesimo uigesimotertio dictum est, Nisi Dominus erat in nobis, quum insurgerent homines in nos, profecto uiuos detorassent nos. Torrentem pertransiuit anima nostra, profecto pertransiuit anima nostra aquam intolerabilem. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus ipsorum. Anima nostra uelut passer liberata est ex laqueo uenantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Martyres sunt qui psallunt. Duo autem sunt chori martyrum, qui pulchras uictorias tulerunt. Vnus Testamenti noui, alter ueteris, qui resonantem hymnum concinnè ad propugnatorem Deum & uniuersorum regem transmittunt: Probasti nos Deus, igne examinasti nos, uelut igne probatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorsum nostrum. hoc est, forum iudicarium gentium, aut tentationes, per quas tribulati & igne examinati fortiter probati sunt. Proba enim me, inquit, Domine, & tenta me, igne torre renes meos & cor meum. Dicat sanè etiam Abraham, igne examinatus in uisceribus ob unigenitum filium, ubi mandatum Dei prætulit, postquam audiuit, Abraham parce filio tuo, abiecto gladio: Probasti nos Deus, igne examinasti nos, uelut igne probatur argentum. Dicat & Iob post purulentiae defluxum, & ubi ab amicis impropria pertulit, & corpore male affectus doliuit, & per procellam loquentem ad ipsum Deum audiuit: Putas me aliter tibi responsum dedisse, quam ut iustus appareas? Posuisti tribulationes coram nobis Domine, quo nos uelut aurum in fornace probes. Dicant tres illi in camino pueri, rore madentes, ut ne comburerentur igne: Probasti nos Deus, igne examinasti nos, uelut igne probatur argentum. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos ad refrigerationem. Quare & mihi Methodio dicere licebit, ubi in die tua, ô Deus omnipotens, æternus pater CHRISTI, citra dolorem transgressus fuero ignem, & aquarum naturam in ustoriam mutatam habuero, ipsorumque impetus effugero: Transiui per ignem & aquam, & eduxisti me ad refrigerationem. Tua enim est hæc diligentibus te promissio: Si transieris per aquam, tecum sum, & fluij non concludent te: & si transieris per ignem, non combureris, flamma

Psalmi pro
phetia ex-
posita.

Martyrum
duplicium
probationes

A flamma non comburet te. Sed enim de expositione Psalmi hæc sufficiunt. Insuper porro etiam illud considerandum est, in quo instar dormientium multiformiter somnijs illusi pronunciant Apostolum dixisse, Ego autem uiebam sine lege quondam: & uociferantur, uitam nostram in primo parente ante mandatum, ante corpus, dixit: uelut quæ sequuntur confirmant. Ego autem carnalis sum, uenditus sub peccatum. Quia non aliter homo imperio ac dominio mali subijci potuisset, uenditus ipsi propter transgressionem, nisi carnalis factus fuisset. Anima enim per seipsam, inquit, à peccato corripì nō potest. Quapropter asperè intulit, Ego carnalis sum, uenditus sub peccatum: cum prius dixisset, Ego uiebam sine lege quondam. Et ipsis quidem hæc dicentibus, tunc plerisque admiratio ac stupor inuadebat. Nunc uerò in conspicuo prominente iam ueritate, non solum longè seducti apparēt, sed etiam ad summam blasphemiam deuenisse. Cum enim dederint, animas sine corpore ante mandatū uixisse, & per seipsos omnino peccato corripì non posse: rationatione rursus facta subuerterunt eum sermonem, imò potius seipsos. Corpora enim fabricant ipsis postea in supplicium, eo quòd ante corpus ipsæ peccauerunt. Et sanè etiam conuicia iactarūt idem, dum corpus uinculis ac pedicis assimilant, aliaq; stolidia dicunt. Nunc uerò, uelut dictum est, totum contrariò modo se habet. Oportet enim ante peccatum animam fuisse cum corpore: alioqui anima quæ per seipsam peccato corripì non potest, nō peccasset omnino ante corpus. Si uerò peccauit, non fuit per seipsam exors, ut à peccato corripì nequiuert, imò magis exposita ut corripèretur & apprehenderetur. Quapropter etiam rursus, quamuis non acceperit hoc corpus, peccabit: quemadmodum sanè etiam antequam ipsum acciperet, peccauit. Cur uerò omnino e corpus accepit postea, postquam peccauit: aut quid adeò opus fuit ipsi corpore? Siquidem igitur ut torqueretur & doleret, quomodo magis delicijs fruatur, & proteruè agit cum corpore? Quomodo uerò etiā liberum arbitrium habere in hoc mundo apparet? In nobis enim situm est, ut credamus & non credamus. Vbi autem in nobis situm est credere & non credere, in nobis recte facere & peccare, in nobis benefacere & malefacere. Imò etiam iudicium quomodo uelut futurum amplius expectari potest, in quo Deus unicuique iuxta opera, & secundum studia retribuere & non uelut iam præsens putabitur: siquidem generari quidem & in corpus uenire animam, iudicari est iam, & retributionem accipere. Morì uerò, & separari à corpore, liberari est, & ad refrigerationē deuenire: eo quòd ante corpus ipsa peccauit. Quare ex uestra sententia in iudiciū induci est, ac condemnationem, in corpus induci. Cæterum ex superabundanti ostendit sermo noster, impossibile esse, corpus tormentum ac pedicas animæ putari. Sufficiebant quidem igitur hæc, & tempestiuum erat sermonem de his hic finire, cum ex ipsa Scriptura ostenderim, ante transgressionem protoplastum illum ac primū parentem ex anima & corpore constituisse. Et ego nunc quidem hæc in summa recenseo, occasiones saltem agressionum ipsorum corrigere annitens, ut ne modum oratione excedam. In promptu enim iam nobis est iudices cōsiderare, quòd illud, Ego uiebam sine lege quondam, quod in epistola ad Romanos habetur, non potest cadere in uitam animæ ante corpus, uelut ipsi uolunt, quemadmodum ea quæ post hæc inferuntur, indicant: etiam si generosus hic medicus, sequentia uerba abripiens, sententiam Apostoli ad id quod sibi uidetur transformare annisus est, incurabile quiddam admittens, ac ualde puerile. Nam pro eo quod ad proprias concretiones & cōmissuras membra corporū seruare debebat, quo tota figura corporis æqualis ac integra secundum naturam esset: extremitates detruncauit, scripturæ seriem prætergressus. uelut si Scytha esset, qui hostis alicuius membra crudeliter ad illius internecionē conscinderet. Quomodo igitur Apostolus (dixit) hæc, pronunciauit, si tu non sic ipsa habere ostendisti? Quoniam Apostolus (dixerim utiq;) legem ponens esse mandatum: detur enim hoc primū iuxta uestrū ppositum, ut mandatum ipse legem dixerit: non per hoc asseruit, etiam primos nostros parentes ante mandatum sine corpore uixisse. Exiguum enim fuit tempus à creatione usque ad mandatum, in quo uixerunt sine peccato,

Viuebā sine lege quondam, quomodo sit accipiendum.

Si uerò rursus contrà intulerint, dicentes: Quomodo igitur sapientia carnis di- A
cta est inimicitia esse contra Deum? legi enim Dei non subiicit, neque enim potest
dicendum, quòd sanè etiam hic aberrant. Non enim carnem ipsam, sed sapientiam
carnis legi Dei non posse subiici asseruit, quæ aliud à carne est, uelut si dixisset, Sor-
des non probè purgati argenti nō subiicitur ad hoc, ut uas idoneum ex ipsa fiat ab
opifice: neque enim potest. Eijci enim ipsam prius, ac eliquari oportet: & non per
hoc pronunciauit, argentum non posse in uas fictile elaborari, sed id quod æreum
est in argento, & reliquam duriciem. Sic etiam cum sapientiam carnis dixit, nō car-
nem dixit non posse legi Dei subiici, sed sapientiā quæ est in carne: uelut impetum
ipsius dicens ad intemperantias, quem alibi aliquādo quidē uetus fermentū malici-
e ac prauitatis appellauit, exhortans ut ipsam penitus à nobis expurgemus: ali-
quando uerò legem rebellantem legi mentis, ac captiuam ducentem. Alioqui si ip-
sam carnem dixisset non posse subiici legi Dei, primū neque accusationem petulan-
ter agentes, aut prædantes, aut quæcūque alia per corpus facientes habere potuis-
semus apud iustum iudicem, cum impotens sit caro ut legi Dei subiiciatur. Quo-
modo enim accusationē mereretur, si iuxta eam quæ adest ipsi naturam corpus ui-
ueret? Imò neque aliās ad castitatem aut uirtutem induci corpus posset, cum natū sit
ad hoc ut bono nō subiiciatur. Si enim talis est natura carnis, ut legi Dei subiici nō
possit: lex autē Dei est iusticia ac temperantia, oportebat neque uirginitatem serua- B
re, neque continenter agere penitus in totum posse. Si uerò uirginitatem seruant, &
continenter agunt, nimirum corpus subiiciunt: aliās enim continere à peccato im-
possibile est. Non ergo non potest corpus subiici legi Dei. Alioqui quomodo Io-
hannes subiecisset suum corpus ad castitatem? Aut quomodo Petrus ad sanctimo-
niam? aut consequenter alij ad iusticiam? Quomodo uerò etiam Paulus dixisset:
» Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore uestro, in hoc ut obediat concupi-
» scentijs ipsius: neque exhibete membra uestra arma iniusticiæ peccato: sed exhibe-
» te uos Deo, uelut ex mortuis uiuentes, & membra uestra membra iusticiæ Deo.
Et rursus: Quemadmodum exhibuistis membra uestra serua immundiciæ & ini-
quitati ad iniquitatem, sic nunc exhibete membra uestra serua iusticiæ ad sanctifi-
cationem. Proinde nouit, dirigi posse habitaculum hoc, & nutare ad bonū, ut mor-
tificetur in ipso peccata. Nam quomodo aliter in seruitutem iusticiæ redigi potest
homo, si non prius subiectis membris suis carnis ut non obediant peccato, sed ius-
ticiæ, uitam degat Christo dignam? Quandoquidem peccare & non peccare per
corpus fit: ita ut anima aut ad uirtutem, aut ad uitiū instrumento ipso utatur. Si e-
nim neque scortatores, neque simulacrorū cultores, neque adulteri, neque masculorū con-
cubitores, neque molles, neque fures, neque auari, neque ebrii, neque cōuiciatores, neque ra-
ptores regnum Dei possidere possunt: explentur autē hæc & corroborantur per C
corpus: iustificatur autē nemo, nisi prius dominatus fuerit: dominatur autē his qui
ad temperantiam ac fidem nutat; subiicitur ergo legi Dei. Lex enim Dei est tempe-
rantia. Quare Apostolus non carnem bono subiici dixit, sed sapientiā carnis, hoc
est impetum ipsius, ipsum ad iniusticiā ardorem. Expurgate igitur, inquit: etiā gu-
losam uentris intemperantiā eruere nitens, & tales appetitus ac uoluptates disper-
dere docens, & eos qui sic deliciari, uiuere esse putant, confundens. Qui Deū, in-
» quit, ducunt uentrē. Edamus (aiunt) et bibamus, cras enim morimur: uelut uoracia
» corpora infernē circa pabulū solum ac mensas occupata. Et ubi dixit, Cibi uentri,
» & uenter cibis: induxit, Deus autē & hunc & hos abolebit. Corpus autē non scorta-
» tionis, sed Domīno, & Domīno corpori. Deus uerò & Domīnū suscitauit, & nos
» suscitabit per potentiā suam. Aut nescitis quod membra uestra membra Christi sunt?
» Num ergo membra Christi faciā membra scorti? absit. Aut nescitis, quòd qui ad-
» hæret scorto, unum corpus est? Erunt enim, inquit, duo in carnem unam. Qui ue-
» rò adhæret Domīno, unus spiritus est. Fugite scortationem. Omne peccatū quod
» peccarit homo, extra corpus est: Qui uerò scortatur, in proprium corpus peccat.
» Aut nescitis, quòd corpus uestrum templum est habitantis in uobis Spiritus san-
» sancti, quem habetis à Deo? Et non estis ipsi uestri iuris; empti enim estis precio.
Glorifi-

A Glorificate igitur Deum in corpore uestro. Attēde quod quandoquidem corpus hoc potest legem Dei & immortalitatem suscipere, si a fomitibus intemperantiae purgetur, ita ut non illicitis stimolorū affrictibus polluatur: idcirco Apostolus hec locutus est. Quid enim aliud est, quod adhæret ac propinquat scorto, & quod caro cum ipsa iuxta membrorū copulationem & unam societate sit, q̄ hoc ipsum externum corpus: per quod omnia hæc ad mixtionē & exarsionem peccata implentur. Vnde & omne peccatū quod fecerit homo, extra corpus est. Qui uerò scortat̄, in propriū corpus peccat. fastus enim & incredulitas & iracundia & simulatio, animæ peccata sunt. Scortatio uerò & stimulus & delicia, corporis. Cum quibus neq̄ anima ad ueritatem subuolabit, neq̄ temperantiæ dogmatis subijciatur: sed ambo dilabentur à regno Christi. Itaq̄ si corpora nostra in sanctificatione detenta, templum sunt habitantis in nobis Spiritus, & Dominus est in corpore, & membra corporis membra Christi sunt: subijci ergo corpus legi diuinæ, & regnum Dei possidere potest. Qui enim suscitauit Christum ex mortuis, uiuificabit (inquit) mortalia corpora uestra per spiritū suū inhabitantē in uobis, ut mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile incorruptibilitatē, & mors in uictoriam deuoretur. Non enim de alio corpore Apostolus hic tractauit, sed de hoc quod & moritur & mortificatur: per quod & scortari & petulanter agere possibile est. Si uerò differentia esse corporis ad carnem conieciarint (ut & hæc ipsis expendere permittamus) & corpus quidem aliud putarint, uel ipsius animæ quod non uidet: carnem uerò, extrinsecum hoc quod uidetur: dicendum, q̄ non solum Paulus & Prophete corpus sciunt carnem hanc nominari, sed etiā alij philosophi, apud quos sane maximè nominum certitudo obseruata est. Caro enim omnino, si de his peritè considerare uelint, tota hæc habitaculi nostri moles proprie non dicit̄: sed pars quædam totius, quemadmodum etiam ossa, aut nerui, aut uenæ, corpus uerò totum. Vnde etiam medici qui de corporū natura exactè tractauerunt, corpus nouerunt hoc quod uidetur. Sed & Plato hoc ipsum corpus etiam ipse nouit. Itaq̄ in Phædone Socrates: Ergo non aliud quid mortem esse putamus, inquit, q̄ animæ à corpore discessum. & esse hoc mortuū, esse ipsum per seipsum corpus ab anima liberatū seorsim esse, & seorsim itē esse animā à corpore. Atqui Moses ille beatus (ueniamus enim iam ad diuinas scripturas) nōne corpus hoc nominari nouit quod dicimus? Et lauabit uestes, inquiens, in purificationibus qui contigit immundū, & lauabit corpore suo aqua, & immundus erit usq̄ ad uesperā. Quid uerò lob? nōne nouit & ipse corpus hoc quod mortificatur appellare? Versatur aut̄ corpus meum in purulentia uermiū, dicens. Sed & Salomon: In malignā animam non intrabit sapientia, neq̄ habitabit in corpore obnoxio peccato. Et in Daniele de martyribus, Non domīnatus est ignis corpori ipsorū, dicitur, & capillus capitis ipsorū non est exustus. Et Dominus in Euāgelio: Ideo dico uobis, ne sitis solliciti quid edatis, aut quid induatis. Nōne anima plus est q̄ alimentum, & corpus q̄ indumentum? Et Apostolus: Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore uestro, dicens, confirmat se noscere hoc, quo circumdati sumus, corpus. Et rursus: Si aut̄ spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in uobis, qui suscitauit Christum ex mortuis, uiuificabit etiā mortalia corpora uestra. Et rursus: Si dixerit pes, non sum manus, non sum ex corpore, num ob id non ex corpore? Et rursus: Omnes enim nos manifestari oportet corā tribunali Christi, ut reportet unusquisq̄ ea quæ fiunt per corpus, prout fecit. Et rursus: Epistolæ quidem graues & fortes, præsentia uerò corporis debilis. Et rursus: Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim, siue in corpore, non noui, siue extra corpus, non noui. Et rursus: Sic debent uiri diligere uxores suas, uelut corpora sua. Et rursus: Ipse autē Deus pacis sanctificet uos perfectè, & spiritus uester integer, & anima & corpus citra reprehensionem, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur. Cæterum illi incertè in fluctu ac turbatione Apostolorū ferri opinati sunt, nihil horū intelligentes, uelut uerborum ipsius sententiæ stabilitatem ac firmā sedem nō habeant, sed sursum ac deorsum natent, ac retractabilia dicant,

nunc

Scortatio
uitium.

Corporis et
carnis uocē
significatio
que sit.

nunc quidem carnem resurgere, nunc uerò non resurgere. Vnde quo nihil relin-
 quatur ex propositis, & ut perfectè hydram excindamus, ad propositum rursus re-
 uertar. Consequenter enim ubi, uelut promissi, etiam alia capita, & quæ ad ipsa di-
 ci oportet, ostendero, consona ac confectanea etiã ipsa esse declarabo, & ad fidem
 de resurrectione carnis dicta. Pergamus itaq; ad id quod primum in Apostolum
 dicere aggressi sumus. Nam quod dictum est ab ipso, Ego aliquando sine lege ui-
 xi, uitam nostram superiorem in paradiso, ante mandatum, non extra corpus, sed
 cum corpore, in primis parentibus declarat, quemadmodum ab initio asseruimus.
 Quoniam antequam daretur mandatũ, Deus accepto limo de terra formauit ho-
 minem, degebamusq; extra concupiscentiam, nescientes omnino nos brutæ con-
 cupiscentiæ impetibus, & attractorijs uoluptatum illecebris, ad intemperantiam
 cogi. Nam quod non habet præscriptionem, iuxta quam uitam degere oportet,
 neq; liberam ratio cinandi potestatem, ut uita quam eligit utatur, quo priuatim aut
 honoretur, aut uituperetur, id ipsum ab omni culpa ac crimine innoxium esse osten-
 dendum est: quoniam non potest ea concupiscere quæ prohibita non sunt. Sed
 etsi concupiuerit, non culpabitur. Concupiscere enim non in præsentia & potesta-
 ti subiecta cadit. Verum in præsentia quidem, uerum non in potestate sita. Quo-
 modo enim quis id concupiscat & amet, à quo non prohibitus est, & quo non ha-
 bet opus? Quapropter concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, Non con-
 cupisces. Vbi uerò audiui, De ligno cognitionis boni ac mali ne edatis: quacumq;
 enim die ederitis de ipso, morte moriemini: tunc concupiscentiam in me concep-
 i. Non enim ea quæ habet, & quæ in potestate eius sunt, & quibus utitur, concupi-
 scens desiderat ac cupit, sed ea à quibus prohibitus est, & quæ ablata sunt, & quæ
 non habet. Quare bene profectò dictum est, Concupiscentiam non nouissem, nisi
 lex dixisset, Non concupisces: hoc est, ne edatis de ipso. Hinc enim locum & oc-
 casionem nactum est peccatum, ad illudendum mihi, ac me peruertendum. Dato
 enim mandato, ansam habuit diabolus per mandatum, ut concupiscentiam in me
 operaretur, stimulans me ac illectas per artes suas, ut in prohibitorũ appetentiam
 caderem. Nam absq; lege mortuum est peccatum. Non dato enim, & nondum exi-
 stente mandato, inefficax erat peccatũ. Ego uerò uiuebam irreprehensibiliter ante
 mandatum, non habens præscriptionē ac constitutionē, iuxta quam uiuere oport-
 tebat, et à qua lapsus peccarem. Vbi uerò uenit mandatũ, peccatum reuixit, ego au-
 tem mortuus sum. & inuentum est hoc ad uitam mandatũ, ad mortem. Quia post-
 quam legem dedit Deus, & præscripsit quod faciendum & non faciendum, diabo-
 lus operatus est in me concupiscentiã. Admonitio enim Dei, & præceptũ hoc da-
 tum est mihi ad uitam & incorruptibilitatē, ut obediēs ipsi, & secundum ipsum ui-
 uens, integram & beatissimã in aeternũ, & semper florentem ad immortalitatē uitã
 habeam ac gaudiũ. Vbi uerò ipsum reprobaui, ad mortem euasit ac condemnatio
 nem. Nam diabolus quem nunc peccatũ hic appellauit, eo quod opifex & inuen-
 tor peccati sit, per mandatũ occasione arrepta, ad inobedientiã decepit me, & de-
 ceptum occidit, id operatus ut reus fierem condemnationis illius: Quacumq; die
 ederitis de ipso, morte moriemini. Quare lex quidē sancta est, & mandatũ Dei ius-
 tum ac sanctũ & bonum: quoniã non ut lædat, sed ut seruet, datum est. Ne em̃ pu-
 temus omnino inutile quid aut nociuũ, Deum facere. Quid igitur bonũ mihi facta
 est mors, quæ maximi similiter causa futura boni legislatio nata est? Absit. Quia
 non mandatũ Dei factum est ad hoc, ut ego in seruitutē corruptionis redigerer, &
 ut perniciosas mortis causas imprimeret. Sed diabolus, ut manifestaretur qui per
 bonũ mihi malum construxit, quo fieret, & declararet inuentor ille ac architectus
 peccati, peccator per excellentiã, & separaret à bono, qui contraria mandato Dei
 procurauit. Nouimus enim quod lex est spiritalis: quapropter etiam in nulla re
 ulli causa est detrimētũ. procul enim à cōcupiscentia bruta ac peccato habitant spi-
 ritualia. Ego uerò carnalis sum, uenditus sub peccatũ: hoc est, ego carnalis existēs,
 & in medio mali ac boni constitutus, uelut libero arbitrio præditus, ut in me esset
 eligere

Peccati co-
gnitio ex le-

ge.

Diabolus
peccatũ ap-
pellatur.

A eligere quod uolo (posui enim, inquit, ante faciē tuam uitam & mortem) ubi nuraui ad hoc, ut inobediens fierem spiritali legi, hoc est mandato, & obediens fierem consilio illius materialis, hoc est serpētis: uenditus sum propter hanc heresim, lapsus sub peccatum, diabolo. Vnde hinc obsidens me malum insidet ac uiget, ut in carne mea inhabitet, uelut fucus in fauo apīs, circumuolans saepe circum ipsum, ac bombum edens: quum hoc supplicium impositum sit mihi mandato transgresso, & uenditus sim malo. Quapropter etiam non cognosco quod operor, cogitans quod non uolo. Nam quod dictum est, Quod operor nō cognosco, & facio quod odio habeo: non de eo quod operati sumus ac perfecimus malum, accipiendū est: sed de eo quod solum cogitauimus, cogitationibus insinceris saepe nobis aduolantibus, & seducentibus nos ad quā non uolumus, ita ut anima per cogitationes circa multa circumducatur. Non enim in nobis omnino est situm, ut aut cogitemus, aut non cogitemus absurda: sed ut cogitationibus utamur, aut non utamur. Impe-
dire equidem ut ne incidunt in nos cogitationes, quā forinsecus ad probationem nostri inspirant, non possumus. Nō obedire uerō, aut nō uti ipsis possumus. Alio-
qui quomodo Apostolus malum quidem quod displicebat, maxime fecisset: bonum uerō quod placebat, minime: si nō de extraneis cogitationibus dixisset, quas cogitamus aliquando etiam non uolentes, non scientes ex qua causa? Hias itaq; cogitationes subuertere ac reprimere oportet, ut ne dilatatae extremitates animae obtineant. Impossibile est enim his opportune in nobis uigentibus exoriri bonū. recte ergo dixit, Quod enim facio, non scio. Non enim quod uolo facio, sed quod odio habeo, id facio. Volumus enim ea quā non conueniunt, & quā nefas est cogitare. Nam hoc bonum est perfectum, non solum a faciendo abstinere, sed etiā a cogitando. Et quod uolumus, hoc bonum non fit: sed quod non uolumus, malū. Obrepunt enim circa cor nostrum, inscenduntq; etiam nō uolentibus nobis saepe, innumerāe cogitationes de infinita curiositate ac negocijs sordidis incidentes. Quapropter uelle quidem ut neq; cogitemus ipsa, in nobis situm est: uerū efficere ac operari quo dissipentur, ut ne rursus in mentē nobis redeant, hoc in nobis non est situm, sed ut utamur ipsis solum quodammodo, aut nō utamur. ut sit sentētia dicti talis: Non enim quod uolo facio bonū. Volo enim non cogitare quā me laedunt. nam hoc est bonū & immaculatum, & quod dici solet, citra reprehensionē manib. ac mente factū quadrangulum. Et hoc quidem quod uolo bonū non facio, quod uerō non uolo facio malum. Non uolo cogitare, & cogito quē nō uolo. Et confiderate, an non ob has ipsas cogitationes etiam Dauid interpellauit Deum, & a grē ferens quod & ipse cogitaret quā nō uellet: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si nō dominata fuerint mihi, tunc immaculatus ero, & purgabor a peccato magno. Et ipse Apostolus in alio loco: Cogitationes destruentes, & omnem elationē quā effert se contra cognitionem Dei, & captiuam ducētes omnem intelligentiam ad obedientiam Christi. Si uerō quis uerbis impetere ausus responderit, quod Apostolus docet, quod nō solum in cogitando est malum, quod odio habemus, & quod nō uolumus, sed etiam in faciendo ac operando ipsum: propterea quod dictum est, Non enim quod uolo facio bonum, sed quod non uolo malū hoc facio: expetimus sanē, si uera dicit qui hāc dicit, ut declaret quod erat malum, quod odio habebat Apostolus, & non uolebat quidem facere, faciebat autem: & quod erat bonum, quod uolebat quidem facere, non autem faciebat. Sed uice uersa, quoties quidem uolebat facere bonum, toties non bonū quod uolebat, sed malum quod non uolebat, faciebat. Nunquid nō uolens, simulacra colere, sed Deum colere, quod quidem uolebat, Deum colere non potuit: quod uerō non uolebat, simulacra colere, potuit? Aut temperanter quidem agere, quod uolebat, non potuit: intemperanter autem agere, quo grauabatur, potuit? Et in summa, crapulari, prodigaliter uiuere, indignari, iniustus esse, & reliqua improbitatis opera, quē non uolebat, facere quidem poterat: quā uerō uolebat, iusticiam & sanctitatem, non faciebat? Atqui ipse in Ecclesijs omnes ad non delinquendum exhortans,

Cogitatio-
nū et actio-
nū ratio in
nobis quā
sit.

Proverbium.

non

non solum facientes & operantes absurda, pernicioſi & iræ ſeruari admonet, ſed etiam conſentientes iſtis in illa, ita ut iuſticiam in nobis ſine peccati ammiſtione exerceri contendat. Omne enim peccatum ac ſtudium, conſummationem per carnem acquirit. Sape igitur in epiſtolis palam hæc ipſa nos fugere ac odio habere docens, dicit: Ne erretis, neque ſcortatores, neque ſimulacrorum cultores, neque adulteri, neque molles, neque qui cum masculis concumbunt, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt. Et quod ſummum eſt, exhortans nos ad hoc ut penitus peccatū effugiamus ac excutiamus: Imitatores, inquit, mei eſtote, quemadmodum & ego CHRISTI. Sic, non ob id quod faceret ac operaretur quæ non uolebat, prædicta retulit, ſed quod ſolum cogitaret. Alioquin quomodo exactus CHRISTI imitator eſſet? Nunc uerò quando quidem ſape beſtiales incidunt cogitationes, concupiſcentia ac curioſitate aliàs aliter nos implētes, Muſcarum ueluti denſa eſt populosaque turba, dixit: Quod enim non uolo, hoc facio, uſque ad animam. Conſidenter itaque ipſas depellere oportet, ita ut nihil omnino ad faciendum ea quæ ab ipſis inſuſurrantur, nutemus. Quo enim admittamur in regnum cœlorum, per omnes uoluptates ac triſticias probati, ſi non immutati fuerimus, ſed ubique uelut aurum incorruptum per ignem examinati, à propria uirtute non diſceſſerimus: contingit hoc ut à multis mens noſtra inſeſtetur. Vnde ſanè ſtrenue uelut optimos milites nos reſiſtere oportet, qui ubi ſe ab hoſtibus obſeſſos uident, ſagittarum & aliorum iaculorum ipſorum nullam curam habentes, obſeruandam ciuitatē alacriter contra ipſos procedunt, nullum ſtudium omittentes, donec aciem ipſorum in fugam conuerſam extra terminos expulerint. Vides enim, quod cogitationes propter habitans in nobis peccatum, forinſecus nobis inſtant, uelut canes rabioſi, aut feri, aut audentes latrones, contra nos ſemper inſtigati, à tyranno ac principe iniquitatis, probantes nos an reſiſtere ipſis poſſumus, & aciem e contra inſtruere. Age igitur, o anima, fortiter reſiſte, ne forte remittēs rapiaris, & non habeamus precium redemptionis quod pro te demus. Quod enim hoſtimentum dabit homo pro anima ſua? inquit. Bonū igitur & maximo gaudio dignum eſſet, ſi non haberemus contra nos agentes ac pugnantes. Quando uerò hoc impoſſibile eſt, & quod uolumus non poſſumus. (uolumus enim non habere eos qui extrahunt nos ad affectus, licebat enim ſic citra ſudorem ſaluari) & quod uolumus, hoc non fit, ſed quod non uolumus, oportet enim nos probari, uelut dixi: Ne igitur concedamus o anima, ne concedamus malo illi, ſed aſſumpta armatura Dei protegente ac defendente nos, induamus thoracem iuſticiæ, & ſubinduamus pedes in promptitudine Euangelij pacis, in omnibus aſſumpto ſcutō fidei, in quo poſſimus omnia tela maligni illius ignita extinguere. & ſuſcepta galea ſalutis, & gladio Spiritus, qui eſt uerbum Dei, ad hoc, ut poſſimus ſtare aduerſus inſidias diaboli, cogitationesque deſtruere, & omnem elationem que ſe effert contra cognitionem Dei. Quia non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & carnem. Hac uerò de cauſa hæc dico, quod hic modus eſt Apoſtoli ſcriptorū. Multa equidem ſunt quæ de ſingulis in hac epiſtola relatis oſtendi poſſunt, quæ iuxta rectam ſententiam & accuratè ſe habeant. Verum longum fuerit ipſorum ſic recēſere. Figuram enim ipſius ſolū ac uoluntatē oſtendere nunc propoſui. Non enim quod uolo, hoc facio, ſed quod odio habeo, hoc ago. Aſſentior legi Dei, quod bona eſt. Nunc autē non amplius ego operor ipſum, ſed quod habitat in me peccatū. Noui enim quod non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonū, rectè dicens. Meminiſtis enim quomodo in ſuperiorib. decernebamus, etiamſi ego omnia breuiter reſeſcere uolēs, magis tardo, longiore mihi orationis periodo facta quæ ſperaui, quam ſanè ut abſoluamus promptos nos eſſe conuenit: aliàs enim nunquam ad finem propoſiti deueniemus. Dicebamus igitur, ſi meminiſtis, ex quo hominem ſecundum ſeducitū contigit mandatum ſpernere, hinc ex inobedientia contigit ut peccatum accepta occasione in ipſo inhabitaret. Sic enim primū ſeditio incidit, diſtractionibusque ac cogitationibus alienis impleti ſumus, euacuati quidem ab inſuflatione Dei, impleti

*Prouerbia-
lis uerſus.*

A pleti autē concupiscentia materiali, quam multiplex serpens in nos inspirauit, quū breui transgressi essemus nos mandati Dei circulum. Quapropter etiam mortem Deus ad sublationem peccati propter nos reperit, ut ne in nobis immortalib. exorta, uelut dixi, immortalis esset. Vnde Apostolus dicens: Noui enim quod nō inhabitat in me, hoc est in carne mea, bonum: peccatum à transgressione per concupiscentiam in nos inductum significare uult, cuius quasi germina nouella ac ramuli, uoluptuariæ in nobis cogitationes semper consistunt. Duo enim sunt in nobis cogitationum genera. Alterum à concupiscentia in corpore nostro blandiente consistens, quod ex materialis spiritus uersutia, uelut dixi, generatum est. Alterum à lege mandati, quam accepimus, ut insitam haberemus & naturalem legem, quæ cogitationem nostram excitat ac dirigit ad bonum. Vnde lege Dei in mente delectamur, hæc enim est internus homo: lege uerò diaboli in carne, iuxta inhabitās in ipsa peccatum. Lex enim quæ est in cupiditate mentis, renitēs ac reluctans legi Dei, hæc est quæ affectuosas & materiales distractiones ad iniquitatem semper producit, penitus ad uoluptates nos trahens. Tres enim leges Paulus palam hic mihi asserere uidet. Vnam iuxta insitum in nobis bonum, quam etiam clarē legem mētis appellauit. Alteram ex insultu diaboli instantem, & ad affectuosas imaginationes sæpe animam distrahentem, quam reluctari legi mentis dixit. Tertiam uerò, quæ per peccatum ex concupiscentia in carne exultat, quam legem peccati habitantem in membris uocauit: hanc sæpe inuadit improbus ille, in ipsa q̄ uehitur, eamq̄ cōtra nos exhortatur, ad iniusticiam & malas actiones nos compellens. Quæ enim forinsecus à diabolo lex inspiratur, & per sensus uelut bituminosus fluxus intrō in ipsam animam effunditur, ea à lege quæ consistit in carne iuxta concupiscentiam corroboratur. Apparet enim quod in nobis ipsis aliud melius, aliud deterius est. Et ubi quidem id quod melius est natura, potentius fuerit deteriore, tota mens ad bonū fertur. Vbi uerò id quod deterius est redundarit, & bono in nobis restiterit, rursus uice uersa homo ad omnigenas imaginationes ac cogitationes deteriores rapitur. Qua de causa etiam Apostolus optat liberari, mortē & interitū ipsum hoc esse dicens. Quemadmodū etiā Propheta: Ab occultis meis, dicēs, munda me. Ipsa enim uerba hoc declarant, dum dicit: Delector enim lege Dei secundum internum hominem, uideo autem aliam legem reluctantem legi mentis meæ, & captiuantē me lege peccati quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit ex corpore hoc mortis? Non corpus mortem pronuncians, sed legem peccati in membris per trāsgressionem in nobis delitescentem, & ad mortem iniquitatis animam semper seducentem. Infert igitur statim, edisserens à quali morte cupiat liberari, & quis sit qui ipsum liberet: Gratia Deo per Iesum Christum. Animaduertendum enim, quod si corpus hoc mortem, ô Aglaophon, uelut putastis, dixisset, non utiq̄ Christū uelut liberantē ipsum postea ex hoc malo assumpsisset. Nā quid magis admirandum aut amplius à Christi aduentu habuimus? Quid uerò etiam Apostolus omnino uelut per aduentum Christi potens ex morte à Deo liberari hoc loquutus esset? quando omnibus etiam anteq̄ Christus ueniret in mundum, contigit mori. Liberabantur enim omnes, dum separabantur à corporibus in uitæ huius exitu. Sed & in eodem modo omnes animæ tum credentium tum non credentium, tum iniustorum tum iustorum, in die obitus separabantur. Quid igitur Apostolus plus q̄ alij qui in incredulitate degerunt, accipere studuisset? Aut cur liberari à corpore optasset: quod etiam si non uoluisset, omnino ipsi contigisset, quemadmodum sane omnibus statutum est mori, & separari animas ipsorum à corporibus, siquidem corpus mortem animæ asseruisset? Quare non corpus hoc mortem, sed peccatum inhabitans per concupiscentiā in corpore, ô Aglaophon, dicit: à quo Deus ipsum per aduentum suum liberauit. Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati, & morte: quo is qui suscitauit Iesum ex mortuis, propter spiritum suum inhabitantem in nobis, uiuificet mortalia corpora nostra, peccato; quod est in corpore nostro, ad interitum condemnato, ut iustificatio naturalis legis secundum

Cogitatio-
num genera
duo.

Lex triplex

Corpus mor-
tis quod di-
xerit Paulus.

dum mandatū ad bonum nos trahentis manifesteē rursus, quē debilitata fuit carne A
 à peccato superata, ante Christi aduentū materialibus curis obruta. Impotentiam
 enim naturalis in nobis boni, ob quā languebat à cōcupiscentia in corpore sita su-
 peratū, Deus recurauit misso filio suo, qui similem carni carnē assumpsit. Veritas e-
 nim, & non apparentia erat, quod apparuit: quo peccato ad interitū condemnato,
 ut non amplius fructificet in carne, iustificatio naturalis legis implereē, redundans
 obedientia in his qui nō secundū concupiscentiam carnis ambulant, sed secundū
 concupiscentiam Spiritus, eiusdemq; ductū. Nam lex spiritus uitæ, quod sanē est
 Euangelium, alia existens à prædictis legibus, per prædicationē ad obedientiam
 posita ac remissionem peccatorū, liberauit nos à lege peccati ac mortis, ut quæ pe-
 nitus peccatū regnans in carne uicit. Quæ quidem igitur proponunt etiā ex Apo-
 stoli uerbis, non rectē ipsa exponentes, ea ō Theophile declarata recensui. Conuer-
 tam autē me etiā ad alia, si auxiliatorem nostrū ad transitum oratiōis reperiemus.
 Grauiā enim sunt, & non ualde faciliē destrui possunt quæ sequuntur. Quapropter
 etiā segnīus ipsa attingo, cum longam & difficilem ipsorū demonstrationē fore
 uideam: nisi aura aliqua intelligentiē derepentē nos ex cœlo afflet, & uelut in me-
 dio pelago natantes, in tranquillum portum ac securiorem declarationē restituat.

Hactenus fragmentum ex Methodio.

HAec igitur sunt quæ ex parte & ex ordine à beato Methodio, qui & Eubulius B
 dicit, de prædicto Origene, & mala ipsius fide, per sophisticū errorem in ser-
 mone de resurrectione relata sunt. Quæ hic apponentes, sufficere arbitrati sumus
 aduersus illius nugas, & ad ipsum destruendum, qui humanam uitam per confectā
 ex Græca doctrina superstitionem ac malignitatē subuertit. Multa equidem etiā
 alia in huius argumenti cōsequentia à Methodio prædicto, uiro sanē docto, & cir-
 ca ueritatem ualde exercitato relata sunt, profecto uersus aliū totidem numero. Ve-
 rū quandoquidem promissimus in unaquaq; secta, modica quædā ad ipsius sub-
 uersionē nos dicturos esse, non enim pauca sunt illa: hactenus his ex opere ipsius
 apposis contenti fuimus. Cæterū ubi etiā ipsi pauca de nostra tenuitate, in
 easdem uiri illius nugas apposuerimus, à certamine contra ipsum instituto cessabi-
 mus: Deo brauiū reddentes, qui uictoriam dat, & Ecclesiam suam propria sua beni-
 gnitate semper immarcescibilibus coronis ornat, ueritatis uidelicet prædicationi-
 bus. Dicemus itaq; etiā ipsi aduersus illum pro uirū nostrarū facultate. Dicitis
 ō bone, uelut etiā suprā à me indicatū est, cauillans: Nunquid corarius erat Deus,
 ut tunicas pelliceas ipsi Adam & Eux faceret, cum nōdum animalia essent macta-
 ta? Si uerò etiā mactata erant animalia, non erant, inquit, tunice pelliceæ, sed ter-
 reum quo oblitus sumus corpus. Et undiquaq; conuincitur, q; diaboli uersutiam &
 serpentis fraudem sequit, qui incredulitatis corruptionem humanæ naturæ indu-
 xit, & Euam decepit, & semper simplicium animarū mentes per uersutiam in cogi-
 tationibus ipsarū corrumpit. Videamus itaq; an quæ à te dicta sunt, stabilitatem ha-
 bere possint: ut qui tantum laborem pertulisti, & frustra certamē tot librorum à te
 conscriptorū subiisti. Si enim uerum est quod de te celebris fama refert, quod sena
 millia librorū, ō inanis operarie, conscripsisti, & omni labore in uituperia ac dolos
 uanitatis insumpto, & opera inaniter collocata, per necessaria quæ adulterasti, su-
 dorem mercimoniū tui desperatum effecisti. Si enim resurgit corpus, neque anima
 aliquam hereditatem assequetur. Vna enim est & eadem societas corporis & ani-
 mæ, & una operatio. Resurrectionem autem dolose etiā ipse confitens, imagina-
 riam apparentiā & non ueram habens, nomen solum confiteris. Qualis igitur resur-
 rectio animæ dici potest, quæ non cadit, neq; sepelitur? At manifestū est ex nomi-
 ne, quod lapsi & sepulti corporis est resurrectio, quæ ubiq; & in tota Scriptura à fi-
 lijs ueritatis prædicat. Si uerò non resurgit, non est resurrectio, quæ per omnes scri-
 pturas prædicata est. Si autem resurrectio non est, uana est resurrectionis mortuo-
 rum expectatio. Non enim animarū resurrectio est quæ non ceciderunt, sed corpo-
 rum sepultorū. Si uerò & pars resurrectionis suscitatur, pars uerò deponit: hæc ergo
 pars

*Pelliceæ tu-
nicæ expen-
dit.*

*Sena millia
librorū Ori-
genes scri-
psit.*

A pars quomodo erit: Nō enim possunt in corpore esse partes quę resurgunt, & partes quę deponunt ac relinquuntur. Quod autē est corpus animale, & corpus spiri- Corporis
animalis ac
spiritualis
ratio.
tuale, non aliud corpus est spirituale, & aliud animale, sed idem animale, idem spiri-
tuale. Quando enim sumus in mundo, & corruptibilia carnis opera facimus, cor-
pora sunt animalia. Seruimus enim animā in mūdo in absurditatibus, uelut etiam
tu ex parte dixisti. Quando uerō resurgimus, non amplius est animā seruitus, sed
spiritus consequentia. Hinc iam habens arrabonem per hoc quod dictum est: Si ui-
uimus spiritu, spiritu etiam ambulemus. Si uerō etiam spiritu ambulamus, actiones
corporis mortificantes uiuemus. Non enim amplius nuptiæ, non amplius concu-
piscentiæ, non amplius certamina his qui continentiam profitentur, non amplius
delicta castitati aduersantia, non amplius actiones quę hic aguntur: sed sicut dicit
Dominus, Qui illa resurrectione digni facti fuerint, neq; matrimoniū contrahunt,
neq; nuptum elocantur, sed sunt sicut angeli. Quemadmodum translatus est etiā
Enoch, ut non uiderit mortem, & non reperiēbatur. Non autem translatus est & Enoch trās-
latio.
reliquit corpus, aut corporis partem. Si enim reliquit corpus, uidit ergo mortem.
Ipse uerō cum corpore translatus, non uidit mortem. In corpore enim uiuente est
spiritualiter ablatus, & non animaliter, propter translationem: & quidem in cor-
pore existens spiritualiter. Sed & de Helia similiter, quod assumptus est in curru Helie rā-
ptus.
B igneo, & est adhuc in carne: carne autem spiritali, & nō opus habente ut per cor-
uos nutriatur, uelut cum in hoc mundo fuit, & ut de torrente Chorath bibat, & pel-
lem ouillam induat: sed ut nutriatur alio quodam spiritali alimento, cuius suppe-
ditor est qui occulta cognoscit, & inuisibilia creauit, Deus, ambrosium quēdam
ac incorruptibilem cibum habens. Et uides quod idem est corpus animale, idem
spirituale. Quemadmodum etiam Dominus noster resurrexit ex mortuis, nō aliud
corpus suscitans, sed ipsum quod erat: & nō aliud ab eo quod erat, sed ipsum quod
erat in spiritualem subtilitatem transmutans, & spirituale totum cōueniens, ingres-
sus per fores cōclusas: id quod fieri nequit hic in nostris corporibus, propter cras-
situdinem, & q; nondum in spiritualem subtilitatem sint cōuēta. Quod igitur erat
id quod conclusis foribus ingressum est: aliud ab eo quod crucifixū est, aut ipsum
crucifixum? Omnino equidem non poteris non cōfiteri, ipsum quod crucifixum
est. Redarguit enim te per exactam perscrutationem ac certitudinem ipsius Tho-
mæ, ubi dixit ad ipsum: Ne sis incredulus, sed credulus. Ostendit enim typum cla-
uorum, & locum hastæ, & ipsas cicatrices dimisit in corpore: quāuis cōiūisset cor-
pus in unam spiritualem unitatem. Potuisset igitur etiam cicatrices delere, sed non
deleuit, ut redargueret te o fanatice. Erat ergo corpus quod in monumento sepul-
tum fuit per triduum, & quod cum ipso resurrexit in resurrectione. Ostendit enim
C & ossa & cutem & carnes, ubi dixit: Videte quod spiritus carnem & ossa non ha-
bet, uelut me uidetis habere. Quomodo igitur ingressus est foribus conclusis: ut
ostenderet quod corpus quidem esset quod uidebatur, & non spiritus: uerū cor-
pus spirituale: & quidē quod cum anima & deitate & tota incarnatione idē esset,
sed spirituale subtilium partium, quod aliquando crassarum partium fuerat, idem
quod crucifixum fuerat, & idem quod superatum erat insuperabile, cōuenitum ac
contemperatum deitate: & quod non amplius solueretur, sed perpetuō maneret,
non amplius moriens. Surrexit enim Christus ex mortuis, primitiæ eorum qui ob-
dormierunt: & non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur. Quo ue-
rō cognoscas & hoc, ob quam causam primitiæ eorum qui obdormierūt Christus
dicitur, & quidem cum ipse non inceperit resurgere: nam ante ipsum resurrexerūt
per ipsum Lazarus, & filius uiduæ, & alij tum per Heliam, tum per Heliseum. At
quando quidem illi omnes ubi resurrexerunt, rursus mortui sunt, sic Christus pri-
mitiæ eorum qui obdormierunt est. Quum enim resurrexerit, non amplius mo-
ritur, sicut quæ futura est resurrectio per ipsius uitam ac benignitatem. Si uerō est
primitiæ eorum qui obdormierunt, etiam resurrexit omnino corpus ipsius cum
deitate: & incarnatio ipsius resurrexit, ita ut nihil ex ipsa relictum sit, neq; corpus,

neq; aliud quid. Non enim relinques animā meam in inferno, nec concedes ut sanctus tuus uideat corruptionem. Et quod quidem dictum est de anima in inferno, significat non relictum esse. Sanctū uerò, ut sanctum ostendat corpus quod corruptionem non uidit, sed incorruptū resurrexit triduanū, & incorruptibilitati cōiunctum in aeternū. Tu uerò dicis o bone, hæc corpora esse pelliceas tunicas, quā consequentia hoc nusquam habeat, sed propter semina fabulosæ Græcorum doctrinæ in te ab initio coniecta, & propter malignam cogitationē de resurrectionis incredulitate illic tibi exacerbatam, Græcorū inquam, qui te ad hoc perduxerunt. Animalis enim homo, inquit, non capit quæ Spiritus sunt. Stulticia em̄ est ipsi id quod spiritualiter recensetur. Siquidem enim ante inobedientiam tunica Adam & Eux factæ fuissent, uerisimile esset tuum nugamentū, & quod seducere posset. Quando uerò apparet post Eux factas esse, undē nam formabantur q̄ a corpore? manifestum hoc est. Immisit enim, inquit, soporē in Adam, & dormiuit, & accepit unā de costis ipsius. Costa aut̄ nihil aliud est q̄ os, construxit aut̄ carnem pro ipsa. Cum aut̄ caro nominet̄, quomodo adhuc expectatur huius structuræ? Et superius dicit: Faciamus hominem secundum imaginē nostram, & secundū similitudinē. Et accepit, inquit, limū de terra, & formauit hominem. Limus aut̄ & caro nihil aliud est q̄ corpus. Deinde postea, Et ubi surrexisset Adam de somno, dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Nondum aut̄ tunice pelliceæ, nondū nugamentum a te allegoricē confictū fuit. Os itaq; ex ossibus meis, & caro ex carne mea, palam est q̄ corpora erant, & non incorporeus erat Adam, neq; Eux. Et accepit de ligno ac comedit, uelut deceptus fuit a serpente, & constitutus est in inobediētia, & audiuit uocem Dei ambulantis in paradiso ad meridiē, & occultati sunt Adam & Eux in ligno. & Deus dicit ad Adam, Vbi es? Ipse uerò deprehensus respōdet: Vocem tuam audiui, & occultaui me, quoniā nudus sum. Nudum itaq; quid dixit, animam aut corpus? Folia uerò ficī quem tegebant, animam aut corpus? Et quis tibi dixit, inquit, q̄ nudus es, nisi q̄ de ligno comedisti, de quo solo præcepī tibi ut ne comederes. & ait, Vxor quam dedisti mihi, dedit mihi, & comedi. Vnde aut̄ data fuit uxor q̄ a latere, hoc est a corpore, ante q̄ tunicae ipsis datæ essent? Et dixit ad mulierē, Cur hoc fecisti? Illa uerò, Serpens (inquit) decepit me, & comedi, ac dedi uiro meo. Deus autem inducit maledictionem, tum mulieri dolorem, tum uiro ut in sudore comedat panem. Et postea dicit: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis: & nunc ne fortē extendat manum, & cōtingat lignum, & comedat ac uiuat in æternum. Et post alia: Et fecit Deus tunicas pelliceas, & induit ipsos, & eiecit ipsos ex paradiso. Et uides q̄ uana est uocū inanitas a te innouata? Quanto enim tempore antea erant corpora ipsi Adam & Eux? Si uerò quis hoc interroget, & non poteris animaliter ratiocinationem faciens Spiritus gratiam suscipere, o incredule, & omnes incredulos excedens, dic mihi singula a Deo facta quantam habent miraculorū operationē ac admirationē? Vnde ex nihilo extētu est cœlū in sublimi dilatatum? Vnde resplenduit Sol, & creata est luna, & astræ? Ex qua primitiua materia accepta est terra ex nihilo facta? Et quibus naturis facti sunt montes? Vnde conflatus est totus mundus, qui ex nihilo a Deo productus est? Vnde nubium constitutio, quæ in momento cœlum tegit? Vnde culices & uermiculos Moses seruus Dei per præceptum Dei accepit? Quomodo uirgam ligneam in serpentem mutauit animatum ac reptantem? Vnde contigit manui Moysi, ut in niuem mutaretur? Sic etiam tunc uoluit Deus o incredule, pelliceas natura tunicas, absq; animalibus, absq; arte aliqua humana & multiformi cultu, & simul ut uoluit fecit Adam & Eux, quemadmodum ab initio simul uoluit, & mundus & omnia facta sunt. Et de his sæpe diximus etiam in alijs locis, & superius. Et his quidem qui uolunt uiuere, compendiarie est salus, & praua fides facili ab ipsis confutari potest. Qui uerò salutis doctrinam suscipere nolunt, his ne totum æuum ad probationem fuisse cerit, surdo semper existente auditu, instar aspidis aures obturantis, ut non admittat uocem incantantium, dum uelut diuinus sermo ait, a sapiente incantatur. Filij autem

Pelliceæ tunica ante mactata animalia.

A autem ueritatis non parum, ut arbitror, utilis fuerit hic sermo, etiam si per longum hic mihi sit expositus. Deuentam porro ad sermonem de resurrectione. Vbi enim eos qui opinionem tuam non intelligunt, seduxisti, subiicis tu, o uane operarie, & dicis, Quidam simpliciores putant impios resurrectionem non assecuturos esse.

* Non enim hoc solum est in corpore, sed etiam animalcula ex nobis nascuntur, ut ita dicam, pediculi & lendes, quae neque extra corpus sunt, neque a corpore reputantur. Et nemo unquam requisit lendem ex corpore excretam ad habendum, sed potius ad perdendum, neque corruptionem ex ipsa generatam. Neque quispiam damnum duxerit, huius aut alicuius a nobis fluentis perditionem: etiam si sic res se habeat iuxta tuam narrationem. Non enim a nobis haec queruntur, neque Deus haec ad nostri constitutionem induxerit, sed instar sordis ex ipsa quidem uelut existentis, uerum ab ipsa ornatus gratia reiectae, reliquerit. Illud aut clarum est, quod perfectam uestem, neque defectuosam, neque superfluam, ob bonitatem artis suae opifex induxerit: omnia enim ipse potest. Si uero non sic esset, o tu qui ex multiplici uersutia mentem laesam habes, potuisset utique Saluator noster & Dominus, filius Dei, qui propter omnem securitatem uitae nostrae uenit, ut spem nostram firmaret, & plurima in seipso expresse ad ueritatis suae erga nos confirmationem, potuisset inquam, partem eius deponere, partem resuscitare, iuxta fabulosam tuam assertionem, & uanarum ratiocinationum tuarum, o contentiose, collectionem. Ipse enim statim redarguens mores tuos, dicit: Nisi granum frumenti in terra lapsum mortuum fuerit, solum manet. Si uero lapsum mortuum fuerit, multa grana producit. Et quodnam dixerit granum, cuius manifestum est. Et totus mundus confitetur, quod de ipso

B dixerit, hoc est, de corpore carnis sanctae, quam de Maria accepit, & de tota sua incarnatione. Labi autem, siue cadere, & mori (sicut cum dicit, Vbi cadauer, illic congregabuntur aquilae) de tridua corporis sui dormitione dixit. uelut etiam ipse confiteberis. Deitas enim ipsius somni expers, casus exors, insuperabilis ac immutabilis existit. Mortuum igitur est granum frumenti, & resurrexit. Totum itaque granum resurrexit, aut pars ipsius resurrexit? Aliud granum ab eo quod erat, aut ipsum quod erat ad esse resurrexit? Quod corpus per Ioseph funebris ritu curatum in sindone, & in monumento nouo positum resurrexit, omnino non negabis. Quae itaque resurrexisse nuntiabant angeli mulieribus, ubi aiunt, Quem quaeritis, Iesus Nazarenus non est hic, surrexit, sicut dixit. Venite, uidete locum, & intelligere facite. Orogenem, quod non sunt hic reliquiae sitae, sed totus resurrexit. Et ut scias quod totus resurrexerit: Resurrexit, inquit, non est hic, quo tuas nugas repelleret, quod reliquiae ipsius non essent relictae, sed ipsum totum corpus, quod clauis transfixum fuit, quod hasta punctum, quod a pharisaeis detentum, quod consputum fuit.

C Et quid opus est mihi multa dicere, ad nugarum in misero ac fastuoso illo generatarum confutationem? Ergo sicut resurrexit, & suum corpus suscitauit, sic etiam suscitabit nos. Ex hoc enim demonstrauit sanctus ille Apostolus spem nostram, ubi dixit: Quomodo dicunt quidam inter uos, quod resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, ne CHRISTVS quidem resurrexit. Si uero Christus non resurrexit, inanis profectò est praedicatio nostra, inanis item fides uestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quia testificati sumus quod suscitauerit Christum, &c. Et postea infert dicens: Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Et non dixit mortale solum, neque corruptibile solum, neque immortalem animam: sed corruptibile hoc, cum additione uocis Hoc: & mortale hoc, cum appositione uocis hoc. Ipsum igitur totum granum ipsius resurrexit, & non pars resurrexit, sed totum resurrexit: & non aliud granum praeter id quod erat resurrexit, sed ipsum quod cecidit in monumentum, totum resurrexit. Et ubi potest aliquid tua inaniloquentiae? Duo enim grana nouit diuina scriptura relata. Vnum in Euangelio, alterum apud Apostolum. Et alterum quidem ad omnem certitudinem declarat ea quae perfecte in ipso facta sunt, hoc est exemplar resurrectionis: hoc enim & docens & faciens Saluator, omnia ad confirma-

Granum frumenti quod sit appellatum.

tionem nostri operatus est. Dixit enim de grano, & quomodo suscitatur granum, ut fidem spei resurrectionis nostrae in ueritate nobis confirmaret. Post hunc successit Apostolus, qui Spiritu sancto ductus, futuram sanctorum gloriam post resurrectionem nobis exponit, & post fruitionem bonorum rursus per granum frumenti ostendit, contra incredulos praconem agens. At uero dices mihi, quomodo resurgent mortui, & quali corpore ueniunt? Et dicit ad eum qui talia dicit: Stulte: qui enim omnino ambigit de resurrectione, stultus est, & desipiens. Deinde dicit: Stulte, tu quod seminas, non uiuificatur, nisi mortuum fuerit. Et quod seminas, non quod nascetur corpus seminas, sed nudum granum, tritici uidelicet, aut aliorum seminum, & non uiuificatur, nisi mortuum fuerit. Deus autem dat ipsi corpus prout uoluit, & unicuique semini proprium corpus. Et uides quod non mutatur corpus, nemo enim qui seminauit ordeum, quaerit frumentum, siue triticum. Neque qui seminauit melanthium, inuenit ordeum. Sed quod seminatur, id ipsum est quod suscitatur. Si uero etiam relictum fuerit ex ipso inferne in terra, & resurrexerit ex ipso germen, hic quidem in hoc corruptibili frumento, & ad excretionem non ueniente, id quod relictum est, inutile est: quod uero ex ipso suscitatur, praestabile est. Voluit autem ostendere speciositatem, propter incredulitatem eorum qui spem Dei non expectant. Reuera etenim granum frumenti tenuissimum est. Vbi uero in tali grano minutissimo, & radices, & fundamenta, & stipula, & genicula, & tot fistulae, & capitella, & ualuulae, & culmi, & grana multiplicia? Quo uero clarius etiam dicamus similia his recensentes, unde Moysi filio lochabeth & Ambram contigit, ut pungeret petram per uirgam, & produceret aquam ex materia desperata, & siccum in liquidum mutaret: ut percuteret mare, & diuideret ipsum in duodecim itinera in mari, suo iussu: ut mutaret fluuium in sanguinem: ut tot ranas in momento congregaret: ut uermiculos enipias Aegyptijs immitteret: ut grandinem cum igne misceret: ut noctem nigram & caligine obscuratam Aegyptijs induceret: ut primogenita occideret per mortem: ut populum quem ipse regebat, per columnam ignis deduceret: ut panem angelorum detraheret precibus & oratione: ut coturnices immitteret, & tot millia uirorum per praecceptum Dei saturaret: ut uocem Dei audiret: ut dignus fieret inter tot millia uocem Dei audire, & cum Deo conuersari: ut per quadraginta dies, totidemque noctes, non requireret necessaria iuxta formationis nostrae naturam: ut transmutaretur carne in claritudinem solis, ac radii lucidum, perstringentem populum: ut filij Israel in faciem ipsius oculos intendere non possent: ut manus carnea in niuem mutaretur: ut iuberet terram hiare quo susceperet Core & Dathan, & Abiron & Annan: ut postremum audiret, Ascende in montem, & illic morere, ut nesciat homo ipsius sepulchrum: significante diuina scriptura, corpus Moysi ab hominibus funeris ritu curatum non esse, sed uelut cogitatio suggerit, ab angelis. Atque haec omnia, dum adhuc esset ipse in hoc mundo, adhuc in animali hoc, ac simul spiritali perfecte facto. Hinc itaque accipiamus arrabonem in exemplum perfectae tunc germinationis, quando impletur quod dictum est: Seminatur in ignominia, resurgit in gloria: seminatur in debilitate, resurgit in potentia. Quomodo enim non fuerit debile quod seminatur, & nescit ubi seminatur? Quomodo non ignominiosum fuerit, quod in sepulchrum mittitur, & cui puluis iniicitur, & quod lancinatur abijciturque, & non sentit? Quomodo autem non gloriosum, quod resurgit & in aeternum permanet, & quod in spe benignitatis Dei regnum coelorum adipiscitur: ubi fulgebunt iusti uelut sol, ubi erunt aequales angelis, ubi cum sposo tripudiant: ubi Apostoli sedent super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel: ubi accipient iusti quae oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, ea quae praeparauit Deus diligentibus ipsum? Nostra itaque resurrectio in Deo, & omnis hominis iusti ac iniusti, increduli ac credentes, ita ut alteri resurgant ad uitam eternam, alteri ad iudicium aeternum. Et tace tu Babylon, uetus illa confusio quae nobis renouaris. compesces os tu Sodoma, & clamor ille multae uehementiae ad Deum ascendens, Veniet enim

Mosis miracula.

A ex Sion liberator, ut auertat impietatem à Iacob, & buccinabit, & mortui resurgēt, & nos rapiemur in occursum ipsi in aerem. Quemadmodum & præstantior beatus Methodius dixit: ad eadem uerò ipsa etiam nos ipsi ædificantes apposuiamus. Ex coniunctis enim uniuscuiusq; dictionis lucrum uidere datur. Sanctus equidē Apostolus duorum modorum speciem diuidens in unam spem contraxit ex hoc, Nos *Resurre-* rapiemur in nubibus in occursum ipsius: ut ostendat reuera hoc corpus, & non a- *tionis mo-* liud ab hoc. Qui enim rapitur, nondum mortuus est. Ostendens autem quòd non *di duo.* præueniemus mortuorum resurrectionem: ut quod apud homines ambigū est, Deo facile ac possibile esse demonstret: Nos enim qui uiuimus, nō præueniemus eos qui dormiunt, & ipsorum resurrectionem. ostendit uiuentes & qui rapiuntur, ut ex unius ostendat quòd illorum corpora tota resurgent, & ex eo quòd illi uiuos residos præcedent, potentiam Dei demonstret. Et uidete uos qui uitæ uestre curam habetis, quòd omnes qui cōtra ueritatem inuecti sunt, sibi ipsi iniusticiam attraxerunt. Quemadmodum etiam sanctus propheta Dauid dicit: Concepit laborem, & peperit iniquitatem. Omnis enim qui congregat sibi ipsi laborem alienarū doctrinarum, sibi & credentibus ipsi parit iniusticiam. Lacum aperuit, & effodit ipsum, & incidet in foveam quam fecit. Cæterum si quis ad hæc omnia habet quod contradicat, ueniat coram Deo repugnans labori. Deus enim fortis non fatigabitur, neq; sitiet. Neq; datur excogitare prudentiam ipsius, per quam soluta corpora suscitatur, per quam perditum seruat, per quam mortuū uiuificat, per quam corruptibile incorruptibilitatem induit, per quam granum lapsum in resurrectionem profert, per quam seminata ac mortua ad ampliorem claritudinē ducit, renouans nos, uelut in multis Scripturis habetur, in quibus resurrectio nostra insinuatur. Dauid equidem in Psalmo de inuolutione domus, uelut Propheta expectans, & in Spiritu sancto uidens futurum, consentaneè de resurrectione dixit: Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, renouans meam domum: hoc est, corpus collapsum, & nō exhilarasti inimicos meos super me. Et Solomon in Prouerbijs similiter ad præparationem illuc omnē spem parans, exhortatus est dicens: Para opera tua ad exitum tuum. exitum appellans, hinc discessum. Et para te, inquit, ad agrum: simul ad omnes admonitionem extendens, & qui in agris, & qui in urbibus, tum eruditus, tum mechanicas artes tractant, in quibus nulla operatio in agro requiritur. Vnde enim linificis & argenti fusoribus, poetis item ac scriptoribus præparatio ad agrum. Comprehensim enim simul indiscriminatim uox hæc omnes allocuta uocauit, Para te ad agrum. Imò innuit, quòd omni homini, ciuili ac rurali, depositio corporis est ager, propter sepulturam & mortē. Deinde postea eandem resurrectionis spem significans dicit, Et reædificabis domum tuam. Semel enim ædificata est in formatione in uentre, quando matres unumquemq; nostrum in formatione gestauerūt. Verum à terra est resurrectio, aut ab agro, quæ reædificatur propter illatam ipsi destructionem in sepulture ruina. uelut etiam Saluator dixit, Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo ipsum, aut reædificabo ipsum: ut qui sapientia est, & prudentiam ipsius homines excogitare non possunt, per quam ex dubijs locis corpora nostra profert: partim in cinerē dissoluta, partim in mari, & alijs à carniuoris auiibus, alijs à feris bestijs, alijs à uermibus corruptis. Si enim ea ex nihilo fecit ut essent, quanto magis id quod est, in propriū statum facile restituerit: ut iustū decernat iudicium, ut non aliud pro alio iudicet, ut ne id quod laborauit, priuet. Si enim animæ est fructio, & regni cœlorum hæreditas, tractet corpus quod uult, in delicijs uersetur. Gedeon, ne frustra laboret Ioannes, ex camelis indumentum habens: ne castipemus carnem in secessu uitæ, ne domemus corpora nostra in castitate. Si uerò corpus particeps est, in conuersationibus, in castitate, in ieiunio, & alijs uirtutibus, non iniustus est Deus si priuet laborē fatigati, & non rependat mercedē corpori unā cum anima fatigato: statim enim reperiet irritum iudiciū. Si em̄ anima sola iudiciū subire reperiet, cōtradixerit utiq; nō ex me est, inqt, causa peccati, sed ex illo corruptibili ac terreo corpore, scortari, adulterium cōmittere, petulāter agere.

Ex quo enim illud à me discessit, nihil horum à me perpetratum est: atque sic facile se defendet, ac iudicium Dei dissoluet. Si uero corpus per se ipsum ante se statuerit Deus, potest enim hoc, uelut etiam supra à me per Ezechielem declaratum est, etiam propter parabolam res ea facta sit: at species ipsa ad allegoriam ueritatis tunc impetita perfecta est. Quod congregatum est os ad os, & harmonia ad harmoniam, & cum ossa sicca essent, & nondum anima neque spiritus mouens in ipsis esset, statim coacta sunt corpora, & iuxta prophetæ uerba solidata. Et si uult Deus, potest hoc facere ut adsint corpora, & absque anima moueantur. Quemadmodum etiam sanguis ipsius Abel, cum corpus esset, & non anima post mortem loquebatur. Non enim anima est ipse sanguis, sed corpus est quod apparet. At non poterit corpus absque anima iudicari. Contradixerit enim etiam ipsum dicens: Ego non peccaui, sed anima. Ex quo enim à me emota est illa, non adulterium commisi, non scortationem peregi, non simulacra colui. Atque sic contradicet corpus iusto Dei iudicio, & merito contradicet. Hac itaque de causa, & propter multa alia necessaria, Deus per sapientiam suam mortua corpora nostra & animas ad regenerationem profert, in benignitatis suæ erga homines promissione, quod is qui fatigatus est in sanctimoniam, totam bonam retributionem recipiat: & hi qui uana operati sunt, similiter iudicent, corpus unum cum anima, & anima unum cum corpore. Caterum sufficient hæc mihi aduersus ultrò sibi sapientiam arrogantem Origenem, qui uanè sibi ipsi Adamantij nomen imposuit: itemque aduersus ipsius absurditatem, & perniciosam doctrinam, contra ueritatem in multis fidei partibus male ab ipso excogitatam. Præterita autem huius hæresi, deinceps alias o dilectissimi considerabo, Deum consueto more inuocans, ut nostræ tenuitatis auxilium ferat, ut possimus resistere aduersus omnem contra ueritatem excitatam uanam uocem, ipsamque superare, iuxta ea quæ ab Esaia dicta sunt: Omnis uox quæ insurget contra te, omnes ipsos superabis. Ipsi uero rei erunt ob ipsam: quo sic in uirtute Dei compromissum absoluentes, his qui hæc attentam mentem uersare uolunt, & ad ueritatis exercitium ac sanationis pharmacum (inftar antidoti, uniuscuiusque serpentis ac uenenum eiaculantis reptilis omnium sectarum & huius Origenistarum hæresis, instar ranæ rubetæ ex multo humore formata, quæ & turbationem facit, & magno strepitu uociferatur) resurrectionem Domini uelut potionem accipientes, lentum ac uiscosum uenenum eructemus, ranæ uidelicet illius rubetæ & pessimi reptilis iniquitatem. Contigit enim ipsi & hæc affectio cum omnibus alijs affectionibus. Quare ob ipsum doleo & ingemisco, hei mihi quomodo læsus es, & quot alios læsisti. Velut ab horrenda uipera commorsus à mundana doctrina, etiam alijs uenenum factus es. Tradunt equidem nature rerum experti myoxum latitare, & foetus suos simul in eodem loco multos parere, quinque & amplius. Viperas autem hos uenari. Et si inuenerit totum latibulum ipsa uipera, cum non possit omnes deuorare, pro una uice ad satietatem edit unum aut duos, reliquorum uero oculos expungit & cibos affert, excæcatosque enutrit, donec uoluerit unumquemque ipsorum deuorare. Si uero contigerit ut aliqui in experti in hos incidant, ipsosque in cibum sumant, uenenum sibi ipsis sumunt, eos qui à uipere ueneno sunt enutriti. Sic etiam, o tu Origenes à prædicta Græca doctrina mente excæcatus, uenenum his qui tibi crediderunt, euomisti, & factus es ipsis in edulium uenenum, ita ut per quem ipse iniuria affectus es, per ea plus iniuria affeceris.

FINIS PRIMI TOMI SECUNDI

libri Epiphani.

SECUNDI

SECUNDI TOMI SECUNDI LIBRI

EPIPHANII, AVT QVINTI IVXTA TO-
morum consequentiam, hæreses quinque sunt,
hoc ordine.

1 Pauli Samosatensis. Hic parum abest, ut affirmet, Christum in substantia non esse, uerbum prolaticum esse fingens: ita ut quæ de ipso in diuinis Scripturis dicta sunt, prædictorio more se habeant: ipse uero non existat, nisi à Maria, & hucusque ab aduentu suo in carne.

2 Manichæi, qui & Acuanitæ, Maius Perse discipuli, Christum figuram dicunt, Solem & Lunam colunt, astris item ac uirtutibus & demonibus supplicant. Duo principia introducunt, malum & bonum, quæ semper existant. Christum autem in apparentia apparuisse dicunt, & in apparentia passum esse. Vetus Testamentum & Deum qui in ipso loquutus est, maledictis impetunt. Mundum autem non totum, sed partem ex Deo factam esse decernunt.

3 Hieracitæ, ab Hierate Leontopolita Aegypto, ex-

positore ac magistro quodam. Carnis resurrectionem reprobant. Utuntur ueteri ac nouo Testamento, & nuptijs in totum interdiciunt. Solitariam uitam degentes, & uirgines, & continentes, & uiduas suscipiunt. Pueros uero qui nondum ad ætatis uigorem peruenierunt, regni participes fieri negant, eo quod nondum decertarunt.

4 Meletiani in Aegypto secta sunt, & non hæresis: ut qui non communes preces faciunt cum his qui in persecutione lapsi sunt. Nunc autem Ariani coniuncti sunt.

5 Ariani, qui & Ariomanitæ, filium Dei creaturam dicunt, & Spiritum sanctum creaturam creaturæ. Carnem solum à Maria Saluatorem accepisse affirmant, & non animam. Erat autem hic Arius presbyter Alexandrinæ ecclesiæ sub Alexandro episcopo.

Contra Paulum Samosatensem, hæresim L X V.

PAVLVS Samosatensis appellatus his succedit, qui fuit post Nauatum & Origenem, qui de cætero in hæresi numeratur, propter elationem, quam sibi ipsi attrahere uoluit, & per fastuosas nugas suas contra ueritatem se efferre: idque intelligentia ex diabolo immissa. Itaque lugere ob ipsum oportet, uelut qui reuera ex diaboli inuidia impedit, & ex alto cecidit. In ipso enim impletur id quod dictum est: Inuidia improbitatis destruit bona, & cogitatio concupiscentiæ eruit mentem innocentem. Hic porro, qui nobis propolitus nunc est Paulus Samosatensis, cuius nominis in principio mentionem fecimus, & hæresis ipsius expositionem instituiamus, ex Samosatis erat, quæ ciuitas sita est in partibus Mesopotamiæ & Euphratis. Hic hoc tempore in diebus Aureliani & Probi regum, in Antiochia constituitur episcopus sanctæ catholicæ ecclesiæ. Elatus autem mente excidit à ueritate, & renouauit hæresim Artemonis, qui quondam erat in principio ante multos annos, & extinctus est. Afferit autem hic, Deum patrem & filium & Spiritum sanctum unum Deum esse. In Deo autem semper esse ipsius uerbum, & Spiritum ipsius, quemadmodum in hominis corde est proprium uerbum: non esse autem filium Dei in substantia, sed in ipso Deo. Quemadmodum etiam Sabellius, & Nauatus, & Noetus, & alij. Non autem æqualis illis hic est, sed alius ab illis. Venisse autem uerbum, & inhabitasse in IESU homine. Et sic, inquit, unus est Deus, & non Pater pater, & Filius filius, & Spiritus sanctus Spiritus sanctus. Sed unus Deus pater, & filius ipsius in ipso, uelut uerbum in homine. Nimirum ex his testimonijs hæresim suam proponens, ab eo quod dixit Moyses, Dominus Deus tuus, Dominus unus est. Non autem asserit hic uelut Noetus, patrem passum esse: sed dicit, Verbum uenit & solum operatum est, & rediit ad patrem. Et multa est apud hunc absurditas. Videamus autem an huius impostoris uerba consistant. Dicit enim quod dixerit, Ego in patre, & pater in me. Et nos dicimus ex patre Deum Verbum, & cum ipso semper esse ex ipso genitum. Sed non patrem dicimus absque Verbo in substantia existente. Sed Verbum patris unigenitus filius Deus Verbum, uelut dicit: Omnis qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego ipsum coram patre meo. At uox Me, & Coram patre meo, ostendit patrem

natura

Origenis
xatio,

Aurelianus
& Probus
Imperato-
res Romæ

Iudei secun-
di.
Samosatitæ

natura in substantia esse. Hi uerò Iudaismum corruptentes, nihil amplius Iudæis A
habentes, secundi Iudæi uocabuntur, & Samosatitæ: nihil aliud existentes, quam
nomine solum ex sua opinione præuolentes. Nam Deum ex Deo, unigenitum fi-
lium & Verbum negantes illi, sunt quales & hi qui ipsum in præsentia abnegaue-
runt, occisores Dei ac dominicidæ, & abnegatores Dei facti. Reuera autem neq;
circumcisionem habent, neque sabbatum seruant, & alia omnia quemadmodum
Iudæi. Etenim reuera etiam ipsi non duos dicimus esse deos, neque deitates, sed
unam deitatem. Nam neque duos dicimus patres, neque duos filios, neque duos
Spiritus sanctos, sed & patrē & filium & Spiritum sanctum, unam deitatem, unam
glorificationem. Hic uerò non dicit solum Deum, eo quod fons sit pater, sed so-
lum Deum, tollens quantum in ipso est filij deitatem & substantiam, itemq; Spi-
ritus sancti: habens autem ipsum patrem unum Deum, qui non generauit filium,
ut sint duo imperfecta, pater & filius: pater quidem qui filium non genuit, Ver-
bum uerò infructuosum Dei uiuentis, & ueræ sapientiæ. Verbum enim uelut id
quod in corde est, esse uolunt, & sapientiam qualem in anima hominis unusquis-
que habet, sapientiam ex Deo adeptus. Quapropter unam personam Deum
unā cum Verbo dicunt, uelut una persona est homo, & ipsius uerbum siue sermo,
nihil plus quam Iudei (uelut dixi) glorificantēs, cecutientes à ueritate, & surdi fa-
cti à diuina doctrina, ac prædicatione uitæ æternæ. Neque enim reuerentur ue- B
rum Euangelij sermonem dicentem, In principio erat Verbum, & Verbum erat a-
pud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
ctum est nihil, quod factum est. Si enim in principio erat Verbum, & uerbum e-
rat apud Deum: id quod erat non solum iuxta prolationem est, sed secundum sub-
stantiam. Et si uerbum erat apud Deum: non uerbum est hoc, quod apud ipsum e-
rat. neque enim uerbum est is apud quem erat. Si enim in corde habet Deus Ver-
bum, & non genitum, quomodo impletur, Erat Deus erat Verbum? Non enim
hominis uerbum homo est apud hominē. Neq; enim uiuit, neq; subsistit. Verū cor-
de uiuente ac subsistente, motus est solum, & non substantia. Dicitur enim & simul
euestigio non amplius est, sed prolatum manet. At uerbum Dei, uelut dicit Spi-
ritus sanctus ex ore prophetæ, Verbum tuum in æternum permanet. Huic autē con-
sonē Euangelista dicit, Deum confitens manifestatū & aduenisse, non simul assu-
mens cum uerbi incarnatione patrem. Verbum enim, inquit, caro factum est, &
habitaui in nobis. Et non dixit, Verbum & Pater caro facti sunt. Et dixit, In prin-
cipio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Et nō di-
xit, In Deo erat Verbum. Et ut ne aliqui maligne opinentur, lucida & uiuifica uer-
ba in suam ipsorum maliciam ac detrimentum transmutantes (aliter enim atq; ali-
ter incumbit cor hominis diligēter ad mala à iuuentute) & incipiant dicere, Non C
dixit, In Deo erat Verbum, uelut etiam tu dicis, sed Apud Deum erat uerbum. Er-
go non est substantia patris uerbum, sed extra Deum Verbum: rursus commone-
facit corrigens filios suos ueritas, redarguens mentes contra ipsam scortantes, &
dicit ipse unigenitus, Ego ex Patre exiui & uenio. Et rursus, Ego in patre & pater
in me. Ille uerò in prophetis de Filio, non corporalem habens molem, sed spiritua-
lem habens sermonem, ad humanæ naturæ debilitatē descendens, quo per ea quæ
internos fiunt, ad sensum declarat, quod ex ipso uerè genitus est Deus ex Deo,
Deus uerus ex Deo uero, non extrinsecus existens, sed ex essentia ipsius, dicit in
Dauidē loquens: Ex uentre ante Luciferum genui te, uelut Septuaginta interpre-
tati sunt. Verū ut alij interpretes, Aquila quidem, Ex utero excitatē infantia tue
tibi ros. Symmachus uero, Velut diluculo roris iuuentus tua. Theodotion autem,
Ex utero à matutino iuuentutis tuæ. Quinta uerò editio, Ex utero à matutino tibi
ros in iuuentute tua. Sexta editio, Ex uentre quarent te ros iuuentutis tuæ. In Hæ-
braico uerò, Merem Messaar lactal ieledecheth. hoc est, clarē & citra ambiguitatē,
Ex uentre ante Luciferum genui te. Merem enim, uentris est, Messaar autem, ma-
tutinus omnibus, hoc est ante Luciferum, Lactal, & ante rorē puerū. Ieledecheth,
hoc

A hoc est, genui te. Quo ex sermone cognoscas, quod Deus Verbum in substantia, ex patre natura genitus est, sine principio & sine tempore, antequam quicquam esset. Non enim luciferum solum dixit stellam, & quidem quum multa sint sidera, & Sol & Luna in quarta die facta, mare uero & ligna ac fructus antea facta, firmamentumque terrae ac coeli, & cum his simul angeli facti fuerint. Nisi enim una cum coelo & terra angeli quoque creati essent, non utique dixisset ad Iob, Quando genita fuerunt sidera, laudauerunt me omnes angeli mei uoce. Itaque ante luciferum, quasi diceret, antequam esset quid, & creatum esset. Erat enim semper Verbum cum patre: per ipsum enim omnia facta, & sine ipso factum est nihil. Porro dixerit quis, Ostendisti angelos fuisse ante sidera, & una cum coelo & terra hos factos esse dixisti, unde facis demonstrationem, dic nobis: Nunquid ergo ante coelum & terram omnino creati sunt? Nusquam enim clare indicat Scriptura tempus creationis angelorum. Et bene quidem ostendisti, ipsos fuisse ante sidera: nisi enim fuissent, quomodo laudassent Deum hymnis, ob siderum creationem? Nos equidem uniuscuiusque quaestionis inuentionem non ex proprijs rationationibus dicere possumus, sed ex Scripturarum consequentia. Clare enim indicat diuina Scriptura, quod neque post sidera facti sunt angeli, neque ante coelum & terram, quum palam intransmutabile sit dictum hoc, quod ante coelum & terram nihil erat ex creatis. Nam in principio fecit Deus coelum & terram: ut principium sit, & nihil ex creatis ante hoc ipsum sit. Non potest igitur, uelut antea dixi, uerbum in homine homo uocari, sed uerbum hominis. Si uero uerbum Dei Deus est, non est sine substantia Verbum, sed in substantia Deus Verbum ex Deo genitum sine tempore, sine principio. Verbum enim caro factum est, & habitauit inter nos. Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratia & ueritate. Iohannes testatur de ipso, & clamat dicens: Hic est, quem dixi uobis, qui post me uenit, ante me fuit, quia prior me erat. Hic uenit in mundum, ut mundus per ipsum saluus fieret. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus ipsum non cognouit. Vides unigenitum Verbum? Vides in mundo completum inter homines, & plenam habentem gloriam unigeniti a patre? Non quod pater sit Verbum, non quod pater una cum Verbo coniunctim apparuerit, quemadmodum homo una cum uerbo suo apparet, & uerbum ipsius apparere non potest, nisi adsit is qui uerbum loquitur. Cui itaque credam? Cui assentiar? A quibus accipiam uitam in disciplinis? A sanctis Euangelistis, & Spiritu sancto plenis, qui Verbum a patre missum dicunt, aut a Pauli Samosatensis sectatoribus, qui Deum cum Verbo, & Verbum cum Deo esse dicunt: qui unam personam patris ad Verbum, & Verbi ad patrem decernunt? Si autem est una persona, quomodo alter mittit, alter uero mittitur? Emittit enim, inquit Propheta, Verbum suum, & liquefaciet ipsa. Flabit spiritus eius, & fluent aquae. Et rursus, Ego exiui ex patre, & uenio. Et, uiuo ego, & uiuit in me, qui misit me pater. Quomodo igitur mittitur, qui missus est, & per carnem apparet? Deum enim nemo unquam uidit. Unigenitus Deus, qui est in sinu patris, ille narrauit. Et ait, Unigenitus Deus: Verbum enim est ex patre genitum. Pater autem non est genitus: & propterea unigenitus est Filius. Anticipauit enim diuina doctrina suam ueritatem, propter suam praeuentionem, ad animarum nostrarum securitatem. Quando quidem enim sciebat Samosatensis illius dementiam, & peruersam Arianorum opinionem, & eorum qui inaequalitatem docent, malignitatem, & Manichaeorum ruinationem, & ceterarum haeresion fraudulentiam: idcirco de unaquaque dictione securos nos reddit diuina Scriptura. Patrem etenim non dicit unigenitum. Quomodo enim sit unigenitus, qui non est genitus? Filium autem unigenitum appellat, ut ne filius putetur pater, & ut ne uelut uerbum in corde hominis assimiletur Deus Verbum. Si enim uerbum dicitur, propter talem usum dicitur, ut ne putet quis alienum esse ab essentia Dei patris. Et non amplius est Verbum sine substantia, sed in substantia, propterea quod est unigenitus plenus gratia & ueritate, Et uides quod sint ad securitatem nostrae uitae,

uitæ. Hoc itaque dictum, Deum nemo unquam uidit, ut inuisibilitatem patris indicaret, ipsiusque deitatis, & ut suam deitatem per carnem apparentem confirmaret. Quod uero alia ultra hæc quis colligere possit, quæ pro nobis faciunt aduersus Samosatensis dementiam? Si enim erat in Patre uelut uerbum in corde hominis, quomodo accessit ex propria sententia loquutus? Ipse enim ad discipulos suos loquitur, ac dicit: Qui uidit me, uidit Patrem. Et non dixit, Ego sum pater. Sed uox Me, in Patre significat. Et non dixit, Ego sum ille: sed, Ego ueni in nomine Patris mei, & ille est qui testatur de me. Et rursus de Spiritu sancto: Alium paracletum uobis mittam. Vide uoces Mittam, & Alium, & Ego, ut ostendat patrem in substantia esse, & spiritum sanctum in substantia. Ille enim me glorificabit, de Spiritu sancto loquens, quia de meo accipiet: & qualem dicit eum qui ex patre procedit, & qui de meo accipiet. Sed & alibi inquit: Duo testimonia hominum stabilia erunt: & Ego testor de meipso, & testatur de me qui misit me pater. Quot uero sunt alia totidem, & ultra hæc? Ecce enim, inquit, gratias ago tibi pater Domine cæli & terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus ac prudentibus, & reuelasti ipsa paruulis. Etiam pater, quia sic fuit bona uoluntas tua coram te. Omnia mihi tradita sunt a patre meo, & nemo nouit filium nisi pater: & patrem nemo nouit nisi filius, & cui filius reuelarit. Reuelasti enim paruulis, & omnia mihi tradita sunt a patre meo: ut horum excogitatam inuolutionem excinderet. At uide rebellantem semper humanæ nature diabolum, quid in ipsam iniecit, ex diabolica uidelicet operatione, ut respondeant ad hæc Iudæorum hæreseos ministri, uerentes diuinorum Euangeliorum manifestam doctrinam, ut ne penitus ueræ Euangelij doctrinæ resistere uideantur. Dicunt enim, homo erat IESVS, & in ipsum inspirauit ex supernis uerbum, & hæc de seipso dicit homo. Pater enim cum filio unus est Deus. Homo uero inferne propriam personam ostendit, & sic duæ personæ implentur. Quomodo igitur homo Deus esse potest, o omnium hominum pessime, & a cælesti intelligentia animo auerſe. Quomodo potest homo esse nudus iuxta tuam opinionem, qui dicit, Qui uidit me, uidit patrem? Si enim homo sicut pater est, nihil differt pater ab homine. Si uero Deus uerbum, qui perfectè homo factus est, perfectus existens, est Deus ex supernis a patre genitus, iuste & clarè loquitur de seipso dicens, Qui uidit me, uidit patrem. Quemadmodum etiam Iudæi de ipso dicunt. Non solū enim, inquit, quærebant occidere ipsum, quod hæc fecisset, sed etiam quod filium Dei seipsum dixisset, æquale Deo seipsum dicens. Nam rursus dicendo, Qui uidit me, uidit patrem: patrem Deum æqualem sibi ipsi dicit. Non est autem homo æqualis Deo, neque sicut Deus. Sed in ueritate genitus, ex Deo patre Deus filius unigenitus. Dicit enim de ipso Paulus: Qui in forma Dei existens, non rapinam arbitratus est esse, æqualem esse Deo, sed seipsum inaniuit, forma serui assumpta. de Deo quidem, erat in forma: de serui uero forma, assumptorem ipsum pronunciauit: & non dixit, formam quæ ipsius aliquando erat. Sæpe uero etiam humano more uerba fecit Saluator ac Dominus noster IESVS CHRISTVS Deus Verbum. Et sæpe iuxta humanos affectus loquitur, sed non quum dicit, Ex patre meo exiui & uenio: hoc enim non potest ab humana natura dici. Verum quando iuste testimonium præbet dicens: Si ego testimonium præbeo de meipso, testimonium meum non est uerū: ut ostendat suam incarnationē. Et rursus de deitate loquens, Etiam si ego testimonium præbeo de meipso, testimonium meum uerum est: ut ostendat ueram deitatē, & ueram incarnationē. Non itaque duo sunt dei, quia neque duo patres. Neque sublata est substantia Verbi, quia non una est coniunctio deitatis filij ad patrem. Non enim est alterius essentia filius a patre, sed coessentialium cum patre. Non potest autem diuersæ essentia esse a genitore, neque eiusdem essentia, sed coessentialis. Neque rursus dicimus ipsum non esse eundem essentia cum patre. Est enim idem deitate & essentia filius ad patrem, & non alienus a patre, neque ab alia substantia. Sed reuera filius patris, & essentia, & substantia, & ueritate. Sed non pater est filius, neque filius est pater, sed filius uerè ex patre genitus.

Quapro-

A Quapropter neque duo dei sunt, neque duo filii, neque duo sancti Spiritus: sed una deitas, ipsa Trinitas, Pater, Filius & Spiritus sanctus, coessentialis existens. Cum enim dicis coessentialem, non coniunctionem significat. Coessentialis enim non unius S. Trinitas
coessentialis significationem habet, neque filii genuini ad patrem essentiam disparat, & substantiam alienat propter coessentialem. Non enim duo principia praedicat diuina scriptura, sed unum principium. Conuenient enim, inquit, domus Iuda, & domus Israel, & ponet sibi ipsis principatum unum. Qui itaque duo principia praedicat, duos deos praedicat. Et qui Verbum tollit, & ipsius substantiam, Iudaismum detegit. Marcion enim duo principia ostendit, imò potius tria sibi ipsis contraria. Noui autem Iudaei, Samosatitae hi, Verbi substantiam tollunt, ut etiam ipsi Dominicidae pronunciant, & abnegatores Dei ac Domini nostri salutis. Vnum itaque est principium, & ex ipso filius, imago exacta, natura exprimens proprium patrem, & similis iuxta omnem modum. Quia Deus ex Deo, & filius ex patre, Deus uerus ex Deo uero, & lumen de lumine, una existens deitas, & una dignitas. Quapropter inquit, Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & iuxta similitudinem. Neque secundum imaginem tuam (ut ne distinguas) neque iuxta imaginem meam: ut ne dissimilitudinem & inaequalitatem pronuncies, uerum secundum imaginem nostram. Et faciamus, ut ne alienus sit pater a factis ab ipso, neque unigenitus alienus ab opificio. Sed Dryinas
serpens. B pater cum filio opifex est, & filius per quem omnia facta sunt, coopifex est patri: & eo quod ex ipso genitus est filius, unus Deus perfectus ex perfecto patre, & pater perfectus perfecti filii paternae perfectionis imaginem habentis. Imago Dei inuisibilis, non exemplum imaginis, non imago imaginis, non inaequalis, sed imago patris, ut identitatem nihil euariantem generationis, ex principio ac tempore carente, in ueritate ostendat. Imago itaque est Filius Patris. Nam & reges non eo quod habent imaginem, duo reges sunt, sed unus rex cum imagine. Vnus rex, non unum quid ex duabus partibus imperfectum existens. Sed perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus sanctus. Ego enim in patre, non sicut Verbum in corde hominis. Sed patrem nouimus, qui intelligitur cum filio, & filium ex patre genitum. Et non sic, quod in homine uelut in domicilium uenerit diuinum Verbum, & quod postquam natus fuit, Verbum in ipso conspectum sit, & rursus in Deo sit supernum, uelut in corde hominis uerbum. Haec enim diabolicæ insaniae sunt, & omnis abnegationis Dei characteres habent. Porro pauca haec aduersus huius recte se habere putauimus: non enim ardua est horum potentia, & quæ non possit non ab omnibus intelligentia praeditis subuerti. Quapropter cum & radices spinarum huius per praedicationem ac sententiam ueritatis exciderimus, & uenenum, ut ita dicam, extinxerimus, & uirus huius ostenderimus, auxiliatorem inuocantes Patrem cum C Filio reuera existentem, & Filium reuera in substantia genitum, & sanctum ipsius Spiritum, Spiritum in substantia existentem, & salutarem dispensationis mysterii incarnationis: postquam per trophaeum contra mortem, crucem inquam, caput huius nouorum Iudaeorum quaestionis confregimus, ad sequentes o dilecti transeamus.

Dryinas equidem serpens quidam est ita appellatus, qui sane similis est huic haere Dryinas
serpens. siarchæ. Sicut enim dryinas dicitur quidam esse serpens, uerum iuxta herbas & quercus frequentissime latibula sua habet, quapropter etiam dryinas uocatur, & quod quercum arborem amat, & foliorum delapso uiriditati ac palliditati ipse in medio ipsorum situs seipsum assimilat. Non autem usque adeo ingentem dolorem hoc animal infert, uerum si is perseueret, mortem inducit. Ita etiam hic & haeresis ipsius se omnibus numeris assimilat, ut qui nomen quidem Christi induit, Iudaeorum uero opinionem elegit. Verbum Christum confitens, non esse autem hoc statuens, & inter uulgus triumphum ducere non erubescit. Cuius apparentem doctrinam, uerum errorem existentem, cum per calceamentum Christi conculcauerimus, & per scalpellum medicum Euangelij commorfos lancinauerimus, & uenenum ab ipsis exuerimus, ad reliquarum enarrationem, uelut dixi, ueniemus.

Acuanite. **M**Anichæi, etiam Acuanite appellantur, propter quendam ueteranum, a Mesopotamia progressum Acuan appellatum, qui huius ueneri tractationem in Eleutheropolim intulit. Hi iuxta illud uitæ suæ tempus magnum mûdo malum prædicauerunt, post Sabellij insolentiam. In temporibus enim Aureliani regis hi fuerunt, circa quartum annum regni eius. Est autem hæc hæresis multum diuulgata, & in multis terræ partibus decantata, quæ ex Mane, uelut dixi, initium dilatationis suæ per terram accepit. Hic uerò Manes ex Persarum terra originem duxit, Cubricus primùm appellatus, sed qui sibi ipsi Manis nomen imposuit: ex diuina fortassis puto dispensatione furiosum sibi ipsi nomen attrahens. Et uelut ipse putabat iuxta Babyloniorum linguam Vasis nomen sibi indidit. Manes enim Babylonica lingua uas significat. Verum uelut ueritas declarat, Insaniæ cognomen sibi adoptauit, quam Maniam Græci appellant, propter quam miser ille furij cõcitus malam doctrinam in mundum disseminauit. Erat autem hic Cubricus uiduæ cuiusdã seruus, quæ sine liberis defuncta, pecuniarum incõparabilem uim ipsi reliquit, aurique ac argenti, & aromatum & aliarum rerum. Sed & ipsa hereditatis successione habuit ex Terbintho quodam, qui & ipse seruus fuit, & Budda transnominatus fuit *Saracenia.* Assyriorum lingua. Fuit autem hic seruus Scythiani cuiusdã ex Saracenia oriundi, uerum in finibus Palæstinæ, hoc est in Arabia nutriti. Hic Scythianus in prædictis locis Græcorum lingua eruditus, in ipsarum literarum doctrina magnus euasit *Indorum mercimonia.* circa uanam mundi sapientiam. Quum autem semper proficisceretur in Indorum regionem, mercimoniorum gratia, magnum mercium quæstum fecit. Vnde multa bona in mundo acquisiuit, & per Thebaidem pertransiuit. Portus enim rubri maris diuersi sunt, ad oscula Romaniae discreti. Vnus quidem ad Ailam, qui est in sacra scriptura Ailon. ubi aliquando nauis Solomonis per tres annos penetrans, attulit aurum & dentes elephantinos, aromataque ac pauones, & alia. Alter uerò portus ad Castrum inundationis. Tertius autem supernè ad Bernicem appellatam, per quam Bernicem ad Thebaidem feruntur. Et species ab India uenientes illic in Thebaidem diffunduntur, aut ad Alexandrinorum ciuitatem, per Chryso-roen fluuium, Nilum, inquam, qui & Geon in Scripturis appellatur, & amplius ad omnem Aegyptiorum terram, & ad Pelusium feruntur, & sic in alias regiones per mare penetrantes hi, qui ab India ueniunt, ad Romaniam perueniunt. Hæc mihi hystoriæ gratia ad uerbum tradere curæ fuit, ut & radicem uniuscuiusque argumenti non exortes sint, qui hæc adipisci ac legere uolunt. Oportet enim eum qui narrationem aliquam aggredditur, pro uiribus ipsam tractare, & ex radice introductionem facere: unde etiam ueritas comperitur, etiam si is qui dicit, careat orationis ornatu, & dicendi suauiloquentia: quo ex uera hystoria id quod quæritur, intelligentibus demonstratur. In principio itaque hic Scythianus multis diuitijs elatus, & ungentorum ac condimentorum possessionibus, alijsque quæ ex India efferunt, ubi uenisset in Thebaidem, ciuitatem altam ita appellatam, & inuenisset mulierculam perniciosissimam, ac corporis pulchritudine conspicuam, & quæ ipsius stulticiam admiraretur, abduxissetque ipsam delupanari, in communi enim turpitudine talis prostabat, addictus est mulierculæ, & liberatam ipsam in nuptias sibi coniunxit. Post multum uerò temporis progressum propter excellentem uoluptatem qua fruebatur, non tulit sceleratus ille, sed uelut ociosus & malis adfuetus, ex superflua deliciarum abundantia, deinceps aliquid noui in uitam proferre cogitauit, & ex suo ipsius instinctu talia uerba effinxit, non ex diuina scriptura & sancti Spiritus uoce excogitata, sed ex misera humanæ naturæ ratiocinatione dicens, Qua ratione inæqualia in tota definita creationis amplitudine habentur, nigrum & album, fultum & pallidum, humidum & siccum, cælum & terra, nox & dies, anima & corpus, bonum & malum, iustum & iniustum, quam quod omnino hæc ex duobus quibusdã consistunt. At diabolus in mente ipsius sedem firmauit, ipsumque contra humanam naturam militans, horrendam hanc opinionem amplius concipere fecit, ut cogitaret, quod non est, & quod est non agnosce.

A agnosceret, quo bellum quoddam in mentibus seductorū constitueret his, qui putant esse quid post eum qui est: & ut ita dicā, ex duabus radicibus, aut duobus principijs omnia effici, id quod improbissimum omnium ac impientissimū est. Verū de hoc rursus dicam. In his praeclatis Scythianus mente excacatus, occasionib. ex
 • Pythagora acceptis, sic sensit, et libros quatuor sibi ipsi formauit: quorū primo Mysteriorum nomen imposuit, secundo Summarū, tertio Euangeliorum, quarto The- *Scythiani li-
bri quatuor*
 faurorum. In quibus aequales & aequivalentes duorum principiorum coniungens personas in unoquoque argumento, sic suspicabatur miser ille, & sic circa hanc partem imaginabatur, uelut qui magnum quid uitae excogitasset. Et reuera magnum malum uitae suae ac ab ipso seductorū excogitauit. Cum autem uir in his esset, audiuiſſetque quomodo Propheta & Lex de mundi constitutione dixissent, & de uno ac monarcha semper existente & non desinente esse Pater, ac de ipsius Filio, ac sancto Spiritu, uoluit ampliore quadam inductus uoluptate, & in priuata mente sua irridens, & graues cachinnos in seipso habens, proficisci Hierosolyma, circa tempora Apostolorum: nimirum uelut illic facturus sermonem apud eos, qui de Monarchia praedicarent, & de creationibus Dei docerent. At miser ille cum ascendisset, opponere se incepit aduersus presbyteros, illic secundum legem Dei Moſi datam, & in prophetica singulorum prophetarū doctrina uiuētes. Nempe, Quo-
 B modo dicitis unum Deum, qui fecit noctem & diem, carnem & animam, siccū & humidū, cœlum & terram, tenebras & lucem? Illi uerò clare ostendebant, non enim occultatur ueritas. Hic uerò contradicere non erubuit: & cum nihil efficere posset, tamē impudentia segniciei ferebatur. Vbi autem nihil perficere potuit, sed uictus abiret, rem aggressus est per magicos quos habuit libros. Nam & prestigator erat ex Indorum ac Aegyptiorum & uana ac fabulosa gentium sapiētia, & horrenda ac pernicioſa incantamēta conatus, imaginationem quandam super domū cōscendens exercuit, & tamen nihil efficere potuit, sed ē domo delapsus, finem uitae sortitus est. Multos porro annos isthic contriuit, discipulum autem unum solum secum habuit praedictum Terbinthū, cui etiam sua credidit uelut fidelissimo, & qui ex beneuolentia ipsi inseruiret. Qui sanē, mortuo Scythiano, funus ipsius curauit benignissimē. Et cum ipsum sepeliſſet, considerat secum num ad mulierculam reflecteret, quae iam a ſcortatione aut captiuitate Scythiano coniuncta erat. Verū aufugit acceptis omnibus quae habebat, auro & argento & alijs, in Persarum regionē, nomine suo immutato, ut ne deprehenderetur, pro Terbintho Buddam seipsum appellans. Hic autem rursus malam habuit hereditatis successionē, quatuor libros Scythiani, & magiae ac incantationis studia: erat enim & ipse in literis diligentissimē eruditus. Vbi uerò & ipse in Persarum regione degeret, & ad
 C anum quandam uiduam delatus esset cum qua uiuebat, apud aedituos Mithrae numinis & apud sacerdotes simulacri, prophetam quendam Parcum & Labdacum, quaestione de duobus principijs proposita, cum non posset ne apud simulachrorum quidem cultus praesides sententiam suam asserere, sed confutationem ac confusionem ab ipsis auferret, similiter uelut praedictus Scythianus eadem sentiēs, super domunculam quandam ascendit, incantamentum uidelicet quoddam exercere uolens, & ab Angelo deturbatus concidit: atque sic mortuus est, propter eam quam aggredi uoluit magicam operationem. Anus uerò illa corporis ipsius funere curato, pecuniarum ipsius possessionem adepta est. Et cum non haberet filium, neque aliquem cognatione coniunctum, multo tempore sic mansit. Postea uerò emptum Cubricum, qui et Manes dicitur, sibi in ministrum assumpsit, & moriēs malam hereditatem ipsi reliquit, uelut uenenum ab aspide relictum in multorum corruptionem ac interitum. Rursus itaque Cubricus seipsum Manem appellans, inter ipsos degebat, & inter ipsos disputabat. Et quum nemo ipsi fidem haberet, sed audientes Manichaei, doctrinam egrē ferrent, & omnes ob inuolutionē & horrendum fabulamentum ac uanam fraudem abalienarentur, ipse uidens propriam uersutiam confictorum sermonum subuerti, mente elatus excogitabat sibi ipsi oc-
 B 2 calionem

casione[m] quandam, per quam proprium figmentum horrendæ suæ doctrinæ con-
firmaret. Et cum fama percrebuisse, quod filius regis Persarum in morbum quen-
dam incidisset, & decumberebat ille in regia Persidis ciuitate: non enim illic Manes
degebat, sed alibi procul à regia urbe præ propria maliciâ cæcutiens: & putaret se
ex libris domini sui Terbinthi, siue Buddæ, successoris Scythiani, curationes ali-
quas efficere posse in filiū regis, proficiscitur ex proprio loco, eoq[ue] delatus auden-
ter de seipso indicat, auxilium se laturū esse promittens. Verū non successit præ-
stigiatori spei imaginatio. Excidit enim à spe, cum species quasdam medicamenta-
rias aegroto regis filio exhibuisset. Tandem itaque in manibus ipsius adolescens
moritur, ut omnes ipsius promissiones uanæ ac mendaces redarguerentur. Hoc
autem ubi sic euenisset, præcepto regio in carcerem conijcitur. Non enim statim
*Manes cap-
tiuus.* Persarū reges pœnas sumunt de his, qui maiora delicta ac culpas in se admiserunt,
sed ampliora quædam mortis suffragia colligunt, & tormentis captiuos afficiunt.
Et hæc quidem sic transacta sunt, permansitq[ue] Manes, qui & Cubricus, in carcere
degens, & à proprijs discipulis uisitabatur. Iam enim circulator ille exercitum, ut
ita dicam, sibi congregarat, quos sanè discipulos uocabat, numero circiter duos &
uiginti. Ex quibus tres delegit, Thomam quendam appellatum, & Hermeam, &
Addam, cum de sacris libris in Iudæa & toto mundo, de Christianicis, inquam, Le-
geq[ue] ac Prophetis, Euangelijq[ue] ac Apostolis audisset. Dato itaq[ue] prædictis auro, B
in partes Hierosolymorum ipsos misit. Hoc autem fecit priusquam in carcere con-
cluderetur, quando aduersus multos disputans, proprium dogma confirmare non
ualuit. Cum autem audiisset de nomine CHRISTI & seruorum eius, Christiano-
rum inquam, statuit sub nominis CHRISTI argumento seductos decipere. Illi ue-
rò digressi, libros emerunt, non enim cunctabantur. Cum autem non deprehen-
derent ipsum in libero aere, sed in carcere, eò ingressi libros ipsi ostenderunt. Ipse
uerò acceptos perscrutatus maliciose peruertit, suo mendacio ad ueritatem adiun-
cto: ubi inuenit personam uerbi, aut appellationem sententiæ suæ similitudinē ef-
ficere potentem, atq[ue] hinc deinceps figmentum suum corroborauit. Sed & interea
argentum precibus collectum multum in carcere dedit, & fugitiuus discessit, reli-
ctaq[ue] Persarum regione, Romaniam adiit. Cum autem iam in medio Persidis ac
Mesopotamiæ esset, circa solitudines adhuc consistens, audiit de magno quodam
uiro summa pietate præcellenti, nomine Marcello, in Caschara Mesopotamiæ ci-
uitate habitante, qui erat uir per omnia Christianus, & in iusticiæ operibus admi-
randus, uiduis ac pauperibus pupillisq[ue] ac egenis suppeditans, cogitat itaque sibi
adiungere uirum: quo si hunc subditum adeptus esset, per ipsum non solum Meso-
potamiæ, sed etiam totius regionis ad Syriam ac Romaniam imperium obtinere
posset. Scribit autem ipsi epistolam per Tyrbonem quendam discipulum suum, ex C
finibus Strangæ fluuij, ex castello Arabionis appellato. Ea epistola hæc continuit,
& hac accepta lege, studium improbitatis huius impostoris.

Epistola Manichæi ad Marcellum.

MAnichæus Apostolus IESV CHRISTI, & qui mecum sunt omnes sancti
ac uirgines, Marcello filio dilecto gratia, misericordia, pax à Deo patre, &
Domino nostro IESV CHRISTO, & dextera lucis conseruet te ab instante secu-
lo malo, & accidentibus ipsius, & laqueis diaboli. Amen. Cum dilectionem tuam
maximā esse perceperim, ualde gauisus sum: fidem autem nō esse iuxta rectam ra-
tionem, indignè tuli. Vnde ad humani generis correctionem missus, parcensq[ue] his
qui fraudi & errori seipso[s] exposuerunt, has ad te literas mittere necessarium du-
xi: primum quidem ad salutē animæ tuæ, deinde etiam eorum qui tecum sunt, ad
hoc ut ne indiscretam habeas cogitationem, uelut simpliciorum duces docent, di-
centes, bonum & malum ab eodem ferri, & unum principium introducentes: non
discernentes neq[ue] dirimentes à luce tenebras, & bonum à malo ac prauo, & exter-
num hominem ab interno, uelut antea diximus, sed alterū cum altero confundere
ac permiscere non cessant. Tu uerò, ô fili, nō similiter ut multi homines, citra ratio-
nem

A nem ac simpliciter utraq; prout contigerit unias, neque bonitatis Deo attribuas. Principiū enim & finem, & horū malorum patrem ad Deum referunt, quorū finis maledictioni propinquus est. Neq; enim dictis à Domino ac saluatore nostro IESU CHRISTO Euangelij credunt, quod non potest arbor bona malos fructus ferre, neq; arbor mala bonos fructus facere. Et subit animū meum admiratio, quomodo Deum, satanae & malorū ipsius operum creatorē & opificem dicere audēt. Atq; utinam hucusq; saltem inanis labor ipsorū processisset, & non unigenitū, qui ex sinibus patris descendit, CHRISTVM, Mariæ mulieris cuiusdam filium esse dixissent, & ex sanguine ac carne, & reliqua foëminarū graueolentia natum esse. Et ut ne multa per hanc epistolam scribēs, mansuetudinem tuam in longum tempus suspendam, cum naturalem eloquentiam non habeam, his contentus ero. Totum uerò cognoscēs, præsente me apud te, siquidem salutis tuæ adhuc curam geris. Neque enim laqueum cuiquam iniicio, uelut pleriq; imprudentiores faciunt. Considera quæ dico, fili uenerandissime. Hanc epistolam ubi legisset memorabilis ille Marcellus, pientissimus ac illustris uir, admirabatur & obstupescerebat. Cōtiguit enim ut Archelaus ubi episcopus illa die domi cum ipso esset, quia Manichæi epistolā feruus ille Dei in manus accipiebat. Archelaus aut cognita causa, & lecta epistola, frendebat dentib; uelut leo rugiens: & zelo Dei assumpto, conabatur potius proficisci usq; ad ipsum, & cōprehendere talem uelut extraneū ex Barbaris, unde etiam originē ducebat, & ad filios hominū perdendos insurrexerat. Prudens uerò Marcellus episcopū quidē mitigauit, Tyrbonem aut admonuit ut iter repeteret ad Manem in castello Arabionis, ubi Tyrbonē expectabat. Est aut hoc propugnaculum in medio Persarū ac Mesopotamiæ. Verū is recusauit ab itione ad Manichæū. Itaq; Tyrbonē nō coacto, mittit quendā ex suis cursorē, hanc epistolā ad ipsum scribēs.

Epistola Marcelli ad Manichæum.

M Arcellus uir illustris, Manichæo per epistolam indicat gaudium. Epistolam quidem à te scriptā accepi. Tyrbonem aut pro benignitate mea excepi. Verū literarū sententiam nequaquā cognoui, nisi tu accesseris, & singula interpretatus fueris nobis ad uerbum, quemadmodū per epistolam promissisti. Valete. Hæc ubi legisset Manes, perpendebat secū, non bonam esse Tyrbonis istic detentionē. Sæpe uerò decipiebant ipsum alia quæ præter præsentem statū cogitabat, mentis suæ certificandæ gratia. Attamen accepta per epistolam occasione, uelociter ad Marcellum uenit. At episcopus Archelaus cognito accessu ipsius, habens in seipso cum doctrina etiam fidei feruorē ac æmulationē, uolebat, si id possibile fuisset, statim uirū uelut pardalim aut lupum, aut aliam quandam feram bestiam captā morti tradere, ut ne talis feræ incursum pecora corrumperentur. Marcellus uerò magis cupiebat ut per longanimitatem ac patientiam malorum disputatio aduersus ipsum ab ipso fieret. Hic autem quum iam didicisset sententiæ Manis totum argumentum: exposuerat enim ipsis Tyrbonem, tum ipsi, tum Marcello, totam hæreseos uanitatem. Quod Manes introducat duo principia principio carētia, semper existētia, & nunquam deficientia, eo quod sint inter se opposita: & alteri quidem imponat nomen, lux & bonum: alteri uerò tenebras & maliciam: ut sit Deus & diabolus. Aliquando autem deos etiam ambos uocat, Deum bonum, & Deum malum. Esse aut & cōstare ex duobus his principijs uniuersa. Et alterū principiū bona omnia facere, alterum similiter mala. Habere autem in mundo hæc duo principia substantias. Et alterum quidem principium fecisse corpus, animam uerò esse alterius. Eandem deinde esse animam in hominibus, & in omni animali, & in uolatilibus et reptilibus, ac reliquis bestiis: & non in his solum, sed etiā in plantis: uitæ humorem motum animæ esse dicens, quem etiam in hominibus esse dicit. Sed & aliam quandam fabulam fingens ac docēs asserit. Edentem carnes animam edere dicit, & esse ipsum reum ut & ipse tale quid fiat: ueluti si porcū comedit, ut porcus rursus fiat, aut taurus, aut auicula, aut aliquid ex eduli creatura, quapropter ab animatis abstinent isti. Et si quis, inquit, plantauerit ficum, aut oleam, aut uitem, aut morum, aut

Principia rerum duo.

Animi in omnibus edem.

B 3 perream,

perseam, etiam ipso mortuo anima eius ligatur in ramis arborū quas plantauit, & transcendere non potest. Et si quis, inquit, uxorem duxerit, etiam ipse post discessum ex hac uita in aliud corpus transit, & fit mulier, quo etiam ipse nubat. Et si quis (inquit) occidit hominem, aut asinū, aut aliud animal, post discessum à corpore statim conuertitur anima ipsius in occisi corpus, aut in murem, aut in serpentem. Aut tale quid omnino futurus est, qualia occidit. Asserebat aut rursus, quod sapientia superna boni Dei consultans secum animā in omnibus diffusam (esse enim dicit ipse & qui ab ipso sunt Manichæi, animam partem Dei & ab ipso auulsam) in captiuitatem principum oppositi principij ac radices, in corpora coniectam esse iuxta hunc modum inquit, eo quod ipsa cibus est hominum qui ipsam rapuerunt, & robur exhibet ipsdem, qui in corpora diuiserunt, huius gratia, inquit, prædicta sapientia luminaria hæc locauit in cælo, Solem & Lunam, & astra, artē hanc operata per duodecim elementa quæ Græci asserunt. Atq; hæc elementa confirmat sursum trahere animas morientium hominum & aliorum animalium, lucidas existentes, ferri aut ipsas ad scapham: nauigia enim uult dicere Solem & Lunam: & paruam quidē scapham, siue nauim onerari usq; ad quindecim dies circa plenitudinem Lunæ, & sic transmitti à quintadecima die, in magnam uim, hoc est Solem. Solem uerò magnā illam nauē trajcere in uitæ seculum, & regionem beatorum, & sic animas per Solem & Lunam transmissas, uerum de his qui uanitatis ipsius cognitionem habet, dicit purgatas, dignas fieri hoc traiectu ab ipso confecto. Rursus uerò tradit animam non seruari, si non quis cognitionis eiusdem particeps sit. Et magna est huius fabulamenti tragœdia. Cum autem hæc ita se haberent, & Archelaus opinionum illius refutationem comprehendisset, paratissimusq; esset tum ob multiplicem scientiā de Deo, tum ob eam quam acquisierat à Tyrbone, à quo omnes uiri illius præstigias exacte didicerat, ecce Manes adest cum uiris, quos secum ducebat. Statim igitur ueniunt ad publicam disputationem in ipsa urbe Caschara, prius iudicibus delectis ad questionis ipsorum discussionem, Marippo externæ doctrinæ philosopho, Claudio medico & sophista, Aegialeo natura Grammatico, & Cleobulo sophista. Et cum multa uerba dicta essent ex utraq; parte, ipso Mane fabulosam doctrinam prætendente, Archelao uerò uelut forti armigero, propria sua uirtute aduersariorum tela excutiente, tandem uictus est Manes, & iudicium iudicio ueritas brauiū tulit. Id quod mirum non erat, cum per se consistat ueritas, & subuertere non possit, etiam si iniquitas per impudentiam inducta ueritatis firmitati se opponat, cum mendacium non habeat substantiam neq; fundamentū, quemadmodum & umbra tenebrarum, & lubricus gressus serpentis, & inualidum pedum fulcimentū. Hinc itaq; Manes aufert, populo uolente ipsum lapidibus obruere: & nisi Marcellus interuenisset, & reuerenda persona sua populum placasset, iamdudum miser ille mortuus esset. Digressus aut hinc, uenit in pagum quendam Cascharorum Diodoridem appellatum, in quo Tryphon quidam mansuetissimus illo tempore eius presbyter erat: quem ubi accessisset Manes, rursus turbas ciebat, placens sibi ob deprehensum uirum, bonum quidem in cæteris ac pietate admirandū, uerum eloquentia pauperem: sed et in his non ualuit illudere Christi seruo, ut uel sperauerat. Deus enim semper sperantibus in ipsum dona ex Spiritu sancto suppeditat ac parat. uelut etiā promisit mentiri nescius, Ne sitis solliciti quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris mei qui loquitur in uobis. Hinc igitur rursus uolente illo disputare aduersus Tryphonem presbyterum, & ipso in multis contradicente, & ad Archelaum de hac re scribente, quod uir quidam uenisset eò, uelut lupus rapax, & qui ouile perdere conaret. proinde rogo, scribe mihi quid aduersus hunc facere oporteat, aut quibus rationibus improbæ doctrinæ contradicam. Et si quidem ipse dignatus fueris accedere, à solitudine liberabis ouile Christi, & pecora ipsius. Archelaus aut misit ad ipsum duos libros, per quos ex facili Mani resisteret, significauitq; ipsi ut aduentum ipsius expectaret. Manes uerò in medium pagum diluculo progressus, prouocat Tryphonē ad disputationem, Tryphone autem comparente, ac respondente

A dente ipsi ad uerbum apte ad ea quæ petebat, iuxta datam ipsi à Deo intelligentiâ, perstringenteq; impostorem placide quodammodo, in quibus sibi ipsi nō integri cōstabat: prosilīit Archelaus uelut fortis paterfamiliās suorū curam gerens, & cum fiducia prædam abducere conantem aggrediēs fremebat. Statim aut ubi uidit Manes Archelaum, blandē ex simulatione dixit: Sine me aduersus Tryphonem disputare, excedit enim me tua dignitas propter episcopatum. Hic aut confutato ipsius sermone, ipsoq; simulatore declarato, ipsum compescuit. Cum aut prolatos ab ipso sermones soluisset, rursus ipsum in confusionē adduxit, ut ne os quidem aperire posset. At populi rursus zelo cōmoti, scelestum illum interficere conabantur. Verum fuga elapsus Manes, in prædictū castellum Arabionis rursus se recipit. Hinc uerò ubi cognouisset rex Persarū Manis refugium, missis eò suis captum ipsum in prædicto castello ignominiose in Persidem pertraxit, & cutem ipsius harundine excoriarī iussit, & sic de ipso pœnas sumpsit. Vnde & excoriatū harundine utrem ipsius paleis expletum, etiā hodie in Perside habent. Atq; sic uitam finiuit. Quapropter ipsi Manichæi strata sua super harundines faciunt. Sic aut ipso mortuo, & relictis discipulis quos diximus, Adda, Thoma & Hermea: hi sanē anteq; ipse pœnam penderet iuxta relatum modum, emissi erant ab ipso, Hermeas in Aegyptū, cum quo etiā multi conuersati sunt. Non enim est antiqua hæresis, & qui cū prædicto Hermea conuersati sunt, nobis de ipso narrauerunt. Addas uerò in superiores Orientis partes, Thomas aut in Iudæam, ex quibus corroboratum est dogma hucusq;. Dicebat porro Manes seipsum esse spiritum paracletum, & aliquando Apostolum Christi seipsum dicit, aliquando Spiritum paracletum. & ingens est cæcitaris huius maligna morum abalienatio. Cæterum deinceps ô charissimī, necessarium est ut in ipsam hæresim eiusq; uanitatem dicamus. Nam relata omnia iuxta historiæ seriem exposui: ubi sanē incipit docere ac scribere ac dicere perniciosissimus Manes, in suo de Filio libro. Libros enim diuersos hic edidit. Vnum eiusdem numeri cum uigintiduabus literis Syrorū per alphabetum compositum. Utuntur enim plurimi Persarum post Persica literarum elementa, etiā Syrorum literis. Quemadmodum apud nos multæ gentes Græcis literis utuntur, & quidem cum sint propriæ fermē in singulis gentibus literæ. Alij autem profundissimam Syrorū linguam magni faciunt, & linguam circa Palmyram, tum ipsam, tum ipsius elementa. Sunt autem hæc duo & uiginti, quapropter & ipse liber in uigintiduas partes librorum sectus est. Huic autem libro induit nomen, Manichæi mysteria, aliū autem Thesaurum appellant. Sed & alios libros consuit, Thesaurum uidelicet paruum appellatum, & aliū de Astrologia. Non enim ab huiusmodi uana curiositate absunt, imò potius ad ostentationem in promptu propositam habent Astrologiam, & amuleta, quæ appenduntur uidelicet, & alias quasdā incantationes ac magicas artes. Incipit igitur in libro suo dicere idem Manes, Erat Deus & Materia: Lux & Tenebræ, Bonum & Malum: in omnibus extremē contraria, ut nihil inter se commune haberent alterum cum altero. Et hic quidem est prologus circulato-
B ris illius. Hinc malignas suas artes auspicatur. Et liber quidem latē sparsus est, talia quædam alia mala continens, quorum difficultatem, & uerborum contrarietatem etiā ex ipso initio scopi deprehendere datur. Etiam si enim magna est reliqua nugacitas & fabulosa tractatio, tamen ex introductione tota ipsius improbitas ostenditur. Nam quod dicit, Erat Deus & Materia, nihil diuersum à uana Græcorum opinione dixit. Facilis autem deprehensæ ac destructæ est noua hæc Sycophantiæ sapientia. Duo enim simul esse contemporanea ac sempiterna, ex consentaneis ratiocinationibus, ac prudenti intelligentiā impossibile est, apud eum qui prudenter iudicare nouit, & notum, hoc est omnibus intelligentiā præditis. Si enim duo sunt contemporanea, ne nomine quidem inter se euariant. Quicquid enim contemporaneum est, est etiā coæternum. Coæternum autem, etiā semper existens, hoc autem Deus, qui maximē ab aliqua causa principium non accepit. Nihil enim sempiternum, quā solus Deus. Diuersis enim nominibus hæc

Manes ex-
coriatur.Syrorū li-
ra apud
Persas.Principia
duo resis-
tata.

principia edidisti o tu barbare mente, & humanæ naturæ hostis. Et alterū quidem ^A appellasti Lucem, alteram Tenebras: & rursus alterum bonum, alterum malum. Dicis deinde, quod in omnibus extremè hæc sunt contraria, ita ut nihil commune habeant alterum cum altero. Ergo separas hæc inter se palam enim est, quod sunt contraria, uelut dixisti. Si autē quæ simul sunt, natura amica ac concordia esse solēt, etiam inter se conuersantia inuenient, simulq; degentia, ac societatem cōmunem habentia, & omnino non inuicem discedentia, propter excellentiam amoris. Si uerò inter se separata sunt, omniū unumquodq; horum terminatum est. Omne autē terminatum, non est perfectum: finitur enim, eo quod terminatum est. Et aliās requireretur terminus ad utrorumq; terminatione, ut ne iuxta fines se mutuò cōtingentia utraq; priuatim per fines inter se coniungant, & alterum cum altero cōmunionem habeat, & contrarietatis terminum disperdat. Et si dederis, quid prohibēs in medio amborū, nō amplius id quod prohibet simile his erit, sed neutrū ab utrisque erit. Si enim ab una parte assimilabitur id quod prohibet uni ex duobus prius dictis æternis, non amplius alienum erit id, quod prohibet ab eo, cui assimilatur: sed ei, cui assimilatur coniunctum, & per adæquatam partem coniunctio continget, & non amplius terminabitur in duarum naturarū inter se distantia. Si uerò neque simile est duobus, neq; ex parte particeps alterius, non amplius duo sunt semperiterna ac semper existētia, sed de cætero sunt tria. Et non amplius duo principia, ^B tria. & duo prima inter se contraria: sed aliud tertium, & contrarium ambobus, & dissimile utrisq; id quod prohibet in medio duorum, & cum neutro quicq; commune habet, ob peregrinitatem, & neq; amborum similitudinem accipit. Et de cætero erunt non amplius duo, sed tria hæc. Quin & aliās requiret alius mediator, & quatuor quidam, qui terminū hunc fugat. Non enim poterint duo terminū ponere aut murum, nisi alius fuerit qui terminum præscribat, & id quod prohibet in medium amborum immittat, & hic scientia præditus ac prudens, & moribus mansuetus, ac celebris, ut utrosq; ad ineundam pacem persuadere possit. Erit igitur unus, qui terminum præscribit, & unum quod prohibet, & duo quæ terminantur, & non amplius duo tantum principia, sed & tria, & quatuor. Et secundum hunc modum ad multa principia mentem cōuertere licet, & sinere ea quæ sunt, & imaginari ea quæ non sunt. Vnum uerò hoc querit improbus ille, ut ne maliciam Deo ammisceat: nam & absurdum est, hanc Deo attribuere. Et diuinæ ac Ecclesiasticæ scripturæ character hoc confitetur, Deum penitus alienū & impermixtū a malo esse. Deus enim nihil malī fecit, sed omnia ualde bona: ut qui bonus sit natura, incomprehensibilis essentia, omnia continens, & ipse a nemine contentus. Neq; igitur malum semper erat, neque ex Deo factum est malum. Cum itaque neque sit malum, neque semper sit, neque ex Deo factum sit, reliquum est ut queramus, qualī modo id quod non est semper, principium autem habuit ut esset, desinit autem & perit, & in finem non permanet, unde principium habuit. Et quum hoc quaesierimus, primum considerandum est, quale est malum, & in quale sit malum: & an est aliquid circumscriptum, aut corpus, ut ita dicam, aut substantiam habet, aut radicem acquirere potest. Et quum hæc considerauerimus inter nos ipsos, substantia carens reperietur malum, & nullam radicem habens, sed usque ad opera tantum actiue humanæ operationis effectiuium est. Nam in hoc quod facimus nos, malum est: in eo uerò quod non facimus, non est: cogitatione nostra excogitante, quidnam est malum operari, non placens Deo, & neque potens contradicere Deo, neque diuinitati repugnare. Quicquid enim ab hominibus excindi ac tolli potest, id multo minus Deo resistere potest. Sed & simul de diabolo sic distinguendum est, quod non a creatione naturaliter malus creatus sit, sed sibi ipsi post tempus malum facere excogitauit, & de quo ignotum non est, qualis futurus fuerit. Verum creatus est unā cum omnibus bene, quum Deus propter excellentem iusticiam, & ob eximiam bonitatem, omnes & omnia utilissima esse uoluerit, & sua bona omnibus proposuerit. Iuxta permissionem uerò liberi arbitrii, omnibus

A nibus propria uoluntate uti concedat, ut quisque quod uoluerit faciat: quo ipse qui-
 dem malorum causa non sit, discretio autem sit eorum qui ad uirtutem procedunt,
 & uicissim benignitatis ac bonitatis ipsius praemia accipiunt. At insanus ille Ma-
 nes, Deum a malicia eximere uolens, maliciam magis ipsi ex equo attribuit. Simul
 autem omnem creaturam uituperare non erubescit, ex erroribus in nobis fientibus
 occasiones adeptus, & in omne opificium aequaliter contexens, propugnator ma-
 gis, ac defensor factus est malicie, quam se abnegare dicit, & pro odio aduersus ip-
 sam, amicitiam quandam ac societatem cum ipsa amplectens, quando substantiam
 ipsi tribuit, & perpetuam ipsam praedicat, ac cum Deo semper esse, & nunquam esse
 cessare. Nominibus etiam quibusdam ipsam appellans, per omnem tractationem
 a ueritate excidere comperitur: cum omnis creatura bene sit a Deo creata, ex his que
 ipse adducit testimonijs. Et primum quidem Materiam hanc uocauit, iuxta eandem
 autem sententiam existimat hanc esse corruptionem. Et primum si est corruptio, cu-
 ius ergo fuerit corruptio? Et si quidem aliorum corruptio existit, ipsa uero perpetua
 est. Ergo iam dudum res corrupta, & ipsa sola consistit, dum tanto tempore poten-
 tia suae actione operatur, & non excindit. Si uero sui ipsius est corruptio, corrup-
 pens & domans consumensque ac perdens: perditur ergo, & non consistet, ut quae
 seipsam consumit ac corrumpit. Quomodo igitur consistit tanto tempore existens
 B iuxta circulatoris rationem, simul autem nullam omnino societatem habebit cum
 uita, neque simul cum uita, neque cum bonitate reperietur? Quando uero in unaqua-
 que creatura ab ipso uituperata etiam bonitas inest, concidit undique sermo ip-
 sius de malicia, eo quod communitatem alterum cum altero habeat, ex his que ab
 ipso dicta sunt, ut uerbi causa de serpentibus & alijs reptilibus uenenum iaculan-
 tibus dicamus. Nam quae ad utilitatem sunt creata, apud ipsum uero nomine uitur-
 perata, inter ipsa etiam oppositum malicie reperietur, sic in serpente & alijs. Ex qui-
 bus enim uenenum est ad mortem, in iisdem etiam antidotus aduersus mortem & affli-
 ctionem eorum qui ab illis percussi sunt. Et dies quidem hominibus ad opera, & ut
 illuminentur ac uideant. Sed & nox quae ab illo nomine uituperatur, requies quaedam
 comperitur, ex Deo hominibus facta. Atque sic unum bonum esse comperitur, & quod non
 a peccatis in nobis nomen habere potest, aut quod aequaliter mali aequiuocatione
 inueniat. Omnia enim bona & iucunda, & nihil a quoquam reiiciendum. Et ecce, in-
 quit, omnia bona ualde, & nusquam est malicie radix. Huius enim gratia etiam Deus ab
 initio creans totum mundum per suam bonitatem, in singulis creaturis bonum intulit,
 dicens: Et uidit Deus quod esset bonum: quo bono ipsi testimonium preberet, &
 insidiatorum humanae naturae calliditatem tolleret, qui per malignas fabulas ueri-
 tatem ex hominibus dissipare ac delere cogitant. Fecit enim coelum, & terram, &
 C lucem, & quae in terra sunt prima die. Et uidit, & ecce bonum, inquit Scriptura. Er-
 go non nouerat, quod bonum facturus esset, quia postquam factum est dicit, Ec-
 ce bonum. Et sic deinceps de aquis, de mari, de germinibus, de lignis, de lumina-
 ribus in coelo, de pecoribus, de uolatilibus, & reptilibus ac piscibus. De singulis e-
 nim dixit, Et uidit Deus, & ecce bonum. Non prius ignorans, neque postquam fa-
 ctum est, uelut per experientiam adeptus, ut sciret quod esset bonum, sed ab eo
 quod sint omnia bona, & quod nusquam sit malum, prauaticinatus est, propter
 malignorum opinionem, quum omnia bona sint, & bonitatis testimonium ha-
 beant, iuxta uerissimum boni testimonium, bonum dixit, quod est omnis mali
 ac omnis malicie priuatio: & ut ab eo quod uniuersa bona sint, tollatur opinio de mali-
 cia inter homines excogitata, quo omnem improbam opinionem eorum qui hanc doctri-
 nam inuehant, penitus excinderet. Deinde progressus ad hominem, non dixit quod
 bonum, non quod malum sit homo, eminentissima illa super omnia in terra creatu-
 ra, qui ad principatum creatus est a Deo, inenarrabili sapientia. Cui traditurus erat
 Deus omnium dominum ab ipso creatorum, sicut dicit, Faciamus hominem secundum
 imaginem nostram, & secundum similitudinem, & imperet piscibus maris & uolatilibus
 coeli, ac reptilibus terrae, & pecoribus ac bestiis, atque omnibus quae sunt in terra.
 Sed

Malicie no-
mina.

Sed quoniam secundum imaginem Dei creatus est, contenta fuit diuina Scriptura tanta dignitate, non opus habens ampliore additamento. Si enim ipsius bonitatis imaginem habet, Domini Dei uidelicet omnis creaturæ opificis & boni, ex quo est omnis fons bonitatis, ex quo bonum in omnibus est: quomodo amplius testimonio opus habeat, ut audiat, Ecce bonum: quādo sanè imaginem ipsius boni adeptus habebat. Postea uerò ad finem uniuersorum, postquam omne opificiū perfecit, diuina Scriptura omnia eodem testimonio obsignans apposuit, dicēs: Et uidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona ualde, cum additamento uocis, ualde. Hæc autem erat sexta dies, & septima requiei, quo radice mali sublata, nō amplius reperiatur quis occasionem hoc audendi, ut maliciam sempiternam esse cogitet: sublata est enim ea de ipsa opinio. Nusquam enim erat malum, quum omnia bona essent ualde, & à bono Deo facta, & ipsius testimonio approbata. Materie porro duplex est appellatio. Alterum enim nomen, uelut dixi, iuxta scelesti huius opinionē, est actionis ac corruptionis consumentis. Materiam autem solemus dicere etiā apparatus uniuscuiusque rei apud eos, qui artes exercent: sic dicimus materia lignorum, materia cementaria, materia auri, materia argenti. Dicitur & materia quædā operationis in corporibus, quæ ex corruptionum uitiatione colligitur. Dicat itaque nouus hic uates, & quæ ante secula sunt promittens. Ausus est enim hic etiam Spiritum sanctum seipsum appellare, aliquando uerò Apostolum IESV CHRISTI seipsum, uelut dixi, cognominat: quum neque columbæ speciem unquam induerit, neque Spiritum paracletum à cælo Apostolis missum, quem promissit unigenitus se missurum, non post multos dies illos termino constituto, sed statim ubi ascendisset, uelut dixit: Si ego abiero, ille ueniet. Et statim in cœnaculo repleti sunt Spiritu sancto, quum reuerli essent à monte Oliuarum, sicut scriptum est. Et uisæ sunt ipsis linguæ ignis dissectæ, & domus impleta est uelut flatu uiolento, & sedit Spiritus super singulos eorum, & loquebantur linguis miracula Dei, & unusquisque audiebat propria lingua. Erant autem ex omni genere sub cælo, et unusquisque per Spiritum consolationem accipiebat, tum Apostoli per ipsum donum, tum omnes gentes per auditionem admirandæ doctrinæ Dei. Si enim Spiritus paracletus quem Dominus discipulis promissit, hic circulator fuisset uerè furiosus, & cognomini suo satisfaciens: abiissent Apostoli priuati promissione, cum audierint à mentiri nescio Domino, se accepturos donū sancti Spiritus, non post multos hos dies. Et comperietur impostor ille contra CHRISTVM mendacia confingere, ut qui non impleuit, quæ ab ipso sunt dicta. Præterijt enim generatio Apostolorum, à Petro, inquam, usque ad Paulum & Ioannem, qui etiam diu fuit in mundo, usque ad tempora Traiani. Præterijt etiam Iacobus primus episcopus in Hierosolymis, frater Domini cognominatus, filius autem Ioseph, ex propria ipsius uxore genitus, cum reliquis suis fratribus. Cum quibus conuersatus Dominus IESVS CHRISTVS, ex Maria semper uirgine secundum carnem natus, in ordinē fratrum consequutus est hoc, ut frater ipsorum uocetur. Præterierunt etiam ex eadem ipsius sede sancti omnes, & cum ipsis Symeon, filij patris eius, filius Cleophæ fratris Ioseph. Quorum tempora consequenter & iuxta seriem à Iacobo episcopo, per successionem in Hierosolymis episcopos, & singulos cum ipsis reges subiunxi, usque ad tempus suprā indicati Aureliani & Probi, in quo hic Manes cognitus factus est, homo existens Persa, qui hanc doctrinam alienam in mundum genuit. Et habet sic. I. Iacobus, qui ligno percussus in Hierosolymis martirium subiit, usque ad Neronē. II. Symeon, sub Traiano crucifixus est. III. Iudas. IIII. Zacharias. V. Tobias. VI. Beniamin. VII. Iohannes, usque ad decimum annum annum Traiani. VIII. Mathias. IX. Philippus. X. Seneca. XI. Iustus, usque ad Adrianum. XII. Leuis. XIII. Vaphris. XIII. Iosis. XV. Iudas, usque ad undecimum annum Antonini. Hi ex circumcisione episcopi fuerunt in Hierosalem. Ex gentibus uerò hi. XVI. Marcus. XVII. Calsianus. XVIII. Publius, IX. Maximus, XX. Iulianus. Hi omnes usque ad decimum annum Antonini

Materia si
gnificatio.

Episcopo-
rum Hiero-
solym. ordo

Anini Pij. XXI. Gratianus. XXII. Symmachus. XXIII. Gaius, usque ad tempora Veri, octauum ipsius annum. XXIIII. Iulianus. XXV. Capito. XXVI. Maximus, usque ad decimum sextum annum Veri. XXVII. Antoninus. XXVIII. Valens. XXIX. Dolichianus, usque ad Commodum. XXX. Narcissus. XXXI. Dius, usque ad Seuerum. XXXII. Germanion. XXXIII. Gordius, usque ad Antoninum. XXXIIII. Narcissus, usque ad Alexandrum filium Mamae, non Macedonem illum, sed alium. XXXV. Alexander, usque ad eundem Alexandrum. XXXVI. Mazabanus, usque ad Gallum & Volusianum. XXXVII. Hymenaeus, usque ad Aurelium. In summa uero, ab assumptione CHRISTI usque ad Manem & Aurelium ac Probum reges, anni sunt CCLXXVI, secundum aliquos Chronographos: iuxta alios, CCXLVI. Et ab eo tempore hucusque alij fuerunt Episcopi, Bazas, Hermon, Macaris, Maximus, Cyrillus, Erennis, Cyrillus alius, Hilarionus, qui nunc detinet Ecclesiam, cui obijcitur quod sit Arrianorum sectae. Reges autem deinceps sequuti, quorum tempora coniuncta fuerunt, hi sunt. Aureliano sublato, Tacitus menses sex, Carus & Carinus & Numerianus menses duos, Diocletianus annos uiginti. Maximianus, Licinius, Constantinus, Constantius, Iulianus, Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, ut sint a praedicto Mane usque in praesens tempus, Valentis quidem annum decimum tertium, Gratiani uero annum nonum, Valentiniani iunioris annum primum, anni nonaginta tres. Quando quarto anno Aureliani, & temporibus Hymenaei episcopi Hierosolymorum, emissus est in mundum hic error, diaboli habitantis in ipso operatio ac imaginatio, ut a ueritate seduceret eos, qui ipsi obedirent. Confutata igitur est undiqueque ipsis nequitia. Quare mens prudentium omnia exacte cognoscens, adulterata ipsius uersutia cognoscet, ac condemnabit. Si uero etiam alia omnia ipsius sophismata, nugis referta, obliquaque ac inconsistentia, quae ab omnibus intelligentia praeditis deridentur, ex ordine ad uerbum proponere uelim, & quae his omnibus opponi possunt conscribere, uereor, ne in nimis magnam molem tractationem contra ipsum extendam. Iam uero a magnis uiris admirabiles contradictiones ad ipsum confutandum factae sunt, ab Archelao quidem episcopo, sicut antea dixi: ab Origene uero, uelut audiui, & ab Eusebio Caesarea, & Eusebio Emese, Serapione Thunis, Athanasio Alexandria, Georgio Laodicea, Apollinario Laodicea episcopo, Titoque & multis qui contra ipsum dixerunt. Nihil tamen molesti erit, etiam a nostra inopia pauca quaedam in miserrimi homuncionis confusionem dici, ad subuertendum erroneam ipsius omnibus mentem ac sententiam, uelut etiam antea diximus. Velim autem non austeris uerbis confutationem ipsius facere, sed quantum eius fieri possit mansuete, nisi omnium Dominum effreni lingua impetere non erubuisset, ut qui statim ipsum creatorem negarit, qui totam hanc caeli ac terrae molem, omniumque quae in eis sunt, & uniuersa in mundo fecit: alterum uero quendam imaginetur Deum, qui non est, relicto eo qui est. Excidit enim a ueritate, & accidit ipsi ridiculi prouerbij factum. Sicut coruus cibum habens in ore, & umbra cibi in aqua conspecta, uolens alterum cibum assequi, praesentem amisit, & eam qui nullus erat non est assequutus. Quis uero ferre poterit blasphemum illum? Si enim patres habemus secundum carnem, & non ferimus ut quis ipsos uituperet: quanto magis si audiamus Dominum Deum omnium a malignissimo Mane blasphemij impeti? Quum igitur per misericordiam Dei pluuiae demittantur iuxta ipsius bonitatem, ipse maledicus dicere non erubescit, pluias non ex Deo esse, sed ex principum defluxu. At reliqua dicere cui non ridiculum uideatur, ut ferme Philistionis scripta magis sint necessaria, quam huius fabulosa imitamenta. Humiferum enim confingens, docet eum gestare uniuersam terram, & per triginta (inquit) annos lassato humero, in alterum humerum transferre, ac tremotus fieri. Si autem esset hoc, secundum naturam res esset, & non esset diuina. Redarguunt autem impostorem Saluatoris ipsius uerba, ubi dixit: Estote boni sicut pater uester coelestis, quoniam oriri sinit solem suum super iustos & iniustos, & mittit pluiam suam super malos & bonos.

Et hoc,

Prouerbium
de coruo.Philistion
fabulator.
Humiferi
fabula.

*Animæ in
lunâ assumi*

Et hoc, Erunt terræ motus in locis, & fames & pestes. Si uerò ex natura, aut iuxta A consuetudinem terræ motus fiunt, sæpe sanè cum terræ motus per regiones fiunt, contingitq; per totum annum per singulas noctes sæpe terram concuti. Nunquid ergo sauciatis Humeriferi humeris, laborem non ferens ille ducitur assiduam com motionem faciens? Et quis talem stulticiam feret? Quid uerò aliud probabile non ausus est dicere? Asserit enim hic animas, quæ erroris ipsius cognitionem ha bent, assumi in lunam, quum lucida animæ essentia existat. Quapropter, inquit, augefcit luna, & decrefcit ac deficit, dum impletur ab animis eorum, qui in cog ni tione incredulitatis ipsius moriuntur. Deinde easdem à luna minore uidelicet sca pha depleri dicit, & in solem assumi, atque in beatorum seculum deponi. At sem per cæca malicia suam ipsius confusionem ignorat, quod à suis uerbis redarguitur, nugarum perfectionem absoluerè non potens. Primum equidem unus homo for matus est, ipse Adam, ex quo geniti sunt filij & filia. In principio autem creationis mundi, circa centesimum plus minus Adæ annum, occiditur Abel, annorum plus minus triginta. Post hunc primum occisum, moritur in terra Adam protoplastus annorum nongentorum triginta, sole & luna & astris à quarta die in cælo fixis ac creatis. Quid igitur dixerimus, ô bone, confitebimur dementiae tuæ argumen tum? Quomodo enim potuerunt nongenti triginta anni fieri, citra lunæ augmen tum ac decrementum? Qualibus itaq; uita defunctorum animis augefcerebat lu na, & implebatur, dic mihi. Verum ignorabat Manichæus, quod sunt aliqui intel ligentia præditi, qui non mendacibus uerbis, sed uerissimis demonstrationibus fi dem habent. Deinde demus sic esse, quod non est, absit, & ab animis Manichæo rum impleri lunam, dum plena sit, quomodo amplius cõsistat tale argumentum? Si enim nullus Manichæorum post decimam quintam lunæ diem moreretur, sed præfinitum tempus esset sanctum, ut usque ad decimam quintam lunæ diem Ma nichæi morerentur, post decimam quintam uerò non amplius morerentur, usque quò lunæ onus depositum esset, ut rursus à nouilunio impleri inciperet, probabile sa ne esset mendacium ipsorum, nunc uerò minime uerissimile existit. Quotidie enim moriuntur, & elementa à Deo constituta cursum suum sciunt, & rursus non consi stet onus illud animarum in luna fiens. Rursus porrò iuxta improbitatis uersutiam dicit, matrem uniuerforum quæ uirtutem suam concessit, ex cælo descendere ut eam fureretur à principibus, & auferat ab ipsis uirtutem, quam ex supernis accepe runt. Vult enim dicere, quod principatus & potestates, bello illato Deo uiuo, ma gnam et incomprehensibilem ab ipso uirtutem rapuerunt, quam animam nominat. Et ô ingentem huius absurditatem. Quisquis enim uir cogitur, & cui aliquid rapi tur, inferior est. Si itaque principatus, bono Deo superato, uirtutem ab ipso de ar matura ipsius auulserunt, fortiores ipsi illo erunt. Ille uerò quum his primum ces serit, rursus ab ipsis auferre nō potest direptam ab ipso uirtutem, cū ab initio aduer sarijs resistere non potuerit. Et aliàs, etiamsi aliquando rursus uictor euadens con tra aduersarios, abreptam uirtutem illis abstulerit, quum radix & principium mali adhuc sine principe maneat, & penitus tolli non possit, rursus denuò bello cōmo to ampliorem uirtutem sibi ipsi acquireret, & suam olim acceptam à Deo bono uir tutem, per potentiam quandam præualens, rursus abripiet. Et erit semper renitens malum, resistensq; & nunquam detineri potens, perpetuoq; rapiet, & rapinam patietur. Si uerò etiā dixerint uesani illi, omnibus modis decepti, Si bonus Deus armaturam partis ab ipso abreptæ temporis progressu liberabit, tunc principatus ac potestates aduersæ uirtutis dissipabit, ac disperdet. Et si adhuc erit hoc, & si om nino dissipabit ac disperdet bonus Deus, concidit præstigiatoris sermo, qui dicit non esse iustum illum bonum, neque in iudicio condemnare peccantem, neq; tor mentis tradere, neque occidere. Si enim omnino diabolus siue oppositam actio nem dissipare ac disperdere conatur, aut per se nō amplius erit bonus, uelut ipsius sermo habet, aut eo quod cum bonus sit, malum consumit. Et erit hic qui cælum & terram fecit Dominus, uelut etiam reuera est, qui unicuiq; retribuit iuxta opera ipsius,

A ipsius, qui propter excellentem bonitatem, bono & in bonitate fatigato bonū exhibet, & ei qui mala fecit, iusticiam retribuit. Et undique confutata est ipsius opinio, corda hominum in contraria corrumpens. Ceterum ad uerbum deinceps opinionem ipsius comode subiungam, ex his quæ Archelaus aduersus ipsum tractauit in contradictione aduersus ipsum, uelut ipse Tyrbon unus ex discipulis ipsius reuelauit, cuius supra mentionem feci. Cum itaque interrogassent Archelaus episcopus & Marcellus Tyrbonem de Manis doctrina, Tyrbon respondit dicens ea quæ ex libro apposui, & sunt hæc.

Manichæi dogmatum Catalogus.

Si Manis fidem discere uultis, à me breuiter ipsam audite. Hic duos colit deos Singenitos, per se naturales, sempiternos: alterum alteri oppositum, & alterum quidem bonum, alterum uero malum introducit: alteri lucis nomen tribuens, alteri tenebrarum: & lucis quidem esse partem, animam in hominibus: tenebrarum uero, corpus & materiæ opificium. Commixtionem autem, siue temperamentum horum factum esse dicit hoc modo: assimilans hos duos huic exemplo, quemadmodum si duo reges inter se pugnarent, qui essent ab initio hostes, ita ut uterque sua seorsim haberet. Et tenebræ quidem collectis copijs ex confinibus suis inuaserunt, ac bello lacessiuerunt lucem. Quum autem cognouisset bonus pater tenebras in terram ipsius irruptionem fecisse, emisit ex se uirtutem appellatam matrem uitæ. Ipsa uero produxit primum hominem, & primus homo quinque elementa. Sunt autem, Ventus, lux, aqua, ignis & materia. Et quum hæc induisset homo uelut ad apparatus belli, descendisse ipsum ait infra, & pugnassee cum tenebris. At principes tenebrarum bellum contra ipsum parantes, comedebant ex armatura ipsius, id quod est ipsa anima. Et tunc grauiter pressus est illic infra primus homo à tenebris, & nisi pater preces ipsius exaudiisset, & alteram uirtutem ab ipso productam, uiuum spiritum appellatam demississet: & nisi hic descendisset, & dedisset ipsi dexteram, et ex tenebris eduxisset, iam dudum primus homo detentus periculum incurrisset. Ex eo itaque tempore reliquit infernæ animam. Et propterea Manichæi ubi obuiam alter alteri factus fuerit, dexteram dant sibi ipsis signi causa, uelut à tenebris seruati. In tenebris enim omnes hæreses esse dicit. Tunc uiuens spiritus mundum creauit, & ipse gestans alias tres uirtutes descendit, & principes sursum tulit, & in firmamento cruci affixit, quod est ipsorum corpus ipsa sphaera. Tunc rursus uiuens spiritus creauit luminaria, quæ sunt animæ reliquiæ. Et sic fecit, ut firmamentum circulo omnia circumdaret. Et rursus creauit terram in octo species. At humerifer infra gestat: & ubi lassatus fuerit gestando, tremat, & terræ motus causa fit, iuxta statutum tempus. Huius gratia filium suum demisit bonus pater ex sinibus in cor terræ, & in infimas huius partes, quo ipsi conueniens autoramentum, ac iustum atque integrum statum præscriberet ac daret: & quotiescunque terræ motus fit, aut lassatus tremat, aut in alterum humerum transfert. Tunc itaque etiam Materia à seipsa creauit plantas. Et quum raperentur ipsæ à quibusdam principibus, conuocauit bonus pater omnes principum primarios, & accepit ab ipsis singulis unam uirtutem, & construxit hominem iuxta ideam ac formam primi illius hominis, & ligauit in ipso animam. Hæc est de commixtione ac temperamento tractatio. Quando uero uidebat pater uiuens animam in corpore premi, ut qui miserator est & misericors, misit filium suum dilectum in animæ salutem: nam ob hanc, & humeriferi causam ipsum demisit. Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit hominibus uelut homo, quum non esset homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur uenisset, opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit habentem duodecim cados: quæ dum à sphaera uertitur, morientium animas haurit, & has magnum luminare radijs acceptas purgat, & Lunæ tradit, & sic impletur Lunæ discus à nobis appellatus. Naues enim, siue scaphas traiectorias esse dicit, duo luminaria. Deinde ubi repleta fuerit luna, transmittit in Subsolanum, & sic oneris depulsionem facit, ac alleuiatur. Atque sic rursus implet scapham,

Elementa V.

Dexteram porrigendæ causa.

Animarum saluatio mirè excogitata.

Luminaria esse naues.

pham, & rursus deplet, dum hauriuntur animæ à cadis, usquequò propriam suam animæ partem seruet. Omnem enim animam & omne animal quod mouetur, boni patris essentiae particeps esse dicit. Quum igitur Luna onus animarum seculis patris tradit, permanent in gloriæ columna, quæ uocatur aer perfectus: hic autem aer columna est lucis, resectus est enim animis purgatis. Hæc est causa, per quam animæ saluantur. Causa uerò cur homines moriantur, rursus hæc est. Virgo quædam pulchra, ornata, ad persuadendum ualde apta, deprædari conatur principes, qui in firmamentum à uiuente spiritu sublatis sunt ac crucifixi. Videtur autem masculis quidem, fœmina esse formosa: fœminis uerò adolescens speciosus, & amari dignus. Et principes quidem ubi uident ipsam ornata, amoris cœstro stimulantur: & non potentes ipsam comprehendere, amoris desiderio mente correpti uehementer ardent. Quum igitur currentibus ipsis uirgo disparet, tunc princeps magnus nubes ex seipso emittit, quo per iram suam mundo tenebras inducat. Et sic si pressus fuerit ualde, uelut homo sudans affligitur, sudor autem ipsius est pluuia. Simul autem & alter princeps, Messor appellatur, si à uirgine spoliatus fuerit, diffundit pestem per totam terram, quo homines enecet. Nam corpus hoc, mundus appellatur ratione magni mundi. Et homines omnes radices habent infernæ superius illigatas. Quum igitur spoliatus fuerit à uirgine, tunc incipit incidere radices hominum: & ubi incisæ fuerint radices ipsorum, tunc incipit pestis fieri, & sic moriuntur. Si uerò supernæ radices partes intensione concussæ fuerint, fit & cōsequitur terræmotus, ita ut humerifer simul commoueat. Atque hæc est mortis causa. Dicam porrò uobis etiam hoc, quomodo anima in omnia corpora transit. Primum purgatur modicum quid ab ipsa, deinde transit in canis, aut cameli, aut alterius animalis corpus. Si uerò homicida fuit anima, aut etiam alia animalia interemit, in occisorum corpora transfertur: si uerò reperta fuerit quæ messuit, in mutas illas plantas. Animæ uerò nomina hæc sunt: Mens, notio, intelligentia, cogitatio, ratiocinatio. At uerò Messores qui metunt, similes sunt principibus, qui ab initio in tenebris sunt, quando comedebant ex primi hominis armatura. Quapropter necesse est ipsos transferri in fornum, aut phaselos, aut in hordeum, aut spicam, aut in olera, ut metantur & incidantur. Et si quis comedit panem, necesse est etiam ipsum comedi in panem mutatum. Si quis occiderit auiculam, auicula erit. Si quis occiderit murem, etiam ipse mus erit. Si quis est diues in hoc mundo, & exiuerit ex habitaculo suo, necesse est ipsum in pauperis corpus transire, ut & ipse obambulâs petat, & postea ad æternum supplicium deueniat. Quum autem corpus hoc tale sit, tum principum, tum materiæ, necesse est eum qui plantat perseam, multa corpora transire, donec perseæ illa deiiciatur. Si uerò quis ædificat sibi ipsi domum, distrahetur in uniuersa corpora. Si quis lauat in aqua, suam ipsius animam congelat. Et si quis non exhibet electis suis pietatem, punietur in secula, & transit in corpora eorum qui sacris initiati sunt, donec dederit pietates multas. Et propterea si quid optimum est in edulijs, id ipsum electis præbent. Et cum panem edere uolunt, orant prius, sic dicentes ad panem, Neque ego te messui, neque molui, neque expresi, neque in clibanum misi, sed alius fecit hæc, & attulit mihi, ego sine culpa comedo. Et quum apud seipsum dixerit hæc, dicit ad eum qui in sacris instituitur, orauit pro te, & sic discedit ille. Nam sicut paulo antè dixi uobis, si quis metit, metetur. Ita si quis frumentum in machinam coniecerit, conijcietur etiam ipse: aut subegerit, subigetur: aut assauerit, assabitur, & propterea interdictum est ipsis, ut ne opus faciant. Et rursus sunt alij quidam mundi, ex quibus oriuntur luminaria hæc, ubi ex hoc mundo occiderunt. Et si quis humi obambulat, lædit terram. Et qui mouet manum, lædit aerem. Nam aer est anima hominum, & animalium, & uolatilium, & piscium, & reptilium. Et si quis in mundo est, dixi uobis, quòd corpus hoc nō est Dei, sed est materiæ, & est tenebræ, & ipsum obtenebrari oportet. Paradisus porrò uocatur mundus. Sunt autem plantæ, quæ in ipso sunt, concupiscentiæ & aliæ deceptiones, quæ hominum cogitationes corrumpunt,

Mortis causa
ridicula.

Animarum
transitus de
corporibus
ad corpora

Oratio ante
panem
sum.

Paradisus
Munis.

A punt. At uerò arbor in Paradiso, ex qua cognoscunt bonum, est ipse I E S V S. Cognitio ipsius in mundo est: qui uerò accipit, discernit bonum & malum. Mundus uerò neque ipse Dei est, sed ex parte materiae formatus est, & propterea omnino disperditur. Quòd uerò depradati sunt principes à primo homine, hoc ipsum est quod implet lunam, quod purgatur quotidie à mundo. Et si egressa fuerit anima non cognoscens ueritatem, traditur demonibus, quo edoment ipsum in gehennis ignis: & post castigationem transit in corpora, ut dometur, & sic mittitur in magnum ignem, usque ad consummationem. Caterum de Prophetis apud uos sic dicitur, Spiritum esse impietatis, siue iniquitatis tenebrarum, quæ ab initio emerferunt, & propterea seducti, loquuti sunt. Excæcauit enim princeps ipsorum mentem. Et si quis sequitur sermones ipsorum, moritur in eternum, illigatus in glebam, quoniam non didicit cognitionem paracleti. Præcepit autem electis suis solis, qui non plures sunt quàm septem numero: Si desieritis edere, orate & mittite oleum multis nominibus adiuratum in caput, ad fidei huius fulcimentum. Nomina uerò non sunt mihi manifestata, soli enim septem his utuntur. Et rursus uenerandum illud ac magnum apud uos nomē Sabaoth, ipsum esse ait, naturam hominis, & patrem concupiscentiæ: & propterea extentis manibus adorant concupiscentiam, Deum ipsam putantes. De Adam uerò quomodo creatus est, sic dicit: Qui *Adā et Euā formatio.*

B dixit, Venite, & faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem, aut secundum formā quam nouimus: princeps est, qui ad alios principes dixit, Venite, date mihi de luce quam accepimus, & faciamus hominem secundum nostram principum formam, quam nouimus, quod est primus homo. Et sic creauerunt hominem. Euam uerò similiter creauerunt, dantes ipsi ex concupiscentia ipsorum, ad decipiendum Adam. Et per hos facta est formatio mundi, ex principis opificiō. Deum autem non habere partem cum ipso mundo, neque gaudere ob ipsum, eo quòd ab initio spoliatus est à principibus, & in angustiam reductus. Atque hac de causa mittit, & depradatur ab ipsis animam suam quotidie per luminaria hæc, Solem & Lunam, à quibus totus mundus & omnis creatura rapitur. At uerò eum, qui loquutus est cum Mose & Iudæis ac Sacerdotibus, principem tenebrarum esse dicit. Quare unum & idem sunt, Christiani, & Iudæi, & Gentes, eundem Deum colentes. Nam in concupiscentiis suis decipit ipsos, cum non sit ueritatis Deus. Propterea igitur quicumque in illum, qui cum Mose ac Prophetis loquutus est, sperant Deum, cum ipso ligabuntur, quia non sperauerunt in Deum ueritatis: ille enim secundum concupiscentias ipsorum loquutus est cum ipsis. Post hæc autem omnia in fine dicit, quemadmodum ipse idem scripsit: Cum conspicuam fecerit Senex imaginem suam, tunc humerifer dimittit terram foras, *Mundi consumptio per ignem.*

C & sic resoluitur magnus ignis, & totum mundum consumit. Deinde rursus dimittit glebam cum nouo seculo, quo omnes animæ peccatorum ligentur in seculum. Tunc autem hæc fient, quum statua uenerit. Emissiones autem omnes, I E S V S in paruo nauigio, & Mater uitæ, & duodecim gubernatores, & uirgo lucis, & Senex tertius in magno nauigio, & Spiritus uiuens, & murus magni ignis, & murus uenti, & aeris & aquæ, & interni ignis uiuentis, circa paruum luminare habitabūt, donec ignis consumpserit totum mundum. In quot annis uerò hoc futurum sit, numerum non didici. Et postea restitutio erit duarum naturarum. Et principes habitabūt in inferioribus suis partibus, pater uerò in superioribus, proprijs receptis. Hanc autem uniuersam doctrinam dedit tribus suis discipulis, iussu unoquoque in regionem abire. Et Addas quidem Orientis partes sortitus est, Thomas uerò Syrorum terram adeptus est, Hermeas autem in Aegyptum profectus est. Et usque in hunc diem isthic degunt, dogmatis propositum erigere uolentes. Hæc sunt quæ ex prædicto libro Archelai apposui. Et sic zizaniosa in mundo seminationis doctrina excitata est, & sic zizanias doctrinæ suæ euomuit. Quot uerò ad ridiculi huius imitatoris tantam calumniam quis regerere possit? Itaque omnibus clarum est, etiam si non efferuescat oratio nostra ad subuersionem, sufficiet tamen

Contrarie-
tas dogma-
tum Mani-
chai.

ad confusionem, & ad hoc solum cognoscendum, quòd omnia, quæ apud ipsos re-
cepta sunt, non consistunt, & nullam uim habent. Priora enim in posterioribus
destruit, posteriora uerò alia à prioribus loquitur. Aliquando enim mundum ex
Deo factum esse uult, quandoque ex principibus, & Deum non habere aliquam
causam in mundum, sed perire mundum. Aliquando uerò firmamentum pelles
principum esse asserit. Aliquando uerò crucifixos ipsos esse dicit supernè in po-
lo, & discurrere, & nubes congregare, & concitari, ac amoris cæstro stimulari ad
uirginis conspectum, & ad pulchritudinem adolescentis. Et ò ingentem turpitu-
dinem. Quid enim improbius, molestius & turpius dici possit, quàm Spiritum
ueritatis fœminam seipsum exprimere, aliquando uerò mascula specie principibus
uideri? Turpe equidem est, uirum fœminam fieri, & in fœminæ forma esse. Tur-
pissimum autem rursus, mulieres uiros fieri, & uiri habitum gestare. Et quomo-
do non is, qui uirtutis ac diuinus Spiritus est, ab hoc fabulatore Mane magis con-
tumelia affici comperietur? Quomodo autem excoriati amoris cæstro stimulan-
tur, dic mihi ò bone uir? Quomodo uerò postquam crucifixi sunt, excoriati sunt?
Si uerò crucifixi sunt, quomodo discurrunt non apparente potestate? Quis uerò
toleraret blasphemum, ex sudoribus principum nos nutrir decernentem, & ab ex-
crementi turpitudine pluuiam nobis demitti? Vnde uerò etiam ipse potum bi-
bit, ex pluuijs hauriens cum proprijs suis discipulis? Quomodo autem non ridi-
culus fuerit, qui corporali necessitate superatur, sudores bibens? Peccatum equi-
dem diuersum est. Non autem tanta erit pœna eius, qui inuitus peccat, quanta il-
lius, qui ultrò ex mentis proposito peccatum committit. Etenim alij homines,
etiam si sic esset, quod absit, imaginatur enim sic insanus ille, tamen ignorantes,
quòd sudores, ac turpes excretiones aquantur ac bibunt, uenia magis ac miseratione
digni sunt, quàm qui cum conscientia stimulatus, frustra propter uictam suam
debilitatem, ijsdem potibus utitur, & alijs ex carne defluxionibus. Et multa sunt,
per quæ hic mendaci ore obedientes ipsi decepit. Quid enim apud ipsum non
est ridiculum, quòd putat semina herbarum ac fructuum & leguminum animas
esse? Quare etiam ridiculè iuxta ipsius fabulamentum, ad ipsum confutandum
dicere aggrediemur. Si animæ sunt grana lentis & phaseli, & ciceris, & aliorum,
anima uerò tauri eadem est, magis laudandi sunt, qui carnes edunt, iuxta ipsius a-
deo rationem, quàm qui in uita ac conuersatione temperata se exercent. Timet e-
nim iuxta suum fabulamentum, ne forte animatorum animalium & aliorum parti-
ceps factus, etiam ipse similis fiat, cum contrarium magis contingat: ubi enim con-
uenerunt uiri quinquaginta, aut etiam centum, omnes ex uno tauro nutrentur,
etiam secundum uanam ipsius sycophantiam, & tamen ad ipsius confutationem
dicendum, quòd quinquaginta aut centum rei fiunt unius animæ. Qui uerò gra-
na seminum edit, in uno ingestionis bolo ac morsu, magis quàm triginta aut qua-
draginta animarum reus erit. Et omnia ipsius uana sunt ac ridicula. Omni enim,
qui mente in Domino præditus est, ueritatis signa ex ipsa uera doctrina manife-
sta sunt. Etenim Salvatore nihil uerius est ad uitæ hominum reuelationem. Asse-
rit enim hic barbarus ad nos progressus, Persa, ac mente seruus, nihil enim mole-
sti esset, corpore ipsum seruum esse, asserit (inquam) quòd omnes animæ æqua-
les sunt, & quòd una in omnibus existit, in hominibus, in pecoribus, in feris, in uo-
latilibus, in reptilibus, & in marinis ac aquaticis animalibus, & in germinum semi-
nibus, in lignis, & alijs omnibus uisibilibus. At non sic ostendit Dominus no-
ster. Profectò enim ubi uenit ad homines saluandos, etiam pecorum sanandorum
curam ac medelam habuisset, & resurrectionem lapsorum animalium procuras-
set. At non sic narrat, neque sic docet: absit. Verùm hominum animas ipse saluare
nouit, quam animam comprehensim comprehendens per anigma dixit: Non ue-
ni, nisi propter ouem perditam: ut diceret totam naturam humanam. Et quid dicit
Scriptura? Curabat omnes, quos afferebant ad ipsum, lunaticos, & occupatos ua-
rijs morbis. Adducebant ad ipsum cecos, surdos, claudos, paralyticos, mutilatos,
& super

Anima in
omnib. una.

A & super omnes beneficentiam ac medelam suam expandebat. Nusquam autem scriptum est, quod adduxerunt ad ipsum animalia. Deinde rursus, quum uenisset in partes Gergesthorum, uelut Marcus habet, aut in confinia Gergesenorum, sicut Lucas dicit: aut Gadarenorum, uelut Matthæus: aut Gergesenorum, quomodo exemplaria quædam habent (nam locus is inter tres illas partes medius erat). Et ecce duo dæmoniaci supra modum sæui, e monumentis egressi uociferabantur dicentes: Sine, quid rei nobis tecum est, IESU fili Dei, quod ante tempus uenisti ad cruciandum nos? Nouimus te quis es sanctus Dei. Erat autem grex porcorum illic pascens. Et rogabant ipsum dæmones, dicentes: Si eijsis nos ex hominibus, mitte nos in porcos. Et ferebant in mare, & peribant in aquis. Pastores autem fugiebant, & nunciauerunt in ciuitatem. Er in Matthæo quidem de duobus dæmoniacis dicitur, porcos autem simpliciter indicat, & numerum non declarat. Marcus autem etiam numeri porcorum certitudinem explicauit, dicens: Venit in partes Gergesenorum, & occurrit ipsi dæmoniacus, qui ligabatur catenis ferreis, & disrumpebat uincula, & in monumentis degebat, ac uociferabatur: Sine, quid rei nobis tecum est, IESU fili Dei, uenisti ante tempus ad torquendum nos? Et interrogauit ipsum IESVS, Quod est tibi nomen? Et dixit, Legio: quia multa demonia ingressa erant in ipsum, & rogabant ipsum, ut ne mitterentur extra regionem, sed ingrederentur in porcos. Erat enim illic grex porcorum pascens, & permisit ipsis intrare in porcos. Et ferebatur grex porcorum præceps in mare, erant enim ferme duo millia, & suffocati sunt in mari. Et qui pascebant ipsos, fugerunt, & denunciauerunt in ciuitatem. Nunquid igitur propter ignorantiam interrogabat Deus Verbum, qui propter nos homo factus est, & non norat nomen dæmonij, antequam interrogaret? Imò solet Deus ex ore interrogatorum uniuscuiusque argumenti propositum clarum facere. Sic etiam hic, ut horrendam dæmonum multitudinem ostendat, questionem facit, quo ex illius ore admirandum opus ostenderetur. Et rogabant ipsum dæmones, dicentes: Ne mittas nos in abyssum, sed permitte nobis ut ingrediamur in porcos, & permisit ipsis. Et egressi sunt dæmones, & ingressi in porcos: & ferebatur grex porcorum præceps in mare, & peribat in aquis. O ingentem Dei benignitatem, quomodo mendacium redarguit, seruis autem suis ueritatem ostendit, per opera & per sermones, et per omnem suam curam. Opere enim ostendit non eandem animam esse in hominibus, & in pecoribus, & in alijs animalibus. Si enim eadem anima esset, qua ratione unum mundare uolens, aut unam animam saluare hominis dæmoniaci, duo millia animarum simul perdere non pepercit? Et si eadem esset, quomodo unum mundat, aut unam animam, in alia uero corpora siue animas permittit dæmonas ingredi? Non sunt clara lucis opera? Non in luce sunt hi sermones facti? Non est illustris facies ueritatis? Nonne omnia plana intelligentibus, & rectam inuenientibus cognitionem? Quis his auditis & comparatis, non redarguerit Manem consuentem ea, quæ non oportet, mentem hominum a ueritate peruertere? At uero rursus scelesti illi, audiui enim quendam sic loquentem, qui ubi ex nobis audiisset hanc tractationem, conuersus bestialis ille, cogitauit nunquid posset, contra ueritatem Dei, uerba ludibrij plena sibi ipsi prætexere, & cogitauit uera mendacio impetere. Et dixit, At intulit porcis mortem, discesserunt enim animæ ipsorum de corporibus, & saluatae sunt. Et multa est dementia non uidentium & mente cæcutientium, & qui neque ad auditus sensum suscipiunt ea, quæ ab ipsis dicuntur. Si enim omnino animas a corpore discedere, salus putatur, oportebat potius Saluatorem demittere hominem dæmoniacum, ut saluaretur anima a corpore hominis liberata. Ergo dilexit magis animas in porcis, quam animam hominis. Qua enim ratione non etiam hominem unam cum porcis permisit ferri in mare ac mori, ut omnes animas, hominum & porcorum, munderet ac saluaret? Sed non sic nouimus. Verum Lazarum quidem a monumento quatríduanum uocat & excitat, & in mundum reducit, non malum quid ipsi largiens, neque malum ipsi faciens. Diligebat enim Lazarum, inquit Scriptura. Quem itaque diligebat,

Porcorum
submersio.

gebat, quomodo in carnem reuerti faciebat, siquidem mala est caro: Quomodo A
 uerò non fuit potius semel mortuum, & à corpore saluatum? Et ne quis putet La-
 zarum statim rursus mortuum esse. Ostendit enim clarè sanctum Euangelistà, quòd
 Traditionū discubuit IESVS, & Lazarus discumbebat cum ipso. Sed & in Traditionibus in-
 usus. uenimus, quòd triginta annorum tunc erat Lazarus, quando est suscitatus. Post-
 quam uerò suscitatus est, alios triginta annos uixit. Et sic ad Dominum profectus
 est, ubi obdormiuit, & cum reuerendo nomine uocatus est, quemadmodum om-
 nes usque ad horà resurrectionis, quando unigenitus restituet, uelut promisit, cor-
 pus animæ, & animam corpori, & dabit unicuique prout fecit, siue bonum, siue ma-
 lum. Si enim non corporum resurrectio esset, unde esset stridor dentium? At ne
 rursus quidam ex uasania sua dicunt, dentes ad manducandum nobis constructi
 sunt, qualem itaque cibum edemus post mortuorū resurrectionem? Si enim post re-
 surrectionem rursus comedit IESVS de piscis assi parte, & fauo mellis, & conuer-
 Esus post satus est cum discipulis per dies quadraginta, nūquid ergo erit esus? Et de esu qui-
 resurre- dem manifestum est, Quoniam beatus est, qui edit panem in regno cœlorum. Et
 ctionem. extat Domini ipsius promissio, Sedebitis in mensa Patris mei edentes & bibetes.
 Et edere quidem ac bibere ipsi soli cognitū est. Nam oculus nō uidit, & auris non
 audiuit, neque in cor hominis ascenderunt ea quæ præparauit Deus diligentibus ip-
 sum. Cæterum quando quidem hoc loco animarum differentias exposuimus, et B
 ea quæ ex ipsa ueritate & exemplo perfecta sunt, quòd alia est anima hominis, alia
 pecoris, & quòd non uenit ad saluandū animam pecoris, sed hominis, eo quòd pe-
 cora non iudicant. Homines enim possident regnum cœlorum, & homines iudi-
 cantur. Abibunt enim hi in iudicium æternum, & hi in uitam æternam, inquit uni-
 genitus. Quid autē qui quæstiones speculantur, ubi accesserint, & non deprehen-
 derint dicti claritatem, agere ferunt opposita sibi ipsis excogitantes magis, quam
 utilia sibi ipsis uenantes. Quando quidem enim Matthæus dicit, Duo dæmoniacy,
 Lucas uerò de uno narrat. Et unus ex Euangelistis dicit, quòd latrones simul cru-
 cifixi maledictis impetuerunt ipsum. Alius uerò non solum quòd non maledixe-
 rint utrique, sed etiam defensionem alterius indicat. Etenim increpabat alterum,
 & dicebat: Non times tu Deum, quòd in eadem condemnatione sumus? hic autē
 sanctus nihil fecit. Et ad hæc acclamabat, dicens: Memento mei IESV, cum uene-
 ris in regnum tuum. Et Saluator ad ipsum dixit, Amen dico tibi, Hodie mecū eris
 in paradiso: uidentur sanè hæc uelut dissonantiā habeant in Scriptura, uerū om-
 nia plana existunt. Et si enim duo sunt apud Matthæum dæmoniacy, apud Lucam
 idem sunt. Sed quoniam solet Scriptura rationes factorū dare, ea gratia non me-
 minit Lucas duorum, sed unius. Duo equidem erant à dæmoniis curati, unus autē
 Contrario- permanfit in fide, alter excidit. Itaque propter permanfionem in fide, sequebatur C
 riū Scriptu- IESVM, uelut Euangelium habet, in quemcumque locum abibat. Ea gratia alterum
 re locorū reliquit, & alterius qui permanfit in regno cœlorum, mentionem fecit, & nihil ad-
 conciliatio. uersatur ad ueritatis inuentionem. Iam uerò etiam aliam similem huic argumento
 rationem Euangelium narrat, uelut de uno. Dominus decem leprosos mundauit,
 nouem autem digressi non dederunt gloriam Deo: unus uerò reuersus permanfit,
 qui etiam à Domino prædicatur, dum dixit: Decem leprosi mundati sunt, cur ne
 unus quidem ex ipsis reuersus est ut daret gloriam Deo, nisi solus hic alienigena?
 Et uides quòd propterea quòd intellexerit beneficium, & propter gratitudinis o-
 pus, unius pro decem mentionem facit. Eodem modo unus Euangelista de la-
 tronibus meminit. Solemus enim singularia pluralia dicere, & pluralia singularia.
 Dicimus enim, Narrauimus uobis, & uidimus uos, & uenimus ad uos: & non duo
 Singularia sunt, qui dicunt, sed unus qui præsens est. Vnus autem iuxta usus consuetudinem,
 pro plurali- ex persona multorum pluraliter narrat. Sic pluraliter comprehendit Euangelij tra-
 bus, & ui- ctatio. Alter uerò narrat, quòd unus quidem fuerit maledicus, alter uerò confite-
 cissim. batur, & adeptus est salutem. Et uides, quod omnia ueritatis dicta clara sunt, & ni-
 hil contrarium in Scriptura. Cæterum quum omnia hæc ex Scriptura recensue-
 rimus,

Arimus, sermonis narrationem, ut arbitror, in longum extendimus. Et contingat
 quidem, opto, ut nos longa oratione lassetur: eos uero, qui ueritati aduersantur,
 redarguamus: filios autem ueritatis per salutaria ipsius medicamenta exhalaremus.
 Deinde rursus reliqua impostoris dogmata uideamus. Dicit enim duo Testamen-
 ta esse inter se contraria, & Deum qui loquutus est in Lege, alium esse à Deo Euan-
 gelij. Et illi quidem principis nomen imponit, hunc uero Filium & Patrem ipsius,
 bonum Deum dicit. Atque utinam uera diceret, & non errans contra seipsum
 blasphemaret. Eidem sermoni etiam nos ipsi assentimur, quòd boni Patris bonus
 filius, Lumen de Lumine, Deus ex Deo, Deus uerus ex Deo uero, uenit ad nos ut
 nos saluaret. In propria uenit, & non in aliena, sui eum non receperunt. Quicumq;
 uero receperunt eum, dedit ipsis potestatem filios Dei fieri: qui non ex sanguini-
 bus, neque ex carne, sed ex Deo nati sunt. Quanquam nemo in mundo sine carne
 & sanguine natus est. Sed omnes participes carnis & sanguinis nati sunt. Quid e-
 nim essent, antequam in carne nascantur? aut quid possumus esse absque carne?
 Quandoquidem uero mundus ex Deo factus est, & nos creati, ex carne quidē pa-
 trum ac matrum geniti sumus, uenit Dominus, ut generaret nos ex spiritu & igne.
 Geniti enim sumus, & est uerum, & non potest quis primam natiuitatem negare,
 neq; quòd ex carne sit. Secunda uero natiuitate non ex carne geniti sumus, neque
 ex sanguine: hoc est, non carnis & sanguinis abusu uti sumus, sed carne & anima in
 spiritu nati: quæ caro nō amplius carnalis est, sed sanguis & caro & anima spiritua-
 liter unita, hoc est, dedit ipsis potestatem filios Dei fieri, his qui transmutant men-
 tem, & per carnem, & sanguinem, & animam Deo complacuerunt. Qui igitur in
 propria uenit, non alienus est, sed Dominus omnium. Et propterea dicit, qui lo-
 quitur in Prophetis, Ecce adsum. Et Iudæis dixit: Si Moli crederetis, crederetis
 etiam mihi. ille enim de me scripsit. Et Abraham pater uester exultauit ut uideret
 diem meam, & uidit, & gauisus est. Et, Sic patres uestri fecerunt Prophetis. &, Bea-
 ti estis, quum probra iecerint in uos, & dixerint contra uos omne malum mentien-
 tes. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis: sic enim perfe-
 cuti sunt Prophetas ante uos. Et alibi: Hierusalem quæ occidis Prophetas, & la-
 pidas eos qui missi sunt, quoties uolui cōgregare filios tuos. Vox autem Quoties,
 ostendit quòd per Prophetas ipsos congregare curam habuerit. Si enim Quæ oc-
 cidis Prophetas, dicit redarguendo, profectò Prophetarum curam habet. Qui ue-
 rò Prophetarum curam habet, non alienorum curam gerit, sed suorum. Et require-
 tur, inquit, sanguis qui effusus est à sanguine Abel, usque ad Zachariā iustum, qui
 occisus est inter templum & altare. Et quum omnia sustulisset, & mensas numula-
 riorum subuertisset, dixit: Nunquid facitis domum patris mei domum mercimo-
 niorum? Et ad Mariam ac Ioseph dixit: Cur quærebatis me, non sciebatis quòd
 in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et statim infert Euangelium, dicens
 quòd ubi dixerit, Nunquid facitis domum patris mei domum mercimoniorum,
 mox recordati sunt discipuli quod scriptum esset, Zelus domus tuæ exedit me.
 Et quot producere licet ex Euangelij & Apostolis ad insanā Manis maniam con-
 futandam, qui uult diuidere & abalienare uetus Testamentum à nouo, quum ue-
 tus testetur de Salvatore, & Saluator confiteatur uetus Testamentum: & non so-
 lum ipse, sed etiam Apostoli, uelut dicit Dauid, Dixit Dominus Domino meo,
 sede à dextris meis. Si igitur Dominum ipsum uocat, quomodo filius ipsius est?
 Et rursus in alio loco dicit, quum pueri clamarent, Hosanna filio Dauid, & non
 increparet ipsos, dicunt Pharisei, Non audis quid hi dicunt? increpa ipsos. Ipse
 uero ad illos dixit: Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Filius etenim Dauidis est
 secundum carnem, Dominus uero Dauidis, secundum spiritum. Et utraque lo-
 quutio potens est, & uera dicit. Nihil enim adscititium habet ueritas. Verum ut ne
 longius extendam hoc argumentum, contentus ero his testimonijs. Deueniam
 autem ad alia, circulatorumq; confutabo. Si corpus alterius Dei est, ô bone uir,
 & anima alterius Dei, quæ est societas amborum? Et uereor, ne in profundam

Natiuitatis
 geminatio.

Anima &
corporis so-
cietatis ra-
tio.

Mater uitæ
Manis.

aliquam cogitationum molem exigua tenuitatis nostræ mens irruat. Quapropter A
refrenabo meipsum, ut ne multum lectionis laborem faciam his, qui ex uno testi-
monio præstigiatores redarguere possunt. Equidem simul societatem habere nō
est eorum, qui inter se discrepant, sed unius opus, aut duorum amicorum opera-
tio. Quum itaq; corpus & anima simul sint, unius Dei opus est. Non enim est di-
uisio, eo quod ambo decenter cooperantur, ac cōsentiunt. Si uerò, iuxta huius sen-
tentiam, principes qui comederunt animam, fecerunt ipsi uinculum hoc corpus,
quomodo comestam rursus includunt in corpus? Omne enim quod comeditur,
consumitur: quod uerò consumitur, cedit in hoc ut non amplius sit. Quod uerò ce-
dit in hoc ut non amplius sit, id neq; in aliquo loco conclusum est, neq; est, neque
fiet ei, quod non est carceris locus. Sæpe autem suæ sententiæ oblitus, de quibus
dicat, obliuiscitur: & quæ modò adstruit, eadem rursus destruere se ignorat. Ali-
quando enim animam comestam, in corporibus quæ sunt, conclusam asserit: ali-
quando uerò abreptam esse à principibus supernè ex armatura boni Dei eandem
tradit, ut non amplius comesta sit, sed captiua detenta. Aliquando uerò eandem ca-
ptiuam detineri, non amplius concorditer dicit, sed alio modo doctrinam contra
ipsam narrat, asserens ipsam uelut inescationem uoluntaria mente à superna uirtu-
te eiectam esse, instar hœdi in foueam missi, ad hoc ut feram uenetur, iritatumq; fe-
ram ad capiendum hœdum descendisse, atq; ipsam captam esse. Et siquidē de pro- B
pria uirtute hœdum demisit superna uirtus, hoc est bonus Deus, aut lux, uelut ip-
se nominat, siue uenatus fuerit feram, siue omnino uenari potuerit: interim tamen
dum primus deuorabitur hœdus, etiam magis seipsam lædet superna uirtus, partē
sui in cibum feræ submittens, quo ipsa partis detrimentum passa feram capisse ui-
deatur. Et non amplius uelut ualida & suprema ac potens ratione aut uoluntate
feram capiet, sed multifariam machinatur, ac uersutē agit, quo feram superare pos-
sit. Et si omnino capta fuerit fera, iam tamen de propria parte hœdum comestum
amisit. Si enim animam demisit hic superna uirtus, quo per animam principatus ac
potestates uenans illaquearet, non successit propositum ei, quæ hoc consilium ini-
uit. Siue enim demisit animam ut caperet, capta est: siue ut illaquearet, illaqueata
est: cum descenderit à pura natura, & inciderit primum quidem in uinculum cor-
poris ipsius materiæ, deinde in multas peccatorum absurditates. Et undiquaque
corruit impostoris illius sermo ac scelestæ doctrina. Age uerò, uideamus etiam de
matre uitæ, quam à uirtute emissam esse dicit, sed & ipsam matrem uitæ, primū ho-
minem, hunc uerò quinq; elementa produxisse. Elementa uerò sunt, uelut ipse di-
cit, Ventus, lux, aqua, ignis, materia. Hæc autem induisse hominem ipsum uelut ad
belli apparatus, & descendisse infra, ac cum tenebris pugnasse. Principes enim te-
nebrarum comedebant ex armatura ipsius, id quod est ipsa anima. O insanum præ-
stigiatoris imitamentum, ô incomparabilem imposturam, & ridiculi argumētī ag-
gressionem, undiquaque impotentiam attribuit Deo, undiquaq; ignorantiam al-
lignat omnia scienti Deo. Qui enim Matrem uitæ, iuxta ipsius sententiam produ-
xit, is opprobrium fert, aut quod ignorauit ea, quæ à matre uitæ fiebant, aut quod
facta aliter euenisse comperta sunt, præter cogitationis expectationem. Ignoran-
tiæ enim damnatur, qui alia quidem euentura esse cogitauit, alia uerò postea facta
inuenit, non iuxta ipsius uoluntatem. Mater enim uitæ, quæ ab ipso Virtus appel-
latur, ex ipso emissæ est, quam etiam turpe est matrem uitæ appellare. Non enim re-
ceptum est apud eos qui prudentia præditi sunt, ut foemina aliqua in deitate cogi-
tetur. Sed & hæc, inquit, foemina produxit primum hominem. Et ut in summa di-
cam, primum hominem, naturam & matrem uitæ ex his quæ inter nos fiunt, ima-
ginatur. Homo enim uocatus est in terra. Et mater quæ ex terra nos genuit, & ex
Deo ipsi Adam creata est. Imaginatur autem ex proprijs ratiocinationibus bestia-
lis ille, in cœlo talia esse, qualia etiam in terra existunt: id quod penitus esse nequit,
uelut diuinus sermo ubique docet. Dicit enim corpora cœlestia, & corpora terre-
stria: sed alia est cœlestium gloria, alia terrestrium. Et nondum in totum ea quæ
sunt

A sunt supra coelos, enarrauit, sed de apparentibus his quæ corpus existunt, Sole, inquam, aut Luna, aut his quæ in terra sunt, & de corporibus sanctorum, uelut san-
 nos cogitamus, qui tenues sumus. An uerò etiam eorum quæ supra coelum sunt,
 ratio habebitur, non omnino decernimus, propter profundissimum sciëntiæ in ip-
 so Apostolo alueum. Attamen multa terrestria relata sunt, quãto magis quæ sunt
 supra coelos, unde terrestribus assimilari possunt, ô bone. Primum uerò hominem *Primus ho-*
 dicis rursus, armaturæ gratia, sibi ipsi parasse uentum, lucem, ignem, aquam, mate- *mo.*
 riam. Siquidem igitur ex supernis est primus homo, & huc uenit ut sibi ipsi arma-
 turam pararet, & produceret sibi hanc ad munitionem sui, & ad potentiam acqui-
 rendam, profecto ea quæ in mundo sunt, potentiora sunt quàm is qui ex supernis
 de coelestibus uenit. Aqua enim est quæ uidet, & lux quæ apparet, & materia quæ
 ex tua sententia corrumpitur, & uentus qui ad aures nostras defertur, & ignis hic
 quo omnes citra impedimentum utimur in necessitatibus. Et si per talia principes
 bello petit, quæ est efficacia belli, dic mihi: Quis nobis tubas inflabit, dux belli
 fiens? Dirimamus phalangas, contrahamus alas belli. Quis miserit primum iacu-
 lum contra eum, qui grauiter insanit contra principatum ac potestatum substan-
 tiam? Ventus pugnat, ô bone, imò materia quæ ex tua sententiâ corrumpitur, imò
 ignis in nostrum usum paratus à Domino, imò lux quæ tenebris ex parte cedit, in-
 B teruallis temporum ex Deo ordinatis, imò aqua? Quali modo enarras ea quæ à
 te sunt nouata? Etenim uidemus per hæc magis & bona & mala fieri. In igne e-
 nim sacrificia fiunt simulachris, & non recusat ignis, neque prohibet peccatum.
 Aqua maris libant, qui dæmonia adorant, & non prohibitus est unquam in aqua
 is qui conatur ignorantiam perficere. Quot autem piratæ cædes in aqua maris per-
 petrarunt? Et potius non est contraria aqua principibus prauitatis, uelut tu dicis,
 sed magis coadiutrix est aqua, quum non sit aqua causa, sed unusquisque homo cau-
 sa sui peccati. Et ô ingentes tuas nugas. Quid uerò profuit apparatus armorum,
 & munitio elementorum primo iuxta te homini, qui ut pugnaret descendit, & à te
 nebris superatus est? Dicis enim, quod pressus est illic infra homo: quum autem ip-
 se precatus esset, audiuit ipsum pater, & dimisit alteram uirtutē ab ipso productā,
 uiuum Spiritum appellatum. Tolle personam tuam ô comœdiarum poeta Menan-
 der. Cum enim ille sis, te ipsum obtegis, adulterorum & ebrietatis opera narrans.
 Nihil enim in te consistit. Græcorum enim poemata pro ueritate introducens, se-
 ducis eos qui à te decepti sunt. Fortassis enim super te Hesiodus sapuit, ubi poe-
 mata de Deorum genealogia recensuit: fortassis Orpheus, fortassis Euripides. Illi
 enim etiam si ridicula narrauerunt, tamen manifestum est, quod cum sint poetæ, ea
 quæ non sunt, finxerunt. Tu uerò, uelut quæ sint narras, ut errorem ampliorem fa-
 cias. Hunc Spiritum uiuum descendisse dicis infra, & porrexisse dexteram, ac edu-
 xisse ex tenebris primum appellatum apud te hominem, infernè in inferioribus pe-
 riclitantem, qui descenderat ut saluaret comestam animam, & ipsam seruare nō po-
 tuit, sed ipse periculum incurrit. Siqui ad salutem missus est, periclitatus est, & alio
 rursus misso opus habuit ad suam salutem: quanto magis anima periculum incur-
 rerit, propter quam missus primus homo periclitatus est, imò etiam secundus mis-
 sus est ad saluandum, quem tu Spiritum uiuum esse dicis? Per poenitentiam igitur
 pater demisit adhuc fortiozem, ut primi hominis saluator fieret? Aut ignorabat il-
 lum primum impotentem esse, & illum saluaturum esse sperabat: quum autem ip-
 se periclitaretur, postea re per experientiam cognita, emittit, ac demittit? Et in-
 gens quædam est absurditas, ô Manichæe, & non cohærens neque consistens to-
 tius doctrinæ tuæ fabulamentum. Dicit autem rursus, quod Spiritus ubi descen-
 dit, porrexit dexteram, & primum hominem periclitantem leuauit, ac eduxit.
 Quapropter mysterium discipulis suis tradit ad porrigendam dexteram, ubi alter
 alteri obuiam uenerunt, signi gratia, quod à tenebris sunt seruati. Omnia enim in
 tenebris esse dicit, præter se solum. Etenim cæci, ludibrii gratia, multum uiden-
 tes appellantur à uidentibus, dum declinant, ut ne malè audiant. Deinde rursus
 dicit,

*Menandri
imitatus est
Manichæus.*

Simile.

*Principum
crucifixio.*

dicat, alias quasdam substructiones ac architecturas nobis construens, uelut præ-
sens illic, & ea quæ non sunt imaginans. Tunc, inquit, hic uiuens Spiritus creauit
mundum, & ipse tres alias uirtutes gestans, ac descendens principes sursum tulit,
& in firmamento crucifixit, quod est ipsorum sphaera. Et uocem quidem sursum
tulit, non intelligit brutus ille quomodo sibi ipsi repugnat, & quæ apud ipsum lau-
data sunt uituperat, & quæ uituperata laudibus effert, instar ebrii ac delirantis, &
alia pro alijs deblaterantis. Dicit enim principes infernæ in tenebris esse, & prae
substantiæ ac corruptionis esse locum. Et si ex hac corruptione & ex parte tene-
brarum, Spiritus principes coegit ac sursum tulit, ob maius supplicium, & malorū
locorum mutatione facta, in supplicium sursum traxit, non amplius erunt superna
bona & substantiæ uitalis, sed potius mortis, & inferna non amplius supplicium,
sed bonæ cuiusdam essentiae: ex quo loco quum uoluerit Spiritus in supplicium
transferre principes, à iucundis ac necessarijs ad supplicij locum transtulit, ut sic ip-
sos cruciaret. Et alias, si Spiritus mundum fecit, quomodo rursus dicis mundum
non à bono Deo factum esse? Et si principum corpus est firmamentum, in qua
ergo cruce principes affixit? Aliquando enim dicis ipsos in firmamento affixos
esse, aliquando uerò ipsum firmamentum corpus ipsorum adstruis. Et multa est
uerborum tuorum incohærentia, quæ nullam consequentiam ad ueritatem habet.
Ita in omnibus hostis ad nos accessisti, magis autem tibi ipsi hostis, & qui senten-
tiam tuam recipiunt. Deinde rursus idem dicit, quod postquam crucifixit prin-
cipes in sphaera, creauit luminaria, quæ sunt animæ reliquæ: & non dicit animam,
sed animæ reliquias. O inconstans dogma, & sermones mendaces ac incohæ-
rentes. Omnes enim reliquæ, pars sunt plenitudinis: plenitudo uerò maior est re-
liquijs. Si itaque reliquæ sunt luminaria, ostendat nobis maiorem luminaribus
ut animam uideamus. Si uerò plenitudo comesta ac consumpta est, reliquæ au-
tem sunt luminaria, ergo etiam ipsa, quum infra crucifixos principes sint, come-
dentur, principibus summum locum adeptis. Si uerò eo quod crucifixi sunt, non
amplius possunt animam & luminaria detinere, corrumpit mendax sermo tuus, o Ma-
nichæe. Deinde rursus idem docens, quomodo humerifero iustus status præscri-
ptus sit: Creauit & Materia, inquit, sibi ipsi omnes plantas. Et quum raperentur
ipsæ à quibusdam principibus, conuocauit magnus princeps omnes principes ac
primarios, & accepit ab ipsis singulis unam uirtutem, & construxit hominem se-
cundum formam primi illius hominis, & ligauit animam in ipso. Hæc est com-
mixtionis tractatio. Quando uerò uidebat (inquit) pater uiuens animam in cor-
pore premi, ut qui miserator est, & misericors, misit, filium suum dilectum in ani-
mæ salutem. Nam ob hanc, & humeriferi causam, ipsum demissum esse dicit.
Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit homini-
bus uelut homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur uenisset,
opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit, habentem duo-
decim cados: quæ dum à sphaera uertitur, morientium animas haurit, & has ma-
gnum luminare radijs acceptas purgat, & Lunæ tradit, & sic impletur Lunæ dis-
cus apud nos appellatus. Et uides, quanta sit huius præstigiatoris delira nuga-
citas, & ebrietatis obliuio. Nam quæ ab ipso dicta sunt, obliuioni tradit: & quæ
dicere uidetur, transmutat ac destruit, propria dogmata dissoluens, alias aliter at-
que aliter narrans, & posteriora destruit priora: & quæ in prioribus destruxit,
rursus postea ædificat ac extruit, ita ut ostendat, quod à seipso non consistit, sed
dum à spiritu immundo impellitur, alia pro alijs narrat, quemadmodum qui ex
phrenitide mente capti sunt. Aut enim aduentum Domini nostri IESU CHRI-
STI dicit, post multos autem annos à factis luminaribus præsentia ipsius uenit,
& post machinam duodecim cadorum ab ipso appellatam. Semper enim, ex
quo facta sunt sidera, in cælo existunt. Aut elementa ipsa dicere uult, aut spa-
cia & mensuras cæli. Attamen à quarta die creationis mundi omnia bene ordi-
nata sunt, non in detrimentum eorum, qui Domini imperio subiacent, CHRI-

*Luminariū
creatio.*

*Mundi etas
trigesimo
Christi an-
no, fuit an-
norū 5509.*

A S T I uerò aduentus decimoquinto Tiberij Cæsaris anno prædicationem incepit, post trigessimū natiuitatis ipsius annū, quod tempus incurrit in quinquies millesimum quingentesimumnonum creationis mūdi annum, & trigessimū ætatis ipsius, trigessimum uerò tertium usq; ad crucem. Quomodo igitur à quarta die in cœlo fuerunt luminaria & astra? Si uerò dicit, Ante hoc uenit, & fecit hæc, inconsistent est ipsius nugacitas. Nam priusquam homo esset in terra, fuerunt ab ipso appellata elementa, & duodecim frustra uocati cadi, & machina, quam gratiosis nominibus seductos ab ipso imaginari uult. Omnibus enim intelligentiam habētibus clarum est ex ipsa Scriptura ac consequentia, quod priusquam formatus esset Adam, primus homo, facti sunt omnes stellæ ac luminaria in quarta die. Hic uerò dicit, quod uenit, ut faceret duodecim cados, in forma hominis, & apparuit hominib. homo. Siue ignorans, siue iuxta factam ab initio dispensationem se aliquid dicere putās, uelut cæcus seipsum deducens, his qui ab ipso excæcati sunt procedentia in mendacia exponit. Præsente uerò ueritate, & oculos per intelligentes aperiente, deliria sua in risum profert. Quibus enim hominibus apparuit non existentibus? Quomodo uerò in hominis forma apparuit, qui non accepit corpus? Et siquidem id aduentu in carne impleuit hoc apparens, & non existens, apparentia res ipsa erat. Ergo neq; apparuit, neq; uenit. Si enim ubi uenit, non erat, ne ab initio quidē uenit. Si uerò putabatur quidem homo, non erat autem homo, quid urgebat Dei Verbum ut homo appareret, cum non esset? Nisi fortē à creditoribus trahebatur, & uoluit sibi ipsi formam effingere, quo posset latere ipsum quærentes. Si uerò & apparuit, & non erat, qualis erat hæc Veritas? In ueritate enim non est mendaciū, sicut dicit de seipso unigenitus, Ego sum Veritas & Vita. Vita autem mortem nō habet. Et Veritas alterationem nō sustinuerit, ut ne ueritate turbata, non amplius ueritas sit, & concidit ex omni ratione idem tragicum argumentum. Neque enim post aduentum astra creata sunt, neq; antequam fierent astra, homines erant. Et hinc atq; illinc confutatus est seductor Manichæus, uelut iam supra à me declaratum est. Ceterum de lunæ tractatione dicit, quod ex animis discus eius impletur. Priusquā autem mortuus esset homo in terra, unde implebatur discus? Nam post nongentesimum & tricesimum annum uitæ ipsius Adam, qui primus mortuus est in terra, quomodo una anima discum implebat? Aut quomodo nongenti triginta anni uocati sunt, si non Luna implebatur & deficiebat, & constitutū suum cursum perficiebat, non ab animis accipiens repletionem, sed à Deo habens præceptū sapientiæ ipsius. Omnia porro animalia, inquit, eadem anima plena sunt, quo exæquet animam hominis, & muris, & uermis, & aliorum degenerum formatione corporum. Reliqua uerò nugacitas habet, quomodo uirgo apparet principibus, aliquando in uiri habitu, aliquando in fœminæ. Fortassis hermaphroditum sui dæmonis exprimens, affectus suos concupiscentiæ introducit. Deinde dicit, Quum princeps magnus spoliatus fuerit à dicta uirgine, emittit suas nubes, et facit pestē, & incepit incidere radices, & sic Mors fit. Et non nouit brutus ille, quod quam uituperans Mortem dicit, magis uitam cōbebat uocare, eo quod à corporibus animæ discedant. Si uerò omnino esse in corpore animam, principes carcerem putarent, nunquam hoc faceret princeps, ut liberaret e carcere animam ab ipso occupatam, iuxta tuam adeo sententiam. Et quanta est absurditas in flagitiosa hac doctrina? Alia deinceps ludibrij plena sunt, uelut electi ipsius appellati. Et reuera quidem electi sunt à diabolo ad condemnationem, quo impleatur, quod dictum est, Et edulia ipsius electa. Illi enim desidentes uespæ, & nihil operantes, sed curiose agentes, & nō scientes, quibus sanctus Apostolus prædicat, uelut secundū prophetiam cognoscens, quod non ex doctrina Dei ambulant, sed ex diabolo, attoniti ac stupidi quidam ociosi & pertinaces in malis, dicens: Qui non laborat, neq; edat: quo ociosorū illorū propositum obliteret ac damnet. Iubent igitur eos qui ab ipsis instituunt, ut ipsos large nutriant. Illi uerò quicquid necessariū est, exhibent electis suis, quo uidelicet pius uideat, qui alit animas electas. Hi uerò ubi acceperunt, qd etiam

*Lunam ani-
mis impleri*

*Mortis
causa.*

etiam ridiculum est dicere, per prætectum orandi pro his qui obtulerunt, maledictionem ferme magis ipsis imponunt, malicie potius quam bonitatis testimoniū ipsis præbentes. Dicunt enim sic, Ego non seminaui te, non melli te, non molui, in clibanum nō misi, alius obtulit & comedi, innoxius sum, & potius maleficos nutritores suos ostendunt. Etenim reuera oportebat negantem Deum, qui omnia fecit, neq; ex creaturis Dei nutriri, per ironiam ac cauillam loquor. Ipsi uerò non recidunt botrum, sed edunt botrum, quo penitus redarguantur, quod magis ebrietatem habent, quam ueritatis adeptionem, utrum enim grauius est? Etenim uide-mians semel recidit botrum, qui uerò comedit, per dētes sectores ac manducatores, & per hoc quod singula grana edomat, magis multipliciter torquet ac secatur, & non amplius similis erit ei qui semel secuit, is qui manducauit & consumpsit. Verum ut uideantur solum glorificare, aliquod ueritatis signum prætendunt. Deinde rursus effreni ore loquitur de paradiso, quem mundum uocat. Sunt, inquit, plantæ quæ in ipso sunt, concupiscentiæ & aliæ imposturæ deceptionesq; ac fraudes, ut reuera à serpente deceptus indicetur. Sicut enim ille innocentis Eue aures corrumpit, ita horrendus serpens ipsius aures corrumpit. Quæ enim in paradiso sunt plantæ, inquit, concupiscentiæ sunt & aliæ deceptiones, quæ hominum cogitationes corrumpunt. At arbor in Paradiso, ex qua cognoscunt bonum, est ipse IESVS, cognitio ipsius in mūdo est. Qui uerò accepit, discernit bonum & malum. Et uides quomodo omnia recta peruertit, cum Apostolus palam clamat ac doceat: Metuo ne
 " forte sicut serpens Euam decepit per uersutiam suam, ita corrumpantur cogitationes uestre à puritate & simplicitate erga Christū. Et uide quomodo uocet ipsum seductorem, & uersutum, & qui Euam decepit. Et rursus in alio loco idem Apostolus, Vir non debet comam nutrire, cum sit imago & gloria Dei. Et uides, quod gloriam Dei dixit comam, quæ in corpore fertur, & non in anima. Et post hæc dicit, Adam non est deceptus, sed mulier in transgressionem obnoxia facta peccauit. Saluabitur autem per filiorum generationem, si manserint in fide. Et uide, quomodo natura quæ uera sunt prædicata, sunt in diuina scriptura, & frustra hic inaniter se effert, imò potius ludibrio se exponit apud eos, qui perfectam intelligentiā habent. Deinde rursus narrat, non esse mundum Dei, sed ex parte materiæ formatum esse. At quia sibi ipsi nō consentit, sed contra sua dogmata modò destructiones, modò adstructiones confingit, omnibus manifestū est, talem opinionem delirantis esse.

Animarum transitus à corporibus ad corpora
 Transitus deinceps animarum narrat à corporibus in corpora, quos fortassis aut à Platone, aut à Zenone Stoico, aut ab aliquo phanatico collegit, & hoc mendaciū reperit. Quomodo enim possibile est animam à corpore in corpus incerni? Siquidem enim corpora formata ac parata essent, & sic animas susciperent, probabilis esset hæc tragica fabula. Si uerò quod seminatur, ex modica gutta est, quomodo anima in tam exiguo corpore talem reperit amplitudinē? Sic enim formantur ea, quæ formantur, & non amplius consistet ipsius sermo. Neq; enim à corpore in corpus transeunt animæ. Nam citra mixtionem foeminae ad marem, & maris ad foeminam, in singulis animalibus nihil formatur. Nunquid igitur sic consistit anima, ut per duorum corporum coniunctionem, tragicum hoc præstigiatoris figmentum perficiat? Et multa est absurditas in his, qui talia uel cogitant saltem. Nos uerò ut ne integritatis grauitatem mutemus, contenti sumus eminus solum huius argumenti speciem proposuisse. Præteribo itaq; corruptam opinionem. Omnes enim eiusmodi cogitationes absurdæ sunt. Si enim ex corpore in corpus animarū transitus contigit, & quando postea homo fit canis? Cur non ab homine canis fit, aut à boue? Cur auicula non gignitur? At si forte contigerit tempore aliquo in immenso seculo, ut monstrum nascatur, hoc signi causa fit. Et natura quidem suos terminos nouit, & non euariat ut hominis naturam aliter præter naturam formet, aut etiam uniuscuiusq; pecoris. Sed in unaquaque qualitate eadem qualitas fit. Et si omnino corpus aliud pro alio, à corpore non fit, quanto magis anima hominis in aliud corpus non transibit? Et, cur, inquit, transit? quo si forte in homine ueritatis cognitio-

nem

A nem non intellexit, in carne aut equo constituta & edomita intelligat, & in hominis corpus reflectat, & sic adepta cognitionem, in Lunæ discum assumetur. Et mirum uideri debet, quod cum in homine esset, apud quem sunt scholæ, Grammatici, Sophiste, & artium immensa copia, & sermo, & auditus, & doctrina, in ignorantia fuerit anima. In porco uero constituta, maiorem cognitionē assecuta est: quod ostendat suæ cognitionis iactantiam magis porcorū esse, propter ipsius errorē ac impietatem. Cæterum de formatione ipsius Adam idem narrans, alia pro alijs per errorem contextit. Qui dixit, inquit, Faciamus hominem secundū imaginem nostram, & secundū similitudinem, & addit, Venite, faciamus, quod scriptum nō est: sed, Faciamus hominē secundū imaginē nostrā, & ad similitudinē, princeps est, qui ad alios principes hoc dixit. Verū hoc redarguit sanctus Apostolus, & ipse Dominus in Evangelio, quando pharisei ad ipsum dixerunt, Non est bonū, hominem esse solum. Et Moses dixit dandum esse libellum repudiij, & eijciendam esse uxorem. At Dominus ad phariseos confutationem inferens, dixit: Moses iuxta duritiā cordis uestri scripsit, ab initio uero non sic fuit. Sed qui fecit, masculū & foeminā fecit. & dixit, Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carnem unam. Et statim infert dicens: Quod ergo Deus coniunxit, homo ne separet. Confitetur itaq; Dominus, Deum, hoc est propriū suum patrem fecisse Adam & Euam, & nuptias uenerandas ex ipso institutas esse. Ex eadē consequentia etiam sanctus Apostolus præco ueritatis dicit: Mysteriū hoc magnum est, ego autē dico in Christū et Ecclesiam, à similitudine creati à Deo Adam ac Eug, quos Deus creauit, & dixit Adā: Hoc os ex ossibus meis, et caro ex carnibus meis. Et huius rei gratia relinquet homo patrem & matrem. Et quoniam construxit ipsi costam in uxorem, nō amplius aliud quid dicit, sed mysteriū magnum, in homine & foemina formationem. Iuxta tropum autē figuram, per allegoriam fertur. Quomodo igitur hic abominanda narrat, & à ueritate Dei aliena, ea quæ à Deo creata sunt, à principe creata esse, blasphemio ore asserens, & mentē à ueritate distrahens? Deinde dicit: Quandoquidem anima ab initio ex supernis auulsa, angustia supernæ uirtutis inducit, propterea omnino demittit, ac prædatur à principib. reliquias suas, quæ sunt ipsa anima, per hæc luminaria. Magnæ profectō nostræ spes sunt, & magna nostra expectatio, quod non potest Deus bonus, & uiuens & potēs saluare, non dico suam uirtutem ab ipso auulsam, sed quæ ab ipso facta sunt & formata, si non per alium quendam modum & occultam deprædationem, auulsam ab ipso uirtutem spoliāns, nos saluaret. Et quid adhuc tempus tero in absurditatib. ipsius recensendis, cum etiam blasphemā lingua dicere miser ille non erubescat, eum qui locutus est in Lege & Prophetis, principem esse tenebrarum? Beatæ spes nostræ, quoniam principi tenebrarum CHRISTVS offerre coegit. Cum enim mundasset leprosum, Abi, inquit, offer munus tuum, uelut præcepit Moses. Munus autē erat in lepra, uolucris in sacrificium, & similitudo in holocaustum. Si autem princeps tenebrarum esset, non utique Verbum, Filius Dei qui ex supernis descendit, & ad conuertendum hominem ab errore principum iuxta Manichæi doctrinam uenit, non inquam subornasset, ut leprosus ab ipso curatus illi subiectus esset, sed potius instruxisset ut fugeret illum, & hoc non facere docuisset. At quoniam non uenit ad destruendam legem (ipse enim dedit legem) neq; Prophetas, sed ad implendum, hoc fecit, ut Legis & Prophetarum impletionem ipse indistinctam ab Evangelio ostenderet. Nam eundem Deum prophetæ adorauerunt, & lex ab ipso data est. Nunc autem non per eadem dona eidem Deo adoratio perficitur, sed per preces & gratiarum actiones, & alias operationes. Illis enim uelut seruis graui imperauit: sic enim persuaderi potuerunt: in Euāgelio uero leuiora uelut liberis, propter excellentem ipsius benignitatem. Cum autem unus & idem sit Deus & Legis & Euangelij, neutrius tēporis ministerio dissoluto, idem Deus est qui regnat per omne seculum, & qui colitur à seruis: uerū in singulis generationibus, pro ut conuenit ipsius benignitati, Et confutatus est undiquaq; huius error, cum Saluator præ-

Adæ formatione.

cc
cc
cc

Veteris Testamenti Deus alius ab eo qui est in nouo

cipiāt legis mandata perficere: & postquam praecepit ea perficere, soluat ipsa, non a
 aboleat, sed impleat, & oblationes alias pro his quae in lege sunt, Deo offerre iu-
 beat: hoc est, pietatem ac bonitatem, castitatemque, ac sanctam uitae conuersatio-
 nem. Porro dicit rursus, quod ueniet Senex, & ostendet imaginem suam in ex-
 tremis diebus, & tunc humerifer conspiciatus ipsius faciem, dimittit terram, & sic
 ignis aeternus consumit terram. Et oblitus est brutus ille, quod materiales ipsam
 indicet, quam paulo ante à spiritu uiuente creatam esse dixit. Simul autem omnem
 mundum rursus ab igne consumi asserit. Et tunc, inquit, post haec restitutio dua-
 rum naturarum in idem simul ad archetypum deueniet. O magnum laborem, &
 post laborem nihil ad correctionem tendens. Si enim postquam creatus & factus
 est, consumetur ac dissipabitur, ut archetypa maneant, rursus in identitate duarum
 naturarum, boni & mali, erit conatus mali ad excitandum ac instituendum rursus
 bellum, & ad rapiendum rursus aliam uirtutem, quo rursus alius mundus fiat. Si
 uero non amplius hoc fiet, ergo resipiscet & moderatè se geret malicia, ut ne am-
 plius committatur cum bonitate, & malus Deus aduersus bonum non amplius bel-
 lum geret. Si uero etiam unquam resipiscet, non erit malum, quando ab antiqua
 sua natura immutatum discessit. Si uero etiam mutabilis est mali natura omnino
 à mala in bonum transmutatur, & non amplius erit mala natura, quae mutationem
 bonitatis habet. Potest enim & hodie mutari, & adhuc superstitè mala, in bonum
 mutabitur malum. Et qua ratione, qui mutandus est, iam non mutatur? Et si qui-
 dem per Dei machinationem malus mutatur, ut non amplius malum operari pos-
 sit, non amplius mali sui ipsius culpa existit, sed bonus qui potest ipsius maliciam re-
 primere, & non uult ante tempus ea quae temporis sunt facere. Si uero immutabile
 penitus est malum, nunquam cessabit bello impetere, ac uicissim infestari, & om-
 nino nunquam erit restitutio duarum naturarum, cum immutabile maneat malum,
 & conetur bono maliciam ostendere, & bellum contra bonitatem excitare. Et si
 omnino malum per concupiscentiam boni semper conteretur, profectò non am-
 plius erit malum. Nam dum desiderat bonum, attrahere uult sibi ipsi bonum, quo
 ubi per naturam boni & armaturam ipsius sibi ipsi uim attraxit, in hac uideatur se
 ipsum honorare ac illustrare, confidentemque ac potentem efficere. Omni enim qui
 uult bonum, omnino ex bona opinione haec cogitatio insidet, & penitus non am-
 plius erit malum, quando bonum concupiscere reperitur. Omne enim malum ini-
 micitiam habet aduersus bonum, sicut etiam bonum non uult malum. Si uero per
 mixta existit amborum facultas, & bonus propria depradari solet, bellareque ac ex-
 coriare principes & potestates, aliquando uero tollere ac disperdere materiā à ma-
 lo factam, aliquando autem ex ipsa formare, improbitas & inconsistent narratio
 garrulitatis nobis introducta scelesti illius existit. Sed age dicamus de mali na-
 tura rursus, repetita oratione. Dic nobis, o bone uir, qui à temporibus Aureliani re-
 gis & hucusque uenisti, & quae ante omnia secula fuerunt, enarras, cum haec neque
 Prophetae uaticinati sunt, neque ipse Saluator docuerit, neque Apostoli, nisi confi-
 cta aliqua ex sanctorum nomine nugatus fueris, ita ut libros tibi ipsi adoptes, ac pro-
 ducas. Vnde igitur uenis mali principalem ab initio principatum nobis afferens?
 Quum autem interrogatur à nobis an mutabilem hanc maliciam asserat, aut im-
 mutabilem, iam nobis dictum est, quod immutabilem ipsam introducit. Et ali-
 quando quidem mutabilem, aliquando uero immutabilem: ad malum quidem im-
 mutabilem, ad bonum uero mutabilem, quo ex duobus terminis turpis confusio-
 nis ab hominibus damnetur. Si enim in multis & infinitis seculis immutabilis e-
 rat malicia, ipsum hoc solum nomen habens, et nullum aliud quam mali, qui muta-
 uit post multa secula immutabilem naturam, ut malicia ad non convenientiam mu-
 taretur. Si enim nondum rapuerat uirtutem, & bello impetierat, neque acceperat
 armaturam in suam uirtutem & in cibum, manseratque per multa secula sine cibo, ne-
 que alimento indigens, quis conuertit eam, quae aliquando alimento non habuit
 opus, ut uenerit ad cibum, requisieritque eum quem aliquando non requirebat, &

indi-

A indiguerit eo, quo olim non indigebat. At si mutata est natura, quomodo immutabilitas mali à te confirmabitur? Si uerò rursus ad proprium statum uenerit, non amplius habens quod edat, quomodo malus aut prauus, qui consuetus fuit edere ac cibo uti, sufferri potest, ut in futurum tempus sine cibo degat? Si enim quum cibus adsuetus non esset, sustinere non potuit, sed ad cibum deuenit, & animam de prædatum cibum sibi ipsi uendicauit, iam quum in consuetudine ciborum fuerit, multo minus natura compesci potuerit, et nihil ipsum persuaserit, qui gulosus fuit, & in ciborum experientia constitutus, ut absque his uitam degat, quemadmodum sermo tuus inconstans hoc ipsum asserit. Verum præteribo hunc locum, & ad alias ipsius nugas orationem deducam. Rursus enim dicit, quod principes in proprijs partibus tunc erunt, & pater proprias recipiet partes. Quis igitur ille adeo æquus, ut terminum utriusque partis demetiatur? Quomodo uerò credet is, qui ab initio ueritati & bono non credidit? Si uerò cum necessitate persuaserit bonus iniquo, ut suis contentus sit, & boni portionem non munda, cur non ab initio hoc facere potuit, priusquam omnino partes ab ipso spoliarentur? Quomodo uerò duo simul erunt in eodem, cum unusquisque suam partem possideat? Si enim omnino partes habet, & alia partes non ipsius sunt, non amplius omnipotens uocabitur, sed uterque ipsorum proprium habet dominium. Cuius uerò tandem malus erit

B Dominus, non amplius existente mundo, neque animalibus & hominibus impio ipsius subiectis? Si uerò omnino malus, est & materia & corruptio: quomodo non potius corruptus est? Si enim ex eo tempore malicia corruptio fuit, & corrumpit quidem alia, ipsa uerò seipsam non corrumpit, non amplius corruptibilis est, quæ alia quidem corrumpit, ipsa autem perpetua manet, & non disperditur. Cum autem ipsa maneat in solida substantia, corrumpatque alia, & non seipsam, nihil relinquere potest, sed penitus corruptio aliorum, alia corrumpit, ipsius uerò substantia permanet. Et non amplius aliquid rerum sinet, sed ipsa sola manebit: quæ uerò per ipsam corrumpuntur, abolentur. Si uerò etiam sibi ipsi mala est, & sibi ipsi corruptio, non amplius substantia ipsius consistet, non solum in futuro dixerim, sed etiam ex eo tempore abolita fuit, ut quæ iam seipsam in seipsa corrumpit ac dissipauit. Verum hæc omnia narrationes sunt stultæ uaniloquentiæ: quas ubi cognoueritis uos prudentes filij sanctæ Dei ecclesiæ, fideique Domini, diiudicate circulatorem, & nugas ipsius deridete. Redit porro ad prætextus male à seipso excogitados, & ad similitudines ex diuinis Scripturis, quæ non sic se habent, sed sic ab ipso male intelliguntur. Age igitur, proponamus ea ad uerbum, quæ ex diuinis Scripturis suffuratus, uelut dixi, iuxta suam mentem exponit, etiam si iam sæpe eadem tractantes exactissime refutauimus. Primum quidem igitur ubi reperit in diuinis scripturis

C nomen paracleti, & sancti paracleti uirtutem ignoraret, seipsum introduxit, opinatus sese hunc esse. Et asserit, quæ à sancto Paulo dicta sunt, ad se pertinere, uelut ubi sanctus Apostolus dixit: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. At ubi uenerit quod perfectum est, abolebitur quod ex parte est. Hoc uerò de paraceto omnino non dicit Apostolus, qui ipso sancto Spiritu, cum similibus ipsius apostolis dignus factus est, sed de duobus mündis narrauit, de præsentis & futuro, quem admodum dixit etiam his, qui de temporibus cognoscere uolunt, Nemo uos corrumpat, neque per sermonem, neque per epistolam, quasi dies Domini instet. Nisi enim reuelatus fuerit filius iniquitatis, homo iniusticiæ, &c. Et rursus quum conuenissent discipuli ad Saluatorem, interrogabant ipsum de consummatione, & dicebat ipsis: Non est uestrum nosse tempora & momenta temporum, quæ pater potuit in propria potestate, sed accipietis uirtutē superuenientis in uos Spiritus sancti. Et rursus dicebat, A Hierosolymis ne discedite, expectantes promissionem Spiritus, quam audiistis: hoc est, Spiritum paracletum, de quo dixit, Si ego abiero, ille ueniet, & annuntiabit uobis omnia. At annuntiabit uobis omnia, propter donum quod accepturi essent, inhabitabit in ipsis spiritus sanctus, quo omnia ipsis clarè exponat, quæ in hoc seculo capere poterunt. Et hic quidem in hoc seculo

*Paracletum
seipsum pu-
tauit Mani-
chæus.*

acceperunt Spiritum sanctum paracletum, & prophetarunt, uelut Agabus uaticinatus est de futura fame, quando prophetae à Hierosolymis descenderunt ad Antiochiam. Et quatuor erant filiae Philippo prophetissae. Cum autem prophetant, ex parte prophetant, & ex parte cognoscunt. Quod uerò perfectum est in futuris seculis sperantes expectant, cum corruptibile in incorruptibilitatem transmutatum fuerit, & mortale in immortalitatem. Tunc facies ad faciem, iam enim per aenigmata contingunt. Illic autem parantur, quae oculus hic non uidit. Illic reuelatur perfectio, quam auris hic non audiuit. Illic magnum beneficium sanctis, quod in cor hominis non ascendit. Et uides, quod non Mani referuabatur nosse eximia. Quomodo enim nosset Manes, qui a proprio scopo elapsus est? Conatus est enim Marcellum capere, uenit ad Archelaum ut ipsum superaret, & non potuit. Quomodo igitur, qui ignorat quod recens est, nosse poterit de maioribus? Quomodo uerò non effugit manus regis Persarum, quando captus poenas dedit, ut manifestus fieret intelligentia praeditis, quod omnia mentiretur. Rursus autem proferre uult testimonium, quo dualitatem à se dictam confirmet, & inter duo principia uane distinctionem faciat, ex hoc quod Saluator dixit, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor putrida fructus bonos facere. Ex fructu enim arbor cognoscitur. Et uide mihi leuem mentem, & nihil in profunditate diuinæ Scripturae intelligentem. Siquidem enim arbores sunt, ergo etiam agricolam habent: & si plantae sunt, omnino etiam ab aliquo plantatae sunt. Quicquid autem plantatum est, non est sine principio, sed principium habet. Principium autem habens, etiam finem subibit. Itaque putrida arbor non semper erat, sed plantata est. Et bona haec arbor non de tota superna bonitate narrat. Illic enim minime mendax bonitas mutationem non habens, & in honore inenarrabili ueri sancti Dei cogitatio. At in plantarum negotio uideamus an sic se res habeat, & dicere ordiamur. Siquidem enim de diabolo sermo est, iam saepe ostendimus, quod non malus creatus est. Nihil enim malum Deus fecit, & hoc intelligentibus manifestum est. Si enim ex ipsidem procedimus, nihil molesti fuerit demonstrare etiam in praesenti ueritatis rationem. In principio itaque malus non erat, uerum euasit malus. Ecce non consistet in hac parte sermo de planta. Videmus enim & Saulum persecutorem fuisse, postea uerò propter nomen eius quem olim persecutus erat, persecutionem passum esse. Videmus ludam cum duodecim apostolis electum fuisse, & postea defecisse, & in sorte locutum fuisse. Videmus Raab scortum alienum à genere Israel, postea poenitentiam egisse, & misericordiam Dei accepisse. Videmus latronem ob maleficia captum, & in ligno suspensum, confessionem fecisse, & cum Domino in paradysum ingressum esse. Videmus Nicolaum bonum fuisse, & electum, postea uerò malum euasisse, & inter haesiarchas connumeratum. Et quid opus est me multa exempla recensere? Quid igitur est arbor haec mala, ex qua bonum non fit, quam ipse hominum actiones? Non potest enim ex malicia bonitas esse. Non potest ex inuidia iusticia, non potest ex adulterio laus fieri. Ipsa enim peccati arbor non potest per bonitatem fieri: hoc est, non facit arbor mala fructus bonos. Neque boni arboris est, malos fructus producere. Verbi gratia, bona arbor quae non facit fructus malos, est quae producit hospitalitatem, si quae ab hospitalitate eueniunt, non malicie gratia fiunt, misericordiam & eleemosynam, castitatem propter Deum, continentiam propter Dominum, iusticiam propter legem. Haec duae arbores de iusticia & de peccato, hoc modo se habent. At barbarus hic Manes cogitat & uult de Deo dicere, & de diabolo. Et quod de Deo nemo potest audere & dicere, quod nunquam malum fecerit, absit: & neque de diabolo quod bonum operetur, hoc clarum est. Sed per Deum omnia bona fiunt, & malum ex ipso nihil creatum est, neque fit. Si uerò ex diabolo fiunt mala quaedam, ecce inuenimus & per ipsum coronam sanctis necesse, & praemium uictoribus dari, & corruit ipsius sermo. Putrida enim arbor, & bona arbor, de bonis & malis operibus dictae sunt, & non de ueteri ac nouo Testamento, uelut Manis doctrina uoluit. Insuper autem idem Manes uolens confirmare prae textus de duobus principiis, uenantis

A uenantis modo subit sententias quæ sibi uidentur, & sic habent. Dicebat, inquit, Iudæis, Vos filij diaboli estis, ille homicida erat, quia pater ipsius mendax erat. Vult autem maledico ore effutire ac dicere, creatorem cœli & terræ patrem diaboli esse: quum nullo modo dictum illud ad hoc referre possit. Si enim omnino diaboli filij sunt, corrumpit ipsius sermo, & sibi ipsi ignorans Manes repugnat. Separatæ enim sunt de cætero ipsorum animæ ex diabolo factæ, & non amplius sunt supernæ uirtutis, iuxta ipsius fabulamentum. Aut non amplius pars lucis, aut armaturæ eiusdem, aut columnæ lucis, aut matris uitæ. Si uerò omnino ipsi diaboli sunt, ergo etiam Abraham horum pater, cuius semen sunt ipsi Iudæi, diaboli est, iuxta Manis rationem. Quomodo igitur Saluator expresse dicit ad ipsos: Vos non estis filij Abraham, sed patris uestri diaboli. Si enim essetis filij Abraham, opera ipsius faceretis. Vos enim queritis me occidere, hominem qui ueritatem locutus sum uobis. Hoc Abraham non fecit. Et uidetis quod abusuus est sermo. Cum enim essent ipsi filij Abraham, Dominus abalienat ipsos ab eo, propter opera, non propter formationem aut creationem. Iam uerò etiam in superioribus de hoc tractauimus. Quomodo igitur pars seminis ipsius erit modò aliena & diaboli, modò pars Dei? At hoc per conuicium dicit. Cui enim quis seipsum subiicit, huius seruus est, iuxta operationem & doctrinam, uelut etiam Paulus dicit: Et si enim multos præcepto-
B res habetis, at non multos patres. In CHRISTO enim IESU per Euangelium ego uos genui. Et uidetis quod de doctrina dicit. Et si quidē Manes suscepisset ipsum Abraham, dixissemus sanè, Abraham quidem Dei lucis, eos uerò qui ex ipso geniti sunt, alterius. Caterum argumenti scopus & propositum hoc modo se habet. Iudæi filij diaboli cur sunt dicti. Imitabantur homicidam, imitabantur traditionem Iudæ, susceperant calumniam proditoris, filij facti sunt ipsius, propter abnegationem Dei. Ipse mendax erat, loculos detinens & furans, & dicens ad ipsum, Aue Rabbi. & redarguebatur, & audiebat, Amice propter quid ades? Hic Iudas imitatus est ipsum Cain, quoniam homicida erat, mentiēs coram Domino, ac dicens, Nunquid custos sum fratris mei? Non scio ubi est. Et ipse iuxta imitationem filius fuit, itemq; iuxta intelligentiam eius, quæ in serpente locuta est mendacis uocis, & dixit: Eritis sicut dii, cognoscetes bonum & malum. Atque hoc est, quod in Euangelio à Saluatore dictum est, Vos filij estis diaboli. Dicit enim, Nonne duodecim uos elegi, & unus ex uobis est diabolus? Quoniam ab initio mendax est, & homicida, quia pater ipsius mendax erat. Et soluta est huius quæstio. Non enim diaboli filij erant, Iudæi, absit. Dicit enim Samaritana ad Saluatorem, Hic in monte hoc adorauerunt patres nostri, & uos dicitis, quod in Hierosolymis est locus ubi oportet adorare. Deinde post multa ipse Saluator dixit, Quæ nouimus, loquimur, quia salus ex Iudæis est. Et rur-
C sus Apostolus, Manifestum est quod ex Iuda exortus est Dominus. Et multa sunt quæ de hoc dici possunt, & errorem huius redarguere. Rursus autem inhæret huic dicto, Et lux in tenebris lucet, & tenebræ ipsam non apprehenderunt. Persequebantur, inquit, tenebræ lucem: nempe malis principibus persequentibus, & bello impetentibus Deitatem. Si uerò lux bello impetita à tenebris persecutionem patitur, ergo potentiores sunt tenebræ ipsa luce, quoniam fugit à facie tenebrarum, & non potest stare lucens, eo quod tenebræ sunt fortiores. At non sic se res habet. Neq; enim lux fugit à facie tenebrarum, sed lux in tenebris lucet, & tenebræ ipsam non apprehenderunt. Si uerò tenebræ non apprehenderunt lucem, multum abest hoc à sententia Manis, qui dicit, quod non solum apprehenderunt, sed etiam armaturam ab ipso abriperunt. Quomodo igitur quæ prædicatæ sunt ab ipso, quod rapuerint armaturam, omnino non apprehenderunt lucem? Quomodo uerò lux quæ persecutionem patitur, ipsa sua sponte in tenebris lucet? At quoniam obtenebratæ erant mentes hominum per caliginem peccati, demisit Deus primum legem, illuminans uelut per lucernam lucentem, quemadmodum dicit Petrus in Epistola, Attendentes prophetico sermoni, uelut lucernæ lucenti in squalido loco, donec lucifer exoriatur, & dies illucescat in cordibus uestris. Illic enim lux in tene-

Iudas diabolus.

Tenebræ et caligo peccati.

bris lucet, lex data in manu mediatoris, per fidelem seruum Dei Moſen. Quapropter A
 pter quandoquidem ab origine prima erat lux lucens uelut ſcintilla in lege ſecun-
 dum naturam, quam ubi conſpexit Enoch, complacuit Domino: per quam de-
 ductus Abel, complacuit Domino: per quam inuenit Noe gratiam coram Deo,
 cognita uia: per quam Abraham credidit Deo, & reputatum eſt ipſi ad iuſticiam.
 Deinde ubi præteriſſet lux à ſcintillari modo, acceſſit aliquid ad ſplendorem lu-
 cernæ, quæ in ſquallido loco luxit, hoc eſt, lux in tenebris lucet, ipſum manda-
 tum Dei, & cogitatio mentis ſecundum bonitatem, lucens in corde fidelium, in
 medio caliginofæ cogitationis malorum ac improborum factorum inter homi-
 nes, cultuſque ſimulachrorum ac abnegationis Dei, cædis item & adulteri, atque
 aliorum. Quando autem uenit magnum luminare, lux uera, quæ illuminat om-
 nem hominem uenientem in mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum fa-
 ctus eſt, & mundus ipſum non cognouit. In ſua uenit, & ſui ipſum non recepe-
 runt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.
 Et uides in quibus tenebris hæc lux lucet, & quæ tenebræ ipſam non apprehen-
 derunt. Nam bonum quod ſemper à Deo in mentem hominum mittitur, & il-
 luminat in mundo, à peccato non ſuperatur. Similitudinem deinde rurfus ap-
 prehendit Manes, ab eo quod Saluator dixit: Simile eſt regnum cælorum ho-
 mini patriſimiliæ, qui ſeminauit in agrum ſuum bonum ſemen, & dormienti- B
 bus hominibus inimicus homo uenit, & ſeminauit zizania. Deinde dicunt ipſi
 ſerui ipſius, Nonne bonum ſemen ſeminasti in agro? Ipſe uero dixit, Etiam. Un-
 de igitur zizania? Ille uero dixit, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem ad ip-
 ſum dixerunt: Vis igitur, ut abeamus & eradicemus zizania? At ille dixit, Non,
 ne forte eradicantes zizania, eradicetis ſimul triticum. Verum ſinite uſque ad tem-
 pus meſſis, & dicam meſſoribus: Colligite zizania, & ligate in faſciculos, triticum
 autem deponite in horreum. Et parate zizania, ut comburantur igne inextin-
 guibili. Quum autem diſcipuli ipſius in domo dicerent, Explica nobis parabola-
 lam zizaniorum, ipſe ſoluit ac reſpondit, ut non concederet impoſtori, ut anſam
 haberet contra ueritatem. Reſpondet igitur clare Dominus, & dicit: Qui bonum
 ſemen ſeminauit, eſt Deus: ager eſt mundus: zizania ſunt mali homines, triticum
 ſunt boni homines: inimicus homo, eſt diabolus: meſſores, ſunt angeli: meſſis,
 eſt conſummatio ſæculi, quando præcipiet Dominus angelis ſuis, & colligent pec-
 catores à regno ſuo, & tradent ipſos ad exurendum. Et uidetis uos filij uerita-
 tis, quod ea quæ uult dicere, contra ſeipſum producit hic renouatus nobis pro
 Ianne & Iambre. Ipſe enim negat mundum Dei eſſe. Hic autem Saluator dicit
 mundum eſſe agrum, patremſimiliæ autem ac dominum agri, hoc eſt patrem
 ſuum, & ſeipſum ſeminari bonum ſemen. Et neque diuiſit animas à corporibus, C
 aut corpora ab animis. Sed inimicum hominem dicit ſeminari zizania, quæ ſunt
 mali homines. Homines autem non dicit corpora per ſe, ſed ſimul dixit malos ho-
 mines. Rurfus ſimiliter bonum ſemen patriſimiliæ ſeminauit in agro ſuo, bo-
 nos dicit homines, & non dixit horum animas, ſed bonos cum corpore & anima.
 Proinde ergo per doctrinam ſeminat Deus bonum in hominibus, & per mali-
 gnæ fraudem ſubſeminat mala opera diabolus in hominibus. Hinc atque hinc
 non reperiemus maliciæ radicem, ſed opera quæ per nos fiunt. Et omnino non
 eſt diabolus cauſa & autor ſeminatorum zizaniorum. Statim enim declarat di-
 cens, Dum dormirent homines: & non dixit, Dum dormiret patriſimiliæ. Cum
 enim nos obdormierimus à bonis operibus, cum neglexerimus iuſticiam, cum
 mentem non uigilantem habuerimus ad mandatum Dei, tunc ſeminamus pecca-
 ta. Vides quod meſſores parant faſciculos ad ignem æternum? Dic mihi o Ma-
 nes, animas illic ligant, aut corpora cum anima exurunt, aut ipſas animas? Non
 enim amplius conſiſtet ſermo tuus de animarum purgatione, quando ad ſuppli-
 cium & iudicium tradentur. Verum ſuffecerint hæc de his hæcenus. Intelligenti-
 bus enim apparent & clara ſunt dicta ueritatis. Apprehendit rurfus aliud dictum,
 in me

Zizaniorum
 parabola.

A in medium producat, & non intelligens ea quæ in ipso sita sunt, aliter interpretatur salutaris doctrinæ uirtutem, eo quod dixerit Saluator, Venit princeps mundi huius, & in me nihil quod suum est inuenit. Et rursus Apostolus, Deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, ut ne illuminet ipsos illuminatio gloriæ Euangelij. Videamus itaq; de principe mundi huius, de quo dicit Dominus, quod deicietur infra: Ego autem si exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum, quem dicat principem mundi huius. Et si quidem diabolus dicit, quomodo Iohannes in Euangelio de Salvatore dicit, Quod in sua uenit, & sui ipsum non receperunt. Videmus enim duas has sententias inter se oppositas. Apostolus enim dicit, Totus mundus in malo situs est, & in mundo erat Saluator, quomodo ergo utriusque capientur? Si totus mundus in malo situs est, ubi locus Saluatori in mundo est, ut ipse sit in mundo? Et si propria sunt filij Dei ea, quæ sunt in mundo, qualis princeps dominatur proprijs Dei? Si uero non sunt propria filij Dei quæ sunt in mundo, qualis princeps mundi concessit propria esse Saluatoris ea, quæ sunt in mundo? Et si filij Dei est mundus, quomodo concessit principi ut suum mundum occupet? Sunt autem omnes sermones Scripturæ ueritatis in sapientia dicti, quemadmodum ipse Dominus dicit: Venit Iohannes in uia iustitiæ, non edens neque bibens, & dicunt, Daemonium habet. Venit filius hominis edens & bibens, & dicunt, Ecce homo uorax, & uini potor, amicus publicanorum & peccatorum, & iustificata est sapientia à filijs suis. Quomodo autem iustificata est sapientia à filijs suis aliter, quam ab intelligentibus sapientiæ uerba? Sicut dicit & in Propheta, Quis prudens & intelliget hæc, quia recta uia Domini. Et cui ratio sapientiæ, & cognoscet hæc? Impij autem debiles erunt in ipsis. Debilis enim factus est, & reuera impius cum impijs in diuinis ac cœlestibus sermonibus. Saluator enim paulo antè dixit, Videbam satanam sicut fulgur de cœlo lapsum. Et hic rursus, Princeps mundi huius deicietur infra. Et si de satana sermo erat iam lapso, quid erat opus rursus deicere infra? At omnino dices, In abyssum. Vbi igitur exaltari uolebat Dominus? Si quidem enim ab abyssu exaltari uolebat, simile ad simile admotum atque extantum, æquiuales loquutiones efficit, quando in terra exaltatus est. Dixit enim de exaltatione crucis, & de ascensu in cœlum, quo omnes sursum trahat ad seipsum. Et qua ratione, cum supernè esset, non attraxit, sed in terram uenit? Oportebat enim ipsum uenire, & speciem hominū in seipsum suscipere, quo Deus uerbum, qui ex paternis sinibus descendit, ubi primum ipsum sanctum uas, quod à Maria accepit, efformasset sibi ipsi, ipsum sanctum uidelicet corpus, in proprio corpore exaltaret, & exaltatus similes traheret ad seipsum. Quis uero est princeps mundi huius? Quis quàm, uelut dicit, Totus mundus in malo situs est, non cœlum dicens, non terram, non solem, non lunam, non plantas, non mare, non montes, non aerem, non nubes, non uentum, non astra, non uolatilia, neque quicquam ex creatis. absit. Sed mundus est, mentis humane superbiam, audacia ac fiducia arrogantia, temeritas elationis hominum. Hic princeps mundi superbia ipsa decidit infra. Vos enim, inquit, gloriam alter ab altero accipitis, ego autem non quero meam gloriam. Quomodo enim non cecidit superbia, quomodo non fractus est princeps mundi, cum Herodes quidē feruet & iudicet iudicem ac Dominum uiuorum & mortuorum: Pilatus uero præsideat, minister maxillam alapis cædat, Iudas tradat, Caiphas iudicet, Iudæi conspuant, milites colaphissent caput eius, qui nutu cœlum & terram uertere potest. Hæc est superbia, & audacia, & gloria hominū mundi. Hic erat princeps mundi, qui cecidit infra. Omnes enim qui in eminentia dignitatū in mundo sunt, per elationem, per audaciam, per gloriam, per superbiam, principatū possident, quorum nihil in Salvatore inuentum est. Linum enim fumigans non extinguet, & arundinem fissam non confringet. Et multa de hoc dicere possem. Rursus autem idem Manes producit, quod Apostolus dixit, Deus, inquit, seculi huius excæcauit mentes infidelium, ut ne illuminet ipsos illuminatio Euangelij. Si est Deus mundi huius, quid ergo Saluator, ubi uenit, faciebat in alienis? Et si quidem aliena desiderabat, non est hoc

Princeps
mundi quis.

Mundus
quid sit.

boni, neque iusti. Si uerò saluandī gratia uenit non propria, sed aliena: hoc adula
 toris cuiusdā est, uolentis eos qui uicini sunt elatos facere. Et si omnino ut ea quæ
 Dei huius seculi sunt saluaret uenit, ergo ipsi Deo mūdi gratiam deponit, propria
 ipsius uasa saluare tentans. Et si omnino assentitur deus seculi huius, propter suos
 qui a Salvatore seruantur, ergo bonus est, etiam si saluare non possit, gaudens ob
 suorum salutem. Et erit de cætero una societas bonitatis: quoniam alter cum pos-
 sit, saluat: alter uerò quum non possit sua saluare, ob seruatos gaudet: lucrum hoc
 ducens, quod sua ab eo qui bene saluat, salua habet. Et si omnino non aduersatur
 uolenti sua saluare, etiam gratiam confitebitur. Si autem gratiam confitetur, pri-
 mum ipsum saluat cuius sunt qui saluantur, quo erga eum qui saluatur, bonitatem
 suam ostendat. Et non paruos potius saluare uult, & sinere necessarium, ex quo fa-
 cti sunt qui saluantur. Aut aliter rursus. Si quidem uult ipsum non seruare, eos ue-
 rò qui sub ipso sunt saluat, ergo non perfectum operatur, neque potest bonum o-
 perari in perfectione. Si uerò eo quod est naturæ, quæ non saluatur, ipsum quidē
 saluare non potest: eos uerò qui ab ipso facti sunt, seruat: multo profectò putidio-
 res sunt, qui ab ipso facti sunt, & impossibile est ipsos saluari. Sed & alias, si qui-
 dem propria quædam saluare non potens, ad aliena uenit ostentationis gratia, ut
 suum auxilium demonstraret, magna est inopia, quæ non potest sua saluare, & ad
 aliena proficiscitur, quo ostendat opus quod in suis demonstrare non potuit. Et
 iam corruit sermo Manis, de Salvatore & principe huius seculi dictus. Et est reue-
 ra Deus huius seculi, non Deus alius & diuersus ab eo, qui est, neque Deus alius in
 substantia existens: absit. Deus enim omnium Dominus, qui mundum fecit, unus
 est Deus, pater Domini nostri IESU CHRISTI, & nunquam desinit. Verum de
 quo Apostolus dicit, quem increduli in Deum sibi ipsi elegerunt, eum non solum
 unum Deum huius seculi esse dico, absit, sed etiam multos, quibus increduli seip-
 sos subiecerunt, & mente excæcati sunt. Velut etiam in alio loco dicit, Quorū deus
 uenter, & gloria in turpitudine ipsorum. Et Dominus in Euangelio, Non pote-
 stis duobus dominis seruire, dicit. Deinde post multa, ut ostenderet, qui sunt duo
 domini, dicit: Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Proinde Deus est Deus,
 & mammonas est deus mundi. Per hos enim duos, mammonam & uentrem, maxi-
 ma pars naturæ hominum inescata cæcutit, non à Deo causa accepta, sed per pro-
 priam malignitatem, prout uniuscuiusque appetens, in incredulitate seipsum sub-
 ditum omnibus tradit. Vnde & Apostolus dixit, Radix omnium malorum est aua-
 ricia. Et propterea execratur malam præsumptionem ac prænotionem faciendi
 Deum, dicens: Edulia uentri, & uenter edulij, Deus autem & hunc & illa abole-
 bit, detestans uentris concupiscentias. Deus itaque huius seculi excæcauit mentes
 incredulorum. Quemadmodum etiam in Euangelio scriba primus & secundus di-
 cere reperitur, Quid faciam ut uitam æternam possideam? Ipse uerò dixit: Hono-
 ra patrem & matrem, sicut scriptum est. Non enim erant ab ipso aliena, quæ in le-
 ge habentur, uelut ipse docet, uitæ hæreditatem esse legis obseruationem. Deinde
 dicit, Hæc omnia feci à iuuentute mea: & cum hoc audiuiisset, gauisus est, ut osten-
 deret mandata legis à sua deitate non esse aliena. Per hoc enim quod dixit, Gai-
 sus est, consensum ueteris Testamenti ad nouum fecit. At ille: Quare amplius, in-
 quit, opus habeo? Et dicit ad ipsum: Si uis perfectus fieri, uende bona tua, & distri-
 bue pauperibus, & accipe crucem tuam, & sequere me, & habebis thesaurū in cœ-
 lis. Ille uerò abiit mœstus: erat enim diues ualde. Deinde dixit Dominus: Facilius
 est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum cœlorum ingre-
 di. Non possunt enim ingredi, quoniam excæcati sunt à deo seculi, ducentes mam-
 monam suam deum, & seipsum subditos facientes deo huius seculi, hoc est auari-
 ciæ. Quemadmodum dicit, Attendite à fermento pharisæorum, quod est simula-
 tio. Et in alio loco, Quod est auaricia. Et ut ostenderet huius effectum & opus,
 dicit: Duces sunt cæci, cæcus autem ubi cæcum ducit, ambo in foueam cadunt.
 Quandoquidem enim excæcauit ipsos auaricia, deus huius seculi, etiam non illu-
 xit

A xit illuminatio Euangelij in cordibus ipsorum, eo quod excæcati sunt circa auari-
 ciam. Hæc enim & Iudam excæcauit, hæc etiã Ananiam occidit. Hæc multos per-
 didit. Hic est deus huius seculi, quem homines sibi deum elegerunt, & honorem er-
 ga ipsum apprehenderunt, & Dominum contempserunt, sicut dicit: Vnũ quidem *Auaria est deus hu-
ius seculi.*
 amplectetur, alterum uerò contemnet. Non potestis Deo seruire, & mammonæ.
 Et uides expresse ac clarè quomodo rem interpretet. Nullus enim est alius Deus,
 non in cælo, non in terra, non in omnibus locis, quàm unus pater ex quo omnia,
 & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia, & unus Spiritus san-
 ctus, in quo omnia, semper existens trinitas, una deitas, & nunquam additionem
 accipiens, neque ablationem admittens. Transeamus autem rursus ad alia, & re-
 tia huius bestię feræ & inimici ac ultoris diuellamus, ô charissimè: ita ut quæ ab ip-
 so nouè dicta ac exposita sunt, ad ueritatis locutionem feramus, his qui ueritatem
 discere uolunt, & mentem ab omni mala hæresis doctrina auertere. Reprehendit
 enim rursus legem & Prophetas, inimicus ueritatis & sancti Spiritus existens, qui
 in lege & Prophetis loquutus est, & laxata lingua uelut semper contra Deum, qui
 omnia fecit, locutus, que est in lege ac Prophetis, & est pater Domini nostri IESV
 CHRISTI, ex quo omnis familia in cælo & in terra nominatur, dicit: Ex ipso con- *Legis ac
Propheta-
rum repre-
hensio.*
 cupiscentia, & ex ipso cædes, & alia omnia. Iussit enim & uestes rapere Aegyptio-
 rum, sacrificia autem sibi ipsi offerre, & alia omnia quæ lex tradit. Occidit & homi-
 cidam, ut non contentus sit prima cæde: sed etiam alteram efficit, nimirũ dum pri-
 mam cædem ulciscitur. Immittitq; concupiscentias in mentes hominũ, mulierum
 & aliarum rerum. Prudenter autem, inquit, pauca de CHRISTO uaticinatus est,
 ut per pauca similitudinis fidem faceret. Atque hæc erant uerba temerarij Manis,
 quæ contra suum Dominum effreni lingua loquitur. Vbi uerò considerabit quis,
 uidebit nihil aliud in hoc apparere, quàm phrenitide correpti opera. Sicut enim
 qui ex phrenitide laborat, gladio contra seipsum armatur, & propter morbum suas
 carnes conscindit, & putat se de inimicis ulcisci, & non nouit: sic etiam hic contra
 seipsum arma sumit, non intelligens sententias, quas contra seipsum attrahit.
 Si enim ex ipso concupiscentia est, & concupiscentiã operatur, quomodo sursum
 ac deorsum contra concupiscentiam scribit, qui concupiscentiam immittit? Qui
 dicit, Non concupisces quæ proximi sunt, neque bouem ipsius, neq; iumentum ip-
 sius, neq; ancillam ipsius, neq; agrum ipsius, neq; uxorem eius, neq; quacuncq; pro-
 ximi tui sunt. Si tollit concupiscentiam, non ipse est concupiscentiæ suppeditator.
 Quomodo igitur dicit, Præcepit, ut spoliarent Aegyptios, dum exhibant ex terra
 Aegypti: Reuera enim iustus est iudex, uelut etiam iam sæpe de hoc dixi. Et ut o-
 stenderet, quod non ipse opus habeat sacrificijs, dicit in Propheta: Non sacrificia
 obtulistis mihi domus Israel quadraginta annis, dicit Dominus. Cuius igitur e-
 rant, quæ offerebantur ipsi quidem iuxta mentem offerentium? Ipse uerò non eo
 quod ipsis opus haberet, admisit, sed ut adsuefaceret à multitudinẽ deorum, unum
 Deum cognoscere: quum uideret sacrificia fieri dijs Aegyptiorum, ut ne per mul-
 titudinem deorum mentes ipsorum mutata, unum solum Deum relinquerent.
 Postquam autem abduxit mentem ipsorum à multitudinẽ deorum, per multum
 tempus desuescere faciens ipsos ab huiusmodi proposito, incipit recidere quæ nõ
 uoluerat, & dixit: Cur mihi thus ex Saba offertis, & cinamomum ex terra longin-
 qua? Num comedo carnes taurorum, aut sanguinem taurorum bibo? Hæc enim
 non requisui ex manibus uestris, sed ut faceretis iusticiam erga proximum, & u-
 nusquisque ueritatem erga fratrem suum. Et uides quod progressu temporũ sub-
 stantia uirtutis diuinorum reuelatur. Quemadmodum ipse rursus dicit ad Samue-
 lem: Vnge Saul in regem. Postea uerò ipsos regarguit, dicens: Vnxistis regem, nõ
 per me: & principes, & ego non præcepi uobis. At quia expetebant hoc mentes
 ipsorum, consolans Deus Samuelem prophetam, dixit: Non te reiecerunt, sed me,
 dicit Dominus. Verũ unge ipsis Saul filium Cis, uelut pueris paruis oblatum
 numen, ut gestet infirmitatem debiliũ, & morem gerat infanti ob debilitatem
 ipsius,

22 ipsius. Deinde dicit, id quod perfectissimum est: Sacrificium Deo spiritus con-
 23 tritum: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Et, Sacrificate Deo sa-
 crificium laudis. & quaecumque de hoc dici possunt. Postea uero dicit idem Manes:
 uoluit de CHRISTO sermonem edere. Qui enim locutus est in lege, magnus reue-
 ra, qui edit & de futuris cognoscit. Si autem nouit futura, non exors est pranotio-
 nis. Sed Deus est, qui futura nouit. Scripsit autem ipsa ut fierent. Si uero contra-
 ria ipsi fuissent, scripsisset quidem de ipsis, uerum soluisset ipsa, ut ne ipsis credidis-
 semus. Quando uero futura in CHRISTVM perfici confirmat, profecto ipse spiritus
 est, qui locutus est in Lege, & in Prophetis, & in Euangelio. Vna est enim conso-
 24 nantia, quemadmodum per Mosen dicit: Prophetam uobis ex fratribus uestris ex-
 25 citabit Dominus. Et rursus Dominus dicit: Moses de me scripsit. Moses autem
 26 dicit: Omnis anima quae non audiet prophetam illum, exterminabitur. Et rursus
 27 Dominus: Si Mosis scriptis non creditis, quomodo sermones meos audieritis?
 Testamentum mortis Et undique apparet ueritas, lucida existens, & non habens rugam. Mortis por-
 ro rursus esse asserit Testamentum legis, eo quod Apostolus dixit: Si uero Testa-
 mentum mortis per literas incisum lapidibus fuit in gloria. Et non solum hoc dixit
 Lex iusto non est po- sita. diuina Scriptura: sed quod lex iusto non est posita, sed patricidis, & matricidis, &
 periuris, & si quid oppositum est sanae doctrinae. Quandoquidem igitur lex iusto
 non est posita, iniquus ergo est iustus: absit. Sed quoniam anticipauit iustus per-
 ficere ea quae sunt legis, non est lex contra iustum qui fecit legem, uerum posita est
 contra eos qui deliquerunt, iudicans iniquos. Sic igitur & Testamentum. Iussit e-
 nim homicidas occidi, & adulterum occidi, & iniquum legis transgressorem lapi-
 dibus obrui. Fuit autem in gloria: magna enim fuit huius gloria. Excelluit enim glo-
 riam hominum, eo quod a mutua iniuria prohibebat, in luce columnae ignis expres-
 sum, in tubis horrendis ualde resonans, & in tabernaculo testimonij, & in magna
 gloria tunc constitutum. Oportebat enim praere Testamentum mortis, ut primum
 mortui peccato uiueremus iusticiae. Sicut CHRISTVS infirmitates nostras porta-
 uit, & morbos suscepit, dum sustulit omnia in corpore in cruce, ut primum ea quae
 sunt mortis, deinde quae uitae sunt, in ipso propter nos implerentur. Et propterea
 primum moritur, ut mortis Testamentum confirmet. Deinde ex mortuis resurgit,
 ut a gloria ad gloriam transeat. In cruce enim triumphauit de principatibus ac po-
 28 testatibus, in morte condemnauit peccatum. In eo quod sepultus est, sepeliuit ini-
 quitatem. In eo quod gustauit mortem, aculeum mortis confregit. In eo quod de-
 scendit ad infernum, spoliauit infernum, soluit ligatos in fortitudine, erexit tro-
 phaeum crucis contra diabolum. Et uide quomodo gloria haec a Mose usque ad
 29 Dominum. Quanto magis Testamentum uitae erit in gloria, lapide deuoluto, pe-
 tris ruptis, monumentis apertis, angelis coruscantibus, mulieribus annuncianti-
 bus, pace data, Spiritu Apostolis ab ipso dato, regno coelorum promisso, Euange-
 lio illuminante orbem terrarum. Qui descendit, ipse est, qui ascendit supra omnes
 coelos, & sedet in dextera patris. Non erat mortificans Testamentum, sed contra
 mortem Testamentum. In gloria autem erat mortis Testamentum, quo excellens
 gloria contra mortem fieret. Deinde rursus idem Manes dicit, Non potest unius
 Testamentum ambo non esse unius doctoris. doctoris esse uetus & nouum Testamentum. Illud enim ueterascit de die in diem,
 hoc uero renouatur ex die in diem. Quicquid enim inueterascit ac senescit, propin-
 quum fit interitui. Verum illud alterius Dei, & alterius doctoris est: & hoc alterius
 Dei, & alterius doctoris. Et siquidem duo uetera Testamēta ostendere potuisset,
 uerisimile esse queat, quod ab ipso dicitur, uelut duo essent, qui tunc Testamēta fe-
 cissent. Similiter autem si duo noua Testamēta ostendere potuisset, poterat quis in-
 mentem sumere, quod ab ipso dictum est. Si uero uetus est unius, & nouum alterius,
 boni autem Dei est nouum Testamentum, mali uero uetus: ergo nisi uidisset bonus
 Deus malum Testamentum fecisse, non nouisset quod oportet Testamentum legare.
 Et erit hoc modo magis, ut qui ab illo doctrinae occasione acceperit, & in rebus in-
 finitus sit. Si enim non uidisset, non utique imitatus fuisset. Et oportebat magis uetus
 Testamentum

A Testamētum esse boni Dei, quo potius malus imitator appellaretur, quam qui est uerus Deus. Dicit enim Dominus in Euangelio: Quicquid uidet filius patrem facere, sic & ipse similiter facit. Et ut ne admitteret consiliarium, ut ne gloriari posset diabolus, ac dicere, per consilium eius Saluatorem aliquid fecisse, cum dixit ad ipsum: Dic ut lapides isti panes fiant, ipse hoc non sustinet facere, ut ne discere uideatur, & consilium à diabolo accipere. Et uides quòd duo Testamenta unius Dei dicunt. Dicit enim Apostolus: Primum Testamentum in monte Sina datum est, generans in seruitutē. Mons enim Sina est in Arabia. Et si em̄ duæ sunt mulieres, at unus est uir. Sic etiam si duo sunt Testamēta, at unus est Deus, qui ambo legauit. Et propterea non duo uocauit noua, neq; duo uetera, sed unum uetus, & unum nouum. Et dicit, Testamentum autem ob mortuos firmum est. Quapropter etiam primum sine sanguine non consistit. Accepit enim Moses sanguinem hircorum, & asperxit ipsum librum & populum. Et ideo etiam secundum Testamentum ob mortem Saluatoris datū est, quando maximè ambo inter se consona sunt, illud quidem dicēs, Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux ex femoribus ipsius, donec uenerit cui repositum est. Secundum uerò, Deus erat in CHRISTO, mundum cōcilians sibi ipsi, non imputans ipsis delicta. Et multa de hoc dicere possim, uerū cōpendij gratia praescribo. Porro arboribus resiccatis ac inueteratis rursus comparat Legem & Prophetas, nimirum ex dicto quod dixit, Lex & Propheta usq; ad Iohannem. Et nihil est hoc stultius. Cui enim non clarum est, quòd impleto eo quod nunciatum erat per Prophetas, finiti erant Prophetae? Si enim adhuc uenirent Prophetae nunciantes CHRISTVM uenturum ex Maria, nondum CHRISTVS aduenisset. Similis enim uidetur hac res tali cuiuspiam facto. Rex profecturus in regionem, praemittit ante se in equis praeparatores, praenuncios. Et quanto magis aduentus regis appropinquat, tanto plures sunt pracones aduentū anticipantes, & in urbibus aduentum annunciantes. Vbi uerò uenerit iam rex in urbem, quae amplius est utilitas praconum? Quid opus est equitibus, aut alijs denunciantibus regis aduentum, quando ipse rex intus est? Sic etiam Lex & Propheta usque ad Iohannem, ubi uerò Iohannes praedicauit uocem in deserto, & ostendit, Hic est agnus Dei, qui tollit peccatum mundi: non amplius prophetis opus est, quo ueniant & praedicent nobis CHRISTI ex uirgine aduentum. Opus autem fuit his, qui praenunciauerunt ipsius aduentum, ad aduentus ipsius confirmationem, quoniam praenunciatus fuit. Quemadmodum enim si quis paedagogum haberet, uelut etiam Apostolus dicit, quòd paedagogus noster est Lex ad Domini aduentum: ubi peruenit ad aetatem, & acceperit praecceptorem, non omnino reijcit paedagogum uelut inimicum. Sic & nos deducti sumus in Lege & in Prophetis, usque ad aduentum praecptoris. Reperto autem praecptore, non reprobamus paedagogum, sed etiam gratiam ipsi confitemur, quòd pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas nos demisit. Aut quemadmodum si quis in mari nauigare uellet, & magnam nauem haberet, uerū in parua scapha commotionem circa ripam maris transiret, & scapha hominem ad magnam nauem perferret: homo ipse non omnino submergit scapham, ubi magnam nauem reperit, sed cum hoc quod gratiam scaphae habet, occupat maiorem salutis suae nauim. Aut ut etiam aliter dicamus, quemadmodum si quis expositus sit à matre sua genitrice, assumptus autem sit ab aliquo quocunque tandem, & postea ubi in uirum euasit, cognouerit suum naturalem patrem, sit autem talis prudentia praeditus, nunquid ubi cognouit suum patrem, & propriam haereditatem alsequitur, ob id reprobat nutritorem, qui ipsum educauit, & non potius gratiam habet nutritio, quòd non fuit ipsum in mortem tradi? Sic & nos gratiam habemus Deo qui dedit Legem & Prophetas, & gratiam habemus ipsi, qui dignatus est nos nouo Filij sui Testamento. Dicit deinde idem Manes, formas esse nos principum, & nos à principibus factos, ipsi uerò in edulium obiectos. Verū multa est impietas in talibus uerbis: uidemus enim non sic res contingere. Omne enim quod est in terra, etiam si ex improbio.

"

"

Lex et Prophetæ resiccate arbores.

Similia egregia.

Homines edulium principum.

probiorebus ac fauoribus feris sit, non propriam formam inuadit, sed alias. uelut **A** uerbi gratia, Leones leones non comedunt, ob propriam figuram, & eundem ordinem: sed fame magna premente, feras in montibus, & ubi per longum tempus nihil reperiunt, aut propter niuem, aut ob aliam inopiam, diuersantur in speluncis ac latebris suis leones una cum catulis ac leonibus. Et non inuadit fera feram, non lupus lupum, nisi forte ad insaniam deueniat animal, & rabie percitum ignoret quod facit. Si itaque lupus lupum non edit propter eiusdem ordinis formam, quomodo possunt principes nos edere, si eiusdem forme sumus, & non magis ad blandiantur nobis, quo uideantur proprias suas formas amplecti? Et undique redarguuntur impostoris sermones. Deinde rursus ex Euangelio apprehendit, quod non omnes capiunt hoc dictum, de qua re dictum sit.

Deinde rursus ex Euangelio apprehendit, quod non omnes capiunt ipsius doctrinam, sed quibus datum est. Et non erat in hoc loco sermo Saluatori de doctrina, sed de eunuchis. Si uero de doctrina ipsius hoc impletur, Non omnes capiunt dictum hoc: ergo si non capient, iuxta propriam mentem non capiunt. Laudabiles igitur aut uituperabiles hi iuxta liberum arbitrium uocabuntur. Et non amplius secundum naturam erit capacitas, alioqui quid profuisset suam doctrinam denunciare? Corruit autem undique ipsius sermo. Neque enim doctrinam Saluator dictum appellauit, sed sermonem de eunuchismo. Et si etiam de doctrina dixisset, non amplius consistet Manis sermo. Dicit amplius idem Manes, nostros iam sermones usurpans: Etenim oues meae cognoscunt me, & cognosco **B** meas oues. In omnibus autem mentitur. Cum enim uellet per blandicias rapere animas eorum qui tunc erant in disputatione, hunc sermonem prolocutus est, escam, ut ita dicam, spargens, quo per adulationem ipsi coniungerentur, ut ubi coniuncti ipsi essent, inciperet iactare ac dicere, nouisse se ipsos priusquam ad ipsum accessissent. Accidit autem ei uelut Apollini uati, sicut in Graecorum fabulis fertur, qui alijs uaticinabatur, sibi ipsi uero uaticinari non potuit. Verum excidit a uaticinio, amans Daphnem, & excidit propter ipsius castitatem. Sic etiam hic Manes uaticinabatur quidem se nosse suos, uerum natura propter Marcellum uenit, subditum ipsum accepturus. Sed corruit ipsius uaticinium. Neque enim Marcellus ipsi fidem habuit, neque quisquam alius illius temporis hominum. Deinde dicit, quod antiquis annis nemo saluatus est, sed a decimo quinto anno Tiberij Caesaris, usque ad sua tempora. **C** Probus autem erat illo tempore rex, & Aurelianus ante ipsum, quando hic Manes praesens erat. Et in hoc rursus confutatur, cum undique Euangelium & Apostolica uerba dicant de his qui iam prius sunt saluati. Similiter dicit Dominus: Requiritur a generatione hac omnis sanguis iusti effusus in terra, a sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariae, qui effusus est in medio templi & altaris. Vnde igitur iustus est Abel, unde Zacharias, nisi quod erat iam salus, & quod saluauit iam per Legem & Prophetas? Apostolus autem dicit: Regnauit mors ab Adam usque ad Moysen: quo cognoscas quod in Mose impedita est mors, non penitus abolita. Expectabat enim perfectorem omnium **I E S V M**: quo ubi ipsum tradidisset pro humana natura, immortalis mortuus, & insuperabilis superatus, & uita in carne sustinens ut pateretur, frangeret per mortem eum qui imperium mortis habet, aculeum peccati, & mortem, quando de cetero implebatur, Vbi aculeus tuus o mors? ubi uictoria tua o inferne? Illic etenim in Mose impedita mors euerfa est, ubi regnasset usque ad Moysen. Et primum quidem iusti erant Abel & Enoch, qui translatus est ut non uideret mortem, & non est inuentus. At nondum erat lex scripta, sed lex naturalis ex intelligentia & traditione, per successionem ex patribus ad filios. Quando uero clare edita est lex, factus est gladius, ut ita dicam, diuidens uim peccati. Quando autem Saluator aduenit, contritus est aculeus mortis, & rursus deuorata mors tunc in uictoriam. Et uide quomodo saluauit Deus per multos modos. Perfecta autem salus in **C H R I S T O I E S V** Domino nostro facta est, et fiet uelut etiam Euangelium dicit: Ex plenitudine ipsius nos omnes accepimus. Et qualem dicit plenitudinem, praeterquam legem per Moysen datam? Gratia & ueritas per **I E S V M** facta est. Illic quidem data est, hic facta est. Si ex plenitudine lex, gratia

Non omnes
capiunt hoc
dictum, de
qua re di-
ctum sit.

Apollinis
uatis ua-
ritas.

Saluatione
minem ante
15 Tiberij
annum.

Saluationis
modi multi

Plenitudo
quid sit.

A
 tia & ueritas IESV, uetus & nouum Testamentum in Lege, & gratia, & ueritate sunt. Alia porro sententia idem Manes usus est, dicens: CHRISTVS redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Dicat itaq; quo argento facta est emptio, quale fuit precium quod dedit ut nos emeret? Nō enim dixit, emit, sed redemit. At emptionem quidem nouit, precium autem non nouit. Veritas uerò utraq; confitetur. Redemit enim nos, & emit uerè à maledictione legis, factus pro nobis maledictio. Et quomodo emit nos, statim infert ille Ecclesiae doctor, dicens: Precio empti estis, precioso sanguine agni immaculati, & immaculati CHRISTI. Si itaq; sanguine empti estis, non es de emptorum numero o Manes, quia sanguinem negas. Vnde uerò nos emit, dic. Alienos nos emit? Ergo indigus fuit prior noster Dominus, & opus habens nostri precio, accepit id, & tradidit nos CHRISTO. Et si traditi sumus CHRISTO, non amplius sumus prioris. Si itaque prior non amplius nos possidet, ergo extra suam possessionem constitutus est, & in proprijs locis nō habet potestatem. Quomodo igit operat in filijs inobedientiae, uelut scriptū est? Sed neq; quomodo emit, neq; quomodo empti simus, neq; quomodo maledictio pro nobis factus est, nouit ille, per omnia infaniens, qui aperuit os suū, & non potest ea quae dicit confirmare. Ecce enim ipsos uidemus dicere in regeneratione aduentus ipsius, ac uociferari, In nomine tuo comedimus, & in nomine tuo daemonia eiecimus. & dicit ad ipsos, Abite à me maledicti, non noui uos. Quomodo igitur ipsum confitentur, & ipse illos execratur? Quid uerò erat maledictio legis? Maledictio legis erat crux propter peccata. Si quis enim deprehensus fuerit in delicto, dicit lex, suspendetis ipsum in ligno, non occidat sol super ipsum, super morticinum ipsius: sed detrahetis ipsum, & sepelietis ipsum ante Solis occasum. Quia maledictus omnis qui pendet in ligno. Quando quidem igitur propter crucifixionem maledictio constituta erat, ipse ubi uenit, peccata nostra in ligno sustulit, seipsum dans pro nobis. Sanguis ipsius nos emit. Corpus ipsius nos à maledictione soluit, hoc est, soluit peccata per poenitentiam crucis, & suum aduentum. Neq; igitur lex maledictio est: absit. Neq; Euangelium maledictionem accepit, neq; ipse Dominus, sed per occasionem mortis suae exoluta est mors contra peccatum. Deinde dicit, quod lex administratio erat mortis. Iam uerò de hoc multa diximus, quod non ipsa erat ministra mortis. Neq; enim iussit occidere: sed dixit, Ne occidas. Quando quidem uerò occidit homicidam, ut per unum occisum cædis actio tolleretur: & propter unum terrefacti, multi abstinerent ab iniusticia, ut non amplius occiderent: administratio mortis erat, non ut mortem administraret, sed ut mortem homicidæ faceret, ut ne amplius multi homicidæ fierent. Vbi autem uenit Saluator, quando quidem castigarat iam pædagogus, plurimo tempore perfectiora documenta ostendens, unā cum consonantia legis, nempe, Ne occidas, ne furtum facias, ne dicas falsum testimonium, dixit, Si quis te cædit in dextram maxillam, obuerte ipsi etiam alteram, quo uitæ administratio fiat, cæde penitus sublata. Qui enim percutitur in maxillam, iritationem ad cædem non facit, sed manum homicidæ per humilitatem exoluit, maliciam in ipso blanditijs demulcens. Atq; sic omnia consona sunt in ueteri ac nouo Testamento. Deinde rursus aliud dictum apprehendit, quo duarum personarum propositum obiter inferat, ad dicta ab ipso dualitatis confirmationem, duarumq; naturarum, principiorumq; principium nō habentium, & radicum, de quibus iam antea diximus, similia dicere uolens, uerum ob rerum diuisionem sic diuidere audens, dicere non ueretur, quod uetus Testamentum dixit, Meum est aurum, & meum argentum. Nouum uerò Testamentum dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. At non nouit q; uetus rursus dicit, Diues & pauper alter alteri obuiam uenit, Dominus autem utrosq; fecit. Et nouum Testamentum eidem consentit, beatos quidem prædicans pauperes, natura pauperes, aliquando uerò pauperes spiritu, ut utrosq; exæquet, quo & glorians Petrus ueram paupertatem ostendat, dum ait: Argentum & aurum non est mihi, quod uerò habeo hoc tibi do, in nomine IESV CHRISTI,
 E surge

Emptio &
precium no
stri.

Maledictio
legis crux.

“

“

“

“

pauperes
natura, &
pauperes
spiritu.

surge & ambula: & ut beatitudinem natura pauperum non oppositam esse indicet beatitudini pauperum secundum spiritum, qui sanè sunt qui possident aliquam iusticiam, pauperes autem sunt animi humilitate, de quibus dixit: Esuriui, & distis mihi edere: sitiui, & potastis me, &c. Deinde declarat dicens: Hi fecerunt ex bonis suis. Et uides unum & eundem spiritum in ueteri Testamento, pauperem ostendere ac diuitem: similiter etiam in nouo Testamento eundem: nam & Saluator laudat ambo. Intentus enim gazophylacio, uidit mittentes in corbonam, & non interdixit opulenta dona. Laudauit autem & uiduam, quæ duo minuta immisit, propter prædictam paupertatem, ut impleretur quod scriptum est: Diues & pauper alter alteri obuiam uenit, Dominus autem utrosque fecit. Et quod quidem hæc sic se habent, & quod idem est spiritus ueteris ac noui Testamenti, uide Apostolum dicentem de priscis prophetis. Deficiet me tempus, si narrare uoluerò de Gedeone, Baruc, Samson, Iephthae, Dauide, & reliquis prophetis, qui obambularunt in pellibus ouillis ac caprinis, malè uexati, angustijs pressi ac coarctati, quibus mundus non erat dignus. Reperimus enim & Esaiam sacco indutum, & Heliam similiter. Et uides quomodo beati prædicantur in ueteri ac nouo Testamento pauperes propter pietatem, & beati prædicantur diuites propter iusticiam. Deinde rursus dicit idem Manes, uetus Testamentum, inquit, iubet sabbatum agere: & si quis sabbatum non seruasset, lapidibus obruebatur. Sic & qui fascem lignorum collegisset, tradebatur. Nouum autem Testamentum, hoc est Dominus in Euangelio dixit, Ego operor, & pater meus operatur. Et in sabbato euelebant discipuli spicas, & in sabbato curauit: & non hoc solum, uerumetiam, Tolle grabbatum tuum, & uade in domum tuam, dixit. Et o ingentem ignorantiam. Nihil enim peius est imperitia. Multos enim excæcauit ignorantia. Quando enim non ob bonam causam sabbatum solutum est? Quando uerò non ligatum est à malicia, non modò sabbatum, sed omnis dies: Iesus enim Naue successor Moysis, qui inter prophetas numeratur, qui electus est à Deo, qui per orationem detinuit solem & lunam, ubi dixit: Stet sol iuxta Gabaon, & luna iuxta conuallem Iabo: statim reperitur sabbatum sol uere propter bonam actionem. Nam per septem dies circumdat muros Hierichuntis ipse Iesus, & non licebat ire in sabbatis ultra mensuram sex stadiorum definitorum. At mensura ambitus Hierichuntis stadia uiginti excedit. Cum autem per septem dies circumderint ipsi ciuitatem, omnino incidit sabbatum in unam ex his diebus. Erat autem hoc præceptum Dei, ut ostenderet uoluntatem suæ miraculorum editionis. Neque enim fraudes, neque machine erant, non arietes, non instrumenta bellica ad urbes euastandas, sed una uox tubæ corneæ, & oratio iusti, prostrauerunt collapsos muros aduersariorum. Oportebat enim ipsos plecti, quoniam impleta erant peccata Amorrhæorum. Iudex enim erat lex contra iniusticiam, & unicuique reddebat secundum sua opera: & quoniam in peccatis erant Amorrhæi, in transgressionem constituti, & qui abnegassent iusiurandum quod iurauerunt, quemadmodum etiam alibi à me dictum est. Nihil autem molesti erit et hic eadem apponere. Hæc enim sunt, quæ in promptu Manis illa uehementia habet, Quod malus sit Deus legis, qui deprædatus est Aegyptios, & eiecit Amorrhæos & Gergesios, atque alias gentes, & dedit terram ipsorum filiis Israel. Qui dicit, Non concupiscas, quomodo dedit ipsis aliena, & non nouit idiota ille, quod propriam suam terram receperunt abreptam ab ipsis, & punita sunt ea quæ facta sunt inter ipsos, mutuo constituto termino ueritatis, & iureiurando. Noe enim seruatus à diluuiò, eiusque coniunx cum tribus filiis, totidemque filiabus, solus diuidens totum mundum, tribus filiis suis, Sem & Cham & Iapheth diuisit, iacta sorte in Rhinocoruris, uelut etiam cōsequentia habet, & nihil est uanum, neque adulteratum. Rhinocorura enim interpretari queas Neel, & sic natura indigenæ ipsam uocant. Ex Hebraica uerò lingua significat sortes, quando quidem Noe illic misit sortes tribus filiis suis, & cecidit fors à Rhinocoruris usque ad Gadira, quæ fors habet Aegyptum & Mareandinen, & Ammona Libyamque ac Marmarida, Pentapolin, Macaten, Macronen, Leptemanen,

Sabbati solutio ac seruatio promissa occasione.

Terræ diuisio inter tres filios Noe.

A ptemanen, Syriam, Mauritaniam, usque ad columnas Herculis, & interiorem Gadiram. Hæc ad Nothum siue Austrum. A Rhinocoruris uero ad Orientem fors hæc habet, Idumæam & Madianitin, Alabastritin, Omeritin, Axonitin, Bugean et Liban, usque ad Bactrorum regionem. Atque hæc fors distinguit inter Sem ea quæ sunt ad Orientem. Ipsi uero Sem cecidit fors in amplitudinem, Palæstina, Phœnice, & Cava Syria, Comagene, Cilicia, Cappadocia, Galatia, Paphlagonia, Thrace, Europe, Laria, Iberia, Caspia, Cardyea, usque ad Mediam, ad Boream ac Septentrionem. Isthic hæc fors separat Iapheth ad Boream. Ad Occidentem uero, ab Europa usque ad Hispaniam & Britanniam, illic adiacentes populi, Euites, Daunes, Iapyges, Labri, Latini, Optici, Magardes, usque ad possessionem Hispaniæ ac Galliæ, Scaptorumque ac Francorum superiorem regionem. Quando igitur sic diuisæ sunt sortes, Noe conuocatis tribus filiis decreuit iureiurando, ut nemo sortem fratris sui inuaderet, & fratrem suum circumueniret. At Chanaan filius Cham, quum auarus esset, inuasit Palæstinam terram, & occupauit ipsam: & appellata est terra Chanaan, eo quod in ipsa habitauit, propria sua sorte relicta, eo quod nimio calore referta esse uidebatur: & sedens in terra ipsius Sem, quæ nunc Iudæa appellatur: genuit hos filios, Amorrhæum, Gergesæum, Merezæum, Iebusæum, Euæum, Aru- Chanaan filij.
cæum, Chettaum, Asenæum, Samaræum, Sidonium, & Philistiæum. Ob id etiam
B Dominus in Lege dicit, ostendens quod peccata ipsorum in iureiurando impleban- Sem filij.
tur, dum dicit, Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorum. Quapropter per-
manferunt in monte, tempus terentes in deserto, donec ipsi seipsos condemnaret,
& ad bellum se pararent aduersus filios Sem iniuria affectos. Sem enim genuit
Arphaxad, Arphaxad Cinna, Cinna Sala, Sala Heber, Heber Phalec, Phalec Rha-
gab, Rhagab Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharra, Tharra Abraam, Abraam
Isaac, Isaac Iacob, Iacob Iuda, Iuda Phares, Phares Esrom, Esrom Aram, Aram Ami-
nadab, Aminadab Naasson. In temporibus Naasson tribuni Iuda, & in temporibus
Iesu Naue, acceperunt filij Sem propriam terram, nulla iniuria in medio exis-
tente, sed iusto iudicio. Corruerunt igitur muri Hierichuntis sua sponte. Iusticia
enim ulciscitur iniusticiam. Per septem dies circumdabant muros, & soluebatur
sabbatum, ut impleretur iusticia. Et non hoc solum, uerum septem lucernas habebat
candelabrum sanctificationis in tabernaculo testimonij, & singulis diebus ac-
cendebantur lucernæ septem æqualiter, & nulla omnino ipsarum per unam diem
cessabat, sed unaquaque die eadem lux erat. Non enim factum est sabbatum ad ex-
clusionem, sed ad bonum opus. Quum autem nemo omnino operaretur in duo-
decim tribubus, solum altare non cessabat, quemadmodum Dominus in Euangeli-
o dicit, Sacerdotes uestri profanant sabbatum in templo, & sunt sine culpa: profa-
C nant autem sabbatum, hoc est soluunt. Soluunt autem quomodo, quam sacrificij
offerentes Deo, ut ne ociosum sit altare? Et non hoc solum, sed & Sol oritur at-
que occidit, & Luna augefcit ac deficit, & uenti spirant, & fructus germinant, &
matres pariunt, & omnia fiunt in sabbato. Quapropter etiam Dominus ubi ue-
nisset, non artem fabrilem lignariam exercuit in sabbato, non ferrariam, non aliud
quid: sed quum Deus esset, Dei opus operatus est, & dixit: Tolle grabbatum tuum,
& ambula: quo ex gestante appareret opus quod factum erat, ut omnes cogno-
scerent eum, qui de cælo uenit in auxilium filiis hominum. Etenim reuera ue-
nit, ut solueret sabbatum. Non potuisset autem ipsum soluere, si alienus ab ipso
fuiisset. Nemo enim alienum soluit opus, nisi exceptor alienorum talis fiat, & alie-
nus inspector poenas sibi ipsi redimat. Quandoquidem autem proprium ipsius
est sabbatum, ob id dicit, Dominus est filius hominis, etiam sabbati, & dicit: Non
homo propter sabbatum factus est, sed sabbatum propter hominem. Si itaque fe-
cit Deus sabbatum propter hominem, etiam prætulit hominem sabbato, quo ho-
mo requiem cognosceret, & futurorum quietem. Exemplaria enim sunt hæc cœ-
lestium: hic enim ex parte, illa uero tota perfectio. Sabbatum igitur in lege usque Sabbatum magnum.
ad suam præsentiam. Soluit autem illud sabbatum, & dedit nobis sabbatum ma-
gnum,

gnum, quod est ipse Dominus, requies nostra & sabbatismus. Nemo igitur dispa-
 rabit uetus à nouo Testamento, neque nouum à ueteri. Vna enim est, eademque con-
 sonantia. At uerò rudis & imperitus, si uiderit duas urnas haustorias ex uno fonte
 haurientes, putabit propter urnarum diuersitatem, diuersas etiam esse aquas. Ve-
 rum audiet ab his qui norunt ueritatē, Gusta de duabus urnis, & uide quid quidē
 sunt urnae, unus autē est fons. Sic unus Dominus, unus Deus, unus Spiritus, qui lo-
 quutus est in Lege ac Prophetis, & in Euangelio. Ob id enim non duo sunt uetera
 Testamenta, & neque duo noua Testamenta, quoniam non sunt duo, qui Testa-
 mentum fecerunt, sed unus qui uetus antiquat, & nouum renouat, non uetus abo-
 lens in interitum, sed uetus sedans, & secundo hæreditatem opulentiae apponens.

*Spiritu sal-
uari absque
corpore.* Aliam porro rursus idem Manes sententiam producit, dicens: Scio spiritum salua-
 ri absque corpore: hoc enim, inquit, docet Apostolus, dicens: Omnino auditur inter
 uos scortatio, & talis scortatio, quæ neque inter gentes nominatur, ut aliquis uxo-
 rem patris habeat. Et uos inflati estis, & non potius luxistis, ut tolleretur de medio
 uestrum, qui hoc facinus perpetravit. Ego quidem absens corpore, præsens autem
 spiritu, iam iudicaui eum qui hoc facinus perpetravit, ut congregatis uobis & Do-
 mino cum meo spiritu, tradatur talis satanae in interitum carnis, ut spiritus saluetur
 in die Domini. Interitus autem in carne est, perfecta abolitio. Quomodo igitur
 abolita carne in manu diaboli, & seruato spiritu, amplius erit resurrectio corporum
 aut carnis? Et non nouit imperitus ille in omnibus, quod opera carnis sunt, scorta-
 tio, adulterium, petulantia, & his similia. Et non de ipsa carne dicit, sed de operibus
 carnis. Etenim quando operabitur scortationem, caro ipsa operatur. Si uerò habue-
 rit continentiam, non amplius caro est, sed caro in spiritum transmutata est. Quem
 admodum etiam Apostolus dicit: Qui ab initio coniunxit ambos, dixit: Quapro-
 pter relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt
 duo in carnem unam. Quare qui adhæret scorto, unum corpus est: & qui adhæret
 Domino, unus spiritus est. Igitur qui scortationem operatur, caro factus est: non
 solum ipsa caro, sed omnia, & anima & alia, caro fiunt. Adhærens enim scorto, caro
 factus est: & quum sit carnalis, caro omnino uocatur. Qui uerò adhæret Domino,
 unus spiritus est, hoc est corpus & anima, & omnia quæ sunt in homine, unus spi-
 ritus sunt in Domino. Et de hoc legem ferens idem Apostolus, dicit: Deus posuit in
 corpore omnia membra, unumquodque sicut uoluit. Et uide quomodo confite-
 tur Deum creatorem corporis, & positorem partium in nobis, sicut uoluit propria
 sapientia ac bonitate. Deinde pro exēplo nostri corporis proponit corpus CHRI-
 STI, quod & nos corpus CHRISTI sumus, & membra ex parte, & ecclesia Dei,
 quæ est corpus CHRISTI. Si itaque corpus CHRISTI ipsa Ecclesia, agglutina-
 ta & adhærens spiritui, hoc est Domino, unus spiritus est, qui sanè ab ipsa delinquit,
 à spiritu elapsus, caro factus est omnino corpore & anima, & si quid est in ipso.
 Alioqui quomodo possit pars tradi satanae, & pars non tradi? Non enim dixit, ut
 tradatur caro satanae, sed ut tradatur talis. Qui uerò dicit, talis, integrum hominem
 cum anima & omnibus, quæ sunt in homine, tradidit. Si uerò totum tradidit, to-
 tam carnem pronunciauit, spiritum uerò indicauit saluari in diem Domini. Quo
 uerò non in culpa esset ecclesia ipsius delicti hominis, qui deliquit ac errauit, & in-
 quinaretur tota Ecclesia unius delicto, dicit: Ut tradatur is qui deliquit, ut spi-
 ritus, hoc est tota Ecclesia, saluetur. At, inquit, scriptum est, Caro & sanguis regnum
 Dei non possidebunt, & in hoc se aliquid dicere putat. Etenim reuera non potest
 scortatio regnum cœlorum possidere, neque adulterium atque petulantia, neque
 simulachrorum cultus, hoc est caro & sanguis. Si uerò de carne & sanguine di-
 ctum hoc putas esse ipsam carnem, quomodo amplius impletur id quod dictum
 est: Quicumque receperunt ipsum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex
 sanguinibus, neque ex carne geniti sunt, sed ex Deo. Quis in mundo genitus est
 sine carne? Sed quoniam transmutatae sunt mentes, non naturæ eorum qui ex
 matrum ac patrum carne ac sanguine geniti sunt, & geniti sunt secunda natiuitate,
 que

*Caro et san-
guis regnū
Dei nō pos-
sident, quomodo
accipiendū.*

A quæ contingit ex generatione Domini per spiritum & ignem, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quemadmodum igitur hi ex carne geniti sunt, & ex sanguine, & non amplius reputatur natiuitas ex carne & sanguine, propter mutationem iusticiæ, & quidem in carne & sanguine, sicut dicit, In carne enim obambulantes, non secundum carnem militamus. Igitur est caro, quæ non secundum carnem militat. Et propterea dicit, carnem & sanguinem non possidere regnum cælorum, non de carne hac, quæ laboribus fatigata est, quæ sanctificata est, & Deo complacuit, sed de ea quæ in peccatis uersata est. Alioquin quomodo impletur, quod dictum est? Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Clarius autem de hoc idem Apostolus indicans, ut ne aliqui seducantur, & pro malis operibus de corporis formatione ex resurrectione desperent, dicit: Mortificate membra uestra terrestria, quæ sunt, scortatio, adulterium, petulantia, &c.

*

Sed & eos qui uisi sunt Galilæis, & dixerunt, Hic IESVS quem uidistis à uobis assumi, sic ueniet quomodo uidistis ipsum assumi. Caterum ex relatis omnibus possunt hi, qui intelligentia præditi sunt, sententiam cognoscere in omnibus ueritatis sermonibus, & in prædicti appellati Manichæi mendacis, quum etiam si non alicuius testimonij mentionem fecissemus, ex duobus aut tribus testimonijs quæ produximus, omnia ipsius falsa deprehendantur. Nos autem magnam uiam asperam & periculosos locos huius Amphibœnæ ac perniciosæ feræ emensi (quæ nimirum Cenchritis est, à multis similitudinibus ad decipiendos uidentes uariiegata, & occultum aculeatum ac uenenum eiaculantem fontem habens, qui ex omnibus procedit. Quandoquidem enim cum Græcis Græcus est, Solem adorans & Lunam, & astra, & demones, Græcus hic uir ô charissimè existit, & hæresis ipsius Græcorum dogmata recenset. Magorum quoque dogmata nouit, & in ipsis uolutatur. Astronomos laudat, eorum dogmata curiose inuestigans. Solum CHRISTI nomen uerbis iactat. Quemadmodum etiam ipse Cenchritis serpens, occultat quidem uenenum, uerum decipit per uarietatem, dum in medio multorum nostrorum uersatur, & his quæ adsunt assimilatur) postquam in uirtute Dei, per lignum ueritatis & sanguinem CHRISTI, & per corpus, quod ex Maria uerè genitum est, & per mortuorum resurrectionem, & per confessionem unius unitatis, caput draconis in aqua contriuius, hac multorum capitum hæresi retrò fugata, & capite ipsius contuso, Deo quidem grati esse perseueremus, ad sequentes uerò hæreses progredi festinemus, Deum inuocantes infirmitatis nostræ adiutorem, quo ubi promissa perfecimus, perfectè Deo gratias agamus.

Cenchritis
serpens.

Contra Hieracitas, hæresim LXVII.

Post flagitiosam hanc, & uenenum supra omnem hæresim eiaculantem, Barbaricam Manis illius reptiliformis doctrinæ emissionem, surrexit quidam Hierax nomine, à quo appellati sunt Hieracitæ. Hic in Leonto Aegypti uiuit, non exiguæ eruditionis, & Græcæ totius doctrinæ studijs exercitatus, & in medicina sophisticated, alijsq; omnibus Aegyptiorum ac Græcorum disciplinis exactè uersatus, Deniq; & Astronomiam & Magiam attigerat. Experientissimus enim fuit multarum doctrinarum, & in exponendo ac narrando, uelut indicant ipsius orationes. Egregiè uerò nouit Aegyptiorum linguam, erat enim uir Aegyptius. Sed & in Græca non modicè clarus erat, omnibusq; modis acutus. Et fuit sanè Christianus, uerum non permansit in politia CHRISTI: impegit enim, & lapsus excidit. Nam hic, ut clarè dicam, à ueteri ac nouo Testamento discedens, & in ipsa expositiones faciens, docuit à seipso, à propria uanitate quod ipsi uisum est, & quod ipsi in mentem uenit. Vult enim etiam ipse carnem non resurgere penitus, sed animam solam. Spiritalem autem resurrectionem asserit, & quæcunq; sunt ex diuinis Scripturis in mentem suam collecta, ita in seipso coaceruauit absurda signemeta, omnia mala machinatus ad hæresis suæ confirmationem. Erat autè uir admirandus ob suam exer-

Hierax

E ; citatio

citationem in pietate, & qui animas persuadere posset, Multi enim pietatis exerci-
tatores statim ab ipso seducti sunt. Arbitror autem, quod de resurrectione mor-
tuo-
Origenes. tuorum, quod carnis resurrectionem negauit, ab Origene occasionem accepit, aut
ex sua ipsius mente hoc euomuit. Non admittit hic nuptias, & asserit has esse ue-
teris Testamenti. Abraham enim & Isaac & Iacob, & Moyses & Aaron, & omnes
sanctos, Esaiam item ac Hieremiam similiter suscipit, & pro Prophetis habet. Et
Nuptiere- concessum esse ait in ueteri Testamento, nuptias contrahere, uerum à CHRISTI
probata. aduentu non amplius nuptias admitti, neque posse ipsas possidere regnum celo-
rum. Quid enim noui, inquit, ut faceret, uenit Verbum? Aut quid noui ut prædica-
ret uenit unigenitus, & ut perpetraret? Si enim de timore Dei, hoc habebat lex. Si
uerò de nuptiis, prædicauerunt has Scripturæ. Si autem de inuidia & auaricia ac in-
iusticia, hæc omnia continet uetus Testamentum. At, ut unum hoc solum perpe-
traret, uenit: nempe ut prædicaret continentiam in mundo, & sibi ipsi eligeret ca-
stitatem & continentiam, sine hoc uerò non posse uiuere. Occasionem autem & præ-
textus undiquaque colligit: nempe quum dicit, Et sanctificationem uestram, sine
qua nemo Deum uidebit. Si uerò quis dixerit ad ipsum, Quomodo Apostolus
dixit, Venerande sunt nuptiæ, & lectus impollutus, scortatores autem & mœchos
iudicabit Deus? tunc statim infert, dicens: At paululum progressus dicit, Innupta
curat ea quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Quæ uerò nupta est, curat
Virginita- ea quæ mundi sunt, quomodo placeat uiro. Diuisa est uxor & uirgo. Si igitur est
tis laus. diuisio, quomodo potest ubi diuisio est, simul communicare? Et si Deo non pla-
cet, sed uiro, quomodo potest à Deo acquirere hæreditatem? Propter scortatio-
nem, inquit, unusquisque suam uxorem habeat: non laudans nuptias post aduen-
tum, sed compatiens, ut ne in ampliorē perniciem incidant. Sunt enim eunuchi,
qui se ipsos castrarunt propter regnum celorum. Et uolo, inquit, omnes esse sicut
me ipsum. Et simile est regnum celorum decem uirginibus, quinque fatuis, & quin-
que prudentibus. Prudentes uirgines, fatuæ uirgines, attamen uirgines, regno coe-
lorum assimilantur, & non dixit nuptæ. Multa uerò huiusmodi sibi ipsi coacer-
uat, quo uidelicet nuptias reiiciat. Porro pueros morientes ante cognitionē non
suscipit, sed reiicit ipsos à destinata spe. Asserit enim, hos non fieri hæredes regni
celorum, quandoquidem, inquit, non decertarunt. Si enim certauerit quis, non co-
ronatur nisi legitime certauerit. Si itaque & qui certat non coronatur, nisi legiti-
me certauerit, quanto magis hi, qui nondum ad certamen uocati sunt? Non cre-
dit idem paradysum esse sensibilem, quemadmodum sanè & Origenes, neque mor-
tuo-
rum, uelut dixi, resurrectionem per carnem. Sed resurrectionem quidem
mortuo-
rum dicit, uerum animarum resurrectionem, & spirituale quoddam fa-
bulamentum asserit. Nemo autem cum ipsis conuersationem habet, nisi fuerit
uirgo, aut solitariam uitam degens, aut continens, aut uidua. At uerò de Patre &
Filio ac sancto Spiritu non asserit secundum Origenis sententiam. Sed credit reue-
ra Filium ex Patre genitum, & de Spiritu sancto, quod sit ex Patre. Adseruit autem
hic, uelut supra à me in Melchisedecianorū hæresi ostensum est, de Spiritu sancto,
quod ipse est Melchisedec, eo quod (inquit) dictum est, Intercedit ineffabilibus su-
Melchise- spiriis pro nobis. Et quis est hic, quam is qui manet sacerdos in æternum? At sa-
dec spiritus cerdos in æternum est, eo quod intercedit. Hunc autem spiritum obuiam uenisse
sanctus ha- ipsi Abraam illo tempore. Quandoquidem enim similis est filio, ob id, inquit Apo-
bitus. stolus, sine patre, sine matre, absque genealogia. Sine matre, inquit, quia non habet
matrem in celo. Sine patre, inquit, quia in terra non habuit patrem. Verum assimi-
latus filio Dei, manet sacerdos in æternum. Et multa nugans de sancto Spiritu, ma-
gnum opus in tractatione de hoc impleuit. Vult autem perfectam ipsius confirma-
tionem facere ex Ascensorio Esaiæ, nimirum uelut in Ascensorio appellato ille di-
xit, nempe: Ostendit mihi angelus obambulans coram me, & ostendit mihi, ac di-
xit: Quis est ille ad dexteram Dei? & dixi, Tu nosti Domine. & ait: Hic est unige-
nitus ille dilectus, Et quis est ille alter similis ipsi ex sinistris? & dixit, Tu cognoscis,
hic

A hic est sanctus Spiritus, qui loquitur in te, & in Prophetis. & erat, inquit, similis unigenito. Ex hoc uult confirmare, id quod dictum est, Assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum. Quanta igitur possit mens nostra etiam de hoc tractare, ad confictam ipsius sententiam reuellendam? At uerò hic senex mortuus est, scripsit autem Græcè & Aegyptiacè Expositiones opificij sex dierum, fabulis quibusdam cōfictis & fastuosis allegorijs. Id quod & in alijs fecit, quæ à Scriptura composuit. Psalmos etiam multos recentes confinxit. Cæterum multi ex ipsis ueris eius dogmatis sectatoribus, animatis non uescuntur. Ipse uerò Hierax, siue Hieracas, reuera multam exercitationem habuit: uerum discipuli eius post ipsum, per simulationem. Ille equidem ab omnibus edulijs abstinebat, & à uino, seque exercebat in studijs pietatis. Quidam de ipso tradunt, quod supra nonaginta annos uixerit, & usque ad diem qua mortuus est pulchrè scripserit. Erat enim Calligraphus, hoc est, scriptor pulchros literarum characteres ducens in scribendis libris. Mansit enim occur-
Calligra-
phi.
lus ipsius constans, & illæsus. Age uerò consideremus etiam huius zizania, quali diuini uerbi sententia connectamus ac dissipemus uenenatum hoc reptile, instar scorpionis antè & retrò feriens, ex duobus Testamētis sibi ipsi accumulans ea quæ spectant ad læsionem: non quemadmodum habent diuini sermones, sed sicut adulterina ipsius intelligentia, lucida tenebricose intelligebat. Neque enim reprehēdi meretur mel, neque amarum est, neque cibi ex Deo creati, meliores illi, uerum febrienti cuiusdam datī, amari in ore ipsius apparent: non ut sint dulcia amara facta, sed quod gustus febrientis faciat amara ea quæ ipsi exhibentur. Ita etiam omnis qui à ueritate excidit, non à ueritate deceptus est, sed ueritatem falsis ratiocinationibus gustauit, ipsamque in amaritudinem transmutauit. Videamus autem de pueris quid dicamus, de his qui statim in Bethleem Iudææ occisi sunt propter CHRISTVM. Num regni cœlorum exortes sunt tales, aut participes: participes igitur sunt hi, quum sint irreprehensibiles. Si enim non sunt participes, ergo causa ipsis Domini fuit: propter ipsum enim occisi sunt. Si uerò occisi sunt propter ipsum, ita ut nō peruenerint ad certandum, neque acceperint brauium, ergo ipsius aduentus magis in perniciem mundi contigit, quando quidem causa fuit ut immaturi infantes e uita discederent, supplicio affecti, & in regias minas collapsi, ut ne peruenirēt ad certamen, quo præmia ferrent. Videamus autem & alias speculationes. Accerse mihi Solomonem beatum illum ac sapientissimum, ad Hieracem hunc confutandum. Adsis prophetarum beatissime, qui accepisti à Domino effusionem cordis ac sapientiæ, uelut arenam iuxta littus maris, quidnam de pueris sentis. & inquit, Senectus enim uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero supputata. Verum canicies est prudētia hominibus, & ætas senectutis uita immaculata. Cum fuerit irreprehensibilis, à Deo dilectus est: & quum uixerit inter peccatores, translatus est. Raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius, aut dolus deciperet animam ipsius. Inuidia enim maliciæ obscurat bona, & cogitatio concupiscentiæ transmutat mentem innocentem. Perfectus in breui expleuit tempora multa, ut dicat, Mortuus est iuuenis, impleuit tempora longa. Complacens enim erat Domino anima ipsius, propterea festinauit ex medio iniquitatis. Et ad Hieremiam dicit Dominus: Antequam ego formarem te in utero, noui te: & antequam exires tu ex utero, sanctificaui te. Videamus autem & ipsum Saluatorem, ueridicum os illud, quod omnia cognoscit. Adsis Domine, auxilium fer menti nostræ, & redargue Hieracem, eiusque petulantiam. Accesserunt ad ipsum (inquit) pueri, ut imponeret ipsis manus, & benediceret, uerum discipuli repellebant ipsos, & impediebant. Hic uerò ad illos dicebat, Sinite pueros, & ne prohibete ipsos uenire ad me: talium enim est regnum cœlorum. Et, ut ne solum puerorum esse intelligeretur regnum cœlorum, & non omnis ætatis, ab ipsis quidem initium facit: his uerò qui similes ipsorum sunt, largitus est ut cum ipsis habeant hæreditatem. Si enim hi, qui secundum ipsos sunt, habent regnum, quanto magis illi, qui exemplaria sunt eorum, qui secundum ipsos sunt. Et corruit fabulosus
Pueros sal-
uos fieri.

ipsius sermo. Omnium enim miseretur Dominus. Custodit enim pueros Domini. Et pueri laudant Dominum. Et pueri prædicauerunt, Hosanna in excelsis. Benedictus qui uenit in nomine Domini. Et, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Et quot sunt huiusmodi? At de carnis resurrectione, quomodo non erit carnis resurrectio, o uanè sapiens Hierax. Ipsum enim nomen loquutionis uim ostendit. Non enim eius, quod non cecidit, resurrectionem uocat. Quale autè est quod cecidit, quale quod sepultum est, quale quod dissolutum est? Certè corpus, & non anima. Anima itaque non cadit, neq; sepelitur, & quot possint de hoc dici? Animæ enim resurrectio non uocatur, sed corpus est quod resurgit. Cæterum de electione, per quam uenit Saluator, ut eligeret uirginitatem, & continentiam ac castitatem, cui non est manifestum, quod est electio etiam sanctæ catholicæ ac apostolicæ ecclesiæ gloriatio: Sed & eos qui uenerandas nuptias contraxerunt, elegit, unumquemq; enim in proprio ordine saluare solet. Quomodo enim non erunt uenerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cælorum, quum uocatus sit Saluator ipse ad nuptias, ut nuptias benediceret? Siquidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profectò nuptiarum exolutor fuisset, & qui nō suscipit unumquemq; iuxta debilitatis ipsius ueniam. Venerandæ igitur sunt nuptiæ, quoniam ipse illas decreuit. Quare accedit ad nuptias, ut obturet ora eorum qui loquuntur contra ueritatem. Isthic enim primum signū edidit IESVS in Cana Galilææ, aqua in uinum cōmutata. Sicut enim exortus est à uirgine, ut ostenderet lumen à uirgine orbi terrarum exortum: ita etiam primum signum in nuptiis fecit in Cana Galilææ, quo uirginitatem quidem honoraret per partū, & luminis iactum per ipsam exortum: nuptias uerò honoraret per diuina signa, quæ in nuptiis primum fecit, aqua in merum transmutata. Similiter autem si alienæ essent nuptiæ, quomodo gentium doctor præcipit, dum dicit, Iuniores uiduas reijce: postquam enim lasciuiuerunt contra CHRISTVM, nubere uolunt, habentes condemnationem, quod primam fidem reiecerunt. Quid igitur dicit, quàm nubant, liberos gignent, domum gubernent? Si igitur hæc admittit, quomodo apud te o Hierax nuptiæ reijciunt post aduentum CHRISTI in carne? At uerò de Melchisedec quod asseris, quod ipse est spiritus. Itaq; uenit spiritus, & assumpsit carnem. Non igitur amplius unigenitus solus genitus est secundum carnem, sed etiam spiritus. Si uerò genitus est spiritus secundum carnem, ecce Maria est, quæ genuit Salvatore, dicat Hierax, ubi est ea quæ genuit spiritum? & in eo quod dixit, Assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum: non amplius de Spiritu sancto est sermo. Non enim dixit, Similis filio Dei, sed Assimilatus. At assimilatus posteriorem ductum habet. Si uerò post tempus Abrahæ Spiritus assimilatur CHRISTO, ergo non erat aliquando, & propterea assimilatur filio Dei. Et quomodo sine patre esse potest? Si enim per se existens est Spiritus, & non est propria essentia deitatis, meritò sanè sine patre ostendi poterit. Nam reuera quidem unigenitus filius est, & fratrem non habet, filius uerò Dei est. At etiam si non dicimus Spiritum genitum, quoniam unigenitus est filius, tamen Spiritum ex patre procedentem, & de meo accipientem, dicit CHRISTVS. Qui itaq; ex patre procedit, & de meo accipit, sine patre esse non potest. Si uerò dixerit, sine matre in cælo, & sine patre in terra, potest hoc etiam de Salvatore dici. Quo modo ad finem Apostolus loquitur, dum ait: At is qui genealogiā ex ipsis non habet, decimas accepit ab Abraham patriarcha. Nam uox, Ex ipsis, certitudinis indicium est. Qui enim ex filiis Israel genus non ducebat, ex alijs omnino gentibus genus habebat: uerum eo quod non scripti sunt ipsius pater ac mater, inde adeò alia pro alijs imaginantur ueritatis calumniatores. Nos autem & matrem ipsius in traditionibus reperimus, itemque patrem. Erat enim hic ex generibus Sidonis & Chananaeorum. Corruit itaque fabulosus ipsius sermo, & uana est etiam ipsius uita ac conuersatio. Non enim in inanimatis exerceri cum parua fide, hoc uitæ & spei salutis est doctrina. Omnia enim, inquit, ad gloriam Dei fiant. Sed de his etiam ipsum contentum esse arbitror. Contriuimus enim scorpij alas, & uires

Resurre-
ctio carnis.

Nuptiæ ue-
nerandæ.

Melchise-
dec non est
Spiritus san-
ctus.

Melchise-
dec pater
et mater
ac genus.

A & uires ipsius detrahimus. Serpens enim alatus hic est, & scorpis alas habens secundum multos modos, & uolans, & imitans quidem Ecclesiae uirginitatem, non habens autem puram conscientiam. De hoc enim & similibus eius impletur illud, Caetero notatam habentium conscientiam, prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abstinere à cibis quos Deus fecit ad sumendum. Et sanctificanti quidem per uerbum & praesentiam Dei uiuentis, quia omnia bona & iucunda, & nihil reijci meretur apud Deum. Subsannantur autem perfectissimè propter eas, quas habent singuli coinductas mulieres, de quibus gloriari solent se habere ipsas ad ministerium. Sed cum & huius, uelut dixi, alas detraxerimus, & caput ligno uitae contriuerimus, hoc est cruce Domini nostri IESU CHRISTI, ad sequentes procedamus, inuocantes ipsum Deum auxiliarium, ad reliquarum haereseon confutationem ac euerfionem, quae ab ipsis frustra in mundum sunt introductae.

Meletij Aegyptij secta L X V I I I.

Meletianorum contubernium quoddam in Aegyptiorum regione est, à Meletio quodam episcopo in Thebaide, catholicae Ecclesiae, ac rectae fidei: non enim immutata est fides ipsius in aliquo tempore à sancta catholica Ecclesia. Hic Meletius contemporaneus praedicti Hieracis fuit, & deinceps successit: fuit item sancti Petri Alexandriae episcopi contemporaneus. Et hi omnes tempore persecutionis fuerunt, quae facta est tempore Diocletiani & Maximiani. At uero Meletij causa hoc modo se habet. Sectam fecit, non tamen à fide discessit. Hic in tempore persecutionis una cum Petro sancto episcopo & martyre, & alijs martyribus captus est, ab his qui ad hoc à rege destinati erant, nempe à ducibus Alexandriae & Aegypti eius temporis. Erat autem Cultianus praeses Thebaidis, Alexandriae uero Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat una cum praedictis martyribus, ac Petro Alexandriae archiepiscopo. Videbatur autem & Meletius praeminere inter episcopos Aegypti, ut qui secundum locum habebat post Petrum in archiepiscopatu, uelut adiuuandi eius gratia, sub ipso existens, & sub ipso ecclesiastica curans. Hic enim mos obtinet, ut Alexandriae episcopus totius Aegypti ac Thebaidis, Mareotae quae ac Libya, Ammoniacae ac Mareotidis ac Pentapolis, ecclesiasticam habeat administrationem. Postquam igitur capti hi omnes martyrij gratia in carcere degebant, & multo tempore conclusi mansissent, alij uero ante ipsos traditi martyrij testimonium subiissent, & honorem praemij acceperant ac obdormiissent, hi uero, uelut principes ac maiores, in posterum seruarentur, quum aliqui quidem martyrium subiissent, alij uero à martyrio excidissent, & nefarium idolorum cultum fecissent, & coacti etiam sacrificassent, qui sanè lapsi sunt, sacrificaruntque ac transcenderunt, accesserunt ad confessores ac martyres, quocumque misericordiam assequerentur per poenitentiam, partim milites, partim clerici, diuersae sortis, partim presbyteri & diaconi, atque alij, commotio facta est inter martyres, & tumultus non uulgaris: quum alij dicerent, semel lapsos, & qui abnegassent, & in fortitudine non permansissent, neque decertassent, non oportere dignos fieri poenitentiam, ut ne etiam hi, qui adhuc restarent, minus curarèt increpationem ac poenam, propter talem ueniam citius ipsis datam, atque sic prauaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam Graecisini operationem deuenirent. Et erat sanè rationi consentaneum hoc, quod ab ipsis confessoribus dicebatur. Erant autem hi, qui hoc dicebant, Meletius & Peleus, & quidam alij plures martyres ac confessores una cum ipsis. Zelum itaque pro Deo ostendentes, uidelicet haec dicebant. Pronunciabant autem, finita persecutione post multum tempus dandam esse praedictis poenitentiae locum, in tempore factae pacis, si reuera poenitentiam agant, & poenitentiae suae fructum ostendant: non tamen ut unusquisque exciperetur in propriam sortem, sed post temporis spacium colligeretur in Ecclesiam, & in communiatem, & in contubernium, at non in sortes. Et erat hoc ex ueritatis amore profectum, & zeli plenum. At uero sanctissimus Petrus, misericordia praeditus, & uelut pater omnium existens, rogabat, ac supplicabat, dicens: Suscipiamus ipsos

Poenitentia ratio.

fos pœnitentes, & ordinemus ipsis pœnitentiã, ut assideant Ecclesię, & ne auerſe-
mur ipsos, neq; sortem, uelut fama ad nos perlata habet, ne fortẽ qui semel ad con-
fusionem prae imbecillitate ac infirmitate à diabolo concussi ac conquassati sunt,
etiam propter temporis moram perfectẽ subuertantur, & non sanentur, uelut scri-
ptum est, Non debere claudum subuerti, sed potius curari. Et erat quidem Petri o-
ratiõ, pro misericordia ac humanitate: uerũ Meletij, & eorum qui ipsi adhære-
bant, pro ueritate & zelo. Hinc propter faciem argumenti, quod ab utrifq; pium
uidebatur, facta est secta: his quidem hoc asserentibus, illis uerò illud alterum.

*Secta quo-
modo facta
sit.*

Quando enim uideret Petrus archiepiscopus, quod Meletius cum suis zelo diui-
no nimium ducti, resisterent consilio humanitatis ipsius, ipse Petrus uelum erexit,
in medio carcere pallio expulso, hoc est Iodice, & præconium fecit. Qui mecum
sentiant, inquit, accedant ad me: & qui Meletij sententiæ adherent, ad Meletium
tranſeant. Et distributa est multitudo ad Meletium, episcoporum ac monachorum
& presbyterorum atq; aliorum ordinum. Pauci uerò omnino ad Petrum diuerter-
unt archiepiscopum, episcopi, & alij pauci. Et de cætero hi priuatim preces facie-
bant, & illi priuatim item. Sed & alia sacrificia similiter singuli seorsim perficiebãt.
Contigit autem Petrum martyriũ subire, & decessit beatus ille, successore relicto
Alexandro in Alexandria: hic enim successit in throno post prædictum Petrum.

*Ecclesia ca-
tholica.
Ecclesia
martyrum.*

Meletius autem & alij multi in exilium relegati sunt, exterminati in Phoenesia me-
talla, & tunc de cætero, qui sequebantur, confessores cum Meletio erant. Et ipse
Meletius in carcere in profectione per singulas regiones ac singulos locos tran-
siens, constituēbat clericos, episcoposque, ac presbyteros & diaconos, & ædifica-
bat proprias Ecclesias: & neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his.

Inscribebant autem singuli in propria Ecclesia, qui quidem Petro successerunt, ue-
teres habentes Ecclesias, Ecclesia Catholica: qui uerò Meletio adhærebant, Eccle-
sia martyrum. Vnde & in Eleutheropoli, & in Gaza, atque Aelia, quum accessis-
set idem Meletius, multos sic elegit. Et contigit ut ipse multum temporis tereret
in prædictis metallis. At interim liberantur à metallis confessores, tum qui Petri
partium erant: multi enim adhuc supererant tum Meletij sectatores: neque enim
in metallis inter se communitatem habebant, aut simul preces fundebant. Con-
tingit autem, Meletium adhuc ad tempus in mundo uitam agere, ut etiam florue-
rit cum Alexandro Petri successore, & in amicitia eius esset, curaretque res Eccle-
siæ ac fidei. Dixit enim saepe, Nihil habui diuersum, aut alteratum. Hic Mele-
tius in Alexandria existens, & ad tempus illic degens, propriam habens commu-
nionem cum suis, Arium deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quod depre-
hendisset Arium in ipsius narrationibus extra propositum fidei transgressum. Erat
enim hic in Baucalide Ecclesia sic appellata in Alexandria presbyter. In singulos
enim dies presbyter est destinatus. nam multæ ecclesię erant, nunc autem sunt plu-
res, & ipsi Ecclesia tradita erat, etiam si alius cum ipso esset. Qua uerò de causa hoc
fiebat suo loco dicemus exacte, quando hoc opus fuerit. Postquam igitur depre-
hendit Arium Alexander, conuocatis illico episcopis ac synodo, quærebat de fi-
de, & exigebat ab Ario de cõcepta in ipso falsæ opinionis pernicie responsionem.

*Arij impu-
dencia.*

Arius uerò non negauit, sed cum perfrecta fronte, uelut res habebat, ita respondit.
Et expellit ipsum Alexāder ex Ecclesia, expelliturq; cum ipso magna multitudo,
quia ab ipso polluti erant, tum in uirginitate degentium, tum aliorum clericorum.
Arius autem fugitiuus ad Palæstinam iter arripit. Quum autem ad Nicomediam
peruenisset, illincq; epistolas ad Alexandrum scripsisset, non discessit ab insana fal-
se opinionis sue sententia. Verum pauco interposito tempore idem Alexāder san-
ctus Alexandriæ episcopus rei Christianæ curam gerens, & beatum Constantinũ
commouit, & synodum in urbe Nicæa conuocauit, & reprobata est Arij hæresis,
post ipsius mortem. Primum enim negabat coram facie beati regis Constantini, &
per iuramenta simulabat ex ironia orthodoxæ fidei uerba. Cum aut dixisset rex ad
ipsum, Siquidem iuste iuras, fidem reperiāt tuum iusiurandũ, & insons eas: si uerò
dolo-

A dolose ac fraudulenter, is contra quem iurasti, de te ultionem sumat. Id quod non longè postea ipsi contigit, uelut postea dicemus. Itaq; hic Arrius conspirans cum Eusebio Nicomediae episcopo eadem sentiente, delatus est ad eundem regem, uelut qui negasset, & haeresim suam reprobasset. Vnde iubet, & committit Eusebio, ut eundem simul adducat ad Constantinopolim, tempore Alexandri episcopi Constantinopolis, & idem nomen habentis cum Alexandriae episcopo. Iam uerò beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij praedicti confessoris, zelo contra sectam ac dissidium Ecclesiae assumpto, undiq; priuatim inter communiatem habentes, & à Meletio relictos, turbare uidebatur, continereq; ac cogere, ut ne ab una Ecclesia dissentirent. Illi uerò non uolentes turbas mouebant, ac tumultus excitabant. Et cum sic premerentur ac continerentur à beato Alexandro, aggrediuntur quidam ex ipsis principes ac primas ferentes, tum in pietate, tum in uita, & profiscuntur in comitatum colloqui gratia, quo assequantur, ut & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediuntur. Erat aut Paphnutius quidam, magnus uir Anachoreta, & ipse filius foeminae, quae confessionem fecerat, imò etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat, & Iohannes episcopus ipsorum, uir & ipse uenerandissimus, & Callinicus in Pelusio episcopus, & alij quidam, qui hoc fecerunt, qui sanè profecti ac delati ad regem repellabantur ac reijciebantur. Qui enim in palatio erant, audito Meletianorum nomine, & ignorantes quid nam esset tale, non permittebant ipsis colloqui regi. Et in hoc contigit, ut Paphnutius, & Iohannes, ac reliqui multum tempus tererent in partibus Constantinopolis ac Nicomediae. Tunc uerò in amicitiam ueniunt cum Eusebio Nicomediae episcopo, & causam suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ipsum dicendi libertatē apud regem Constantinum habere, rogantq; ipsum ut regi per ipsum notifient. Hic uerò postquam promississet se ad regem delaturum esse ipsos, & negotium quod petierant curaturum, petit uicissim ab ipsis hanc petitionem, ut suscipiant Arrium secum in societatem, nimirum qui simulatē et per ironiam poenitentiam egerat. Hi uerò pollicentur se suscepturos esse ipsum. Atq; hinc defert ipsos ad regem Eusebius, & causam ipsorum regi exponit, & conceditur Meletianis, ut ex eo tempore per se communionem habeant, & à nullis impediuntur. Atq; utinam iidem Meletiani, qui summam iusticiam ueritatis demonstrabant, cum lapsis post actam poenitentiam communionem habuissent potius, quam cum Arrio & sectatoribus ipsius. Contigit enim ipsis hoc iuxta prouerbiū, Fugientes fumum in ignem inciderunt. Neque enim Arrius potuisset habere statum & dicendi libertatem, nisi per huiusmodi occasionem: quae mala coniunctio contigit ipsis usq; in hunc diem. Permisti enim sunt hi, qui quondam purè degebant, & summè iusti erant, ac fide Meletiani, cum Arrij discipulis, & plerique iam inquinati sunt mala Arrij fide, à fide emoti in his temporibus. Quidam uerò etiam si manserint in uera fide, nō tamen alieni sunt à coenosis sordibus, propter societatem cum Arrio & Arrianis. Ceterum à praedicta occasione habuit coniunctio Meletij & Arrianorum originem. Verum modo dico tempore interiecto, uelut promisi me relaturum esse, hic rem ipsam recensabo. Cum cogeretur Alexander Constantinopolis episcopus in communionem suscipere Arrium, & ipse oraret ac suspiraret, & flecteret genua, circa horam nonā in sabbato in altari, Eusebius autē diceret, Nisi uolueris hunc ipsum ultrò in societatem communem suscipere, te inuito crastina die mecum ingredietur, Dominica autem iam insequabatur. Sicut autem dixi, cum orasset Alexander, ac rogasset Dominum, ut aut ipsum auferret, ne unā cum Arrio, qui contra Dominum maledicta effudisset, coinquinaretur, aut miraculum faceret, uelut in generatione ac generatione facere solet, non ita longè postea uotum sancti implebatur. Nam noctu Arrius ad fellam progressus necessarij oneris deponendi gratia, crepuit, quemadmodum & Iudas quondam. Atq; sic finem adeptus est in loco immundo ac graueolenti. Post hoc autem tempus consuebantur ab ipsius discipulis, quae ad Ecclesiae destructionem pertinent. Mortuus est autem Alexander, Alexandriae episcopus, post

Paphnutius
Anachore-
ta.

Prouerbiū.

Arrij mors
uelut Iudae.

post

Athanasius post synodum in Nicæa. Non aderat autem Athanasius post Alexandri mortem, **A** erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & demissus fuit ab ipso in comitatum. Quum autem Alexander præcepisset, nullum præficiendum esse nisi Athanasium, uelut ipse, & qui de regula erant, ac tota Ecclesia confitebantur, qui Meletium Aegypti episcopum sequebantur, arrepta occasione, episcopo Alexandria non præfente, nunquam enim Alexandria duos episcopos habuit, uelut aliæ urbes, constitunt pro Alexandro Theonam quendam nomine, qui mensibus tribus peractis mortuus est. Et non longè postea accessit Athanasius post Theonæ obitum, & undiquaque congregatus est Orthodoxorum conuentus, & sic ipsius constitutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui præparatus erat iuxta Dei uoluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium ac præceptum. Hinc incipit Athanasius discruciarī ac tristari, propter Ecclesiæ diuisionem. Persuadebat, adhortabatur, & non admittebant: cogebat, & cogebatur. At sæpe uisitans accedebat propinquas ecclesias, maximè circa Mareoten, & quandoque Meletianis communiatem habentibus contigit, ut ex multitudine diaconus quidam post Athanasium, cum quibusdam ex populo ingrederetur, ac frangeret candelabrum, et pugna oriretur, uelut fama refert. Hinc sanè conspiratio contra Athanasium exorta est, Meletianis accusantibus ac calumniantibus ipsum, aliisque pro alijs proferentibus, Arrianis uerò simul se instruentibus, & seipsos offerentibus, propter inuidiam aduersus sanctam Dei ecclesiam ac rectam fidem, & deferunt rem ad regem Constantinum. Eusebius autem prædictus Nicomediæ episcopus erat totius ipsorum collectionis administrator, ac concinnator detrimenti in Ecclesia, & aduersus papam Athanasium. Accusatores igitur accesserunt regem, & uas quoddam mysteriorum proferant, quod quidam candelabrum, uelut dixi, appellant, aliisque quædam accusabant, asserentes presbyterum quendam Mareotæ Arsenium percussum esse, huius autem manum gladio ab Athanasij populis, aut ipso Athanasio præcisam esse, proferebant enim etiam ipsam manum in comitatu, & ostendebant, quam in loculo asseruabant. Hæc cum rex audisset, indignatione quidem concitabatur. Habebat enim zelum diuinum beatus ille, non tamen nouit quod sycophantæ essent, propter æmulationem, uelut dixi, Arrianorum contra orthodoxam fidem. Iubet autem conuocari synodum in Phœnicie in urbe Tyro. Et iussit iudicare causam hanc Eusebium Cæsareæ episcopum, & alios quosdam: erant autem hi quodammodo magis inclinati ad Arrianorum uanitatē. Et uocati sunt episcopi Aegypti catholice, & sub Athanasio principes quidam uiri ac maiores, & in Deo illustrem uitam habentes. Inter quos erat beatus Potamon, magnus ille Heracleæ episcopus ac confessor, sed & ex Meletianorum partibus, hi qui Athanasium accusabant. Quum autem zelotes esset pro ueritate ac recta fide prædictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui nunquam personam alicuius suscepit: oculo enim in persecutione propter ueritatem orbatus erat, cum uidisset Eusebium sedentem ac iudicantem, & Athanasium stantem, superatus tristitia, & lacrymans ob ea quæ apud ueritatis professores fiunt, inuectus est uoce magna contra Eusebium, ac dixit, Tu sedes Eusebi, & Athanasius innocens existens à te iudicatur, quis tulerit talia? Dic uerò mihi tu, Nonne mecum fuisti in carcere, tempore persecutionis? Et ego quidem oculum amisi pro ueritate, tu uerò nihil mutilatum in corpore habere uideris, neque testimonium per confessionem præbuidisti, sed stetisti uiuens, nulla parte detruncata. Quomodo discessisti è carcere, nisi quod promissisti his, qui necessitatem persecutionis nobis intulerunt, id quod nefarium est te facturum esse, aut sanè fecisti. Hæc ubi audisset Eusebius, indignatione quidem commouebatur, & surrexit ac dissoluit iudicium, dicens: Si huc uenistis, & contra nos talia dicitis, profectò uera dicunt accusatores uestri. Si enim hic tyrannidem exercetis, multo magis in patria uestra hoc facitis. Deinde uerò Eusebius, & qui cum ipso erant, periculū faciunt, ac mittunt duos quosdam Pannoniæ episcopos Arriani dogmatis studiosos, Vrsacium & Valentem, tum in Alexandriam, tum in Mareoten, ubi prædicta facta esse dicebant,

*Papæ etiam
episcopi ap-
pellati.*

*Potamonis
libera lin-
gua.*

*Pannoniæ
episcopi.*

Abant, nempe uasis fracturam & alia pugnae negocia. Hi uero eo profecti, non illa retulerunt, quae uera erant, sed alia pro alijs subiicientes mentiti sunt, & beato papae Athanasio calumnias struxerunt, atque illa ut uera confingentes, ac in literas referentes, ad synodum detulerunt, in qua Eusebius & alij erant, uelut postea ipsi indicarunt poenitentiam agentes Vrsacius ac Valens, una cum libellis profecti ad beatum Iulium Romanum episcopum, pro ratione reddenda de suo errore ac delicto, quod calumnias struxissent papae Athanasio. At suscipe, inquiunt, nos in communitatem, ac ad poenitentiam. Sed & ad ipsum Athanasium iisdem conscriptis confirmationibus usi sunt propter poenitentiam. Quum autem uideret papa Athanasius, qui erat in Tyro, grauem tunc undiquaque imminentem machinationem, priusquam ueniret ad iudicium, aut in conspectum prodiret calumniatorum sibi aduersantium, noctu digressus uenit ad Constantinum in comitatum, ac refert illi ac exponit causam suam. Ille uero adhuc tristitia repletus, & animo uersans num uera dicerent qui accusauerant, & mentiretur qui se excusaret, adhuc indignabatur. Ipso autem indignante, Papa Athanasius grauem sermonem aduersus Regem protulit, nempe, ludicabit Dominus inter me & te, quoniam etiam tu consentis calumniatoribus modestiae nostrae. Hinc contigit ipsum in exilium mitti, & simul ex scriptis ad regem ex synodo, absente enim ipso Athanasio, depositionem ipsius faciunt, &

Prob id quod rex exacerbatu aduersus ipsum tristabatur. Et manet in partibus Italiae annos plures, quam duodecim aut quatuordecim. Multa uero postea percrebuit fama, quod Arsenius, qui quondam inter mortuos a calumniatoribus relatus erat, & cui manum praecisam fuisse dictum erat, inuentus esset in partibus Arabiae, & quod annuiciasset Arsenius omnino seipsum papae Athanasio in exilio degenti. Et quum Athanasius papa latenter ipsum accersiuisset, uelut fama ad nos perlata refert, & ipse Arsenius ad beatum Athanasium uenisset, simulque ad Constantem ac Constantium Constantini filios peruenissent, Athanasius quidem Arsenium ostendit uiuentem, ac duas manus habentem. Et de caetero accusatores non solum calumniae autores reperti sunt, sed etiam sepulcrorum uiolatores, propter manum aliquando ab ipsis circumlatam. Hinc totum negotium ridiculum erat, & admiratio talis ac tantae fabulae ac desperationis. Quid enim quis dixerit de accusatoribus & accusato, & de alijs omnibus, quibus singulis recensendis multum tempus insumpsere. Mortuo autem Constantino, cum Papa Athanasius in multa dicendi libertate, dignationeque ac gratia Romae & per totam Italiam esset, & apud ipsum regem, eiusque filios Constantem ac Constantium, demittitur a duobus regibus post Magni Constantini obitum, dum Constantius esset in Antiochia, atque hoc approbaret. Et nouimus sane proprias literas a tribus regibus scriptas Alexandrinis, & ipsi papae Athanasio. Et sedet rursus in thronum post successorem suum Gregorium ab Arrianis missum, quum in exilio Athanasius esset. Rursus autem insidiae ipsi constructae sunt apud Constantium a Stephano, & expulsus est. Et postea rursus insidiae ipsi constructae sunt a Leontio Apocopo & sodalibus ipsius. Vnde contigit ipsum eijci, & rursus inferri. Georgius enim a Constantio mittitur, & cedit Athanasius occultatus per tempus quoddam, donec Georgius sublatu est, quo tempore regnauit Iulianus, & ad Graecismum conuersus est post obitum Constantij. Cum enim

F tem,

Romaniepi
scopi autho
ritas.

Athanasius
exulat in
Italia.

Iulianus a
postata.
Georgius
Alexandri
nus occisus.

rem, ut mitteretur ad Alexandriae thronum: rex uero ipsum expellere non uellet, A propter populorum turbam, tandem cum mortuus esset papa Athanasius, missus est Lucius, qui multa mala intulit Ecclesiae, ciuitati, populis, episcopis, clericis, qui sub Athanasio fuerant, ac ipsi in singulis Ecclesijs successerant, & Petro, qui post Athanasium constitutus erat successor ipsius in Alexandria. Haec usque in hunc diem acta sunt, alijs episcopis presbyterisque ac diaconis in exilium pulsas, alijs uero capitale supplicium passis in Alexandria, alijs cum bestijs in pugnam commissis, his uero qui uirginitatem exercent occisis, & multis alijs interemptis. In his hucusque agitur ecclesia Dei, ex praedicta causa Meletianorum & Arianorum, qui per tales mores seditionem habuerant, & quod ipsorum falsa opinionis congregatio praeuale ret, Arianorum, inquam. Caeterum in confutatione Arij exacte de omnibus tracta bimus. Transgrediar porro & hoc argumentum, & ad ipsam Arianorum haeresim accedam, Deum auxiliariū inuocans, dum cum horrendo hoc ac multiplici reptili pugnam committere tento.

Contra Ariomanitas, haeresim L XIX.

HAec Meletij & sancti Petri Alexandriae episcopi tempora, deinceps insequi-
tur Arius, & qui ab ipso appellati sunt Ariani, qui temporibus sancti Alexan-
dri episcopi & successoris Petri floruit, qui Alexander ipsum Arium per multam
commotionem ac magnas synodos subuertit. Emouit enim ipsum, & eiecit ex Ec-
clesia & ciuitate, uelut magnum malum in uitam productum. Tradunt autem ip-
sum Libyn genere, uerum in Alexandria presbyterum fuisse, qui praefectus erat ec-
clesiae Baucalidis appellatae. Quotquot enim ecclesiae in Alexandria catholicae ec-
clesiae sunt, sub uno archiepiscopo sunt, priuatimque ad has destinati sunt presbyte-
ri, propter ecclesiasticas necessitates, ita ut habitatores uicini sint uniuscuiusque Ec-
clesiae, uicique ac biuia, quae Labra uernacula lingua eorum qui Alexandriam urbem
habitantes, appellantur. Fuit autem hic Arius temporibus Constantini Magni ac bea-
ti regis, filij Constantij senis, qui fuit filius Valeriani regis, qui etiam ipsi cum Dio-
cletiano & Maximiano ac alijs regnauerunt. Omnes autem nouerunt Constanti-
num patrem Constantij & Constantis admirandum fuisse in Christianismo, & fide
patrum apostolica ac prophetica in Ecclesijs, usque ad ipsum Arium non adultera-
ta. Contingit autem ut hic multitudinem discinderet. Hunc enim Arium presbyte-
rum praedicti Alexandri ingressus est spiritus satan, & commouit ipsum (uelut scri-
ptum est) ut contra Ecclesiam puluerem excitaret, & ex seipso ignem accenderet
non uulgarem: qui occupauit omnem fere Romaniam, maxime Orientis partes,
ut usque in hunc diem ipsius haeresis ueram fidem ac Ecclesiam impugnare non ces-
sauerit. At uero illo tempore uidebatur Arius presbyter esse, & fuerunt multi eius
in presbyterio consortes in singulis Ecclesijs. Sunt itaque plures numero in Alexan-
dria, cum ea quae nunc extructa est Caesaria appellata, quae prius Adrianum fuit, &
postea Licinianum gymnasium siue regia. Postea uero temporibus Constantij
uiusum est ipsam aedificare ecclesiam, Gregorio Meletiano & Ariano auspicante,
absolvente autem Athanasio beato, & rectae fidei patre. Imò etiam rursus ab eodẽ
beato Athanasio restituta est eadem ecclesia, quum combusta esset tempore Iuliani.
Sunt autem aliae plures, uelut dixi: ecclesia Dionysij appellata, & Theonae, &
Pierij, & Serapionis, & Dizya, & Mendidij, & Anniani, & Baucalidis, & Abiae.
At in una harum Colluthus quidem erat, in altera Carpones, in alia Sarmatas. Et
Arius praedictus unam ex relatis ecclesijs tenebat. Clarum est autem, quod unus-
quisque horum secundum consuetam communionem populū ipsi concreditum in
narrationibus docens, litem quandam populo immittebant, & alij inclinati erant
ad Arium, alij ad Colluthū, alij ad Carponem, alij ad Sarmatam. Sicut igitur quis-
que exponebat in propria ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud, appellationis ac
laudis ex illis gratia, alij Colluthianos seipsos nominauerunt, alij Arianos. Nam &
Colluthus quaedam peruersa docebat, sed non durauit huius haeresis, sed statim
dispersa est. Quo modo utinam & furiosa Arij fides, imò potius incredulitas, aut
adhuc

adhuc magis mala fides perisset. Elatione enim elatus senex à proposito excidit. Erat autem statura ualde longus, subtristi specie, figuratus uelut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor, per uersutū suum prætectum. Dimidium enim pallium hic semper indutus & stolā, dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas ac blandiēs. Quapropter ualde citò septingentas uirginitatem profectas in unū contraxit, et fama est ipsum etiam presbyteros septem & diaconos duos decem abstraxisse. Et uenenum ipsius statim usque ad Episcopos peruenit. Secundum enim, Pentapolis Episcopū, & alios persuasit, ut simul cum ipso abducerentur. Fiebant autem hæc in Ecclesia, ignorante beato Alexandro Episcopo, donec Meletius Aegypti etiam ipse Archiepiscopus ex Thebaide, de quo iam à me dictum est, reuelaret. Nondū enim res Meletij ad inimicitiam deuenerat. Zelo itaque perductus Meletius, nihil enim alteratus erat in fide, quam solo prætectu ultro-neæ iusticiæ, id quod etiam ipse horrendū in uitam perduxit, uelut iam de ipso diximus, detulit itaque ad aures archiepiscopi Alexandri, archiepiscopus Meletius in Aegypto, uerū subditus Alexandro. Contemporaneus autem hic Meletius fuit Petri beati Episcopi ac martyris, sicut dixi. Vbi igitur significasset de Ario omnia, quomodo discessisset à ueritate, & quod multos polluisset ac perdidisset, corruptis his à recta fide, qui ipsi credidissent, tunc Episcopus accersitū Ariū interrogabat de perlati ad se, an hæc ita haberent. Ille uerò neque hæsitauit, neque timuit, sed ab exordio perfricta fronte omnem suam malam opinionē euomuit, uelut epistolæ ipsius indicat, & examinatio contra ipsum tunc facta. Cōuocat itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam episcopos præsentes, & examinationem huius facit, ac interrogationem. Vbi uerò non persuasus est à ueritate, expellit ipsum ex ecclesia, & ipsum per urbem diffamat. Cum ipso autem distractæ sunt prædictæ uirgines, & clerici prædicti, & alia multa turba. Cum autem uersaretur Arius multo tempore in urbe, statim moritur confessor Meletius, itemque testis ac martyr. Itaque Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea uerò ubi deprehensus est, & ad confutationem uenit in urbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palestinam iter arripit. quò cum peruenisset, singulos episcopos adiit cū blanditijs ac adulatione, ut sibi multos faceret coöperatores: & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij uerò repulerunt. Postea uerò ad aures episcopi Alexandri deuenit, & scribit epistolas Encyclicas, hoc est orbiculares, siue per circuitum, quæ sanè apud studiosos adhuc seruantur, numero septuaginta, ad singulos episcopos, ad Eusebium statim in Cæsarea, supererat enim, & ad Macariū Hierosolymorum, Aesculapium in Gaza, Longinum in Ascalone, Macrinum in Iamnia, & ad alios, & in Phœnice ad Zenonem quendam antiquum, & in Tyro, simulque in Cauca Syria. Cum igitur missæ essent epistolæ, reprehendētes eos qui ipsum suscepissent, unusquisque rescripsit beato Alexandro, seque purgauit. Et alij quidem per ironiā scripserunt, alij in ueritate, partim dicentes se illum non excepisse, partim per ignorantiam suscepisse. Alij uerò responderunt, se per susceptionem studuisse, ut ipsum lucrifacerent. Et uaria fuerunt de his argumenta. Postea uerò ubi cognouit Arius, quòd epistolæ allatæ essent episcopis undique, & de cætero undique expelleretur, & non amplius quispiam ipsum suscipiebat, quam ipsius coöperatores. Eusebius enim antiquus senex Nicomediensis totus ipsius erat, qui cum Luciano in Nicomedia conuixerat, sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum episcopatum sibi commissum habens, & alij quidam. Quando quidem igitur ex eadem uenenī fraternitate hi omnes erant, suscipit ipsum Eusebius multo tempore. Unde sanè epistolas nugis refertas, complectentes omnem ipsius malæ opinionis fidem, idem Arius scripsit ad Eusebium in Nicomedia, quum nondum uenisset ad ipsum in Nicomediā, nihil amplius quam eadem quæ sentiebat, in ipsis tractans. Ex quibus unam ad manus nostras perlatam, necessariū duxi hic apponere, quo uideant legentes, quòd nihil contra quenquam per calumniam diximus, aut referimus, & est hæc. Epistola Arii. Domino dilectissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo,

Arij habitus

 Epistolæ
 Encyclicæ
 Alexandri.

Arii epistolæ.

thodoxo Eusebio, Arius fugatus ab Alexandro papa iniuste, propter ueritatē omnia uincētem, cuius & tu protector es, in Domino gaudium. Patre meo Ammonio in Nicomediam proficiscēte, operā precium duxi, & quod debetur tibi, ut te per ipsum alloquerer, simulque commune facerem insitam tibi dilectionem ac affectionem, quam ad fratres habes propter Deum ac CHRISTVM eius. Nam maxime nos infestat ac persequitur, & omne malum contra nos mouet episcopus, ut fugarit nos ex urbe uelut homines impios, quoniam non consentimus ipsi publice dicenti, semper Deus, semper filius, simul pater, simul filius, coexistit filius ingento cum Deo, semper genitus, ingento genitus, neque cogitatione, neque momento quodam præeminet Deus filio, semper Deus, semper filius, ex ipso Deo filius. Et quando quidem Eusebius frater tuus in Cæsarea, & Theodosius ac Paulinus, & Athanasius, & Gregorius & Aetius, & omnes in Oriente dicunt, quod præexistit Deus filio sine principio, anathema facti sunt & excommunicati, excepto Philogonio & Hellanico & Macario, hominibus hæreticis in fidei doctrina non instructis, qui filium dicunt, partim ructum, partim emissionem ingentam. Et hos impios neque audire possumus, etiamsi infinitas mortes nobis hæretici minentur. Nos autem quid dicimus ac sentimus, & docuimus ac docemus: Quod Filius non est ingentus, neque pars ingenti, iuxta ullum aliquem modum, imò neque ex subiecto quodam, sed quod uoluntate & consilio substituit ante tempora & ante secula, plenus Deus unigenitus, inalterabilis, & priusquam genitus est aut creatus, aut decretus, aut fundatus, non erat, ingentus enim non erat. Persequutionem autem patimur, quod diximus, Principiū habet Filius, Deus uero sine principio est: propter hoc fugamur, & quod dicimus, ex nihilo est. Sic autem dicimus, eo quod neque pars Dei est, neque ex subiecto quodam, propter hoc fugamur. Reliqua tu nostri. Opto te ualere in Domino, memorem tribulationum nostrarum cum Lucianista, reuera Eusebi. Sed & aliam à Nicomedia ad sanctissimum papam Alexandrum purgationis uidelicet gratia scriptam, & rursus ueneni ipsius efaculatione deteriorem, & blasphemis uerbis intolerabiliter refertam, & ab ipso ad Alexandriam missam subiunximus: & est hæc. Beato papæ, & episcopo nostro Alexandro presbyteri ac diaconi in Domino gaudium. Fides nostra ex maioribus ac progenitoribus nostris, quam etiam à te didicimus, beate papa, hæc est. Nouimus unum Deum solum ingentum, solum sempiternum, solum sine principio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum bonum, solum Dominum, solum iudicem omnium, gubernatorem, œconomum, immutabilem & inalterabilem, iustum & bonum, Legis & Prophetarū ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse filium unigenitum ante tempora æterna, per quem & secula & reliqua fecit: genuisse autem non in apparentia, sed ueritate, substituisse uero propria uoluntate immutabilem & inalterabilem, creaturā Dei perfectam, sed non uelut unam ex creaturis, foeturam, sed non uelut unam ex foetibus siue genituris, neque uelut Valentinus emissionem, foeturam siue genituram patris alleruit, neque sicut Manichæus partem coessentialē patris, foeturam introduxit: neque sicut Sabellius, qui unitatem diuidens, Filium Patrem dixit: neque uelut Hierax, lucernam à lucerna, aut faciem in duas, neque prius existentem postea genitum aut creatum esse in filium, quemadmodum etiam tu ipse beate papa in mediā Ecclesia ac confessus eos qui talia introduxerunt, refutasti: sed sicut dicimus, uoluntate Dei ante tempora & ante secula creatum esse, & uiuere ac esse à patre accepisse, ita ut pater simul substituerit ipsi glorias. Non enim pater, data ipsi omnium hereditate, priuauit seipsum, ut ne ingento modo habeat in seipso: fons enim est omnium. Quare tres sunt substantiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Et Deus quidem causa omnium existens, est sine principio, solus. Filius autem sine tempore genitus à patre, & ante secula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur, sed sine tempore ante omnia genitus, solus à solo patre substituit. Neque enim est sempiternus, aut consempiternus, aut coingentus patri, neque simul cum patre ipsum esse habet,

Arii Epist. ad Alexandr.

Arius ab alijs hereticis seipsum eximit. Filius pater Sabellij.

A habet, uelut quidam de his quæ ad aliquid appellantur, dicunt, duo ingenita principia introducentes: sed sicut unitas & principium omnium, ita Deus præ omnibus est: quapropter & ante CHRISTVM est, uelut à te didicimus in media ecclesia prædicante. In quantum igitur à Deo ipsum esse habet ac uiuere, qui & glorias & omnia ipsi exhibuit, iuxta hoc, Principium ipsius est Deus. Principium enim ipsius est, uelut Deus ipsius, & qui ante ipsum est, eo quod ex ipso est. Et si illud, Ex utero: & hoc, Ex patre exiui, & uenio, uelut pars coessentialis, & uelut emissio, à quibusdam intelligitur, compositus erit pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quæ ad corpus cōsequuntur, patiens incorporeus Deus, quantum sanè in ipsis est. Opto te ualere in Domino beate papa. Arius, Ethales, Achilles, Cairones, Sarmatas, presbyteri. Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, Helladius, Gaius, diaconi, episcopi, Secundus Pentapolis, Theonas Libs fidelis, quem constituerunt in Alexandria Ariani. **Q**uum igitur sic res mouerentur, Alexander Constantino regi scribit. At beatus rex accersitum Arium & episcopos quosdam percunctatur. Ille uerò symnystas habens, primum quidem in facie regis negabat, intra se uerò insidias contra Ecclesiam struebat. Vbi igitur conuocasset ipsos beatus Constantinus, qui & ex Patre Spiritu sancto afflatus erat, sermonem loquutus est ad ipsum, dicens: Confido Deo, si dolose quid occultatum habes, & negas, omnium Dominus ille citò te redarguere potest, contra quem maxime iurasti. Vnde etiam deprehensus est eadem sentire, & coram facie regis redargutus est. Verum rursus similiter negabat, & multi ipsius defensores pro eo intercedebant per Eusebium Nicomediæ episcopum. Attamen rex zelo ductus, epistolam magnam ad totam Romaniam contra Arium scripsit, eiusque fidem, omni sapientia ac ueris uerbis refertam, sicut & hæc hodie apud studiosos seruatur, hoc principium habens: Constantinus Augustus Maximus. Arius & Ariani, malus interpretes, & ut ita dicam, imago ac statua est diaboli. Deinde inter alia, & post multam contra ipsum ex diuinis scripturis productam cōtradictionem, etiam ex Homerī uersibus quendam contra ipsum inuehens, miseriæ gratia apposuit, quem ipsum etiam hic apponere necessarium duxi: & est hic. Age sanè urge Ari, scutis opus est, ne tu hac facias, rogamus, cohibeat autem se saltē Veneris conuersatio. Quum itaque uellet Arius in Constantinopoli in communitatem recipi, Eusebio cogente, & maxime apud regem petente, & Constantinopolitanum episcopum eius temporis molestis afficiente, & hic non uellet cum ipso in communitate esse, neque in societatem ipsius uenire, urgereturque per uim ac suspiraret, & Eusebius diceret, Si non uis ex propria uoluntate, crastina die Dominica illucescente, mecū ingredietur, & quid poteris facere? At piētissimus episcopus, & Deum timens, Alexander optima ciuitatis episcopus: idem enim nomen habebat etiam hic cum Alexandrie episcopo: per totam diem ac noctem, ex quo id audiuit, ingemiscens ac tristatus, in precibus perseuerauit, & Deum rogauit, ut aut ipsius animam auferret, ne Arii communitate coinquinaretur, aut miraculum quoddam ederet: id quod & contigit huic. Quum enim noctu urgeretur Arius, uentrisque exonerandi gratia prodiret, peruenit usque ad locum secessus, & intus desidens inuentus est crepuisse ac expirasse. Quare sic deprehensus est in graueolenti loco finem sortitus, quemadmodum & immundam malam fidem euouit. Postquam igitur hæc peracta sunt, rex de Ecclesia sollicitus, & quod iam multi sæpe inter se dissensissent, & secte multæ essent, conuocauit uniuersalem Synodum, trecentorum decem & octo episcoporum, quorum etiam nomina usque in hunc diem seruantur, & reprobant ac execrantur Arii fidem in Nicæa urbe, et confitentur patrum fidem orthodoxam & inuariabilem, & ab Apostolis ac Prophetis traditam. Subscribentibus autem episcopis in hanc, & Ariomānitidem hæresim reprobantibus sic factum est. Simul autem & in eadem synodo canones quosdam posuerunt ecclesiasticos, simulque de paschate decreuerunt unam unitatem ac cōsensum, ut sancta Dei dies penitus uirtuosa fieret, quando quidē diuersimodē apud quosdam seruabatur: alij enim præ-

Constantini
epistola cō
tra Arium.
Homeri uer
sus in Area,
id est Mar
tem, à Con
stantino in
Ariū detor
tus.

Nicæne sy
nodi episco
pi 318.

occupabant, alij medium tenebant, alij uerò postea perficiebant. Et in summa, A multa illo tempore assertio erat. Horum uerò correctionem Deus per beatum Constantinum procurauit pacis gratia. Vbi itaque reprobatus est Arius, & hæc sic peracta sunt in eodem anno, decessit e uita Alexander, & succedit ipsi Achilles. Erat autem & Theonas constitutus à Meletianis. Tunc succedit Achilles episcopo post menses tres beatus Athanasius, qui tunc diaconus Alexandri ab ipso in comitatum missus erat, cui Alexander iam moriturus episcopatum deferri præcepit. Est autem mos in Alexandria, ut non cunctentur constituti post obitum Episcopi, sed simul fiant pacis gratia, ut ne contentiones fiant in populis, his hunc uolentibus, alijs illum. Constituerunt autem necessariò, non præsentem Athanasio, Achillam. Verùm thronus & sacerdotium preparata erant ei, qui ex Deo uocatus erat, & à beato Alexandro decretus. Quum igitur uenisset Athanasius, & confirmatus esset, qui circa fidem magnus zelotes erat, & pro Ecclesia afficiebatur, quum iam congregationes & auulsiones undique fierent à Meletianis appellatis, ob causam quam in tractatione de Meletio supra declarauimus, & uellet cõuersionem Ecclesiæ facere, conquerebatur & minabatur, admonebatque, ac nihil efficiebat, nemòque aduertebat. Vnde omnia contra ipsum commota ex superexcellente in ipso diuinitus zelo facta sunt, ac constructa, ut etiam exilium ipse subierit, & Arianorum ex iniustissima potentia excommunicationem. B At de beato Athanasio hæcenus: relatæ sunt enim res ipsius exactissimè supra in Meletij tractatione. Hic itaque Arius à diabolica operatione afflatus est, & effreni ore impudenter ductus, extulit linguam suam contra proprium Dominum: ab initio nimirum dictionem apud Solomonem in Prouerbijs interpretari uolens: nempe, Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua, ante seculum fundauit me. In principio, antequam terram faceret, & antequam abyssos faceret, priusquam procederent fontes aquarum, priusquam firmarentur montes, ante omnes autem colles genuit me. Hinc erroris introductio ipsi contigit: & non ueritus est ipse, ac discipuli eius, creaturam uocare eum, qui omnia creauit, Verbum ex Patre sine tempore & sine principio genitum. Deinceps uerò ex uno hoc sermone, in multas ac malas semitas malignam mentem suam impellens, itémque ipsius successores, sexcentas & ultra blasphemias in filium Dei & in Spiritum sanctum iaculari conati sunt. Dissoluerunt autem aciem (ut ita dicam) & concordiam sanctæ orthodoxæ fidei & Ecclesiæ, non per suam potentiam, aut sapientiam: pauci enim inuitati decepti sunt. Multi uerò simulatione subrepentes, multi autem & secundum uitam non sic se habentes, focij ijsdem existunt. Nemo autem est horum causa, quàm primùm quidem probatio fidelium, Regum uerò defensio. Principium quidem Constantius rex, in alijs quidem omnibus mitis & bonus, uelut filius Magni & perfecti Constantini Pij, qui rectam fidem integrè seruauit. Sed & ipse Constantius pius fuit, & bonus, iuxta multos modos: uerùm in hoc solum, quòd non secundum fidem parentis processit, deuiauit, atque deliquit: non ex sui causa, sed ab his, qui rationem reddituri sunt in die iudicii: qui in apparentia Episcopi dicuntur, ueram autem Dei fidem corrumpunt: quibus danda est ratio, & pro fide, & pro Ecclesiæ persecutionibus, & tot malis ac cædibus in Ecclesijs, ipsoꝝ causa perpetratis, & pro tot millibus populorum, usque in hunc diem tribulationem sub dio sustinentium, & pro ipso beato Constantio ab ipsis decepto, & ignorante orthodoxam fidem, & cedente ipsis, uelut sacerdotibus, per ignorantiam: ut qui non nouerit in ipsis errorem cæcitatibus, ac malæ fidei, ex diaboli structura inductæ. Secundo uerò præualuit reptiliformis horum officina per Eusebium, qui rursus subiit, ac corrupit aures Valentis pij & religiosi, ac Deum amantis regis. Quandoquidem enim ab ipso lauacrum accepit, per hanc occasionem hi stare potuerunt. Nam olim & à mulierculis ac pueris, non dico de perfectioribus, qui omnem pietatis certitudinem, rectamque fidem nouerunt, sed & ab his qui ex parte,

Arij erroris occasio.

M. M.

Constantius Arianos defendit.

A patte, uel unlgari modo ueritatem sciebant, redarguebantur que ac fugabantur, uelut blasphemii Domini, & secundi Domini occisores, & reprobatores diuinæ perfectionis Domini nostri I E S V, per Regis præfecturam, quæ est ipsorum defensio, ad aggrediendum omnia mala quæ facta sunt, & adhuc per ipsos fiunt in Alexandria & Nicomedia, in Mesopotamia, in Palæstina, per præsentis ipsorum Regis præfidentiam ac gubernationem. Ex hac igitur dictione, in Paræmiasta scripta, Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua, deinceps omnia ab ipsis excogitantur, quæ que consona huic sermoni esse possunt, & quæ æquivalent, & conuenire possunt: quum neque hic ipse sermo, neque alia uerba, de Deitate filij Deitatis quid asserant. At quæ sunt deinde his similia, id quod in Apostolo scriptum est: Suscipite pontificem confessionis uestre, qui fidelis est ei, qui fecit ipsum. & quod in Euangelio secundum Iohannem scriptum est: Hic est de quo dixi uobis, quod post me uenturus est, qui ante me factus est. & quod in Actis scriptum est, Notum uobis sit tota domus Israel, quod hunc I E S V M, quem crucifixistis, & Dominum & C H R I S T V M, ipsum fecit Deus, & alia his similia, quæ obseruant ad inimicorum ultionem. Inimici enim sunt reuera, ac insidiatores. Fortassis enim de ipsis scriptum est, & de similibus ipsorum: Exurgat Deus, & dispergantur inimici eius. Videntur autem & domestici ci esse. Nihil autem peius est, domesticis inimicis. Inimici enim hominis, omnes uiri domus eius. Ex hoc fortassis etiam de his impletur: Exiliunt enim uelut rabiosi canes ad inimicorum ultionem, & dicunt, Quomodo dicis de filio Dei? Hæ enim sunt ipsorum fraudes, ad inducendum uenenum suum in simplices. Et quid est postea, ubi dixerunt filium Dei? O sapientes in seipsis, & ad cognoscendum appositum coram seipsis, & qui scientes sibi esse uidentur. Quid apposuerit quis amplius nomini I E S V, si non filium genuinum dixerit, ex Patre existentem, & non alteratum? Deinde statim per ludibrium exiliunt, dicentes: Quomodo potest esse ex Deo? Si uero interrogantur, Non est filius? filium esse nomine quidem confitentur, uerum potentia & mente negant: spurium ipsum penitus dicere uolentes, & non uerum. Si enim, inquit, ex Deo est, & genuit ex seipso Deus (ut ita dicam) ex propria substantia naturali, aut ex propria essentia: igitur in molem extensus est, aut sectionem admisit, aut in generando dilatatus est, aut contractus, aut aliquam affectionem corporalem sustinuit. Et in summa, subsannatores sunt, suas res ad Deum referentes, & à se ipsis assimilare D E V M uolentes, in Deo enim nihil tale est. Spiritus enim est Deus, & à seipso genuit unigenitum ineffabiliter, & incomprehensibiliter, ac citra pollutionem. Quomodo igitur (inquit) si ex essentia ipsius est, non nouit diem, uelut dicit, & horam? De die autem illa aut hora nemo nouit, neque angeli, neque Filius, nisi Pater solus. Quomodo uero in carnem uenit, si est ex Patre? Quomodo autem potuit inseparabilis illa natura carnem induere, si erat ex Patre secundum naturam? Et non sciunt, quod in suam ipsorum confusionem has ratiocinationes coaceruant. Si enim propter hoc quod ipse alteratus est præter Patris essentiam, induit carnem, & in ipsa passus est, & crucifixus, ostendant nobis, quæ ex alijs spiritualibus creaturis, & quidem existentibus, carnem induit. Non enim possunt non confiteri Filium super omnes, etiam si creaturam ipsum dixerint, confitentur ipsum super uniuersas creaturas ipsius. Sed & uelut gratificantes ipsi, uolunt ipsi uerbis blandiri, tanquam una manu uerberantes, altera uero oblinentes. Hoc enim uolunt uelut ex propria ipsi uoluntate attribueret, & dicunt: Creaturam quidem dicimus, sed non uelut unam ex creaturis: & facturam, sed non uelut unam ex factoris: & foeturam, non autem uelut unam ex foetoris, siue genitoris: quo in eo quod dicunt, Non uelut unam ex foetoris, priuent ipsum generatione secundum naturam: & in eo quod dicunt, Non uelut unum ex creaturis, ueram creaturam ipsum pronuncient. Sicut enim si creatura fuerit, creatura est, & quamuis sexcenties excellentius nomen habuerit, idem est

Scriptura
ab Ario
detorta.

Arij argu-
menta.

Pater solus
nouit de il-
la die.

Similia. omnibus creaturis adæquatum. Non enim quia Sol illustrior est, creatura esse non potest, quemadmodum etiam lapis. Neque quia Luna excellit sidera, ob id non est creatura. Ecce enim omnia serua tua: quæcunque enim sunt, ex ipso sunt creata, & serua. At unigenitus ueritas est, & uerbum ipsius ueritas existit, uelut dixit:
 22 Si uos manseritis in uerbo meo, uerè discipuli mei estis, & cognoscitis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Si uerè uerbum ipsius uerum est, & liberabit eos qui liberantur: quanto magis ipse liber est, quum ueritas sit, & liberet ipsi obedientes, qui sunt serui, eo quòd omnia sunt serua ipsius, & Patris eius, & Spiritus sancti eius. Deinde rursus dicunt, Quomodo uenit in carnem, si ex patris essentia erat? Dicant igitur nobis, quomodo angeli nō carnem assumpserunt, qui sunt serui ipsius, quomodo archangeli, quomodo exercitus, quomodo alia omnia spiritalia? Sed & inferiorem dicunt tales esse spiritum, & creaturæ creaturam, nempe ipsius Verbi: quomodo igitur Spiritus non assumpsit carnem, cum possit habere personam mutabilem super Filium, iuxta ipsorum sermonem. Sed quoniam sapientia Patris erat, uoluit per suam perfectionem suscipere nostram debilitatem, quo per ipsum omnis salus mundo contingeret. At illi bona in mala transmutantes, ingrati sunt ac perfidi, & in proprium Dominum contumeliatōres ac maledici. Cæterum alia quæ deinceps dicunt, imminutè sentiunt. Quomodo uerò esuriunt, inquit, si patris essentia erant? De Deo enim scriptum est, Non esuriet, neque sitiet, neque excogitari potest prudentia ipsius. Hic uerò & esuriit, & sitiit. Quomodo uerò fatigatus est ex itinere, & sedit, quum scriptum sit, Deus non fatigabitur. Quomodo autem dixit, Qui misit me pater meus, maior me est? Alius enim est qui mittit, & alius qui mittitur: & manifestum est quòd Pater non est Filius, & Filius non est Pater (nō enim, uelut Sabellius, nos docuimus, qui Filium Patrem esse dicit) alioqui non dixisset, Alius est qui misit me. & Vado ad Deum meum & Deum uestrum, ad patrem meum & patrem uestrum, dixit. Et non ex essentia Dei, discipuli secundum naturam geniti sunt, & dixit ipsis, Patrem uestrum. Multa uerò insania est eorum, qui talia dicunt. Si enim nomine solum uocatur, & non est secundum naturam, nihil differt ab alijs omnibus creaturis, etiam si in dignitatis præminetia existat. Non enim quia rex præminet præsidibus ac prætoribus, ob id non est similiter affectus cum alijs, & conseruus eiusdē creaturæ, utpote mortalis quispiā: uelut etiam qui eius imperio subditi sunt. Et non quia Sol reliqua sidera excellit, & in parte etiam Luna, ob id non sunt subiecta elementa, & unius imperio opificis ac creatoris Patris & Filij & Spiritus sancti obedientia. Et non quia angeli uisibilia excedunt, & in ordine alijs omnibus maiores sunt, utpote inuisibiles, creati, & primum munus culturæ Dei habentes in assidujs hymnis, & immortales secundū gratiam ab ipso creati, & nō secundum naturam, & immortales fieri digni facti ex ipso immortalī, & qui est uita in seipso, & immortalitas, ob id nō sunt in timore & tremore, & sub responsione & examinatione, iussioneque ac mandato sancte deitatis seruitio pressi. Vbi enim est quæsitum exacta ratio ueritatis, filium quidem dicere oportet, uerū dicere & habere non solum nomine, sed filium, secundum naturam filium. Nam & inter nos multi uocantur filij, qui non sunt filij secundum naturam. Veri autem filij genuini uocantur, qui secundum naturam à nobis geniti sunt. Et si quidem filius solum uocaretur, sicut etiam omnes uocati sunt filij Dei: ergo neque differt ab alijs, & quomodo sicut Deus adoratur? Oportebat igitur etiam alios omnes, de quibus nomen adoptionis dicitur, uelut ipsum adorari, quoniam filij Dei appellantur. At ueritas non sic habet, sed nouit semper unum unigenitum filium Dei, cui omnia cultum diuinum præstant, ipsumque adorant. Et omne genu flectetur, coelestium, terrestrium ac infernorum, & omnis lingua confitebitur, quòd Dominus est IESVS CHRISTVS in gloriam Dei patris. Sed neque sanctus Spiritus alijs spiritibus adæquatur, quoniam unus est spiritus Dei, spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiens. Hi uerò uolunt hunc creaturam creaturæ esse. Dicunt enim quòd omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.

Igitur

Sabellij error.

Similia.

Filij appellationis ratio.

A Igitur & Spiritus, inquit, ex facturis est, quando quidem omnia per ipsum facta sunt. Et ignorant illi qui frustra animam suam perdunt, quod aliae sunt creaturae, & alij creatores: Pater & filius & Spiritus sanctus, unus Deus, Trinitas in ueritate, & monas in unitate. Propterea enim unus Deus, quia non duo patres, neque duo filij, neque duo Spiritus sancti. Et quando quidem non alienus est filius a patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verum filius quidem unigenitus, genitus sine principio, sine tempore. Sanctus autem Spiritus, uelut nouit ipse pater & unigenitus, neque genitus est, neque creatus, neque alienus a patre & filio, sed ex patre procedens, et de filio accipiens. Spiritus enim meus, inquit, consistit in medio uestrum. & Vixit CHRISTVM in Spiritu sancto. Si ipse unigenitus ungitur in spiritu, quis criminabitur sanctam Trinitatem? Deinde rursus dicit furiosus Arius, quomodo dixit Dominus, Quid me dicis bonum, unus est bonus Deus, uelut negate ipso bonitate? Et quis alius ita bonus est uelut unigenitus, qui seipsum dedit precium redemptionis animarum nostrarum? Et non nouerunt Dei uirtutem ac bonitatem, neque sapientiam Dei dispensationem, quum animales et carnales sint, remoti a Spiritu sancto, uacui ab ipso, non habentes sancti Spiritus donum, quod docet sapientiam omnem hominem. Rursus autem rogant ipsum filij Zebedaei per matrem suam, ut in regno ipsius alter sedeat a dextris, alter a sinistris. Et dixit ipsis, Nescitis quid petitis, potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum, illis autem dicentibus, Etiam: ait ad ipsos, Poculum quidem meum bibetis, uerum sedere a dextris meis ac sinistris, non est meum dare, sed quibus preparatum est a patre. Deinde dicit apostolus, Deus suscitauit ipsum ex mortuis, uelut ipse opus habeat suscitante ipsum. Et in Euangelio Lucae habetur, inquit, quod Angelus Domini apparuit confortans ipsum, dum in anxietate fuit, & sudauit, & sudor ipsius fuit uelut guttae sanguinis, quando digressus orabat, iam iam tradendus. Et rursus in cruce, inquit, dixit, Eli Eli lemas abachthani, hoc est Deus meus Deus meus, ut quid dereliquisti me. Et iudes, inquit, quod indiget auxilio. At de eo quod dicit, Ego in patre, & pater in me. & Quod duo unum sumus, ut & ipsi unum sint: asserunt omnino, quod unum esse, non secundum naturam dicit, sed secundum concordiam. Et non solum hoc faciunt, sed & animam humanam ipsum accepisse negant, hoc ipsum praestruentes. Carnem enim confitentur ueram ipsum a Maria habuisse, & omnia quae sunt in homine citra animam. quod ubi audieris de fame aut siti, aut languore, aut profectio-
ne, aut sudore, aut somno, aut concitatione, & dixeris quod propter humanam naturam his opus habebat: dicat tibi postea, quod caro per seipsam haec non operatur, si non habeat animam, reuera enim sic est. Igitur aliud quid est, inquit, si Deitas ipsius indigebat: quo quum dixerint Deitatem ipsius indigentem, exter-
num pronuncient ipsum & alienum ab essentia patris & uera natura. Arbitror autem quod ab eo, qui intelligentia praeditus est ex uno aut duobus testimonijs, aut quinque, ab ipsis male excogitatis, redargutis, que ac subuersis, dum uniuersa ueritas praedicatur, & clare in fide orthodoxa confirmatur, redarguentur, a praedicatis inquam, mente ac intelligentia diuina praedicatis, etiam si post has solutiones, infinitas alias dictiones excogitatas intulerint. A paucis enim plurimae soluentur, aequalem uim habentes. Et incipiam primum dicere inde, unde amaritudinis suae radicem male plantare inceperunt, a sermone per Solomonem dicto, nempe: Dominus creauit me principium uiarum suarum in opera sua. Et non omnino alicubi confirmauit Scriptura, neque quispiam Apostolorum meminit huius dictionis, ut ipsam in nomen Christi produceret. Quare omnino non de filio Dei dicit, etiam si dicat, Ego sapientia habitatione excepi consilium & scientiam, & ego intelligentiam accersui. Quot enim sunt abusiue appellatae Dei sapientiae? Vna est autem, unigenitus, non abusiue dictus, sed in ueritate. Omnia enim Dei sapientia sunt, & quaecumque sunt a Deo, sapientia sunt. Alia uero est propria & super omnia existens, hoc est unigenitus, qui non est abusiue sapientia, sed ueritate, qui cum patre semper est, potentia eius existens & sapientia, iuxta id quod scriptum est, Nobis autem Christus potentia

Loci ab A-
rio citati
confutantur.

Sapientia
multiplex
est.

„ potentia Dei, & Dei sapientia. Est autem sapientia pauperis annihilata. Et quo- A
 „ niam in sapientia Dei non cognouit mundus Deum, complacuit ei per stulticiam
 „ Euangelij saluare credentes. Et insatuaui Deus sapientiam mundi huius. Et dedit
 Deus cor Solomoni uelut latitudinē maris. Et sapientiam fudit super filios Enac.
 Et dedit Deus Beseleel sapientiam. Et impleuit Deus sapientia ipsum Vri. Et mul-
 ta de sapientia dici possunt, & qualis est locus prudentiæ, & sapientia unde inuen-
 ta est. Etiam si igitur hæc celebris sapientia dicat, Ego sapientia habitatione exce-
 pi consilium & scientiam, & ego intelligentiam accersiui, per me reges regnant, &
 per me magnates magnifiunt, & potentatus scribunt iusticiam, & tyranni imperant
 terræ. Ego diligentes me diligo, & qui me quærunt, inuenient me. Diuitiæ & glo-
 ria mihi sunt, & possessio multorum & iusticia. In uia iusticiæ ambulo, & in medio
 uiarum iustificationis diuersor: ut diuidam diligentibus me substantiam, & thesau-
 ros ipsorum repleam bonis. Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recorda-
 „ bor ut quæ ab æterno sunt, enumerem. Dominus creauit me principium uiarū sua-
 „ rum in opera sua. Ante seculum fundauit me in principio, antequam terram face-
 „ ret, & priusquam abyssos faceret, priusquam procederent fontes aquarum, & an-
 tequam montes firmarentur. Ante omnes autem colles genuit me, &c. manifestū
 est quod uolentibus quibusdam dictioni contradicere, aduersarij solutione utun-
 tur, propter nomen sapientiæ & cōsequentiam sermonis qui dicit: Dominus crea- B
 uit me: & ob id quod dixit, Ego sapientia habitatione excepi consilium: Ecce, in-
 quiunt, sapiētia quæ seipsam a principio nominauit, & deinceps progressa est, seip-
 sam significat dicens, Dominus creauit me. Ecce enim dicit supra, Ego sapiētia: &
 infra dicit, Si annunciauero uobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ut quæ ab
 æterno sunt, enumerem. Et quid, inquit, Dominus creauit me principium uiarum
 suarum. Diximus aut quod multæ sunt abusiue per temporis occasionem ex Deo
 data sapientiæ, quia Deus omnia in sapientia perficit. Vna autem est uera sapiētia
 Patris, & Deus Verbum in substantia. Ipsa enim dictio non omnino cogit me de fi-
 lio Dei dicere: non enim indicauit Scriptura, neq; quisquam Apostolorum memi-
 nit, neque Euangelium. Si uero etiam de filio Dei hæc dictio acciperetur, non est
 eadem dictio, neque ad rectum iudicium posita. Totus enim liber proueria sunt,
 „ Prouerbia-
 „ lis dictionis
 „ ratio. quicquid autem prouerbialiter dicitur, non idem est potestate, sed alia quidem ra-
 tione recensetur, alia uero potestate allegoricè accipitur. Si igitur hoc dicit, Et au-
 dent quidam ad filium Dei hoc referre, absit, de deitate ipsius hæc dictio non fer-
 tur, si tamen potest in præsentia ipsius in carne impleri. Quandoquidem enim
 ipsa sapientia ædificauit sibi ipsi domum, fortassis a persona humanæ ipsius natu-
 ræ pie dici poterit, ut præsentia ipsius in carne, de ipsius deitate dicat, Dominus
 creauit me, hoc est, ædificauit me in utero Mariæ, principium uiarum suarum in o- C
 pera sua. Principium enim uiarum descensus CHRISTI in mundum, est cor-
 pus ex Maria, quod est assumptum in opere iusticiæ & salutis ipsius. Verum om-
 nino prosiluerit is, qui cor læsum habet, & graui hac plaga percussus est, de filio
 Dei inimicitiam in mente habens, Dixit, inquit, Si annunciauero uobis ea quæ
 quotidie fiunt, recordabor ut quæ ab æterno sunt, enumerem: & trides quod ab
 æterno dicit? At præsentia Dei in carne post sexagintaduas generationes, secun-
 „ Scripturæ
 „ mos. dum Matthæum, contigit. Quomodo igitur possunt ea quæ ab initio seculi sunt,
 ab hoc dici? Et non sciunt hi, qui tota uia ueritatis errant, quod diuina Scriptu-
 ra semper omnia quæ uult docere, incipit recensere nō statim ad summam primā-
 riam, aut ad caput, ut ita dicam, procedens. Sed à proximis orditur, ut hoc quod
 prius est, postremum significet: propter hoc enim dixit, Si annunciauero uobis
 ea quæ quotidie fiunt, recordabor ab his, & mentionem faciam eorum quæ ab æ-
 terno sunt. Quemadmodum etiam Moysi indicauit Deus, primū ignem arden-
 tem, & in igne rubi contigit uisio paulo post. Angelus autē ipsi locutus est statim,
 postea uero Dominus ex rubo. Ille uero ab ipso statim non quæ uidebantur quæ-
 rit, sed de his quæ ab initio erant, interrogat. Ades huc (inquit) demittam te ad
 filios

A filios Israel, & dices ad ipsos, Deus patrum uestrorum misit me, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, ita ut ante quinque uel sex generationes Moysi nominari Abraham. Et quandoquidem dixit Deum patrum, priscum quid pronunciauit. At Moyses ex Dei gratia prudentia affectus, non hac interrogabat, sed quod erat adhuc antiquius, nempe, Si abiéro ad ipsos, & dixerint ad me, quod est ipsi nomē, quid dicam ad ipsos. Hic uerò de cetero reuelat, Ego sum qui sum. Et primum quidem à propinquisimis incepit, postremum uerò quod summum erat, indicabat. Sed & Lucas incipit ab imis & uicinissimis, nimirum: Ipse IESVS incipiebat annorū ferme triginta, filius existens ut putabatur Ioseph, qui Heli filius fuit, qui Mathan, &c. usque ad Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Et uides quomodo praesentiam CHRISTI in carne primum ostendit, deinde quod postremum est. Quapropter etiā Matthaeus iuxta genealogiam in carne deducere uolens aduentū CHRISTI in hominum mentem, non statim dixit, Generatio IESV CHRISTI filij Abraham, sed primum filij David, deinde filij Abraham: quo id quod recens est conspectum, & quod propinquissimum est proclamatum, & quod adhuc superius est indicans, significet id quod omnem creaturam excedit, auferrī non posse. Quare & beatus Iohannes ubi uenisset, ac reperisset homines occupatos circa infernum CHRISTI aduentum, & Ebionaei quidem seducti essent propter genealogiam CHRISTI in carne ab Abraham deductam, & à Luca reductam usque ad Adam, Cerinthianos uerò & Merinthianos reperisset, dicentes ipsum ex affrictu nudum hominē esse, item Nazaraeos, et alias multas haerese, ut qui postremus uenit, quartus enim hic Euangelium prodit, incipit reuocare, ut ita dicam, errore seductos, & circa infernum CHRISTI aduentum occupatos. Et dicit ipsis, uelut à tergo ipsorum uadens, & uidens quosdam in asperas uias inclinatos, & qui rectam ac ueram uiam reliquissent, Quò ferimini, quò uaditis, qui asperam & offensoriam & in hiatum ducentem uiam uaditis, reflectite, non est ita, non est à Maria solum Deus uerbum, qui ex superno patre genitus est. Non est à temporibus Ioseph curatoris illius. Non est à temporibus Salathiel & Zorobabel, & David, & Abraham, & Iacob, & Noe, & Adam. Verum in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. At erat, & erat, & erat, non suscipit quod unquam non fuerit. Et uides quomodo statim uicinissima primum significat. Quomodo Matthaeus uiam ostendit per genealogiam, & neque ipse exacte tractauit, quando ex supernis genealogiam ducebat. Et quomodo Marcus de peractis in mundo, & uoce clamante in deserto tractauit, uoce inquam, clamante de Domino per Prophetas & Legem praedicto. Et quomodo Lucas ab infernis ad superna reduxit. Postea progressus Iohannes quartus, coronidem & sinceritatem superni ordinis & deitatis semper existentis declarauit, quemadmodum etiam Solomon prouerbialiter dicens principium uiarum, siquidem pie uoluerint quidam dicere de dispensatione in carne, uelut ipsa dicat de CHRISTI deitate, quod ipsa deitas creauit domum, quod ipsa deitas carnem & incarnationem operata est, principium uiarum in opera sua, salutis hominum ac bonitatis. Deinde statim adhuc procedentibus rebus dicit, Fundauit me in principio, itaque filius Dei secundum deitatem creatus, postea fundatus est. Dicant nobis mechanici illi supernorum inspectores, quali arte creata est sapientia, quali instrumento fundata est. At si omnino cogitare oportet, fugerimus utique à tanta blasphemiae profunditate, & non attigerimus unigeniti deitatem, quae semper cum patre existit, & ex ipso genita est. Semper enim erat Verbum cum Patre, semper sapientia, semper Deus ex Deo Dominus, semper lux uera, & non spuria, semper esse ex ipso habens, & ueritas existens, ac uita. Et quid opus est mihi multa de hoc dicere. Deinde dicit, Fundauit me in principio: proinde pium est uidere, quod animam humanam hic significat. Nam Dominus creauit me, humana natura in carne dicit, si sanè sic intelligatur. Fundauit uerò, uelut in anima fundatus est, uerum Ante omnes colles genuit me: quo ostendat natiuitatem ex supernis. Atque haec dicimus, non omnino sic discernentes, sed

Quatuor
Euangeli-
starum tra-
stationis
ratio.

sed piē potius ad aduentum in carne referētes. Et si etiam oportet sic dicere, tamen **A** nemo nos coegerit penitus de **CHRISTO** dicere hanc dictionē. Si uerò de **CHRISTO** dicetur, habet etiam suam uim, non iuxta uaticinium dictam, sed iuxta rationationis pietatem, ut ne quid imminutionis ad Deum referamus, ita ut putemus inferiorem ipsum habere deitatem præter patris essentiam. Etenim quidam ex patribus nostris & orthodoxis, retulerunt hanc dictionem ad aduentum in carne. Et si oportet sic dicere de hoc, Dominus creauit me, & fundauit me, & hæc est pia rationatio, magni patres sic exposuerunt. Et si quis noluerit orthodoxos suscipere, non cogetur. Verum ad externos & à fide alienos nullum est detrimentum. Neque enim hoc cadet nobis in aliquam deitatis imminutionē, quæ libera est, et semper est cum patre. Et quod quidem passus est **CHRISTVS**, passus est, sed non mutatus est natura. Verum permansit ipsius deitas in sua alienitate à passione. Quapropter cum uoluisset pati, ex propria bona uoluntate pro genere humano, postquam non poterat deitas pati, per seipsam passionis exors existens, accepit nostrum passibile corpus, quum sapientia esset, ut in ipso ad patiendum consentiret, & nostras passiones susciperet, Deitate in carne coexistente. Etenim deitas nō patitur. Quomodo enim qui dicit, Ego sum uita, mori poterit? Sed passionis exors permanet Deus. Compatitur autem carni, ut passio ad deitatem referatur, quum deitas nō patiatur, ut sit nobis in Deo salus, in carne uerò passio: ut ne passibilem Deum habeamus, sed passionis exortem, referentem in seipsum passionem, iuxta uoluntatem, & non iuxta necessitatem. Attamen & hi cum Hebraicas dictiones neque attigerint, neque nouerint, neque quomodo se habeat harum uis sciant, proterue & petulanter emicuerunt graues inimici, quærentes occasionem unde fidem mutilent, imò magis seipsos, neque enim ueritatem. Et quia inuenerunt, Dominus creauit me, periculose uelut imaginantes somniant ea quæ ad nihil commoda sunt uitæ inferentes, & orbem terrarum turbantes. At Hebraica lingua non sic habet. Unde & Aquila dicit, Dominus possedit me. Semper autem hi qui filios generant, dicunt, Possedi uel adeptus sum filium. Sed neque Aquila uim interpretatus est. Nam possedi filium, uelut recens est: in Deo uerò nihil est recens, etiam si confiteatur quis quod genitus est filius ex patre, & non creatus est. Genitus est autem sine tempore, & sine principio. Neque enim est tempus inter patrem & filium, ut ne tempus quoddam super filium existat. Si enim per ipsum omnia, ergo etiam tempora. Tempore uerò existente eo quod præ omnibus est, quomodo erit hoc, nisi sanè quæretur alius filius, per quem ante filium factum est tempus. Et multa sunt quæ ad infinitam hæsitacionem ducunt mentes hominum curiosorum & nihil bonum operantium. Cæterum in Hebraico dicit, Adonai, quod est Dominus: Canani, quod potest dici, tum instar pulli exclusit me, tum possedit me. Verum exactissime dicitur, Instar pulli excudit me. Quis autem pullus non ex natura genitoris gignitur? Et hic quidem in corporalibus creaturis per coitum masculi & foemine pulli fiunt, ab homine usque ad pecus, & uolatilia atque alia. Quapropter unigenitus per omnia existens sapientia patris, & uolens ad correctionem omnia facere, ut ne quis ad ipsum referat quæ non sunt, & excidat à ueritate, profectus ad humanum genus, & natura à muliere genitus, & in utero uirginis reclinatus per gestationis tempus, non à semine uiri conceptus est, sed ex matre uniformiter accepit carnem, & in seipsum expleuit perfectam suipsius incarnationem, non defectuosam, sed ueram. Et non quia ex semine uiri non erat, ideo habebat quid defectuosum: omnia enim perfecte habebat, carnem, & neruos & uenas, & alia omnia quæ sunt. Animam uerò uerè, & non in apparentia. Mentem autem, & omnia quæ sunt in humana natura, excepto peccato, uelut scriptum, Tentatus per omnia uelut homo, excepto peccato: quomodo in eo quod uniformiter hic à matre secundum carnem genitus est perfecte, & non defectuose, ostendat uolentibus uidere ueritatem, & non propria mente cecutire, quod etiam supernè ex patre genitus est perfecte, sine tempore & sine principio: & infernè ex matre sola genitus est impollutè, & citra inquinamenta. Quo uerò etiam

Passionis
Christi ratio.

Solomonis
locus in Pro
uerbijs ex
plicatus.

Natiuitatis
Christi ratio.

A interpretemur dictionem, Adonai Canani, hoc est, Dominus instar pulli excudit me, omne quod generat, simile quid generat. Homo hominem gignit, & Deus Deum. Et homo quidem gignit secundum carnem, Deus uero secundum spiritum. Et qualis est homo, qui generat, talis est & qui ab ipso generatus est. In passionibus constitutus est homo, qui genuit proprium filium. Et passionis exors Deus, filium ab ipso genitum citra passionem genuit, uere & non in apparentia, a seipso, & non extra seipsum, spiritus existens passionis expers, & spiritum citra passionem generans: Deus existens a passione alienus, & Deum uerum generans citra passionem. Si enim ipse creauit omnia, & confiteris o Ari, quod creauit Deus omnia, ipse etiam filium genuit. Si uero dicis, Si genuit, passus est dum genuit: Et nos ad te dicemus, Si gignens passus est, fatigatus est creans. At simul omnia quae uult, omnia habet in seipso in perfectione: & neque in creando passio in filium cadet, neque Deum affectioni obnoxium esse, propter impollutam filij generationem, intelligetur. Immutabilis enim Pater, immutabilis Filius, immutabilis Spiritus sanctus, una essentia, una deitas. At omnino dicis mihi, uolens genuit, aut non uolens? Et non sum sicut tu, o contentiose, ut unum quiddam tale de Deo cogitem. Si enim non uolens genuit, inuitus genuit. Et si uolens genuit, ergo uoluntas erat ante filium, & erit uel temporis momentum inter filium per uoluntatem. In Deo **B** autem non est tempus ad consilium, non uoluntas ad deliberationem. Neque igitur uolens genitus, neque inuitus, sed in natura supra consilium. Natura enim ipsi est deitas, neque consilio opus habens, neque sine consilio quid faciens, sed simul ex seipso omnia habens, & nihil rerum linquens. Porro idem Arius rursus uenatur dictiones, semper omnia collustrans, & flagitia sibi ipsi curiose inuestigans, non uelut habet diuina Scriptura, sed uelut ipse aegrotat circa quaestiones & pugnas uerborum, ad nullam utilitatem, sed ad suspensum, & eorum qui ab ipso seducti sunt subuersionem, arripit dictum in quo Dominus benedicens discipulis dixit: Pater da ipsis uitam habere in seipsis. Haec est autem uita aeterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti **I E S U M C H R I S T U M**. Verum iam a me de his omnibus tractatum est in magno de Fide sermone siue libro, in quo rursus iuxta nostram mediocritatem ac debilitatem, coacti a fratrum exhortatione, scripsimus de fide, cui libro imposuimus Ancorati nomen. Etenim quemadmodum exigua mens *Ancoratus liber Epi-
phanij.* nostra ualuit per Dei auxilium, ex uniuersa Scriptura doctrinae Dei ueritate congregantes, uelut ancoram his qui uolunt, sanctam patrum fidem, apostolicamque ac propheticam, & ab initio usque huc in sancta Dei ecclesia praedicata, clare proposuimus, quo contineatur, ac muniat cogitatione, diaboli uasfricij excitetur, neque a tempestate ab haeresi multiplici in mundo commota laedatur. Sic enim & **C** Dominus docuit discipulos suos, dicens: Si quod ab initio audiuestis, manserit in uobis, uos in me manebitis, & ego in uobis: & ego in patre, & uos in me. Quare ueritas fidei ab initio a Domino audita, manet in sancta Dei ecclesia, & propterea manet sancta Dei ecclesia & orthodoxa fides in Domino, & Dominus unigenitus in patre, & pater in filio, & nos in ipso per sanctum Spiritum, si facti fuerimus templa sancti ipsius Spiritus capacia, quemadmodum dixit sanctus Dei Apostolus: Vos templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in uobis. Igitur Deus ex Deo est Spiritus sanctus, per quem Spiritum templa uocamur, si habitare fecerimus spiritum ipsius in uobis. Spiritus enim **C H R I S T I**, spiritus est ex patre procedens, & de filio accipiens, uelut ipse unigenitus confitetur. Haec igitur omnia in praedicto de Fide libro exposuimus, qui scriptus est, uelut diximus, ad patres Pamphylas ac Pisidias. Hic uero quoniam ad consequentes dictiones perreximus, necessario rursus eadem in memoriam reuocare studuimus, ob propositum haesiarcham Arium, & sectatores ipsius Arianos, ut malicias ipsorum exoluamus, dulce in amarum transmutantes, & bonum in malum, & lucem in tenebras. Talibus enim perfecte a Domino per Esaiam Vae decernitur, qui bona in mala transmutant. Et talium nequam auctor est Deus, sed quisque horum, aut per uanam gloriam, aut praesumptionem,

ptionem, aut uanam sapientiam, aut diabolicam opinionem, excidit à ueritate, & sui flagitij tribulationem mundo induxit. Age igitur hanc dictionem tractemus, ut cognoscamus quæ à Domino dicta sunt, uelut sanctus Apostolus dicit: Et nos spiritum Dei habemus, ut cognoscamus ea quæ à Deo nobis donata sunt, quæ & loquimur, &c. Dicit igitur Dominus, Da ipsis uitam habere in seipsis. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti I E S U M CHRISTUM. Exiit autem turbator hic Arius, eiusque sectatores, & dicunt, Orare omnino ac precari Deum, & dicere, Pater da ipsis uitam habere in seipsis, non est eius qui æqualis est ei, qui exhibet uitam. Si enim esset ex essentia patris, ipse utique largitus esset uitam, & non petiisset patrem dare accipientibus ea quæ ab ipso dantur per petitiones. Et non sciunt hi, qui contra seipsos sententiam peruertunt, quod uenit unigenitus, ut fieret nobis exemplar & salus, in medio mundo constitutus uelut in theatro, instar athletæ destruens omnia contra ueritatem insurgentia, ex incredulitate ac calumnia & errore diaboli, alicubi per idololatriam, alicubi per ludaicam opinionem, alibi per incredulitatem, alibi per elationem humanæ opinionis, ut doceret homines humilitatem, ne quis seipsum aliquid putaret, qui homo sit, sed ad patrem uniuersorum totum referret. Et propterea etiam si uita erat, uelut dicit, Ego sum uita, & posset dare uitam, non uult tamen turbare iusticiam, sed uenit ut ad unum principium, ad unam deitatem, ad unam ueritatem, ad unam concordiam, ad glorificationem unam congregaret, hominum salutem ac mentem, & coram discipulis patrem rogat. Quis enim filius à patre non petit? Quis uero pater filio non dat? Quis autem filius alienus existit à patris natura? Et propterea filius unigenitus à patre, plenus gratia & ueritate, non indigebat complemento perfectionis, quum non deficiat in ueritate, sed plenus sit gratia & ueritate. Verum cum plenus sit, & dat, & dare potest, uult autem omnia referre ad Patrem. Glorificat enim filius patrem, glorificat pater unigenitum. Ego enim glorificaui te in terra, inquit Filius ad Patrem. Et Pater ad Filium dixit, Glorificaui te, & rursus glorificabo. Non est dissensio, non est inuidia deitatis. Da igitur ipsis habere uitam in seipsis. Qui uita est, uitam à patre accipere uult, & dare discipulis, qui ipse uita est, ut ne distrahat unitatem, ut ne spina fieret ludæis, ut audirent ludæi à Patre petentem & dantem discipulis suis. Quomodo igitur petit à Patre Filius? uelut non habens & petens? minime: sed unitatem Trinitatis significans, perfecte exhibentem ei, qui digne dona accipit. Quo uero significaret quod una est deitas, rursus in alio loco non amplius petens dat, sed propria autoritate, uelut fons existens à fonte, & Deus ex Deo, insufflauit in faciem ipsorum, & dixit: Accipite Spiritum sanctum. & alibi sustulit manus, & dixit, Accipite Spiritum sanctum. Et habet uitam in seipso, ut cui uult dare, dat. Sicut enim Pater uitam habet in seipso, sic etiam Filius uitam habet in seipso. Et uides quod honoris erga patrem gratia, & propter unam unitatem, & unam glorificationem, & ut ne putent discipuli a Deo legis & prophetarum ipsum mentes credentium declinare, unigenitus uenit: huius gratia Deus existens, & hominum malignitatem prænoscens, sermonem ad Patrem mittit, & gloriam auferri nequeuntem Patri tribuit: quo Manichæus confundatur, qui Patrem negat, quo discipuli discant quod eadem est deitas in ueteri ac nouo Testamento, quo ludæi pudeant, quoniam non uenit unigenitus ut doceret alium Deum, sed ut suam & patris sui coelestis deitatem reuelaret. Da igitur ipsis habere uitam in seipsis. Equidem quum ipse prædicauerit hanc uitam, quomodo Patrem rogabat, ut daret ipsis quod ipse docebat ac dabat? Vitam enim postea pronunciauit, dicens: Hæc, inquit, est uita, ut cognoscant te solum uerum Deum. Deinde Arius & eius complures exiliunt propter hanc dictionem, uelut qui aliquid contra ueritatem repererint, quod dixit solum Patrem uerum Deum. Vides igitur, quod solus est pater uerus. Interrogemus autem & nos ipsi uos. Quid igitur dicitis? Solus est pater uerus, filius autem quid tandem erit? Non est uerus filius, uana est spes nostra, uana inter nos prædicatio, inueniemini assimilantes filium Dei, per blasphemiam contra

Christus
cur patrem
rogat, ut
dei uitā di-
scipulis.

Pater solus
uerus deus,
quomodo
accipiendū

A tra uosipfos, innominatis & nefarijs simulachris, ad quę dixerūt Prophete ex sedu-
 ctōrū persona, prout quisq; prophetarū huius dictionis mentionem fecit: & hoc,
 Falsos fecerunt sibiipfis Deos patres uestri, et falsi facti sunt colles. Itaq; etiam unī-
 genitus apud uos sic iudicatur, & ita turpiter de eo qui uos redemit, si modō rede-
 mit, sentitis. Non amplius eiusdem stabuli estis, negantes uestrum Saluatorem, &
 qui redemit uos. Si enim non est uerus Deus, neq; adorandus est. Et si est creatus,
 non est Deus. Et si non est adorandus, quomodo igitur Deus predicatur? Defini-
 te uos qui rursus naturam Babylonicam facitis, qui imaginem & figuram ipsius
 Nabuchodonosor erexistis, qui famosam hanc tubam unitatem belligerantiū buc-
 cinatis, qui in musicis instrumentis ac cymbalis & in psalterio per erronea uerba
 uestra populos ad casum fertis, imagini magis seruire efficiētes, quā Deo & ue-
 ritati. Et quis uerus alter, sicut filius Dei? Quis enim adaequabitur Domino inter
 filios Dei, inquit Scriptura, & alius ad ipsum nō comparabitur? Et quid ait? Quo
 uideas quod de filio dicit, consequenter narans ait: Excogitauit omnem uiam sci-
 entia, & dedit ipsam. Et post hęc, In terra uisus est, & inter homines conuersatus.
 Quomodo igitur non uerē ad ipsum hęc dicta sunt qui dicit, Ego sum ueritas. At
 dices mihi, quomodo dixit unigenitus uerus Deus, ut cognoscant te solū uerum
 Deum, quo nō multitudo deorum putaretur, ut ne diuīsiō fieret uitalis cognitio-
 nis. Si enim solus Deus uerus pater, uerus est filius ex patre uerē genitus. Nam co-
 lens patrem, & solum ipsum uerum Deum reuelans, seipsum ostendit ex patre ue-
 rē genitum. Quapropter uerus pater Deus, uerus Deus filius unigenitus. Et unde
 hoc demonstrandū est? At uide mihi dictiones hęc, quomodo solum uerum Deū
 dicit hic patrem. Verum in Euangelio secundum Iohannem dicit, Erat lux uera. *Lux uera,*
 Et quæ lux uera quā unigenitus? Et rursus Scripturæ de filio dicunt, quod lux *et lux citra*
 Deus & non dicunt, Lux uera Deus, uerū de filio Dei, quod lux uera unigeni- *additionem*
 tus. At de patre, Deus uerus, & non dicunt, Lux uera Deus. De Filio uerō, quod
 Deus, et non apposita est uox uerus, ad dictionē Deus filius. et ubi lux Deus, non
 apposita est uox uera. Quid igitur dicimus de patre, q; sanē lux uera est Deus, &
 non defectuosum faciemus Deum. Et quoniam non est scriptum, Lux uera, ideo
 non dicimus peccantes, quod non est lux uera. & quoniam scriptum est, Filius est
 Deus, & erat Deus apud uerum patrem. Etenim erat Deus uerbum, & non dixit,
 Deus factum est uerbum, sed Deus erat. Ex his duobus æquiualentia demonstra-
 buntur. ex dictione quidem Deus uerus pater, & ex dictione, lux uera filius, æqua-
 litas dignitatis apparebit. Ex dictione uerō Deus filius, & lux Deus, equalitas glo-
 rificationis inuenietur. Et nihil differet, neque contradicere quis poterit ueritati.
 Sed uerus Deus est pater, & uerus filius unigenitus. Porro & de Spiritu sancto co-
 gar quid hic dicere amplius, ut ne quibusdam relictis, occasionem præbeam inimi-
 cis, ut suos prætexus habeant. Sic enim etiā Spiritus sanctus, uelut ipse Dominus
 testat, Spiritus est ueritatis, Spiritus patris: & ut Apostolus dicit, Spiritus Christi.
 Proinde Spiritus sanctus est spiritus ueritatis, Spiritus Dei, sicut Deus uerus, sicut
 lux uera, sicut Spiritus patris, sicut Spiritus filij. Vna enim est trinitas, una gloria
 tio, una deitas, una dominatio, Pater pater, Filius filius, Spiritus sanctus, Spiritus
 sanctus, nō est cōiunctio ipsa trinitas, neq; disiunctio à ppria sua unitate, nō est de-
 fectuosa in perfectione, nō aliena à propria proprietate, sed per omnia perfectio,
 tria perfecta, una deitas, & cecidit aduersariorum machæra. Etenim sic scriptum
 est, Telum infantium facti sunt. Etenim infantes etiam si accipere uelint tela, inua-
 lidi sunt, non potentes manibus suis quicquam perpetrare. Si uerō etiam contur-
 bentur infantes, magis seipsos iugulant, ac seipsos iniuriā afficiunt, quum nō pos-
 sint per teli conatum alios impetere. Quemadmodum etiam hi contra seipsos ex-
 citarunt bellum erroris, minime uerō irruunt in filios ueritatis. Transibo autem et
 ad alias dictiones rursus ab ipsis excogitatas. Et primū quidem admirationē di-
 gna res est, q; ironia utuntur ad integros ac simplices natura decipiendos. Quem-
 admodum enim serpens decepit Euam simplicem, eodem modo hi ubi uoluerint

Valens rex
Arianus.

aliquos asciscere, primū quidem adulationibus multis, & liberalitate ac attentione, promissioneq; simul & terculamentis aggrediuntur. Eos uerò qui non uolunt secundum ipsorum fidem ferri, regijs mandatis adoriunt, & regis Valentis indignatione resistitis, inquit. Et quid est (inquit) quod dicimus, Eadem est fides: nisi quòd uanam gloriam sectamini? Videamus igitur an eadem sit fides. Dicunt itaq; Confitemur genitum Filium ex Patre, & non negamus: sed oportet nos etiam creaturam & facturam confiteri. Nihil autem est stolidius. Omne enim creatum, non simile est genito, neq; genitum simile creato, maximè ad illam puram & perfectam essentiam. Omnia enim à Deo creata sunt, solus uerò filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex Patre processit, & ex Filio accepit. Reliqua uerò omnia sunt creata, & neq; progressa ex Patre processerunt, neq; ex Filio acceperunt, sed ex plenitudine filij, uelut scriptū est: Verbo enim Dei omnia firmata sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus ipsorum. At, inquit, oportet etiam confiteri creaturam, quoniam dixit Scriptura figuratius dici creaturam, & figuratè dici genituram. Nam etiam si dixerimus genituram, non uelut unam ex genituris dicimus. Itaq; in eo quòd genituram dicunt, & nō ueram genituram, simplices decipiūt.

Christi ap-
pellationes
uariæ.

Sed & creaturam cōfitemur, inquit. Quando quidem enim & ianua siue ostium uocatus est CHRISTVS, & uia, & columna, & nubes, & petra, & agnus, & manna, & caper, & uitulus, & leo, & fons, & sapientia, & uerbum, & filius, & angelus, & CHRISTVS, & saluator, & Dominus, & homo, & filius hominis, & lapis angularis, & sol, & propheta, & panis, & rex, & aedificator, & agricola, & pastor, & uitis, & quæcunq; talia, sic inquit, etiam creaturam dicimus: abusiue enim nos confiteri oportet. Fuge malam hanc opinionem ac calliditatem, ne det Dominus ut aliquis ex filijs ueritatis tali ironia subducatur, quo per eiusmodi argumenta etiā creaturæ nomen in filium Dei suscipere persuadeatur, atq; sic confiteri. Dent enim nobis huius usus rationem. Nam omnia illa abusiue dicta sunt, minimè in deitatem Filij irruentia, neq; defectuosum facientia ab essentia ipsius erga patrem. Et ostium dici poterit, quoniam per ipsum ingredimur: & uia, quoniam per ipsum uadimus: & columna, quia ipse est fundamentum ueritatis: & nubes, quia intexit filios Israel: aut etiam columna, propter luciditatem ignis quem illuminauit in deserto: & manna, quia negauerāt ipsum panem cœlestem: & panis, quia per ipsum fortificamur: & angelus, quoniam magni consilij angelus est: æquiuocum enim est angeli nomen. Suscepit enim Rhaab angelos, & non erant angeli, qui missi erant alij, quàm qui annunciauerunt de loco. Sic etiam unigenitus, quoniam annunciauit uoluntatem patris hominibus, magni consilij angelus est, dum in mundo magnum consilium annunciat. Et lapis non insensibilis lapis dicitur, sed abusiue, eo quòd offendiculum fuit Iudæis, nobis autem fundamentum salutis: & lapis angularis, eo quòd construxit uetus & nouum Testamentū, circumcisioneq; ac præputium in unam unitatem. Agnus autem, propter innocentiam, & quòd per ipsum, peccatū ab hominibus sublatum est: in eo quòd ipse patri oblatus est ouicula ad maculationem. Nam uenit ut pro nobis pateretur, passionis exors, quo nos saluaremur. Et si quid aliud est eiusdem usus, quod confert ad salutem filiorum hominum, abusiue à diuina Scriptura ad ipsum refertur. Quid igitur creatura profuerit, aut qualem utilitatem facit ad nostram salutem, & ad Dei uerbi in carne glorificationem, & perfectā deitatem? Quid prodest nobis dicere ipsum creaturam? Quid facit creatura creaturis? Quid prodest creatura creaturis? Quomodo uerò creauit Deus Deum, in adorationem proponens, quando dicit: Ne feceris tibi ipsi ullam aliquam similitudinem, neq; in terra, neq; in cœlo, & non adorabis ipsam. Quomodo igitur creauit sibi ipsi filium, & adorari præcepit, maximè cum Apostolus dicat: Et coluerunt creaturam præter creatorem, & stulti facti sunt. Stultum est enim creaturam deificare. Reprobat autem primum præceptum, quod dicit: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli cultum præstabis. Quapropter sancta Dei Ecclesia non creaturam adorat, sed filium genitū, patrem in filio, filium in patre, cum sancto Spiritu.

Creaturam
nō adorari.

At

A **A**treuera, inquit, nisi dixerimus, quod creatura est, imminutionem Patris facimus. Creatum enim non imminuit creatorem: quod autem genitum est ex natura, id aut contractionem efficit, aut dilationem, aut imminutionem, aut sectionem, aut aliquam talem affectionem genitori annectit. Ingens autem est stulticia eorum qui talia ratiocinantur, ut a se ipsis Deum assimilent, & suas affectiones Deo annectant: cum Deus penitus exors sit passionis, & in generando, & in creando. Sicut enim nos patimur generantes, quoniam creati sumus, sic etiam laboramus creantes. Et si patitur Pater generans, ergo etiam creans laborat. Quomodo uero de Deo passionem dicere licet, & laborare, si quidem laborat? At non laborat, absit. Non laborabit enim, inquit Scriptura. Spiritus igitur Deus, & spiritus sine principio, & sine tempore filium genuit, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum, non factum. Præteribo autem & hoc dictum, & rursus ad alia nos conferamus, quæ ab ipsis in malis opinionibus dicuntur ac decantantur, & supra à me proposita sunt. Etenim rursus uanè producunt hoc dictum falso interpretantes, Suscipite pontificem uestrum fidelem existentem ei, qui fecit ipsum. Et primum quidem hanc epistolam, ad Hebræos inquam, reijciunt, negantes ipsam natura ab Apostolo esse, & asserentes ipsam Pauli non esse. Verum dictum hoc, ob proprium morbum in seipsos, uelut dixi, malè suscipiunt: nimirum ex eo quod dictum est, *Fi* *delem* existentem ei, qui fecit ipsum, creaturam falso inferentes. Percunctetur autem quis intelligentia præditus ipsos, & hæsitabunt, non habentes quod respondeant. Quando assumpsit Dominus noster ut pontificis nomine appellaretur? Nequaquam enim ante aduentum suum in carne hæc nomina habuit, ut lapis uocaretur, & ouis quæ ducit ad macellationem, & homo, & hominis filius, & aquila, & agnus, & alia omnia quæ ad ipsum post aduentum in carne referuntur. Quare & pontifex ipse appellatur, propter argumentum de ipso à lege prædicatum: nempe, Prophetam ex fratribus uestris excitabit Dominus Deus uester. Proinde prophetam & pontificem, & uocem Ex ipsis, post hunc locum Scriptura clarè interpretatur, uelut etià firmiter uidere est, quomodo rursus insuperabilis Dei uirtus & prænotio, ad obturandum omne os quod contra ueritatem excitatur, omnia cum mirabili illuminatione prædixit ac muniiuit. Dicit enim sic in eadem consequentia: Nam omnis pontifex qui ex hominibus assumitur, pro hominibus constituitur, ad offerendum dona & uictimas pro peccatis, ita ut moderatè ferre possit: necessitatē enim etiam ipse habet in proprijs peccatis. Qui uero non habet peccatum, obtulit seipsum patri, partim ex hominibus, propter aduentum suum: partim non ex hominibus, quum non habeat necessitatem propter deitatem. Et de ipsius deitate dicit, Etiam si esset filius: de aduentu uero in carne, Didicit ex his quæ passus est, inquit. *Epistola ad Hebræos Pauli non est.*

C Et uides quod omnia ad CHRISTVM pertinentia plana sunt, & nihil est in ipsis tortuosum. Nam hoc, Pontificem fidelem ei qui fecit ipsum, neque eandem formationem corporis hic declarat, neque ipsius incarnationis: non de creatione omnino dicit, sed de dono dignitatis post aduentum suum, iuxta id quod dictum est: Dedit ei nomen quod est super omne nomen. Et non antea implebatur hoc in deitate, sed in præsentis aduentu. Nam ipsius incarnatio ex Maria, accipit nomen quod est super omne nomen, ut cum Deo Verbo uocaretur filius Dei. Et propterea etià per ipsum Apostolum hic rursus dixit, Eum uero qui paululum imminutus est infra angelos, uidemus IESVM propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, quo Dominus et factor angelorum, infra angelos imminutus appareret, et horrendus ac terribilis angelis, & qui ex nihilo ipsos cum Patre & sancto Spiritu creauit, imminutus diceretur, & appareret manifestè, quod non de deitate hic loquitur, sed de ipsius carne. Passio enim mortis non ante carnem ad Verbum refertur, sed post aduentum in carne, eodem passionis exorte existente & passibili, passionis quidem exorte, in deitate: patiente uero, in humana natura. Quare etiam ambo in uno implentur, filius hominis, in hoc: & filius Dei, in illo. Simul enim CHRISTVS in ambobus filius uocatur. Quid igitur fecerit ipsum, discant contentiosiores

*Simile regis
de filio suo
interrogati*

prædictis omnibus, quia nihil in hoc dicto ad deitatem refertur, sed ad aduentum A
in carne. Et neque sicut de factura aut creatura, sed uelut de dignitate post aduen-
tum dixit, fecit ipsum. Etenim si quis interroget regem aliquem de proprio illius
filio, Quid est tibi hic, & audiat ab ipso, Filius meus est. Genuinus igitur tibi est,
aut spurius? Ille uero respondeat, Genuinus est ex me. Quid igitur ipsum feci-
sti? Regem ipsum feci: manifestum est nihil immutatum esse ipsum à patris sui di-
gnitate. Et non omnino eo quod dixit, Feci ipsum regem, ideo creauit ipsum, di-
cit Rex. Non enim generationem negauit, quum non genuisse confessus sit, in eo
quod dixit, Feci: sed illam quidem palam pronunciauit. Verum uox Fecit, de di-
gnitate declarauit. Sic etiam filius, filius patris citra ambiguitatem ab his qui ui-
tam uolunt, creditur & adoratur. At pontifex factus est, quoniam in corpore suo
seipsum patri obtulit pro hominibus, ipse sacerdos, ipse uictima, seipsum quidem
obtulit, pro omni uero creatura pontificatum gessit. Ascendit autem spiritualiter
& gloriose in ipso corpore, sedet in dextera patris, factus pontifex in æternum, &
pergressus cœlos semel, uelut testatur de ipso in sequentibus idem Apostolus. Et
corruit rursus horum diuinæ Scripturæ prætextus, quæ uitalis est, & nihil offendi-
culi habet fidelibus, aut ad imminutionem blasphemiae contra Verbum. Dein-
de rursus meminit alterius dicti, quod Iohannes stans in deserto, & conspicatus
ipsum uenientem, dixit: Hic est de quo dixi uobis, quod post me uenit uir, qui an- B
te me factus est, quia prior me erat. Et primum quidem ipsas dictiones, uelut ca-
pite grauati, alterant in sententia, & dicunt, Quomodo hoc impletur in aduentu
in carne, quum non fuerit ante Iohannem in utero Mariæ conceptus? Sed uelut
Euangelista dicit, In sexto mense missus est angelus Gabriel in ciuitatem Galilææ
ad uirginem desponsatam uiro, cui nomē Ioseph, & ingressus ad ipsam dixit, Gau-
de gratiosa, Dominus tecum, &c. Quum igitur turbaretur uirgo ob salutatio-
nem, dixit ad ipsam: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen
eius I E S U M. Et ecce cognata tua Elisabeth concepit filium in senectute sua, &
hic mensis sextus illi est, quæ uocatur sterilis. Et uides (inquiunt) quod sex men-
sibus antequam bonum nuncium afferretur Mariæ, iam præextitit Iohannes?
Quomodo igitur hoc, Ante me factus est, in aduentu C H R I S T I in carne im-
plebitur? Quis uero ex simplicibus, & non in sententia probè firmatis, hoc di-
cto audito non turbabitur? Dicit enim, Quæ necessaria sunt, & simplicia, & ui-
talia, in diuina Scriptura, ea his qui sibi praua attrahunt, magis nociua apparent,
quum dicta penitus sint in Spiritu sancto illuminata. Quid enim relictum est à di-
cto ad securam certitudinem? Ecce enim dicit, Hic est, uisibilem significans ac
ostendens uidentibus, De quo dixi uobis, quod post me uenit. Et quis uenit nisi
uir? Nemo autem prudentia præditus, uirum nudum putauerit Dominum no- C
strum, quam hæreses supra à me relatæ, Cerinthiani & Merinthiani, ac Ebionitæ,
sed cum hoc quod uir est, omnino certò etiam Dominum ipsum sciunt ueri fide-
les, uelut etiam Ioannes testatur, Quod audiuius ab initio: quasi dicat, Eum qui
ab initio est inuisibilis Deus Verbum, quem audiuius in diuinis Scripturis, in
Prophetis annunciari, in cœlo hymnis celebrari. Et propterea quod ab initio au-
diuius, & uidimus oculis, quo primum audiuisse Deum ab initio confiteatur:
uidisse uero, hominem significet, quem etiam Baptista Ioannes dixit, Quod post
me uenit uir: & hoc, Manus nostræ contrectauerunt: ut Deum ex supernis signi-
ficet, & hominem uisibilem à Mariæ genitum ostendat, qui & ex mortuis perfe-
ctus resurrexit, non abiiciens sanctum uas, quod suscepit, & perfectam suam in-
carnationem. At per hoc quod contrectauit latus, & typum clauorum, tria con-
fiteatur inconcussæ. Sic etiam hic mihi intellige hoc, Hic est de quo dixi uobis,
quod post me uenit uir, ut aduentum in carne significet. Quia prior me erat, ut
deitatem ostenderet, quoniam ante me factus est: In mundo enim erat, inquit Euan-
gelium, & mundus per ipsum factus est, & mundus ipsum non cognouit. Si aut
in mundo erat, anteq̃ Ioannes gigneret ac conciperet, ante ipsum fuit in mundo,
non

A non de creatione, non de factura significat, sed iuxta usum consuetum, quo æquiuocè homines dicere solent, Fui in Hierosolymis, fui in Babylone, fui in Aethiopia, fui in Alexandria, non creationem hic significat, sed accessum & aduentum. Fui enim in Babylone, aut altero loco, quando ueni. Ante me igitur fuit, aut factus est (utrumque enim Græca uoce significatur) inquit, ut ostendat Verbi in terra semper accessum. Et hoc, Prior me erat: ut ostendat deitatem semper existentem. Illud uerò, Post me uenit, ut indicet conceptionem post Iohannem. Et propterea, Ego uox clamantis in deserto, Vox est præparatiua auditus hominum. Primum enim inarticulatam uocem sonantem reddere solent clamantes, è longinquo uocantes eos qui ab ipsis aliquid audire debent. Et ubi illi uocem solam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, auresque præparauerint, tunc is qui sonantem uocem emisit, de cætero distinguit sermonem quem dicere uoluit. Sic etiam Iohannes uox fuit, aures hominum præparans. Non enim erat ipse Verbum, sed post ipsum uenit Verbum, propter quod præparatiua uox fuit, siue facta est. Et propterea dicit, Vox clamantis in deserto, præparate uias Domini. Vox enim præparat, Dominus autem ingreditur uias præparatas. Et uox loquitur, ut præbeant audientiam. Vbi uerò auditus ocium egerit, tunc sermo in aurem suscipientium mittitur. Nusquam igitur reprehendet Arius & eius complices Dei ueritatem, semper illuminantem corda fidelium, ut ne euertantur à salute in Verbo filio Dei in ueritate increato, & semper genito. Progredientibus autem rursus nobis, & ad sequentia procedentibus, nihil relinquemus ex his quæ supra ad soluendum sunt proposita, sed rursus ordinis consequentiam arripimus. Prætexunt enim rursus alium prætextum, qui à sancto Petro in Actis dictus est, nempe: Notum uobis sit tota domus Israel, quòd hunc I E S V M, quem crucifixistis, & Dominum & C H R I S T V M, ipsum Deus fecit. Et rursus dicunt, quòd hic Fecit scriptum est: & non uident quòd dictum est (ipse enim per seipsum dictum declarat) Hunc enim I E S V M, ut significet Domini incarnationem. Ex hoc enim quòd dicit, Hunc I E S V M, quem crucifixistis: manifestum est, quòd de carne dicit, quam crucifixerunt: carnem enim crucifixerunt. Et propterea Dominus in Euangelio dicit: Nunc autem quæritis me occidere hominem, qui ueritatem dixi uobis, quam ex patre meo audiui: at non ab humanitate separans deitatem. Neque enim extra humanitatem fuit deitas, quando passus erat: neque in patièdo relictus est à Verbo aduentus in carne, sed neque passionis exors Verbum passum est prius in carne patiente existens. Verum est enim in utrisque unum nomen, & in deitate, & in humanitate. C H R I S T V S enim est incarnatio ipsius Verbi. Et C H R I S T V S est in ipso in carne aduentus.

C Sed passio ipsa est in carne, quemadmodum dixit Petrus, C H R I S T O passo pro nobis in carne: ut ostendat deitatis à passione alienitatem. Et rursus, Mortuus in carne, uiuificatus autem spiritu. Hunc igitur I E S V M, quem crucifixistis: ut ne relinqueretur sancta in carne dispensatio à passionis exorte & increato Verbo, sed cōiuniretur supernè increato Verbo. Quapropter & Dominum & C H R I S T V M Deus fecit: id quòd ex Maria conceptum est, & deitati cōiunctum. Non enim Maria Deus secundum naturam. Quapropter consequenter infert, Fecit: quemadmodum etiam angelus Gabriel dicit, quum interrogasset ipsa, Quomodo erit hoc, quoniam uirum non cognosco: Spiritus Domini superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quòd nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Quum autem dixerit, Et quòd nascetur, ostendit nõ requisitus de Deo Verbo, quòd filius est citra ambiguitatem, non creatus, non factus. Verum de disputatione carnali à Maria, cum additamento dixit, Et quòd nascetur, C H R I S T V M & Dominum fecit, uelut in alijs loquutionibus. Omnia clare impleta sunt, & nullum laborem exhibent. Sic etiam hic in aduentu carne impleta sunt, & nulla est præuaricatio his, qui uitæ suæ studiosi sunt. Viuens enim Verbum à uiuente patre, filius patris, & non creatus. Omnia uerò in aduentu

Ante me factus est, uel fuit, et prior me erat, quomodo accipienda sint.

Iohannes uox cur sit.

Petri locus explicatus.

in carne impleta sunt, ut neq[ue] spectrum putaretur, neq[ue] coessentialis caro supernae A
 deitati: sed incarnatio ipsius cōnita in unam à passione alienitatem, maxime post
 resurrectionem à mortuis. Nō amplius enim moritur, inquit, mors ipsi nō amplius
 dominatur. Est enim unus Dominus, unus CHRISTVS, unus rex, in detersa Patris
 sedens, corporale & spirituale, una unitio, una deitas spiritalis, ambo lucida, & in
 maiestatis gloria. Porro transmittam hoc dictum, quod abunde me declarasse pu-
 to, & de alijs ab ipsis ad subuertendos audientes excogitatis dicere aggrediar. Rur-
 sus enim dicunt, Si est ex essentia patris, quomodo non nouit horam & diem? Sed
 proprio sermone confitetur discipulis, nō nosse quæ pater nouit, inquit: De illa
 die & hora nemo nouit, neq[ue] angeli in cœlo, neq[ue] Filius, nisi Pater solus. Si itaque,
 inquit, Pater nouit, & ipse non nouit, quomodo potest eadem deitas patris ac fi-
 lij esse, quando quæ nouit Pater, Filius ignorat? Quæcunq[ue] uerò mystice & in di-
 uina sua sapientia, ad certitudinem cognitionis uerissimæ unigenitus docēs expo-
 suit, hi ignorant, & humanos affectus omnes in suum ipsorum detrimentum, uelut
 horrenda reptilia, & ad suam perniciem ea quæ ab astuto uenatore inescata sunt, ab-
 ripiunt, nescientes quod mendacium nusquam consistet. Veritas autem undiqua-
 que proprios filios suos corrigit, & mendacium redarguit. Dicam enim uobis, qui
 malam opinionem de CHRISTO ab initio habetis, Vtrum maius est secundū na-
 turam, & ad scientiam, Deus ne omnium Dominus, & pater Domini nostri IESU
 CHRISTI, aut dies à Patre & Filio ac Spiritu sancto inducta & facta, & illa hora? B
 Omnino autem interrogati cogentur ab ipsa ueritate Patrem maiorem dicere, sicut
 etiam est. Si itaque dicit Filius, Nemo nouit Patrem, nisi Filius: & nemo nouit Fi-
 lium, nisi Pater: Qui quod maius est, cognoscit, hoc est Patrem: quomodo quod mi-
 nus est ignorat? At diuina sunt uerba à Spiritu sancto dicta, ignota autem his qui
 non acceperunt Spiritus sancti donum & gratiam. Tales enim quum sint prædi-
 cti, instabilem habent intelligentiam, stolidamque mentem, ad noxias & ad mino-
 res præuarias lapsum. Opponet enim se illis id quod ab ipso Domino di-
 ctū est, Estote parati: Sint lumbi uestri præcincti, & faces uestre in manib[us] uestris,
 & eritis uelut serui boni expectantes dominum suum. Sicut enim latro in nocte,
 ita accedit dies. Et sanctus Apostolus ait: Non estis filij tenebrarum, sed diei, ut
 ne dies uos uelut fur deprehendat. Si itaq[ue] filij diei non occultantur à tenebris, sed
 parati sunt, quoniam qua non sciunt die, & qua non expectant hora, Dominus ip-
 sorum adest: igitur non differt à seruis suis & filijs diei, propter lucidam suam sub-
 stantiam ac deitatem, quum ipse causa horum illis sit. Aut uelut ignorantes diem,
 & non parati, deprehendetur ignorans, & sub minoribus existens. Quis autem
 infania percitus hæc de CHRISTO cogitauerit, quod ipse erit, uelut homines
 eius dominio subditi, & discipuli: aut uelut deteriores, propter suam ignoran- C
 tiam imparati? Et tota res est stolidi. Si itaque hæc impleri non possunt, ue-
 rum sermo extentus usui oppositus reperiatur: quærendum est igitur quam ratio-
 nem reperiāmus, quo citra oppositionem utrisque seruatis, à ueritate non receda-
 mus. Impossibile est enim Dominum mentiri, & impossibile est ipsum frustra nar-
 rationes ad nostram uitam facere. Cognoscit itaque Pater, cognoscit Filius, cogno-
 scit Spiritus sanctus. Nihil enim est in Patre diuersum à Filio, neque in Filio diuer-
 sum à Spiritu: uelut in unaquaque prædicta hæresi pro re nata demonstrauimus
 ex ueris confirmationibus, Trinitatem esse unam deitatem, & nihil habere in seip-
 sa euarians. Sed totum perfectio, tria perfecta, una glorificatio, & unum dominiū.
 At dices mihi, Quia igitur ratione hoc dixit? Et iam quidem alibi de hoc sermone
 à me dictum est. Nihil autem prohibuerit ad eadem apponere, & eadem uera uer-
 ba referre: & ego quidē ad hoc impiger sum, legentibus aut hoc tutum erit, aduer-
 sarijs uerò in redargutionem. Habet aut res hoc modo. Tres ordines hoc loco in
 medium produxit: Patrem, & seipsum, & omnes angelos in cœlo. Et Patri quidē
 attribuit nosse, nō solum scientiam ostendens & cognitionē, sed etiam ea quæ sem-
 per apud Patrem & apud filiū citra ambiguitatē detenta sunt, & facta & perpetrata.

Et

Triaper-
fecta.

A Et pater quidem nouit diem, nouit ipsam, & produxit ac fecit, & iudicauit. Sicut dixit in Euangelio secundum Iohannem, Pater neminem iudicabit, sed omne iudicium dedit Filio. In eo enim quod dedit, iudicauit: quum itaque iudicauit, nouit: quum uero nouit, scit quando uenit. Qui enim non credit in Filium, iam iudicatus est: non quod praterierit iudicium, sed quod ea quae tunc futura sunt, iam indicentur. Quare & ob hoc tale impletur. Nouit enim Scriptura scientiam, & scientiam, quemadmodum etiam saepe pro oblata argumenti occasione, à similitudinibus & exemplis, uniuscuiusque propositae rei ac causae claritatem & declarationem explicare non reliquimus. Apprehendamus itaque rursus ab initio, & de his dicamus.

Quid dicitis, o uos? Nouerat Adam Euam uxorem suam, & ante inobedientiam ac excessum, aut non nouerat? Et non potestis contradicere ueritati. Si enim non uolueritis recta uia ingredi ad talem sententiam, redarguemini. Erant enim, inquit, nudí, & non erubescabant. Quum igitur ipsi nudí essent, & non cæcutirent: neque enim hoc negare potestis, ut non uidisse ipsos confiteamini. Nouit enim, inquit, Eua lignum quod bonum esset ad esum, & aspectu pulchrum. Proinde nouerat, & nouerant. Quum autem nossent & uiderent se mutuo, cognouerunt: uelut post multum tempus, ait Scriptura, Et cognouit Adam Euam uxorem suam. At priorē quidem notionem ac uisionē siue scientiam, de notione per uisum consistente, ac per intellectum dicit. In secunda uero notione, de cognitione & usu loquitur. Quemadmodum etiam alicubi Dauid, ubi consenuisset, uelut dicit diuina Scriptura, Et consenuit Dauid, & non calefiebat, & dicebant famuli ipsius ad ipsum: Queratur regi uirgo, & inuenta est Abisac Sumanitis: Et calefaciebat (inquit) ipsum, & cum ipso dormiebat, & non cognouit ipsam Dauid. Quomodo non cognouit coniunctam corpore, & quae latus applicuerat? At cognitionem hic nō eam dicit quae fit per intellectum, sed eam quae cōtingit per ipsum. Nam & de Iacob dicit, Quod septem annis fuit pastor cum Rachel & Lia, & nouit ipsas. Quando uero de copulatione reuerendarū ipsius nuptiarum narrat, dicit: Cognouit Liam uxorem suam. Nam prior cognitio per intellectum erat, & per uisum. Posterior autem cognitio siue notio, in usu erat & actione. Sic etiam in eadem diuina Scriptura, Nouit Dominus eos qui sunt ipsius: non quod ignoret eos qui non sunt ipsius, sed euidentiā defensionis ac protectionis Domini significat. Et, Discedite à me operatores iniquitatis, non noui uos: Igitur non nouerat ipsos secundum cognitionem? Imò quia non erant ipso digni, actionem ab ipsis tollit. Et in alio loco, Vos cognoui ex omnibus gentibus: Ergo omnes gentes, & numerus totius humani generis cognitionem eius fugiunt, & nō potius capilli uniuscuiusque capitis humani, tum eorum qui ipsi seruiunt, tum eorum qui ipsi non obediunt, cognoscuntur? & Vias à dextris nouit Deus: ergo ignorat à sinistris? Et quot eiusmodi dici possunt de notione, & notione siue scientia? Sic etiam unigenitus filius Dei. Quandoquidem enim Pater iudicium dedit Filio, notionis & usus cognitionem reddidit iam Patri: Nemo nouit diem, nisi Pater: iuxta duos modos, quod nouit quando uenit: nam in ipsius potestate dies & hora ueniet. Et nouit ipsam: iam enim peractum erat ab ipso iudicium, traditum unigenito. Ita est & in unigenito filio Dei, qui Deus est, & nihil à Patre curariat, eadem notio. Ipse enim nouit ipsam, & ipse ducit ipsam, & fert & perficit, & iudicat, & sine ipso non ueniet: Nondum uero nouit ipsam secundum actionem, hoc est, nondum iudicauit. Adhuc enim impij impiè agunt, & iniusti abundant, & scortatores ac adulteri & idololatrae iniqui sunt, & diabolus operatur, & haereses insurgunt, & error committitur, donec intulerit ipsam diem unigenitus Dei filius, & quod iustum est, unicuique retribuerit: & cognoscet ipsam, hoc est, peraget ipsam potentia. Et in Patre quidem, iuxta duos modos impletum est: in Filio uero secundum notionem est, & non ignoratur. Verum secundum actionem nondum perfectum est, quia nondum iudicauit. Ceterum à sanctis angelis iuxta duos modos hoc remotum est, & quod non nouerunt: notione per intellectum contingente: & quod nondum secundum actionem ipsi cognouerunt, hoc est,

Adam quando nouerat uxorem suam Euam.

Notio et scientia duplex in Scriptura.

Nouit pater quomodo, & quomodo filius

Angelorum ignorantia.

est, perfecerunt. Nondum enim præceptum est ipsis, egredi, ac colligere impios, A
 uelut zizania in fasciculos ac fasciculos, & præparare ut comburantur igni. Et ui-
 detis o dilecti serui Dei, quod singuli qui sibi ipsis iuxta quandam præsumptionē
 horrenda attraxerunt, frustra militauerunt, singuli diuersimodē contra seipsos, in
 filium Dei inferiora & imminuta maledicalingua effutire aggredientes. At quum
 & huius dictionis declarationem abundē fecerimus, rursus ad alias mentem appli-
 cemus, Dei potentia auxiliante. Etenim generosi illi, & in omnia satis audaculi,
 etiam si confiteantur non secundum Manichæos, neque secundum alias multas he-
 reses, & quamuis obtineant ueritatem secundum carnem, tamen hoc ipsum faciūt
 defectuose, & non plenē. Confitentur enim Salvatorem habuisse carnem uerē, au-
 diētes autem ex ipso Euangelio, quod fatigatus fuit ex itinere, & esuriit, & sitiit, &
 dormiuit, & surrexit, hæc omnia collecta ad deitatem ipsius referūt, conantes dei-
 tatem ipsius ex talibus argumentis abalienare ab essentia Patris. Nam si est, inqui-
 unt, ex Patre, Patre non sentiente lassitudinem, neque sitiente, neque esuriēte, ue-
 lut diuina Scriptura dicit: Non fatigabitur, neque esuriet, neque sitiet, neque dor-
 miet, neque excogitari potest prudentia ipsius, hæc autem sic in Filium perfecta
 sunt: alienus ergo, inquiunt, est à Patris essentia ac natura. Et quod quidem hæc in
 unigenitum non implebantur ante aduentum in carne, etiam ipsi confitebuntur.
 Quum autem confessi fuerint coacti, peruenerint autem ad ea quæ in aduentu ip- B
 sius in carne facta sunt, & audierint eo quod accepit corpus, ideo hæc rectē perfi-
 cit, concedens uelut auriga curruī honestas necessitates, quoniam secundum ue-
 ritatem carnem induit, & non iuxta apparentiam: tunc asserunt non ex carne sola
 hæc esse, nam reuera per seipsam neq. sitiet, neque fatigabitur. Verum non sciunt
 illi, qui uia relicta ad contrarias semitas digressi sunt, quod non solū carnem assum-
 psit filius Dei, ubi uenit, sed & animam & mentem, & omnia quicquid est homo,
 præter peccatum: non à semine uiri, sed à Maria semper uirgine per Spiritum san-
 cto. Non uolunt autem illi admittere, animā ipsum accepisse, propter talem ad-
 uersus ipsos redargutionem: id quod promptissimum omnium est, ut ipsorum ua-
 niloquentiæ opponatur. Ipse enim confitetur uerus Deus de seipso, dicens, Ego
 sum ueritas: Anima mea conturbata est. & Tristis est anima mea. & Potestatē ha-
 beo ponendi animam meam, & accipiendi ipsam: ut ostenderet seipsum Deū qui-
 dem esse habentem potestatem: hominis enim non est hic sermo, Nemo enim ha-
 bet potestatem ponendi animam suam, & recipiendi ipsam. Quum autem de ani-
 ma loquitur, ostendit seipsum uerē hominem factum esse, & non in apparentia. Et
 rursus: Ego sum pastor bonus, qui ponit animam suam pro ouibus. Et ut ostende-
 ret uera hæc esse, in cruce ad Patrem dixit, In manus tuas depono spiritum meum.
 Et cum uenissent milites, inquit, inuenerunt ipsum iam expirasse. Et rursus, Et cla- C
 mās uoce magna, dixit: Eli Eli lemas abachthani, hoc est, Deus meus, Deus meus,
 ut quid dereliquisti me: quemadmodum iam etiam hanc sermonis uim declarau-
 mus. Et expirauit, inquit Euangelium. At Expirauit, & In manus tuas, & illud, Ani-
 ma mea conturbata est: & alia omnia cū ueritas dicat, quis adeo stolidus sit, ut huic
 officinæ credat hominum cæcutientium ac somniantium, & relinquat ipsas Dei uer-
 bi rationi consentaneas ueritatis dictiones? Caterum deinceps dictiones uenan-
 tes, ea quæ probē & rectē dicta sunt à singulis scripturis, uelut piratæ sana uirorum
 corpora detrūcant, & testimonio quodam utuntur, quo sape Scriptura figurati-
 us a narrat. Et quod quidem figuratē dictum est, ueritatem ferre solet. At uerum &
 indefinitē prædicatū, ad aliam personam allegoricē referūt. Statim enim exiliunt, ē
 sancto Esaia proferentes dictionem, quod ex persona patris dictum est: Ecce intel-
 liget filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est, quem dilexit anima
 mea: ut Patris sit hæc dictio: nam hoc uerū est. Quomodo igitur & Pater, inquit,
 animā accepit? Si autē dicamus, quod ablit: Quid igitur, inquiunt, est q̄ quod hoc
 figuratē dictum est? Ergo, inquiunt, etiam id quod à filio dictum est, figuratē dictū
 est. Et putant in hoc contra ueritatem se uenari ac reperire pretextus occasionem,
 id quod

Anima ex
 mes in Chri-
 sto.

id quod ipsis non concedetur. Minime enim fucata est ueritas, & per seipsam consistit, ut quæ neque uincitur, neque fucato ornamēto opus habet. Videamus enim am-
 borum uim ac uirtutem. Siquidem enim pater uenit in corpus, & carnem induit, & hunc sermonem dixit, uere animam habuit. Si uero carnem pater non induit, dixit autem hoc, Quem dilexit anima mea, figuratè hoc circa Deum dicitur, ut ratifi-
 caretur ueritas, & ut ostendat erga filium ingenuitatem. Sed non etiam de filio eadem in hoc dicere licet. Etenim pater non suscepit carnem, filius autem induit carnem: pater homo factus non est, filius autem homo factus est. Simile enim de patre dicendū est. Sicut enim hic dicit, Dilexit ipsum anima mea: sic dicit, Inueni Da-
 uid filium Iesse uirum secundum cor meum. & Cor meum longè abest ab ipsis. Si itaque eo quod figuratè dictum est, Quem dilexit anima mea, accipimus hoc de anima: ergo etiam de corde figuratè dictum est, & nimirum omnibus intelligentia præ-
 ditis clarum hoc fuerit. Si itaque tropicè dicit de anima pater, & de corde quod non accepit: non enim gestauit carnem: figuratius sanè ad patrem talia referunt. Non autem idem etiam circa filium putandum est. Filius enim accepit carnem, & omnem humanam naturam, ac partium situm. Nam erit hoc contrarium ei qui de filio figuratè dicit de incarnationis persona, etiam si in quadam parte sermonis argumentum contingat, propter hoc quod uere incarnatus est. Si enim allegoricè accipitur de anima filij, & figuratè de ipsa accipiendum est: ergo etiam de corde talia dicantur.
 Et concedemus de cætero omnia apparentiam esse, & non ueritatem. Figuratè dictum est & de carne, iuxta contentiosi Arii rationē. Et non amplius cor habuit ubi uenit Verbum, neque hepar, neque carnem, neque intestina, neque ossa, neque quicquid talium, sed omnia de cætero allegoricè accipiuntur, & tropicè dicuntur. Aut omnino uanum & imaginarium assumpsit corpus, quod nulla interna uiscera habebat. Quomodo igitur edebat & bibebat? Sed apage. Si uero pater dicit cor & animam, potest autem in ipsum allegoricè exponi, & tropicè dici, & in filium figuratè, eo quod negauit ipsum animam accepisse, certè si de corde urgeantur, non possunt negare, eo quod confessi sunt ipsi, omnem situm partium corporis Dominum suscepisse: ex eo quod cor & cor dictum est, alterum quod in confesso est, alterum allegoricè acceptum. Sic etiam de anima sermo uerus est, & non accipitur figuratè, neque dicitur tropicè. Quum autem sit CHRISTI incarnatio in omnibus perfecta, corpore & anima, & mente & corde, & in omnibus quæ est homo, citra peccatū: contigit autem ipsum res humanas rationabiliter facere, & in deitate perfectè ad salutem perficere, non adhuc ipsius deitas gloria carebit præter patris perfectionem, sed propter humanitatem in carne implebitur, ut & sitiat, & esuriat, & bibat, & comedat, & dormiat, ac tristis sit, ita ut a passione ac affectione aliena sit ipsius deitas. Et rursus corrui ipsorum de hac parte sermo. Quandoquidem autem uenit in carnem Deus, quum dicant ipsi, Quod si erat ex patre, quomodo uenit in carnem: dicere poterit quis ad ipsos, De angelis quid dicitis? Omnibus autem manifestum est, quod confitentur angelos à Filio factos esse. Nam & de Spiritu sancto blasphemiam dicunt, & à Filio creatum esse dicere audent, qui est increatus, ex Patre procedens, & de Filio accipiens. Si igitur in Spiritum sanctum hoc dicere audent, quanto magis de angelis non poterint negare, quod ex unigenito ipsum esse habuerunt creati & facti? Si itaque angeli ab ipso facti, & spirituales facti, & tamen creaturæ ipsius existentes, & infinite essentia eius inferiores, utpote qui opus ipsius sunt, carnem non acceperunt, quid dicemus? Ergo maiores sunt Filio hi, qui ab ipso creati sunt? Aut etiam Spiritus sanctus cur non in carnem uenit, & carnem gestauit, & homo factus est, aut Spiritus sanctus Dei, aut aliquis angelorum? Non omnino ob id quod imminutus est Filius præter Patrem, ideo carnem induit: alioqui omnino etiam angeli debuissent carnem induere, aut etiam Spiritus. Sed quoniam sapientia Patris est, & uirtus, & uerbum, ipse omnia creauit cum Patre & Spiritu sancto: quo ostendat, quod causa transgressionis Adam, non à formatione, neque ab eo quod factus est, peccatum aut inobe-

Anima in Deo patre figuratè esse dicitur.

Cor in Deo figuratè.

Deus in carnem cur uenit.

inobedientiæ delictum habuit, sed à propria uoluntate, quo iustum iudicium in fi
 » nem deduceret, uelut dixit Esaïas, Arundinem contritam non confringet, & linū
 » fumigans non extinguet, donec deduxerit iudicium in uictoriam. Et in nomine ip
 » sius gentes sperabunt. Quemadmodum & Dauid de ipso dixit, Et uinces, dum tu
 iudicaris. Iudicatus enim est, ut iudicans iuste obruret ora contradicutorum. Non
 enim poterit quis contradicere iusto ipsius iudicio. Gestauit enim corpus, impol
 lutum ipsum conseruans. Non enim quod fuit in homine ab initio, hoc est in Adā,
 id ipsum omnino ex opifice in fonte ab Adæ peccato, peccandi causa fuit, & pro
 pter hoc peccauit. Sed liberum arbitrium ipsi dedit, & unusquisque sibi ipsi causa
 peccati existit. Propterea sanè insons opifex Deus Verbum, qui cum patre creauit
 hominem, & cum sancto Spiritu, immortalis & impollutus, propria uoluntate, in
 enarrabili quodam sapiētiae mysterio, homo factus est, ita ut perfectè omnia susce
 perit pro propria factura, propter benignitatis erga homines excellentiam: nō ex
 necessitate, sed ultronea mente: quo in carne condemnaret peccatum, & in cruce
 dissolueret maledictionem, & in monumentum sepulchri detraheret corruptio
 nem, & in infernum descendens cum anima in deitate, stimulum mortis confringe
 ret, & pactum erga infernum destrueret. At illi omnino ingrati, bona in mala trans
 mutantes, pro quibus gratias agere benigno & perfectō, & bono ex bono patre
 existenti debebant: tantum abest ut gratias agant, ut etiam ingrati reperiuntur, qui
 passiones & affectiones magis ipsius deitati attribuunt, quas confirmare non pos
 sunt, quum omnibus manifesta sit ueritas. Et cum hæc ita sint declarata, rursus ad
 alias dictiones deinceps deueniam. Producent enim dictum Euangelij male in
 terpretantes, Qui misit me pater, maior me est. Et primū quidem dicit, Qui mi
 sit me pater: & non, qui creauit me. Omnes enim diuinæ Scripturæ ingenuitatem
 ipsius ad patrem significant. Genuisti me, inquit, pater. &, Ego à patre exiui, & ue
 nio. & Ego in patre, & pater in me. & Qui misit me pater. & nequaquam qui crea
 uit, nequaquam qui fecit, dixit. Et quomodo hi ea quæ non sunt, sibi ipsis coacer
 uant? At, Qui misit me pater, maior me est, quid hoc dicto magis propriū, & quid
 hoc magis necessarium, & quid hoc magis genuinum, & quid hoc decētius? Quē
 enim decet glorificare patrem, quā filium uerum ex ipso genitum? Pater enim
 glorificat filium, & filius glorificat patrem. Et ea gratia in exemplum nobis, gloriæ
 ab ipso ad patrem relatæ, in unam unitatem, & in unam gloriā, glorificat filius pa
 trem, quo nos doceat suum honorem patris esse, uelut dixit: Qui non honorat fi
 lium sicut honorat patrem, ira Dei super ipsum manet. Maior autem secundum
 quem modum hic reputant, iuxta molem, imò iuxta tempus, imò secundum altitu
 dinem, imò iuxta ætatem, imò iuxta dignitatem? Quid horum est in Deo, ut hæc
 cogitent. Neq; enim temporī subiacet Deus, ut inferior intelligatur, qui sine tem
 pore ex patre genitus est. Neq; profectui inheret Deus, ut filius profectu facto nō
 assequatur patris maiestatem. Si enim iuxta profectum filius Dei, filius Dei uocat, profectō
 multi fuerunt æquales ipsi. Et huius gratia ipse profecit, maior quidē di
 gnitate uocatus, minor uerò his qui ante ipsum in dignitate sunt. At dicit Scriptu
 ra, Quis assimilabitur Domino inter filios Dei, tanquam omnes abusiue dicantur,
 hic uerò solus sit filius secundum naturam, & non secundum gratiam: quando qui
 dem excogitauit omnem uiam scientiæ, & nemo ipsi adæquabitur. At quid di
 cunt? In altitudine præminet pater filio. In qua itaq; parte locatur Deus, aut loca
 liter circumscribitur, ut circumscriptio quod maius est significet. Spiritus enim est
 Deus. Et undiquaq; corruit nouitas peregrina ab ipsis excogitata. Sed & hoc præ
 terito, ad sequētes ipsorum dictiones o charissimī transeamus. Dicunt enim quod
 mittens non est similis misso. Sed alius est mittens potentia, & alius est qui mittit:
 quoniam ille mittit, hic mittitur. Et si ex ipsis penderet ueritatis sententia, non am
 plius ad unam unitatem ueritatis & potentiae & deitatis referretur tota cognitio
 nis ratio. Duobus enim occurrentibus, aut duobus mittentibus, nō amplius filius
 esset filius, sed frater: confratre coexistente, non amplius filius, quā secundum
 coniun-

Pater ma
ior me est,
quomodo
accipiendū

Mittens nō
est similis
misso.

A coniunctionem, aut secundum adoptionem. Aut ipse erat qui seipsum mittebat, aut duo simul mittentes, aut accedentes, duas deitates significarent, & non unam unitatem. Hic igitur est qui misit, & qui mittitur: ut ostendat omnium bonorum unum esse fontem, hoc est patrem. Deinceps autem à fonte, non alio nomine, sed secundum Filij nomen, itemq; uerbi, unus existens fons ex fonte filius progressus, semper existens, apud Patrem genitus. Quoniam apud te est fons uitæ. Et ut ostendat etiam de sancto Spiritu, In lumine tuo uidebimus lumē. Quo ostendat lumen Patrem, & lumen Patris esse Filium, & lumen Spiritum sanctum, & fontem ex fonte, ex Patre & unigenito, Spiritum sanctum. Flumina enim ex aluo ipsius fluent aquæ salientis in uitam æternam: dixit autem hoc de Spiritu sancto, inquit Euangelium: & rursus dicit ostendens discipulis suis de sua ad Patrem coessentialitate: Si quis aperuerit mihi, ingressus ego & pater meus, mansionē apud ipsum faciemus. Et nō amplius dixit, mittar à patre meo, sed ego & pater apud ipsum, uelut pulsante filio, & patre cū ipso ingrediente: ita ut semper sit, & nunquam deficiat pater à filio, & filius à proprio patre. Quapropter & in alio loco dicit: Ego sum uia, & per me ingredientur ad patrem. Et ut ne aliqui minorem patre putent, & quod per ipsum ad patrem ingrediant, dixit: Nemo ueniet ad me, nisi pater meus coelestis traxerit ipsum. Pater igitur fert ad filium, & filius fert ad patrem, infert autem in Spiritu sancto. **B** Semper enim undiquaq; trinitas in una deitatis unitate, tria perfecta, una deitas. Et corrui ipsorum sermo. Rursus porrò dicunt, Qua igitur ratione dixit **CHRISTVS** ad discipulos suos, Vado ad patrem meum, & patrem uestrum, et Deum meum, & Deum uestrum. Si itaque Deum suum cōfiteatur, quomodo amplius erit æqualis ipsi, aut ab ipso legitime genitus? Quo ostendunt, se in omnibus ignorantiam Dei habere. Et sanē nulla Euangelij illuminatione sunt illuminati. Si quis enim contrectarit & perscrutatus fuerit ab æterno, & secundū generationes, cognoscet ueritatem perfectæ cognitionis salutis nostræ, & equalitatis ad patrem uirtutem. Verū stimulantur hi Iudaica sapientia circumdati, et filio Dei indignantur, quemadmodum illi dicebant: Ob nullum malum te lapidamus, sed quod cum homo sis, filium Dei te ipsum nominas, æqualem Deo faciens te ipsum. Sic & hi in eundem affectum pharisæorum ac Iudæorum collapsi indignantur, non uolentes dicere filium æqualem genitori. Vide enim inibi scripturarum certitudinem, quoniam nusquam dixit diuina Scriptura sermonem hunc, ante aduentū in carne. Sed pater ad filium dicit, Faciamus hominem: coopificem uocans filium, & genuinum ostendens secundum equalitatem. Et nusquam dixit filius, Deum meum & Deum uestrum. Et audiuit Adam uocem Dei obambulantis in paradiso. Et fac tibi ipsi arcam ex lignis non putrescentibus. Et pluit Dominus à Domino. Et dixit Dominus ad Moysen: Ego sum Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et Dauid dicit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Et nusquam dixit Dominus, Deum meum, & Deum uestrum. Quando uerò accepit nostrum corpus, & in terra conspectus est, & inter homines conuersatus est, & inter nos reputatus: tunc ad discipulos suos, quibus per omnia assimilari debebat, excepto peccato, dixit: Deum meum & Deum uestrum, & patrem meum, & patrem uestrum: Patre quidem meum, secundum naturam in deitate: & patrem uestrum, per gratiam per me in adoptione: Deum autem meum, quoniam carnem uestram assumpsit: & Deum uestrum, secundum naturam & ueritatem. Atque sic omnia sunt clara & lucida, & nihil contrarium, neq; mortis complexus speciem habens in diuina Scriptura: uelut hi prætexunt, mala sibi ipsis excogitantes. Arbitror autē & aduersus hoc abundē à me dictum esse. Deinceps igitur ad alia transibo. Etenim Spiritum sanctum creaturam creaturæ rursus esse dicunt, eo quod per filium omnia facta sunt, uelut dixit Scriptura: imprudentes quosdam abripiētes, non uelut dictū est, ipsum dictum habētes, sed malē opinantes, & à dicto id quod probē dictum est iuxta peruersam suam opinionem falsō interpretantes. Non enim diuinum Euangelium de Spiritu dixit, sed de omnibus creatis. Quia si quid creatum est, per Verbum crea-

Deū meum
& Deū ue-
strum, cur
Christus di-
xit.

Patre meū,
& patre ue-
strum, cur
Christus di-
xerit.

Spiritus sanctus non esse creaturam creaturæ.

tum est, & à Verbo. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. **A** Deinde rursus, In ipso uita erat: oportebat enim & in hoc impleri sancti Iohannis ordinis cōsequentia, ut in eo qui erat, ea quæ sunt plenè semper confiteret. In principio enim erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Nam erat, & erat, & erat. Et, In ipso uita erat. Et, Erat lux uera. &, In mundo erat. Et quæcūq; de hoc erat, ex Spiritu sancto beatus Iohannes declarat: nempe, Omnia per ipsum facta sunt, quæ facta sunt. Superior autem & prior est his quæ facta sunt, is qui omnia fecit. Dicit autem Scriptura, per ipsum omnia facta esse, non autem nominauit qualia sunt quæ facta sunt. Suspicio enim prauitatis nusquam erat, ut ne aliqui suspicerentur ea quæ non sunt, & maledictis impetant immutabilem & inalterabilem sanctum Dei spiritum. Propter hos enim dicit Dominus: Si quis dixerit sermonem in filium hominis, remittetur ipsi. Si uero quid dixerit in Spiritum sanctum, non remittetur ipsi, neq; hic, neque in futuro seculo. Stolidus enim est totus ipsius sermo. Verum secundum blasphemiam ipsorum opinionem contradicere poterit quis ipsis, ac dicere, O uos generosi Sophistæ, & uerborum detortores, qui sanctum spiritum Dei cum creatis numerare uultis, propter hoc dictum, Omnia per ipsum facta sunt, ex eo quod dicit Omnia: quum nequaquam numeretur cum omnibus sanctus Spiritus. Igitur & ratiocinari debebatis, aut alius quispiam uobis peior, etiam patrem per filium sanctum esse, iuxta blasphemiam uestram opinionem. Si **B** mul enim comprehensiuus est sermo, omnia per ipsum facta esse dicēs. Si uero blasphemia est, de patre tale ratiocinari, imò stulticia, simile est etiā his quæ cogitant de Spiritu sancto, qui cum Patre numeratur & Filio. Si enim ex creaturis esset, nō sanè increato Patri & increato filio connumeraretur. Sed quia increatus est, connumeratur. Dixit enim, Euntes baptizare in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quomodo uero creatus fuerit spiritus, de quo testimonium perhibetur, quod ex Patre procedit, & à Filio accipit: per quem & perfecta hominum salus, & dispensatio in carne, ad omnem iustificationem impleta est. Vnxit enim ipsum Spiritu sancto, dicit Scriptura de Domino. Neque uero dispensationem in carne cum Deo Verbo unitam in unam deitatem unxerit Pater per creaturam. Sed quandoquidem una est trinitas, tria perfecta, una deitas: oportebat in Filio per dispensationem hoc fieri, ut omnino glorificetur, & in omnibus intelligatur trinitas, quemadmodum contra omnes hæreses de Spiritu narrantes, non unum, non duo testimonia produximus, quod Dei Spiritus est, qui cum patre & filio glorificatur, increatus & immutabilis, & perfectus existens. Corruit autem & hic contentiosorum contra seipsos de hoc sermo. Rursus uero ad alias ipsorum dictiones nos trademus. Dicunt enim rursus, dictum non rectè accipientes, quod ipse Saluator dixit, Quid me dicis bonum? Unus est bonus Deus. Et separauit seipsum hic à Pa- **C** tris essentia ac substantia. At totum hoc ridiculum est. Si enim qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipsos iudicatur, & quis adhuc flagitiosior hoc fuerit? Qui animam suam pro omnibus dedit, qui ultronea mēte ad patiendum uenit, passionis exors Deus existens, qui peccata nobis condonauit, qui sanationes in omni Israel perfecit, qui ex bonitate sua tantum hominum genus in bonitate ad patrē congregauit, qui bonitatis præfectus est, & pacis dominus, qui supernè ex Patre bonum Verbum ex bono patre genitus est, qui dat alimentum omni carni, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipso factis omnem bonitatem, nō bonus apud ipsos iudicatur? Et non sciunt, qui obliuionem sibi ipsis inducunt, quod ad eum qui interrogauerat, subintulit uicissim sermonem, quo superbiæ in ipso elationem destrueret. Erat enim gloriosus quidam à Phariseis profectus, uelut qui iustificationes legis exactè seruasset, & iusticiam ac bonitatem de seipso iactans dicebat, Magister bone, quid faciam ut uitam æternam possideam? Et quoniam sentiebat de seipso uelut de tanta iusticia, Dominus uolens ad Deum referre omnem bonitatem, Nemo, inquit, bonus est præter ipsum, ut nemo carnem gestans fastum aliquē sibi attrahat. Atque ea gratia dicebat, Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi

unus

A unus Deus: quo talis & tantus talem sermonem loquutus, subuerteret in eo qui dixerat inflationem, & opinionem quam de iusticia sua induerat: & ut redargueret ipsius eor, qui bonum quidem magistrum labijs ipsum dicebat, uerum in bona ipsius doctrina non permanebat. Et quod quidem bonus est, ipse docet, dicens: Multa bona feci inter uos, cuius igitur ipsorum operum gratia lapidatis me? Cui enim hoc non est clarum ac manifestissimum, maxime cum multa bona sint & appellentur inter ipsius creaturas, uelut diuina scriptura dicit: Ecce enim de multis bonis factae litterae narrant. Erat bonus Saul, inquit, filius Cis ex tribu Benjamin, altior omni populo super humerum & sursum uersus. Et, Erat bonus Samuel cum Deo & hominibus. & Bonus est extremus sermo praeparatio. & Aperi tuum thesaurum bonum coelestem. Cum autem haec sint creaturae, & bonae inducentur per ipsum & ab ipso factae: quomodo non potest quis confiteri bonum esse horum creatorem? Sed ut ne longiorem faciam de hoc sermonem, omnino enim diffuse de hoc diximus, rursus ad sequentes transibo, uniuscuiusque dictionis interpretationem facturum. Inferunt autem rursus dicta quaedam temerarij illi, diminutionum opinionem seminantes in eum qui ipsos redemit, si modo sunt redempti. Cum enim accederet ad ipsum mater filiorum Zebedae, & rogaret, ut unus sederet ex dextris, & alter e sinistris, ubi ueniret in regnum suum, dixit ad ipsos: Nescitis quid petitis, potestis bibere poculum quod ego potaturus sum? Illi uero dixerunt, Etiam possumus. Dixit autem ad ipsos, Poculum quidem meum bibetis, at sedere ex dextris meis aut e sinistris, non est meum dare, sed quibus praeparatum est a patre meo. Vides, inquit, quomodo non habet potestatem, praeter patrem qui habet potestatem, ut exhibeat quod uelit? Et quis ex recte sapientibus sic intellexerit? Si enim filius non habet potestatem, & quis habet potestatem? Pater enim uiuificat mortuos, inquit, & sic dedit etiam filio, ut quem uelit uiuificet. & Quae patris sunt, mea sunt. & Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Quis igitur adhuc ambigat? Hoc autem uult ostendere diuinus ipsius ac sapiens sermo, quod non iuxta personarum acceptionem res ipsa fit, sed pro dignitate. Domini equidem est exhibere, exhibet autem unicuique pro dignitate. Vnusquisque uero qui operatus est iusticiam, accepit iuxta proprium laborem. Et non amplius ipsius solum est dare, sed eius qui seipsum dignum fecit. Audeo enim dicere, quod neque ipsius est, etiam si possit dare, non tamen uult: neque sancti Spiritus, etiam si possit sanctus Spiritus dare, iuxta id quod dictum est: Alij datur sapientia per Spiritum, alij genera linguarum in eodem spiritu, alij interpretatio linguarum, alij potentia, alij doctrina. Vnus autem est spiritus, qui distribuit unicuique ut uult. Et non dixit, Velut ei precipitur: sed, Sicut uult. Et filius quem uult uiuificat. Et pater uocat quem uult ad filium. Et rursus, Neque Pater, neque Filius, neque Spiritus sanctus, iuxta personarum acceptionem uocat aut dat, aut exhibet, aut dignitatem praebet, sed si laboraueritis, erit uobis praeparatum a patre meo. At perfectum est, quoniam ego sum uita. Sed & amplius ad alia pergam. Dicunt autem, Quomodo dicitis ipsum ex perfecta Dei deitate? Ecce enim dicit de ipso Apostolus, quod Deus excitauit ipsum ex mortuis. Si uero opus habet auxilio Dei, ut excitet ipsum ex mortuis, ergo alius est qui excitat potentia, alius autem inferior qui excitatur per potentis potentiam. Et quousque tandem tempus tero circa uanos intellectus eorum qui frontem suam perfricauerunt. Quis igitur excitauit Lazarum? Quis excitauit uiduae filium in Nain? Quis dixit filiae archisynagogi, Cum talitha, hoc est, surge filia? Cuius nomen inuocabant Apostoli, & mortui suscitabantur? Arbitror autem, quando quidem Iudaei cum Apostolis disputabant, propterea quod putabant Apostolos praedicare defectionem a Deo legis: & propter praenotionem sancti Spiritus cognoscentis, quod futurae essent haereses, quae CHRISTVM a paterna uoluntate dissidere asserturae essent: ea gratia ad unam deitatem omnia iidem Apostoli referebant, quoniam ex complacencia a patre fierent omnia uoluntate Filij, cum bona uoluntate Spiritus sancti. Non ergo iuxta diminutionem, aut iuxta debilitatem, aut ab alienationem Dei Verbi

Bonae appellatur etiam creaturae.

Non est meum dare.

Deus excitauit ipsum ex mortuis.

ab essentia patris hoc dictum est: minime gentium. Vide enim exemplaria, quomodo narrat angelus, dicens ad Mariam & eas quae cum ipsa erant, Quid queritis uiuentem cum mortuis? Vides uiuens in propria deitate & carne resurrexit, non autem erat cum mortuis. Et quid dicit ad ipsas? Resurrexit, non est hic. Et non dixit, Excitauit ipsum Deus, & non est hic. At ut ostendam tibi potentiam, quod uiuens resurrexit, etiam ipse rursus dixit, antequam pateretur, ad discipulos suos: Ecce ascendimus in Hierosolyma, & tradetur filius hominis ad crucifigendum, & tertia die resurget. Et non dixit, Excitabit ipsum. Verum de hoc clare potestatem potentiae suae praemonstrauit, dicens: Potestatem habeo animam meam ponendi, & recipiendi ipsam. Qui uero potestatem habet, quomodo seipsum suscitare non potuit? Apostolus uero scribens, ut ostenderet nihil sine uoluntate Patris in salutis dispensatione factum esse, dixit: Deus excitauit ipsum ex mortuis. Nam & in alio loco idem Apostolus dicit, Etiam si mortuus est ex debilitate, uiuit autem ex potentia. Velim autem audire intellectum eorum qui Scripturarum sinceritatem nouerunt, qualem debilitatem sustinuit unigenitus, per quem coelum expassum est, aut a quo coelum creatum est, per quem sol illustratus est, per quem splendorem acceperunt sidera, per quem ex nihilo omnia facta sunt. Qualem ergo debilitatem dicit, profecto quam suscepit in nostra carne, ubi uenit Verbum & ipsam induit, ut nostram debilitatem portaret. Quemadmodum etiam canit de ipso Propheta, dicens: Debilitatem nostram suscepit, & morbos portauit. Mortuus est igitur propter nostram debilitatem, uita existens & passionis exors Deus, in debiliore ex nobis carne, uiuit autem ex potentia. Viuens enim est Verbum, & efficax, & acutius super omnem ancipitem gladium. Mortuus est igitur ex debilitate, uiuit autem ex potentia suae deitatis, uiuit in nostra carne, in qua passionem pertulit. Et propter talem dispensationem, Apostolus significans bonam uoluntatem patris, dixit, Deus suscitauit ipsum ex mortuis. Ceterum afferunt etiam aliud dictum ex Euangelio secundum Lucam, quod magnum est & egregium, & ad omnia utilissimum. Quale uero est dictum, quam quod, quando uolebat Dominus propria uoluntate ad passionem uenire, assumptis discipulis in monte iuxta illam horam, discessit ab ipsis, ferme ad lapidis iactum, & digressus orabat, ac dicebat: Pater, si fieri potest, traseat poculum hoc a me, ut ne ipsum bibam: uerum non quod ego uolo, sed quod tu. Et primum quidem praetextum faciunt iidem, dicens: Vides quomodo stimulate dicit, & uoluntatem euariatam ostendit, dicens, Non quod ego uolo, sed quod tu. Quomodo igitur eadem essentia existit? Et dicunt quod in ipso alia est uoluntas, & in patre alia, & omnem uim ac potentiam ignorant. Propterea enim & Apostolus dixit, O altitudo diuitiarum & sapientiae & scientiae Dei. Quomodo enim propriam uoluntatem dixit praeter patris uoluntatem, quando ipse significat discipulis dicens, Conturbata est anima mea? Et quid dicam, Pater serua me ex hora hac: uelut praeparatorio modo dictum narrans, & ambigue dictione utens, Quid dicam, pater serua me ex hac hora, hoc, inquit, dicam: At propterea ueni in horam hanc? Venit autem non inuitus, sed uolens. In superioribus enim dicit, Poculum habeo quod bibam, & quid festino donec bibero ipsum. Et baptisma habeo ut baptiser, & quid uolo si iam baptisatus sum. Si itaque uult, & festinat, & dicit se ad hoc uenisse, quomodo aliam uoluntatem suam ostendit, & aliam patris: uerum quoniam propter Israel tradendus erat, benignus existens, & semini Abraam parcens, pro populo sermonem faciebat. Voluntas autem erat patris, ut dispensatio sic impleretur, quum filij Israel sibi ipsis causa essent, proditoris filij, & non a Deo coacti essent. Et non alia uoluntas erat filijs praeter patrem. Sed oportebat ipsum etiam in hoc ostendere haec, ut totam unitatem ad patrem referret, ut ne quid diuideretur ab una unitate ac dispensatione, quia & deinceps inferunt ac dicunt, Dum oraret constitutus in anxietate, uelut in Euangelio Lucae habetur, Sudauit, inquiunt, & erat sudor ipsius uelut guttae sanguinis decurrentis in terram, & apparuit angelus Domini confortans ipsum. Prosilium itaque dictionum uenatores statim uelut praetextu

Debilitas
Christique

Pater tras-
eat poculum
hoc a me.

A prae-textu contra aduersarium reperto, & inferunt dicentes: Vides quod indigebat etiam fortitudine angelorum? Confortauit enim ipsum angelus: erat enim in angore. Et nesciunt quod nisi haberet haec omnia, & hoc, Non mea uoluntas, sed tua fiat: & nisi in angore constitutus fuisset, & nisi sudor ipsi obortus fuisset, & ex corpore profusus: profecto apparentia erat praesentia **C H R I S T I** in carne, & rationi consentanea opinio de spectro à Manichaeis ac Marcionistis decantaretur, quod aduentus ipsius in carne apparentia fuit, & non uerissimus. Haec autem omnia, muniens uitam nostram, in totum suscepit dispensatorio modo, humanae affectionis narrationes habens, non simulate, sed in ueritate. Et dixit, Non mea uoluntas: ut ostenderet carnis substantiam ueram, & ut redargueret eos qui dicunt, mentem non habuisse ipsum humanam, & redargueret dicentes ipsum carnem non habuisse. Totus enim diuinus sermo in medio filiorum tenebrarum consistens, redarguit tenebras, & illuminat filios ueritatis. Vide enim mihi, quot utilitates sunt in hoc sermone. Ab incorporeis non procedit sudor, in eo uero quod hoc factum est, ostendit ueram carnem, & non apparentiam à carne in deitate cuncta. Nam sine anima & mente non fit anxietas. Quum autem in anxietate constitutus fuerit, ostendit se animam & corpus & mentem simul gestasse, unde anxietas apparet. Et rursus in eo quod dixit, Non mea uoluntas, sed tua fiat: ostendit uerè mentem humanam, **B** sed peccati exortem. Deitas enim ipsius semper est in Patre, & Pater in Filio, & Filius in sancto Spiritu omnia perfectè habet. Et nihil differt uoluntas Filij à Patre, neque Patris à Filio, neque sancti Spiritus à Patre & Filio. Si enim uult filius quae non uult pater, profecto etiam ex nostra sententia nudus homo ipse erit, uoluntate patris iuxta diminutionem. Sed non ita est: absit. Verum in eo quod humanas affectiones narrat, uerum suum in carne aduentum, & perfectam suam incarnationem ostendit, quo omnia ad nostram salutem fiant, ad hoc, ut ne alia pro alijs intelligamus, & à ueritate excidamus. Porro de eo quod uisus est ab angelis confortari, & quid hoc magis proprium est, quid uerò magis necessarium? Ecce enim inuenimus impleri dictum magni cantici à Mose conscripti, ubi dicit: Expectetur uelut pluuia sententia tua. Et paulo post rursus dicit: Adorent ipsum omnes filij Dei, & confortent ipsum omnes angeli Dei: non ut dent ipsi robur angeli: non enim indigebat angelorum confortatione. Sed confortent ipsum, hoc est, confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuant. Nam & nos saepe ubi debiles fuimus, Deum benediximus, saepe Deum confortauimus, non quod Deus indigeat nostra benedictione, sed confitentes ipsius benedictionis robur, claro sermone dicimus, Tua est potentia, tuum robur, tuus est honor, tua est gloria, tua est benedictio, tua est fortitudo. Non nos fortitudinem exhibemus Deo, si dixerimus, Tua est fortitudo. Neque **C** nos potentiam ipsi damus, neque Deum benedicimus, si dicimus, Tua est potentia, tua est benedictio. Sed confortantes, & potentem facientes, potentiam ipsius confitemur, & Deo fortitudinem attribuimus. Sic etiam angelus circa illam horam, admiratione ductus super excellentia benignitatis erga homines proprii Domini, quod quum Deus esset, & cum patre in caelo adoraretur, & à proprijs angelis suis coleretur, usque adeò sustinuit propria uoluntate ultro uenire & induere carnem: & non haecenus solum, sed etiam usque ad passionem peruenire pro propria creatura humanae naturae, & usque ad crucem tradidit, gustareque mortem, mortem autem crucis, quo per ipsum humana natura trophaeum contra mortem erigeret, & eum qui mortis dominium habet, aboleret, hoc est diabolus, & in triumphum duceret omnem principatum ac potestatem. Quapropter admiratione ductus angelus dicebat ad ipsum, glorificans ac benedicens proprium Dominum in tali stadio ac miraculosa actione consistentem, Tua est adoratio, tuum est dominium, tua est potentia, tua est fortitudo: ut implet id quod à Mose scriptum est, Confortent ipsum omnes angeli Dei. Et uidetis uos **C H R I S T I** cultores, & sanctae Dei ecclesiae ac orthodoxae fidei filij, quod nihil est in diuina scriptura obliquum, neque tortuosum. Sed omnia mirabiliter ad nostram salutem scripta sunt, ac perfecta. At

Non mea uoluntas, sed tua fiat.

Apparuit angelus confortans ipsum.

prædicti inimicitiam habentes aduersus unigenitum filium Dei, & aduersus Spiritum sanctum, omnia uelut inimici cogitant ac comminiscuntur. Absit autem a nobis, ut humanis commentis attendamus: sed mentē nostram sanam habeamus, quo Dominum nostrum glorificemus, & nihil deminutum in ipso cogitemus. Si enim qui uenit ut omnia saluet, aliquid deminutum in se habet, quomodo creatura à proprijs imminutionibus ac delictis saluabitur? Rursus porrò aggrediuntur nos uelut aduersarij: sunt enim Iudaicæ opinionī addicti, & nihil ab illis differunt, præterquā nomine solum, qui nos rursus adoriuntur noui Iudæi, quærentes contra Saluatorem dictiones quasdam, quo corripiant ipsum in sermone, quemadmodum Euangelium dixit, & dicunt: Dixit in cruce, Eli Eli lemas abachthani, hoc est Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me? Et uides, inquit, miserabiliter ipsum inuocantem ac lugentem & dicentem, Cur dereliquisti me? Et non sciunt qui à ueneno hoc Arianae insaniæ caput grauatum habent, & intelligentia sciētiæ Dei destituti sunt, quod oportet omnes humanos affectus in Domino in uera ipsius in carne præsentia confiteri. Et primū quidem ignorant se in his quæ de ipso sentiunt, ab alijs ad alia transilire, nō unum statum habentes: quomodo enim possunt, qui mentem prudentem non habent? Quandoque enim Saluatorem dicere ipsum uolunt, & Dominum & CHRISTVM, & ante omnia secula, & dominū angelorum & archangelorum, per quem omnia facta sunt, principatus & potestates, angeli & archangeli, cœli & omnia, terræque ac omnes homines, & omnia quæ in terra sunt, mare item & omnia quæ in ipso sunt. Et o ingentem stoliditatem eorum qui talia de ipso glorificant, & hic non intelligunt, quod non potest is qui ante secula est iuxta suam deitatem, per quem cœlum & terra facta sunt, angelique ac archangeli, & in summa uniuersa, uisibilia ac inuisibilia, hanc uocē ex persona deitatis suæ dicere, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quando enim relictus est Filius à Patre? Quando uerò nō Filius in Patre, & Pater in Filio? Nam in terram Filius & Deus Verbum descendit, cœlum uerò attingebat, & omnes inimici implebantur gloria ipsius. Et in Maria erat, & homo factus est, at potētia sua implebat uniuersa. Quomodo igitur talis & tantus secundum deitatem suam miserabiliter dicebat, Eli Eli lemas abachthani, hoc est, Deus meus Deus meus, cur dereliquisti me? Et quidem quum ipse dicat, Rursus abeo, & non dimitto uos orphanos, sed uenio ad uos. Et rursus in alio loco: Amen dico uobis, omnes uos offendiculum patiemini in nocte hac in me, & relinquetis me omnes solum. Sed nō sum solus, sed est mecum qui genuit me Pater. Et rursus: Ab eo & demittam uobis Spiritum sanctum, qui ex Patre procedit, & de meo accipit. Et rursus in alio loco: Ego pulso, & si quis aperuerit mihi, ingrediemur ad ipsum ego & Pater meus, & mansionem faciemus apud ipsum. Tanquam ipse ex Patre non relinquatur, sicut & Pater semper cum Filio est, quemadmodum sanctus Spiritus cum Patre & Filio. Quid igitur dicunt? Hic sermo est quem dixit, Deus meus Deus meus, ut quid dereliquisti me? Cui uerò non fuerit clarum, quod à persona suæ humanitatis ex humana affectione uerbum hoc profert? Nam humanitas ipsius non per se existens aliqua est: non enim separata deitate, & seorsim existente humana natura, dicebat uelut alius & alius: sed cōnita humanitate cum deitate, una existente sanctificatione, & iam in ipsa, quæ perfectissima sunt, sciente: nimirum in Deo unita, & in unam deitatem coaptata, uidens iam deitatem cum anima commoueri, ut relinquat sanctum corpus à persona ipsius Dominici hominis, hoc est, ipsius humanitatis, siue humanæ naturæ. Volebat enim deitas omnia perficere, quæ ad passionis mysterium pertinet, & cum anima descendere ad inferna, ad operandum salutem eorum qui illic prædormierunt, sanctorum inquam patriarcharum. Quum igitur motus sic fieret, à persona humanæ naturæ uox ad propriam suam deitatem dicebat, Deus meus Deus meus, ut quid dereliquisti me? At oportebat hoc fieri, ut implerentur per ipsum diuinæ Scripturæ, per proprios ipsius Prophetas de ipso prædicatæ: & ut implet ea quæ contra infernum fieri oportebat, in forma hominis

A minis aduersus infernum, ut princeps infernus, & mors, capere hominem uolens, per ignorantiam in anima sancta ignorans deitatem, magis ipse infernus caperetur, & ipsa mors destrueretur, & quod dictum est impleretur, Non fines animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Neque enim reliquit sanctus Deus Verbum animam, neque relictam est anima ipsius in inferno. Omnia enim huiusmodi magni mysterij dispensat Trinitas indefinenter, Pater & Filius & Spiritus sanctus: cum Filius quidem sit in carne, Pater uero incorporeus, & Spiritus sanctus incorporeus, Filius autem corporeus factus sit, sed immutabilis, per bonam & propriam suam uoluntatem. In summa, à trinitate salus hominibus dispensabatur. Quapropter in alio loco dicit, quandoquidem dixit, Vt quid dereliquisti me: hic ait, Non te sinam, neque te relinquam. Oportebat enim corpus per triduum esse in monumento, ut impleretur quod dictum est, Et eram inter mortuos liber. Et abiecerunt me dilectum, uelut mortuum abominabilem. Et ut impleretur hoc, Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem: ut ostendat per sanctum, ipsum corpus, & ut ostendat neq; animam relictam in inferno. In ipsa enim per detentionem in inferno erat Deus Verbum, ut impleretur quod dictum est ab Apostolo, Impossibile enim erat teneri ipsum ab inferno. Et qua de causa impossibile dicit, quam quod festinabat quidem mors & infernus detinere animam.

B Impossibile autem erat animam ipsius detineri, propter deitatem. Si uero impossibile erat detineri propter deitatem, quomodo ergo ex persona deitatis suae potuit dicere, Deus meus, Deus meus, cur dereliquisti me? Verum hic sermo ex persona humanitatis suae iuxta humanos affectus dicebatur, ut discamus uere esse aduentum in carne, & non in apparentia aut spectro ab ipso dispensatum. Surrexit autem de terra quale, quam quod obdormierat? Surrexit enim, inquit, non est hic. Quid uero resurrexit, quam corpus, corpus autem, quod positum erat in monumento. Sed & anima una cum Deo Verbo redijt, & rursus simul implebat perfectam resurrectionem in eadem deitate, in eadem anima, in eodem sancto corpore, coniungens de cetero omnem dispensationem in unam spiritua-lem unionem, in unam unionem deitatis, in unam dispensationem, in unam perfectionem, uelut dicit in nonagesimosecundo Psalmo: Dominus regnauit, decorem induit: quo ostendat, ingressum Dei Verbi à coelestibus in mundum, induisse decorem, hoc est, carnem ex uirgine natam. Quandoquidem uidebatur uilis uidentibus incredulis, ipsi uero decor reputabatur: ut ostenderet suam fortitudinem per apparentem carnis debilitatem, abolere eam quae dominium habet peccati, hoc est mortem: qua subuersa, omnem dispensationem salutis nostrae decorum fecit, & corruptionem dissipauit, & maledictionem deleuit, & chirographum contra nos, & pactum cum inferno dissoluit, & omnia ad salutem hominibus dispensauit. Statim enim ubi dixit, Dominus regnauit, decorem induit: apponit rursus, & iterat, dicens: Induit Dominus fortitudinem, & praecinxit: ut ostendat primum indumentum à Maria: iteratum uero indumentum, à resurrectione ex mortuis. Nam primogenitus est ex mortuis, uelut dicit diuina Scriptura. Quapropter ad secundum indumentum, ampliorem quandam certitudinem apponit, dicens: Induit Dominus fortitudinem, & praecinxit. Quemadmodum enim is, qui super lumbos praecinctus est, adstringit indumentum ad lumbos, superfluum speciem firmans, & proprio corpori adiungens: sic primum decorem, propter aduentum hic in carne, deinde fortitudinem (inquit) induit: ubi resurrexit ex mortuis, non amplius ad passionem humanitas ipsius uenit, non amplius ad flagella, non amplius crucifigitur, uelut de ipso Apostolus ait: Resurrexit, non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur. Et propterea dicit, Praecinxit: ubi coniunxit carnem suam in unam deitatem, in unam unitatem, in spiritum, & diuinum & corporeum, in unum spirituale effectum, & non habens dissolutionem, sicut ingressus est deinceps foribus conclusis: crassum, tenue factum: passibile, passionis exors, in carne passus, ma-

Decorẽ induit, quomodo sit accipiendum.

nens autem in alienitate à passione, & quidem postquam ingressus esset, ostendens ossa & carnem, typum lanceæ, & typum clauorum, contrectatus à Thoma, conspectus à discipulis, ingrediens autem foribus cōclusis, ut ostenderet quod in unam spirituales unionem, omne suum erga nos homines salutis negociū dispensauit. Et quid opus est me circa hunc sermonem tempus terere? Nos enim impigri sumus ad hoc, ut eadem sæpe dicamus, & securitatis legentium gratia sæpe eadem narrauerimus, quo Arii opinionum & uerborum ac sententiarum uenenosam ei aculationem pertranseamus. Quum autem sufficienter de hac dictione tractauerimus, ad sequentes pergamus, quo undique plurimis, quæ in mentem nobis ueniunt, ex illorum deliramentis declaratis, ostendamus ex paucis, aut etiā pluribus, quod is qui adeptus est Spiritum sanctum, & mentem uigilantem à Domino accipit, nihil omnino obliquum potest cogitare, aut affectus speciem in Patrem, aut in Filium, aut in Spiritum sanctum, sed omnia perfectissima. Verum dispensatorio modo ad singulos usus, & in singulis locis ad propositū in ueritate, in diuinis Scripturis dicta sunt ab ipso Domino, & ab ipsius Apostolis, & sanctis Prophetis ab ipso missis. Nam de hoc prophetauit qui dixit iuxta Hebraicam linguam, Eli Eli lemas abachthani, quod per consequentiam implebat Dominus in cruce dicens ea quæ de ipso prædicta erant, Eli Eli, Hebraica lingua uelut præscriptum erat. Et nō amplius Hebraica, sed Syriaca lingua coniunctum uerbum exprimens dicebat, **Le-** **B** **mas** abachthani: quo principio quidem uteretur, uelut erat de ipso scriptum: quod uerò dēerat huic dicto, in aliam linguam transmutabat, & hoc ipsum faciebat propter bonam dispensationem, ut confiteretur id dictum de se dictum esse à Propheta, per hoc quod Eli Eli dixit. Quod uerò restabat, non amplius Hebraica lingua, sed Syriaca proferebat, quo subuerteret eos qui Hebraicam iactant, & honoraret etiam alias linguas, ad impletionem eorum quæ de ipso dicta sunt. Expassurus enim erat iam sui cognitionem in omnes gentes, & non in Hebræos solum, uelut habet tota consequentia in uigelimoprimo Psalmo, ubi ex persona aduentus eius in carne, omnia ipsius ex humano affectu prolata indicantur, ipse uerò ubi uenit, impleuit, uelut series habet in toto Psalmo, de huius aduentus **C H R I S T I** in carne narratione, perfectissimam tractationem. Dicit enim, Diuiserunt uestimenta mea, & foderunt manus meas, & pedes meos, ipsi uerò considerauerunt & inspexerunt me. Et quæcunque talia sunt, quæ non est possibile impleri in deitatem, sed dispensante deitate in carne omnia in ueritate & alienitate à passione. Exiliunt porro rursus uelut rabiosi canes rabie quadam perciti, suum ipsorum Dominum propter rabiem ignorantes, & ipsum primum impetentes, & dicunt rursus, ubi audierint à nobis, quod uerum est, quod Dominus dixit in Euangelio de discipulis suis: Quos dedisti mihi pater, seruaui ipsos in mundo. Et rursus, Fac ipsos ut sint in me, uelut & ego & tu unum sumus. Et dicunt, uides, quod ab ipso dicitur, **Ego & tu unum sumus.** Quod ego in Patre, & Pater in me, & duo unum sumus: quod non de æqualitate dicit, sed de concordia. Quomodo enim poterunt discipuli in ipso esse secundum æqualitatem: at secundum concordiam poterant. Et statim penitus redarguit ipsos Dei ueritas, quod neque discipuli potuissent hoc implere, neque de ipsis hoc dici, nisi Verbum ubi uenisset, ipsorum carne participasset, & coniunxisset ipsos in seipso in adoptionem. Propterea enim & ubique in Cantico canticorum sanctā suam Ecclesiam propinquam & amicam uocat, alloquens ipsam per sanctā suam uocem exsuscitantem & inhortantem, dicens: Surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea. Et uides, quod columbam ipsam uocat: Non potuisset autem Ecclesia propinqua **C H R I S T I** uocari, si non ex supernis uenisset, & appropinquasset ipsi per carnem similiter passioni obnoxia, quam accepit: quo propinquā sibi humanam naturā, congregatis his qui in obedientia propinqui ipsi facti sunt, uocaret sanctā et immaculatā sponsā. Et propterea hic patrem rogat Verbum, Dominus noster unigenitus, pro discipulis, ut sint in seipso: quo cognationem ad ipsum per carnem factam, discipulis per bonā uoluntatem patris sanctificatis, in unita-

A in unitatē bonę uoluntatis & adoptionis connecteret, ut habeant in primogenito patris, descriptionem primogenitorum in cœlo: & ut ne putent aliqui filium alienatum esse à gloriā patris, per hoc quod gestauit carnem, muniens fidem & ueritatis suę cognitionem, ne aliquis seruorum ipsius in suspiciōem ueniret, & talis à spe excideret, & inquit, Ut sint sicut ego & tu unum sumus, ita & hi unum sint. Ego enim & tu unum sumus, propter quod Deus ex Deo, & propter cōessentialitatem in deitate. Et hoc, Vnū sumus, non singulare significat. Non enim dixit, Ego unus sum: sed, Ego & tu: &, Vnum sumus, ut redargueret Sabellium & ipsius scholam, qui putat Filium & Patrem coniunctionem esse, & Patrem & sanctum Spiritum similiter. Propterea dicit, Vnū sumus: & non dixit, Vnus sum. Duo enim perfecta, Pater & Filius: unum autem, propter æqualitatem, propter deitatē, & unam potentiam, & unam similitudinem. In deitate igitur, Pater & Filius unum: in humanitate, Filius & discipuli unum, ita ut adducantur discipuli, propter uocationis dignitatem, ad inenarrabilem ipsius benignitatem, in unam unitatē adoptionis, per Patris & Filij & Spiritus sancti bonam uoluntatem. Et rursus confutatus est error uanorum illorum, de proprio suo Domino malē sentientium. Præterita autem & hac dictione, sequentes considerabo. Profiliunt autem rursus Sophistæ uanæ sapientię homines, circa syllogismos ac ratiocinationes occupati, sibi ipsis dictiones quasdam excogitantes, & Deum syllogismis concludere tentantes: uelut etiā Prophetā ipsos redarguit dicens: Num supplantabit quis Deum, quoniā uos supplantatis me? Quid enim rursus generosi illi dicunt? Dictionem sanē suprà declaratam locauimus, quæ ab ipsis proponitur nobis per interrogationem: nempe, Volens genuit Filium, aut non uolens? Ostendimus ad quod in Deo nulla est futuri meditatio, sed simul omnia in ipso sunt perfecta: & non primum uult priusquā faciat, neque facit absque consilio, & non deliberat ut quid paret, neque præparatio ipsius consilio indiget. Quare apud ipsum genitura semper genita est, & non in tempore incepit, sed semper cum patre genita existit, & nunquam deficit. Vnde & hic rursus repetitam dictionem pono, Quod neque uolens genuit, neque non uolens, sed in natura consilium transcendente. Naturæ enim est Deus, consilium excedentis omnemque intelligentiam ac opinionem. Similem autem huic dictioni aliam nobis noui illi Aristotelici excogitant: ab hoc enim ueneni iaculationem sibi ipsis affricuerunt, & Spiritus sancti innocentiam ac mansuetudinem reliquerunt, uelut Dominus dicit, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animis uestris. Hi uerò relicta mansuetudine, ad dicendi uehementiam potius se conuerterunt, indueruntque Aristotelem, & alios mundi Dialecticos. Quorum etiam fructus ambiunt, nullum iusticiæ fructum scientes, neque Spiritus donum in se habere digni facti illi contentiosi. Dicunt igitur ad nos, ubi ad ipsos dixerimus, quod Filius existens apud existentem Patrem erat. Nam ad Moysen dixit Pater, dices ad ipsos, Qui est misit me: & rursus Euangelium de Filio dicit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Si itaque dixerimus, quod Filius qui est, erat apud existentem: dicunt ad nos, Itaque quod est, genitum est, aut quod non est genitum est. Si enim erat, quomodo genitum est? Si uerò genitum est, quomodo erat? Et sunt hæc eiusdem uanæ sapientiæ circa quæstiones occupatæ, & sublimia petentis, & superna curiose scrutantis, & nihil boni operantis. Dicimus autem ad ipsos, Vnde uobis hæc suspiciō ut hæc cogitetis? Si uerò dixerint, Ita ratio expendere postulat: dicimus & ipsi, Dicite igitur nobis, o boni, uestra expenditis, aut quæ sunt Dei? Deinde aiunt à seipsis uelut logici, Quæ Dei sunt expendimus. Nihil igitur differt Deus à uestro habitu, naturaq; ac essentia? Etiam, inquit. Si itaque differt natura Dei à uestra natura, primum quidem non potest uestra natura de Deo comprehendere ea quæ sunt incomprehensibilia. Deinde uerò impium est, Deum à uobis assimilari secundum uestram essentiam. Inter nos enim quod non est gignitur. Nam ipsi aliquando non eramus, geniti autem sumus à nostris patribus, qui & ipsi aliquando

Sabellij error.

Volens aut non uolens De' genuit filium?

Aristotelici noui.

non

non erant, & ab initio usque ad Adam res deduci potest. Adā uero à terra factus est, aliquando non existens. Terra autē facta est ex nihilo, quia non erat semper. Deus uero pater semper erat, & qualis erat natura, talem genuit filium. Genuit autem ipsum semper existentem, non confratrem, sed ex ipso genitum similem ipsi secundū naturam, Dominum ex Domino, Deum ex Deo, Deum uerum ex Deo uero. Et qualia quis reputat de Patre, ita & de Filio reputandum est: qualia credit de Filio, sic de Patre putandum est. Ita enim dicit, Qui non credit in filium sicut credit in patrem, & honorat filium sicut honorat patrem, ira Dei manet super ipsum, quemadmodum diuinum Euangelium habet. Et rursus corrui ipsorum syllogistica ratiocinatio. Deus enim incomprehensibilis existens, Deum incomprehensibilem genuit, ante omnia secula & tempora, & non est interuallum inter filiū & patrem, sed simul intelligis patrem, simul intelligis filium: simul nominas filium, simul ostendis patrem. A patre enim filius intelligitur, & à filio pater cognoscitur. Vnde enim filius, si non patrem habet: & unde pater, si non genuit unigenitum? Quando enim potest nō uocari pater, pater: aut filius, filius? ut putent aliqui patrem sine filio, & postea ad profectum uenisse, & filium genuisse, ut post genituram uocetur pater filij, ipse pater, profectum faciens in deitate qui perfectus est, & nunquā perfectione indiget. Rursus porro prætexitur curatium hoc pharmacum, & salutare antidotum, firmitatem fidei sanctæ Dei ecclesiæ abijcere uolentes, ac dicentes: Vnde uobis essentia nomen affertur? Cur filius coessentialis patri dicitur? Quæ scriptura dixit de coessentialitate? Quis ex Apostolis essentiam Dei dixit? Non sciunt autem, quod & substantia & essentia idem est ratione. Consistit enim Dominus in substantia sua. Et hoc, Splendor gloriæ & character substantiæ ipsius. Essentia igitur est, non excessus, sed ipsum hoc quod est, sicut dicit Moyses, Qui est misit me, ad filios Israel loquens. Qui est igitur, est quod est: quod uero est, essentia existens est. At particula con, non unum rursus significat, sed de coessentiali duo perfecta significat, sed non inter se diuersa, neque ab ipsorum unitate aliena. Si uero etiam uteremur pietatis gratia, dictione aliqua propter connexionem ueritatis. Nam sine hoc ut confiteamur coessentialem, omnes hæretici confutari non possunt. Quemadmodum enim serpens odit odorem bituminis, & spirationem cerui, & suffitum gata lapidis, & fumum styracis, sic etiam Arius & Sabellius odio habent uerbum confessionis coessentialis in ueritate. Sed tamen ad ipsos dicimus, etiam si nō esset uox hæc in diuinis Scripturis: est autem, & clarè habetur in Lege, & apud Apostolos ac Prophetas: ex duobus enim aut tribus testimonijs stabilietur omne uerbum, attamen licebat nobis propter pietatem uti dictione utili ad muniendam sanctam fidem. Vos autem quid dicitis? Dicite enim nobis o boni, quid dicitis de patre, increatus est pater, omnino reuera. Quis enim adeo stolidus fuerit, ut de hoc ambigat? aut adeo furiosus, ut putet non esse increatum Deum & patrem Domini nostri IESU CHRISTI? Omnino enim & uos ipsi confitemini, quod ingenitus est & increatus: non enim habet ante se patrem, neque definitos annos, neque principium dierum, uelut scriptum est. Si itaque neque principium temporis, neque finem de ipso confitemur, quoniam increatus est, & hoc minime ambiguum est, nusquam uero de ipso hoc scriptum est. Verum pietatis causa cogimur hæc pie de ipso sentire ac dicere, etiam si non sit scriptum. Sic etiam de coessentiali dicere cogimur, etiam si non esset scripta uox iuxta propriam linguam expressis uerbis: etiam si uideri possit hoc esse super nos, & super nostram naturam, ut de Deo differamus: attamen ipse Dominus ex misericordia ueniam dabit nobis, qui non uolumus pro deitate rationē reddere, quæ non indiget nostra confirmatione. Verum oportet pie dicere, & pie sentire, ut ne pereamus. Proinde respondete nobis Arii discipuli, Ingenitum dicimus omnes simul patrem & increatū, & admirabilis est dictio scilicet, ubi itaque scripta est hæc, ostendite locum. Neque enim lex dixit, neque Prophetæ, neque Euangelium, neque Apostoli. Si itaque pie dicimus dictionem non scriptā, estque recepta dum pro gloria Dei dicitur: quis nos reprehenderit, etiam si non esset uox coessentialis scripta,

*Essentia &
coessentiali-
tatis uoca-
bulum.*

*Ingeniti
uox, nō est
scripta.*

A scripta, si inuenissemus nos uerbum per quod possemus certitudinem nostrae salutis confiteri: Verum sunt testimonia una cum pia ratiocinatione, tum quae supra proposita sunt, tum alia plura. Praeteribo uero & hanc dictionem, & alias ipsius inescamenti contra simpliciores prolatas locutiones ac uersutias, Deo adiuuante, exagitabo. Dicunt enim rursus iidem, cum omnibus quae ex Apostolo & Euangelij iuxta mentem suam corrumpunt, male intelligentes ipsas dictiones, etiam hanc in medium afferentes ex Apostolo, uelut dictum est in epistola ad Corinthios, in capite de mortuorum resurrectione, sicut deinceps dicit, Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem ac uirtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos: ultimus hostis aboletur mors: nam omnia subiecit sub pedes ipsius. Cum uero dicat, quod omnia ipsi subiecta sunt, manifestum est, quod excipiendus est is qui subiecit ipsi omnia. Cum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subiicietur ei qui omnia ipsi subiecit, ut sit Deus omnia in omnibus. Reprehendunt itaque hoc dictum, & pro more inimicitiae suae aduersus unigenitum, destruunt inenarrabilem ac gloriosam ipsius deitatem, uelut saepe dixi, dementia inducti, & dicunt, Vides quod dicit, Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem ac uirtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos. At Oportet, & Donec, & Cum tradiderit regnum, temporis est praescriptio: & blasphemantes dicunt, quietem & dissolutionem ipsius regnantis haec indicant, Donec tradiderit regnum Deo & patri. Et ab initio mentem ueritatis ignorant. Quod ideo quod particeps fuit unigenitus carnis & sanguinis, humani affectus gloriae assumende apti, de ipso & de aduentu ipsius in carne decantantur ac dicuntur, sed non sine perfecta semper & gloriosa ipsius deitate, quae nihil opus habet ut gloriam assumat, sed habet per se glorificationem, & per se perfectionem. Simul autem de duabus partibus rationem reddit, dicens, de recenti quidem, Glorifica me pater in gloria quam habui apud te, antequam mundus fieret. Pater uero duorum habituum gloriam significans, de priore quidem secundum spiritum, Glorificauit: ut indefinitum ostendat. De recenti uero propter aduentum in carne, Et rursus glorificabo: ut & hic claritas ostenderetur. De quibus etiam Apostolus dixit, dupliciter de ipso ueritatem proponens: Oportet enim ipsum regnare donec. Et hoc, Cum tradiderit regnum Deo & patri, propter principatum a tempore factum in aduentu in carne. Nam deitas unigeniti erat semper cum patre, hoc est, unigenitus Deus Verbum ex patre progressus sine principio & sine tempore. Alioqui quomodo implebitur, quod dictum est ab angelo: Spiritus Domini superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: quando quidem dixerat ad ipsam, Paries filium, & uocabis nomen ipsius IESVM, ut ostenderet ex supernis Deum uerbum descendisse, & in utero eiusdem uirginis incarnatum esse, & perfecte hominem factum esse: ut ne dirimeret perfectionem in carne a diuina perfectione, cum hac appositione, & dixit ad ipsam: Quapropter & quod nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Deinde, Dabit ipsi Deus thronum Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in secula, & regni eius non erit finis. Quum itaque haec inter se alterum ad alterum opponantur, nimirum hoc, Oportet ipsum regnare donec: & regnabit super domum Iacob in secula: & non dixit, In seculum solum, sed in secula. Et rursus hoc, Cum tradiderit regnum Deo & patri: opponatur illi, Et regni eius non erit finis: & ambo qui talia de Domino & CHRISTO dixerunt, omnium fide dignissimi sunt, quum angelus Gabriel sanctus sit, & sanctus Apostolus Spiritu sancto repletus, quidnam dixerint illi qui uitalis negotij sunt ignari? Num quod contraria sibi ipsi sit Scriptura, quae omnia semper uere dicit? Absit. Sed uelut ab initio diximus, propter assumptionem humanitatis, omnia rationi consentaneam consequentiam habent. Si enim tradit regnum temporis, ergo nunc neque regnat. Si uero nondum regnat, quomodo reperitur semper adorari ab angelis & archangelis ante aduentum in carne, & in

Pauli locus
de mortuorum
resurrectione.

Glorificauit, et rursus
glorificabo

“

“

Oppositorum
Scripturae
locorum
declaratio

& in aduentu in carne, uelut Scriptura de ipso dicit, nimirum dum ait: Quum indu-
 xerit primogenitum in orbem terrarum. & Adorent ipsum omnes angeli Dei. Et
 rursus, Sedet in dextera Patris. & Flectet se ipsi omne genu, coelestium & terrestrium,
 & infernorum. Igitur regnat semper, qui omnibus adoratur. Quid igitur dicimus
 filio semper regnante, ab initio & nunc & deinceps, quando quidem nondum tra-
 didit regnum patri, nunquid abest à regnando pater? absit. Regnat enim simul cum
 Patre, & Pater cum Filio ac Spiritu sancto. At quid dicunt, cum tradiderit regnum
 Deo & patri, desinit ipse regnare? Absit. Nam quomodo impletur hoc, Et regni
 eius non erit finis. Sed ut ostendat quod nihil in filio impletum est, neque impletur,
 quod dissideat ac priuatim repugnet ab unione patris, & una uoluntate Patris & Fi-
 lij & Spiritus sancti. Videmus enim & hic uelut de ipso Filio dictum, quum tradi-
 derit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & potestatem ac
 uirtutem: uelut ipse Filius tradat regnum, & aboleat omnem principatum, &c.
 Et hoc, Oportet ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes
 suos, uelut Filius omnia faciat, & sua autoritate dominetur & potestatem habeat,
 & Patri subditos una cum regno tradat. Deinde rursus transit ad aliam personam,
 Patre omnia Filio subiiciente, & dicit, Omnia subiecit sub pedes eius, ultimus ho-
 stis aboletur mors. Quum autem dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, libet interro-
 gare ipsos, E' cuius persona dicit uocem, dicat? Nam profunditas mysteriorum Dei
 spiritualiter iudicat carnales. Carnalis enim non suscipit ea quae spiritus sunt, stulti-
 cia enim ipsi sunt. Hic enim quum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, siquidem Pa-
 ter dicit ad Filium, defectuosa est tractatio. Subiecit enim Filius omnia Patri. Si ue-
 rò ex persona Filij dicitur, cum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, defectuosa est
 sententia, quoniam dilationes quaedam in Deo, aut in Patre aut in Filio reputant.
 Quis uero est qui dicit, quod omnia ipsi subiecta sunt? Non enim dixit, cum dixe-
 rint. Si enim esset hoc Filij dictum, Cum dixerint: poterat ad angelos referri, aut ad
 subiectos. Quando quidem uero supra significauit Filium subiicientem & traden-
 tem Patri, & Patrem subiicientem Filio omnia, de erat autem dictionum uenatori-
 bus persona Spiritus sancti, ea gratia indetinite, post personam Filij & personam Pa-
 tris, personam Spiritus sancti subtexuit, qui annunciat semper ea quae Patris sunt ac
 Filij, & docet, ut ne defectuosa fiat perfecta cognitio de trinitate, & de aduentu in
 carne gloriae assumendae apto. Deinde dicit, Ultimus hostis aboletur, mors. Abol-
 itus autem ligatus est, non amplius operans quod operatur, neque amplius existens,
 nam abolitus est. Quid igitur de hoc dicere possunt, qui Scripturarum intelligen-
 tiam non habent? Nunquid oportet nos opinari de Filio, quod cessabit à regnan-
 do, si sanè dictio sic haberet? At impij erimus, & ipsum cum subditis numerabi-
 mus, cum post actionem cesset ab eo quod agebat: sed absit. Nemo enim ex creden-
 tibus in CHRISTVM & sperantibus in ueritate, cogitabit, ut aut dicat aut audiat
 quid, quod non deceat ipsius gloriam, uelut hi sanè sentiunt. Omnia autem docet
 diuina Scriptura, cum dicat, Omnia ipsi subiecta sunt, nimirum excepto illo, qui ipsi
 omnia subiecit. Cum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subiiciet
 ei qui omnia ipsi subiecit, quo id quod ab angelo ab initio indicatum est, etiam hic
 per similitudinem sermonis coniunctum, omnem declarationem potentiae Verbi
 ex ordine & clare ostendat. Quemadmodum etiam angelus simile dixit, ex super-
 nis quidem Filium indicans, deinde cum additamento de aduentu in carne cuni-
 tionem declarans, nempe: Quapropter & quod nascetur ex te, cum additione uo-
 cis, Sanctum, uocabitur filius Dei. Proinde propter hoc & talia, nimirum, Quoniam
 quod nascetur, uocabitur filius Dei, ea de causa etiam ipse Filius subiicietur ei qui
 omnia ipsi subiecit, ut non amplius carnale carnale sit potentia, sed cunitum cum
 deitate, carnale in unam unionem cunitum, cum patre regnans & Spiritu sancto,
 cuius regni non erit finis. Et ex quo quidem resurrexit, principium accepit hoc, ut
 sit Deus omnia in omnibus. Cunitum est enim simul carnale spiritualiter in unam
 deitatem. Quandoquidem uero dicit, Hoc facite in mei recordationem, usque ad
 aduentum

aduentū filij hominis: & Sic uidebitis ipsum quomodo uidistis ipsum assumi, tunc de cetero omnibus perfectis, & nullo ad perfectionem pertinente relicto, ad ipsum deitatem referre oportet hoc, ut sit Deus omnia in omnibus, hoc est, ut ne sit diuinitas: neque enim est, ut ne putetur multitudo deorum. Vna enim est glorificatio. Neque enim tunc uelut tyrannidem gerens filius non subiectus est Patri, neque subiectus est uelut seruus, & potestatem non habens, ex Patre genitus eiusdem naturae & eiusdem deitatis. Neque tunc iuxta defectum, neque iuxta diminutionem, neque iuxta necessitatem, neque iuxta cessationem ut ipse desinat, subiicitur patri. Sed uelut filius genuinus, unigenitus cum Patre regnans semper in unam unitatem, & ad unum premium honoris adducens omnem creaturam, & docens suam Ecclesiam, ut sit Deus omnia in omnibus. Nam una est deitas, una dominatio, una glorificatio Patris, Filij & Spiritus sancti: ita ut decenter honoretur Pater à Filio, & Filius ut genuinus filius, & Spiritus sanctus uelut qui non alienus sit à Patre & Filio. Et excludantur sermones & excogitatae opiniones inimicitiae aduersus Filium ac Spiritum sanctum, eorum qui contra filium Dei & Spiritum sanctum blasphema lingua insurgunt.

Deus omnia in omnibus.

Ceterum adhuc amplius, quae male ab ipsis excogitata sunt, deprehendentes subuertemus. Rursus enim dictiones aliquas ex Euangelio producant, & dicunt, Cur non potest facere quicquam Filius à seipso, nisi uiderit Patrem facientem: & ab initio non intelligunt, quae dicuntur. Nam Pater non prius fecit, & postea Filius struxit. Quod enim coelum fecit per seipsum Pater, ut de forma primi coeli accepta similitudine Filius ita operaretur: At nemo ex his qui maliciam excogitant, ostendere hoc potest. In principio enim fecit Deus coelum & terram. Et simul in principio in mundi creatione dicit, Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & ad similitudinem. Et non dixit, Ades huc, faciam & ostendam quomodo opereris. Deinde uero ait, Et fecit Deus hominem: & non dixit, Fecit, & ostendit Filio quomodo oportet facere hominem. Neque enim in ignorantia erat Filius, ut postquam didicit artem, tunc ea quae eius sunt operaretur. At postquam rursus uenit Dominus noster, & carnem induit, & homo factus est, & inter nos conuersatus est, habuit autem ad iudaeos sermonem, qui putabant ipsum quae Patris sunt dissoluere, uolens reducere mentem, ut ne humanitati ipsius solum attenderet, dixit: Nihil facit Filius, nisi uiderit Patrem facientem: ut ostendat opus filij esse opus Patris, & Patrem complacentiam habere in ipsius totius operationis dispensatione. Sic etiam consequenter iuxta alias dictiones, uelut bestiae offendentes, & à persona fulguris uerbi ueritatis confutati fugabuntur. Fulgura coruscationem, & disperges ipsos: emitte tela tua, & conturbabis ipsos. Additum est enim ad hanc dictionem, quod deinceps ex ordine sequitur, & dicunt ex Euangelio: Pater enim diligit Filium, & omnia ostendit ipsi, quae ipse facit: & maiora his ostendet ipsi opera, ut uos admiremini.

Filius non potest facere quicquam à seipso.

Et rursus, Pater suscitatur mortuos, & uiuificat: similiter & Filius quos uult uiuificat. Et rursus: Neminem enim Pater iudicat, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem. Vide uero mihi, o Ari, finem deinceps instituta aduersus te disputationis, ubi finiuit sermo: Non dixit, Quidam ita, & quidam non: sed, Ut omnes honorent Filium sicut honorant Patrem. Ne itaque ignominia affice Filium, ut ne ignominia afficias Patrem. Si enim quid diminutum aut inferius in Filium cogitare audes, ergo etiam ad Patrem cogitatio tua ascendit. Eiusdem enim temeritatis est, in Filium quid cogitare, & non honorare ipsum quem admodum honoras Patrem. Ut enim etiam det ipsi Pater, dic mihi o generose, quid dicit, Ut quem uult Filius, uiuificet: non dixit, Quem iubet. Oportebat autem haec omnia suscipere à Patre, sed non minorem esse praeter Patrem, atque hoc iuxta duos maxime modos. Primum quidem ut adducat mentem nostram ad unam deitatis unionem, Patris & Filij, & Spiritus sancti: & ne ad partitiones & multitudinem deorum, hominum cogitationem deducat, sed sursum ferat ad unam unitatem. Deinde uero etiam, ut adducat ad mutationem gloriae aduentus in carne, & conuersionem deitatis suae. Quando enim uenit ut discipulos suos exhilararet, per promissionem qua dixit, quod essent aliqui isthic stantes, qui non gustaturi essent mortem, donec uideant Filium hominis

Octaua dies minis uenientem in gloria sua. Et octaua die, uelut Euangelium dicit, aut sicut alterum **A**
ab altero Euangelium ait, Post sex dies: non quod Euangelista alia pro alijs dicant, sed quod
Euangelista una sit certitudo semper munita, ut ne occasio fiat, quo homines in necessarijs of-
sexta dicta fendant: nam dedita est cogitatio hominis diligenter ad praua a iuuentute sua, ob
est. id alter Euangelista Octaua die dixit. Erat enim pars quedam diei reliqua quando
 sermonem dixit, & connumerauit ab illa die & hora, si erat dies inclinata circa nonam
 aut decimam horam. Et rursus cum in octaua die circa tertiam aut quartam horam res
 facta esset, octaua hac uocabatur. At uero alter Euangelista rem munit ac dicit, Post
 sex dies. Non enim numerauit diem in qua sermonem ad discipulos dixit, neque eam
 in qua opus perfecit, sed intermedios sex plenos dies. Cum autem sic sermonem face-
 ret, declarationem eius ostendit. Assumpto enim Petro & Ioanne ac Iacobo, edu-
Transforma xit ipsos ad montem, & transformatus est, & fulgebat facies eius instar Solis, facies
tuo Corin. in carne simul existens in deitate, & uestimenta eius erant alba uelut nix, caro uide-
 licet quae ex Maria & ex nostro genere erat, & transformabatur in gloriam, hono-
 rem ac perfectionem deitatis acquirere, & gloriam coelestem, quam non habebat ca-
 ro ab initio, uerum hic in cunctione Dei Verbi accepit. Sic etiam praedicta intelli-
 ge, quod omne iudicium dedit Filio, quod dedit ipsi potestatem, ut quae uult uiui-
 ficet, quo primum principium ostendat unionem unius deitatis, & unam uolun-
 tatem, & ad Patrem referre se uniuersam bonitatem, & ad unum principium ac deita-
 tem, cum tres sint perfectae substantiae, una uero deitas Patris & Filij et Spiritus san-
 cti, & aduentus ac praesentiam in carne rursus assumat cum deitate, donum dignitatis,
 potestatemque ac perfectionem, a Patre & Filio ipsi donata, ad unam spiritualem deitatis
 cunctionem. Et profecto uiuix tandem euasimus tempestuosum hunc locum. Et cum
 omnem hanc uenenam ei aculationem, seuque undarum imperia ac impetuosas eleuatio-
 nes, spumas item ac agitationes horredas, telaque aduersariorum ac scuta, per rectam
 ratio cinationem in mente combusserimus, & arcus inimicorum confregerimus, & ad-
 uersus multiceps hoc reptile, informem hydrae constitutionem nos insufficientes uir-
 tutem & gratiam ex Deo acceperimus, uelut qui in Deo potentes fuimus, uictori-
 ale carmen canamus. Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est. Equum
 & inscensorem proiecit in mare. Et cum caput draconis supra aquas contriueri-
 mus, supra aquas inquam placide fluentes, quarum uoluerunt esse participes iuuenes
 cum Iudaeis haereditatem adepti, aduersus quos inuehens Propheta dixit: Eo quod uos
Aqua Siloam non uultis aquam Siloam placide incedentem, sed uultis habere Raasson regem, &
 Tabeel filium Rhomeli: Ecce inducit Dominus super uos aquam fluminis forte,
 regem Assyriorum, &c. Nos autem accepto auxilio in Domino, & assumpto sputo a
 uera carne in terram proiecto, & simul cum sputo massa luti oculis nostris impres-
 sa: quo qui aliquando in ignorantia fuimus, nunc ueritatem cognoscamus: abeun-
 tesque ac lauantes in Siloam, quod demissum interpretari potes, hoc est, in aduentu
 in carne, & in deitatis perfectione: & de cetero uisum recepto, non amplius negamus
 Dominum, etiam si a synagogis reiciant nos, qui ex Arrij fraternitate sumus, & Iudeorum
 successores. Nam & hi quemadmodum illi statuerunt, ut omnem confitentem Domi-
 num a synagogis suis excludant: quo ostendant eum qui uisum habet, confutatio-
 nem factam eorum qui non uident. Nisi enim esset ipsorum synagoga tota caeca, non sane
 eum cuius aperti sunt oculi, a conuentu suo excluderent. Gratias itaque agamus Do-
 mino, quod & uisum recepimus, & Dominum confitemur, & laesa curauimus, si etiam
 opus mandatorum eius fecerimus: & conculcauimus serpentem, & contriuius ca-
 put draconis per potentiam ac uirtutem Dei. Cui gloria, honor, imperium, patri in
 Filio, Filio in Patre, cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen. Porro relicta
 mortificata hac hydra multicipiti ac multifida, ad consequentes pro instituto o di-
 lecti progrediamur, Deum semper auxiliari inuocantes, ut eandem nostri, & eo-
 rum qui hunc nostrum laborem uersare uolunt, curam habeat, quo commorsi iam fa-
 nentur: & qui nondum in malis examinati sunt, corrigantur.

FINIS SECUNDI TOMI SECUNDI

libri Epiphani.

EPIPHA.